

เอกสารศึกษาทางวิชาการ
(WORKING PAPER) เรื่อง

แนวทางการสร้างความรัก ความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

เอกสารการศึกษาทางวิชาการ (Working Paper)

เรื่อง “แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ”

พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ จำนวน 400 เล่ม

ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 2566 จำนวน 410 หน้า

สงวนลิขสิทธิ์ตาม พ.ร.บ. การพิมพ์ พ.ศ.2537

© ลิขสิทธิ์ภาษาไทยเป็นของศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์

สถาบันวิชาการป้องกันประเทศอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

ผู้อำนวยการ	:	พลตรี ทักษิณ	สิริสิงห์
รองผู้อำนวยการ	:	พันเอก บัณชुर	บำเรอราช
		นาวาอากาศเอก ไชยา	ออกแดง
หัวหน้าโครงการ	:	พลตรี ทักษิณ	สิริสิงห์
รองหัวหน้าโครงการ	:	นาวาอากาศเอกหญิง จุฬารัตน์ เพชรวิเศษ	
นักวิจัย	:	นางสาวปาณิสรา	เทียนอ่อน
		นางสาวปยุตธนา	โชติชินเชาว์
คณะวิจัย	:	พันเอกหญิง มัทนิน	เจริญชาศรี
		นาวาตรีหญิง จิตรภรณ์	จิตรธร
		เรืออากาศโทหญิง ภัทรชญา	อุไรรัตน์
		นางสาวสิริภัทร	เทียมพัฒน์
พิสูจน์อักษร	:	พันเอกหญิง วาทีณี	ดิงสมบัติยุทธ
		นาวาโทหญิง ฉัตรฐิรัตน์	พัชรกิจจา
		นายจिरายู	กลัดบุบผา
		นางสาวพิมพ์อชิตา	อัครเมธายุทธ
		นางสาววรินทร์ธร	ธนศิราภูริวัฒน์
		นางสาวศศิพร	จันทร์มีชัย

จัดพิมพ์โดย

กองศึกษาวิจัยทางยุทธศาสตร์และความมั่นคง

ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

62 ถนนวิภาวดีรังสิต แขวงดินแดง เขตดินแดง กรุงเทพฯ 10400

โทร 02 275 5715 เว็บไซต์ www.sscthailand.org

เอกสารศึกษาทางวิชาการ
(WORKING PAPER) เรื่อง

แนวทางการสร้างความรัก

ความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ” มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาสาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย (2) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย และ (3) เพื่อศึกษากระบวนการในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการความขัดแย้ง รวมถึงแสวงหาแนวทางในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ

โดยมีวิธีการศึกษาประกอบไปด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นการวิจัยโดยใช้แบบสอบถามกลุ่มประชาชนเกี่ยวกับประเด็นความขัดแย้งในปัจจุบัน สาเหตุของความขัดแย้งดังกล่าว ระดับความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคมปัจจุบัน (Social Cohesion) และการสร้างความปรองดองของคนในชาติ (Reconciliation) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ (1) การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) (2) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) และ (3) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผลการศึกษา **สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)** ผลข้อมูลจากแบบสอบถาม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามผ่านเครื่องมือ Google form ในหัวข้อ “แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ” กลุ่มตัวอย่างจำนวน 675 คน แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

(1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุด มีภูมิลำเนาและที่อยู่อาศัย ในกรุงเทพ/ปริมณฑล นับถือศาสนาพุทธ ช่วงอายุ 26 - 48 ปี เป็นเพศชาย มีระดับการศึกษาที่สำเร็จสูงสุดปริญญาโท อาชีพรับข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ และรายได้ต่อเดือน 10,000 - 30,000 บาท

(2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประเด็นและสาเหตุของความขัดแย้งในปัจจุบัน ประเด็นสาเหตุของความขัดแย้งในแต่ละประเด็นมากที่สุด (2.1) ประเด็นทาง

การเมือง คือ “ระบบการเลือกตั้งยังไม่สามารถคัดเลือกนักการเมืองที่ดีเข้าสภาได้อย่างแท้จริง มีการซื้อสิทธิขายเสียง” (2.2) ประเด็นความเหลื่อมล้ำ (ด้านเศรษฐกิจและสังคม, การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, การศึกษา ฯลฯ) คือ “ผู้มีรายได้น้อยเข้าถึงแหล่งทุนและทรัพยากรได้ยาก” (2.3) ประเด็นการทุจริตคอร์รัปชัน คือ “เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตน” (2.4) ประเด็นด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม คือ “มีการเลือกปฏิบัติกับคนบางกลุ่มโดยได้ผลตอบแทน” (2.5) ประเด็นการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน คือ “การนำเสนอข่าวเพื่อให้คู่กรณีเกิดความขัดแย้ง” (2.6) ประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน/สิทธิขั้นพื้นฐาน คือ “ถูกละเมิดสิทธิทางการเมือง (สิทธิในการเลือกวิถีชีวิตของตนเองทั้งการเมืองเศรษฐกิจ ฯลฯ เสรีภาพในการชุมนุม โดยสงบการแสดงความคิดเห็น สิทธิในการเลือกตั้ง ฯลฯ)”

(3) ผลการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้น เกิดจากสาเหตุหลักคือ “คน” มากที่สุด รองลงมาคือ “ระบบบริหารจัดการ/ระบบการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง” ที่ไม่เหมาะสม ไม่มีประสิทธิภาพ และ “โครงสร้างองค์กร” ในการบริหารประเทศไม่สมบูรณ์/ไม่เหมาะสม ตามลำดับ

(4) การวัดระดับความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้าน “ความรู้สึกว่าความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่านได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” มีอันดับมากที่สุด เมื่อวิเคราะห์รายด้าน พบว่า (4.1) ความเชื่อมั่นในสถาบันสำคัญ ๆ ของรัฐ และอันดับมากที่สุด คือ “ศาลและกระบวนการยุติธรรม” (4.2) ความรู้สึกว่าความต้องการ/เสียงเรียกร้อง ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด อันดับมากที่สุด คือ “สถาบันศาลและกระบวนการยุติธรรม (4.3) ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อันดับมากที่สุด คือ “มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง” (4.4) ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน อันดับมากที่สุด คือ “พึงพอใจต่อสุขภาพร่างกายที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน” (4.5) ความรู้สึกที่สังคมปลอดจากการทุจริตและคอร์รัปชัน อันดับมากที่สุด คือ “กระบวนการยุติธรรมปราศจากการทุจริตคอร์รัปชัน”

(5) การวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (Reconciliation) โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้าน “การสร้างความสามัคคีปรองดอง” มีอันดับมากที่สุด เมื่อวิเคราะห์รายด้าน พบว่า (5.1) ท่านมีความรู้สึกต่อกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มของท่าน อันดับมากที่สุด คือ “ฉลาดแกมโกง/เจ้าเล่ห์” (5.2) ท่านมีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเข้าไปอยู่เพียงลำพังในกลุ่มที่เห็นต่างจากท่านมากที่สุด อันดับมากที่สุด คือ “รู้สึกมีความทุกข์/อึดอัด” (5.3) ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด อันดับมากที่สุด คือ “ยอมรับที่จะทำงานร่วมกับกลุ่มที่เห็นต่างในสถานประกอบการเดียวกันได้” (5.4) ท่านรู้สึก่วิถีชีวิตของท่านถูกด้อยค่า /กลั่นแกล้งจากกลุ่มที่เห็นต่างจากท่านมากที่สุด อย่างไรบ้าง อันดับมากที่สุด คือ “ถูกด้อยค่าในเรื่องของค่านิยม ความคิด ความเชื่อ หรือการใช้ชีวิตประจำวันในเรื่องอื่น ๆ เช่น รสนิยมการแต่งกาย การพูดจาสื่อสาร การใช้ภาษา” (5.5) ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ในระดับใด อันดับมากที่สุด คือ “ไม่สนใจ/ไม่ปฏิสัมพันธ์ด้วย” (5.6) ท่านมีความรู้สึก/ปฏิบัติอย่างไร ในประเด็นด้านวัฒนธรรมกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด อันดับมากที่สุด คือ “ท่านไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมกับกลุ่มที่เห็นต่าง” (5.7) การสร้างความสามัคคีปรองดอง อันดับมากที่สุด คือ “ท่านคิดว่า การเปิดโอกาสให้คู่ขัดแย้งได้พูดคุยทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน สามารถสร้างความสามัคคีปรองดองได้”

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) และ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) สามารถสรุปได้ดังนี้

- **สาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย**

- (1) **ประเด็นความขัดแย้งในประเทศไทย**

- 1.1 ประเด็นทางการเมือง:** (1) ระบบการเลือกตั้งยังไม่สามารถคัดเลือกนักการเมืองที่ดีเข้าสภาได้อย่างแท้จริง มีการซื้อสิทธิขายเสียง (2) กลุ่มผลประโยชน์ใช้การเมืองนอกสภาสร้างความรุนแรงเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตนเอง โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง (3) ผู้ที่เสนอตัวเป็นนักการเมืองส่วนใหญ่ไม่ได้คำนึงถึงชาติบ้านเมือง

(4) ความแตกต่างของช่วงวัย (Generation Gap) (5) โซเชียลมีเดีย (Social Media) (6) คอร์รัปชัน (7) การเมืองมุ่งประโยชน์ส่วนตน (8) ระบบอำนาจแบบรวมศูนย์ปัญหาเชิงโครงสร้าง (9) ระบบอุปถัมภ์ (10) การใช้ความรุนแรงต่อคนที่มีความเห็นต่าง (11) ความไม่มีเสถียรภาพของรัฐบาล และ(12) สังคมขาดระเบียบและไม่เคารพกฎหมาย

1.2 ประเด็นความเหลื่อมล้ำ (ด้านเศรษฐกิจและสังคม, การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ด้านการศึกษา): (1) ผู้มีรายได้น้อยเข้าถึงแหล่งทุนและทรัพยากรได้ยาก (2) การพัฒนาประเทศสร้างช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนให้ห่างมากขึ้น (3) คนจน ผู้ที่อยู่ห่างไกลขาดโอกาสเข้าถึงการศึกษาที่ทัดเทียมกับคนในเมือง (4) ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้อย่างเท่าเทียม (5) ขาดโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนต่าง ๆ (6) การขาด โอกาส อำนาจ ทรัพยากร ความรู้ และ (7) โครงสร้างของสังคมและการพัฒนาประเทศทำให้เกิดช่องว่างทางสังคมมากยิ่งขึ้น

1.3 ประเด็นการทุจริตคอร์รัปชัน: (1) เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตน (2) ขาดการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวดและจริงจัง (3) ขาดมาตรการปราบปรามและการลงโทษต่อผู้กระทำความผิด (4) กระบวนการตรวจสอบมีความล่าช้า (5) บังคับใช้กฎหมายปัจจุบันไม่มีความเข้มแข็งทำให้ผู้กระทำความผิดสามารถหลบเลี่ยงความผิด (6) บทลงโทษของข้อกฎหมายไม่หนัก และ (7) ระบบอุปถัมภ์ของสังคมไทย

1.4 ประเด็นด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม: (1) มีการเลือกปฏิบัติกับคนบางกลุ่มโดยได้ผลตอบแทน (2) ขาดการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวดและจริงจัง (3) ขาดมาตรการปราบปรามและการลงโทษต่อผู้กระทำความผิด (4) ขาดความน่าเชื่อถือและความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม (5) ประชาชนมีความคาดหวังกับระบบ/กระบวนการยุติธรรมสูง และ (6) ระบบอุปถัมภ์ ซึ่งจะนำไปสู่ความไม่เป็นธรรม ความไม่เท่าเทียม และความไม่เสมอภาค

1.5 ประเด็นการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน: (1) การนำเสนอข่าวเพื่อให้ผู้กรณิเกิดความขัดแย้ง (2) การนำเสนอข่าวบิดเบือนโดยหวังผลอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น มีผลประโยชน์ขัดกัน หรือผลประโยชน์ซ้อนเร้น (3) การเสนอข่าวสาร

ไม่สร้างสรรค์ ไม่เป็นกลาง (4) จากการเสนอข่าวของสื่อมวลชน/สื่อสังคม ที่ไม่เป็นกลาง บิดเบือน มุ่งให้เกิดความแตกแยก และ (5) พฤติกรรมการใช้สื่อของสังคม นิยมใช้สื่อออนไลน์และตัดสินโดยใช้ความรู้สึกมากกว่าเหตุผล

1.6 ประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน/สิทธิขั้นพื้นฐาน: (1) ถูกละเมิดสิทธิทางการเมือง (สิทธิในการเลือกวิถีชีวิตของตนเองทั้งการเมือง เศรษฐกิจ ฯลฯ เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ การแสดงความคิดเห็น สิทธิในการเลือกตั้ง ฯลฯ) (2) ถูกละเมิดสิทธิทางเศรษฐกิจ (การมีงานทำ เลือกรายได้ ได้ค่าจ้างที่เป็นธรรม สิทธิในการครอบครองทรัพย์สิน ฯลฯ) (3) ถูกละเมิดสิทธิพลเมือง (ถูกจำกัดเสรีภาพ ถูกทำร้าย ทรมาณสิทธิในการปกป้องจากการถูกจับกุมคุมขัง สิทธิในการนับถือศาสนา) (4) ประชาชนถูกละเมิดสิทธิทั้งการเป็นพลเมืองและสิทธิขั้นพื้นฐานในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะการละเมิดสิทธิทางการเมือง ที่มักถูกแทรกแซงจากผู้มีอิทธิพล และ (5) การละเมิดหรือการละเว้นการปฏิบัติตามที่กฎหมายหรือรัฐธรรมนูญกำหนด

(2) สาเหตุหลักของความขัดแย้งในประเทศไทย

จากประเด็นปัญหาความขัดแย้งทั้ง 6 ประเด็นข้างต้น จากแบบสอบถามพบว่า “คน” เป็นสาเหตุหลักของความขัดแย้ง มากที่สุด รองลงมาคือ “ระบบบริหารจัดการ/ระบบการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง” ที่ไม่เหมาะสม ไม่มีประสิทธิภาพ และน้อยที่สุด “โครงสร้างองค์กร” ในการบริหารประเทศไม่สมบูรณ์/ไม่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กล่าวคือ คน เป็นสาเหตุหลักของความขัดแย้งด้วยเช่นกัน โดยสามารถสรุปได้ ดังนี้

2.1 สาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดจาก “คน”: ค่านิยม ความเชื่อ และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน รวมถึงการกลมกลืนทางสังคมที่แตกต่างกัน ย่อมนำไปสู่ความคิดเห็นที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาช่องว่างระหว่างวัย (Generation Gap) เนื่องจากปัจจุบันการใช้สื่อสังคมออนไลน์ถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสื่อสาร การขาดคุณภาพสื่อและการมีอิทธิพลในการชักจูงมวลชนสูง และพฤติกรรมการใช้สื่อที่ใช้ความรู้สึกมากกว่าเหตุผล นอกจากนี้ การขาดจิตสำนึกต่อส่วนรวมใน

ภาพรวมทั้งในระดับชาติและระดับชุมชน คนในสังคมยังเกิดความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ขาดความไม่ไว้วางใจทั้งภาครัฐและกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งการแย่งชิงอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตน รวมถึงปัญหาจากการถูกละเมิดสิทธิทางการเมืองและสิทธิขั้นพื้นฐานต่าง ๆ

2.2 สาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดจาก “โครงสร้าง/ระบบ/วิธีการ”:

กฎหมายไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและการบังคับใช้กฎหมายไม่มีประสิทธิภาพ รัฐธรรมนูญจะเป็นสาเหตุของความขัดแย้งได้ รวมทั้งการแทรกแซงจากต่างประเทศ ปัญหาโครงสร้างเชิงอำนาจ และระบบอุปถัมภ์ที่ฝังรากลึกในสังคมสร้างความไม่เป็นธรรมและความไม่เท่าเทียม การใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของภาครัฐ นอกจากนี้ ปัญหาของทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาเกี่ยวกับสถาบันหลักๆ รัฐขาดการสื่อสารที่ดีกับสังคม ปัญหาการควบคุมสื่อยังไม่ครอบคลุมและทั่วถึง โดยเฉพาะสื่อออนไลน์ การจัดการกับข่าวปลอม (Fake news) ที่ขาดประสิทธิภาพ

● แนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย

จากประเด็นปัญหาและสาเหตุที่เกิดขึ้น พบว่า ปัจจัย “วิธีการ” ที่มีการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาความขัดแย้งของภาครัฐ ขาดโครงสร้างและกลไกกลางในการบริหารจัดการความขัดแย้งของประเทศไทย ประกอบกับผลการตอบแบบสอบถามพบว่า “ระบบบริหารจัดการ/ระบบการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง” ที่ไม่เหมาะสม ไม่มีประสิทธิภาพ เป็นสาเหตุหลักของความขัดแย้ง รวมทั้งปัจจุบันเป็นยุคของสื่อสังคมโซเชียล (Social media) ได้มีบทบาทและอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชนอย่างมาก ดังนั้น จึงนำมาสู่การบริหารจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย มีแนวทางในการดำเนินการ ดังนี้

(1) การจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพด้วยสันติวิธี โดยการกำหนดให้มีโครงสร้างและกลไก การจัดการความขัดแย้งที่มีความเป็นกลาง ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย ทั้งจากการเปิดพื้นที่ให้มีการเจรจา ไกล่เกลี่ย และประนีประนอม รวมถึงการมีคนกลางที่มีความเป็นกลางและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายด้วย ให้มีการสร้างจุดร่วมและการยอมรับซึ่งกันและกัน ประกอบกับการฟังฟังและมีนวัตกรรม

(Innovation) ในการจัดการกับความขัดแย้งเพื่อสร้างให้เกิดความปรองดองอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย ความจริง (Truth) ความยุติธรรม (Justice) สันติภาพ (Peace) และความเมตตา (Mercy)

(2) การสร้างฉกัทศน์หรือภาพอนาคตร่วมกัน เนื่องจากแนวคิดการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนของประเทศไทย กระบวนการ ในการสร้างความสามัคคีปรองดองนั้น เป็นปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ ด้วยวิธีที่ปกติที่เคยประพฤติปฏิบัติกันได้ จะต้องอาศัยการตัดแปลงจากสร้างภาพ จำลองเหตุการณ์ในอนาคต โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการวางแผนด้วยฉกัทศน์ (Scenario Planning) กับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้ง ภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชนมาหารือและรับฟังความคิดเห็นโดยปราศจากอคติ เพื่อเปิดใจและรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง

(3) การส่งเสริมกระบวนการบริหารจัดการความขัดแย้งเชิงสร้างสรรค์ ในการบริหารจัดการความขัดแย้งนั้น ควรมีการนำกระบวนการที่มีความสร้างสรรค์ ประกอบด้วย กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การส่งเสริมการสร้างสื่อที่ สร้างสรรค์ พร้อมทั้งควรมีการเปิดช่องทางให้มีการสื่อสารระหว่างคนทุกช่วงวัย และการรับฟังคนรุ่นใหม่ของคนรุ่นเก่าให้มากขึ้น และเปิดพื้นที่สร้างสภาวะแวดล้อมให้ เกิดความไว้วางใจซึ่งกัน

- กระบวนการในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง

(1) กระบวนการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ

1.1 การปฏิรูปการศึกษาและจัดทำหลักสูตร ผ่านการศึกษาในระบบ โรงเรียน (Formal Education) เพื่อสร้างความสามัคคีปรองดอง โดยบรรจุเรื่องความ สามัคคีในหลักสูตรการศึกษา โดยให้มีทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติในรูปแบบของ กิจกรรมสร้างความสามัคคี

1.2 ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong learning education) โดยการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับประชาชนทุกช่วงวัยได้มีโอกาสในการเข้ารับการ ศึกษาอบรม ผ่านการศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-Formal Education) และการศึกษา

ตามอรรถาธิบาย (In-Formal Education) เพื่อพัฒนาบุคคลให้เป็นคนดี มีวินัย รู้จักสิทธิควบคู่กับหน้าที่และความรับผิดชอบ พัฒนาทักษะของประชาชนทุก ช่วงวัยให้รู้เท่าทันสื่อต่าง ๆ

1.3 การสร้างจิตสำนึกและการปลูกฝังจิตสำนึก โดยการสร้างจิตสำนึก เพื่อส่วนรวมและสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) หรือ “จิตสาธารณะ”

(2) กระบวนการแก้ปัญหาเชิงโครงสร้าง

2.1 การยอมรับกฎกติกาทางการเมืองหรือฉันทามติของผลการเลือกตั้ง และการกำหนดกติกาในการกระจายอำนาจร่วมกัน (รัฐธรรมนูญ) โดยมีการแก้ไข รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ให้มีการกระจายอำนาจมากขึ้น

2.2 รัฐควรดำเนินการเรื่องคุณภาพของการบริการขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะการกระจายรายได้ การบริหารจัดการที่ดินและทรัพย์สิน รวมทั้งการบริหาร จัดสรรงบประมาณให้ทุกภาคส่วนอย่างเท่าเทียม เพื่อสร้างโอกาสในการเข้าถึง ทรัพยากรของประเทศอย่างเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำ

2.3 การปฏิรูประบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม โดยการ ปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัย และบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงความ น่าเชื่อถือ โปร่งใส มีความเป็นอิสระและตรวจสอบได้ รวมถึงต้องมีระบบการปฏิบัติงาน ที่มีประสิทธิภาพ และการออกกฎหมายและกำกับควบคุมดูแลอย่างเข้มงวด

2.4 การบริหารทรัพยากรบุคคลของภาครัฐด้วยระบบคุณธรรม (Merit System) เพื่อสร้างความเป็นธรรมในองค์กร ลดบทบาทของระบบอุปถัมภ์ นับตั้งแต่ กระบวนการการดำเนินงานของภาครัฐ ควรมีกระบวนการคัดเลือกบุคคล เข้าสู่ตำแหน่ง โดยเฉพาะตำแหน่งระดับหัวหน้าหรือผู้นำ จำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความ ยุติธรรม เพื่อให้เกิดการประสานความร่วมมือและมีส่วนร่วมในทุกระดับ

2.5 การกำหนดประเด็นทุจริตเป็นวาระแห่งชาติ โดยจัดตั้งหน่วยงาน ที่มีความเป็นอิสระ ติดตาม และองค์กรคุ้มครองความปลอดภัยพยาน รวมทั้งมีการนำ ระบบเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการตรวจสอบการทุจริตคอร์รัปชัน

2.6 การปฏิรูปสื่อและการออกกฎหมายหรือมาตรการควบคุมสื่อให้ครอบคลุมและทั่วถึง โดยภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการดำเนินการทั้งการปฏิรูปกลไกและกระบวนการผลิตสื่อมวลชน ตั้งแต่โครงสร้าง/เนื้อหา/ระบบการตรวจสอบให้มีความรัดกุมและครอบคลุม และจริยธรรมของสื่อ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(1) การพัฒนาคนให้มีคุณภาพมีสมรรถนะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่อการสร้างความรักความสามัคคีปรองดอง โดยมุ่งเน้นการให้การศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับความสามัคคีกับประชาชนทุกช่วงวัยและทุกระดับ (ระดับปฐมวัย วัยเรียน/วัยรุ่น วัยแรงงาน และวัยผู้สูงอายุ) โดยดำเนินการต่อไปนี้

1.1 ปฏิรูปหลักสูตรผ่านระบบการศึกษาในระบบ มุ่งเน้นในการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยมีกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เป็นหน่วยงานหลักในการบูรณาการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ โดยผลักดันให้ “การสร้างความสามัคคีปรองดอง” เป็นนโยบายเร่งด่วนในแผนยุทธศาสตร์กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เพื่อรองรับยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยการพัฒนากลยุทธ์และจัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะความสามัคคีปรองดอง โดยกำหนดให้ “ความสามัคคี” เป็นสมรรถนะที่พึงและเป็นผลลัพธ์ของการเรียนรู้ และบรรจุเรื่อง “ความสามัคคี” ในหลักสูตรการศึกษาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติด้วย

1.2 บูรณาการจัดระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อความมั่นคง ระหว่างสถาบันการศึกษาด้านความมั่นคงและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งมีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักคือ กรมส่งเสริมการเรียนรู้ สังกัดกระทรวงศึกษาธิการตาม พ.ร.บ.ส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ.2566 ซึ่งเดิมเป็นสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยผ่านการมีส่วนร่วมของ 3 เสาหลัก ได้แก่ รัฐ เอกชน และท้องถิ่น ให้สามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ทุกรูปแบบ

1.3 การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมอันดีงาม ซึ่งเป็นรากฐานของการสร้างความสามัคคีปรองดอง โดยมุ่งเน้นให้สถาบันทางสังคมร่วม ปลูกฝังค่านิยม วัฒนธรรมที่พึงประสงค์ ปลูกฝังวัฒนธรรมและคุณค่าที่ดีงามของสังคมไทย จิตสำนึก ความซื่อสัตย์ สุจริต จิตสาธารณะ ความสามัคคีปรองดอง โดยบูรณาการร่วมระหว่าง “ครอบครัว ชุมชน ศาสนา การศึกษา และสื่อ” ในการหล่อหลอมคนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม ความสามัคคี ในลักษณะที่เป็น “วิถี” ของการดำเนินชีวิต

1.4 การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education) โดยการนำ “หลักการสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” มาใช้ เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้เยาวชนรับบทบาทหน้าที่ของการเป็นสมาชิกในสังคมควบคู่กับความรับผิดชอบ มีสิทธิเสรีภาพควบคู่กับหน้าที่ เพื่อให้เกิดการยอมรับในความแตกต่าง และเคารพกติกาในการอยู่ร่วมกัน ซึ่งเป็นคุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของพลเมืองในการทำให้เกิดความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ โดยรัฐบาลต้องผลักดันเรื่องศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองให้เป็นกฎหมายและเป็นวาระแห่งชาติเพื่อให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ รวมถึงการสร้างความเป็นพลเมือง คือ การปฏิรูปหลักสูตรสังคมศึกษา โดยให้ความสำคัญกับวิชาหน้าที่พลเมือง ควบเน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experience Learning) ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสปฏิบัติจริง

(2) **รัฐบาลควรสร้างความตระหนักในสังคมต่อความสำคัญของความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ** โดยผลักดันให้ “ความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ” เป็นวาระแห่งชาติ โดยรัฐบาลควรกำหนดให้ “ความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ” เป็นนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล เพื่อเสริมสร้างให้ประชาชนมีความรักความสามัคคีมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในสังคมและประเทศชาติ ผ่านการขับเคลื่อนแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นความมั่นคง ในแผนย่อยการรักษาความสงบภายในประเทศ ซึ่งได้กำหนดแนวทาง “การสร้าง ความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ” ทั้งนี้ แนวทางที่จะสร้างความปรองดองของคนในชาติ ควรอยู่ภายใต้หลัก 3 ประการ คือ หลักนิติธรรม หลักยุติธรรม และหลักเมตตาธรรม

(3) รัฐบาลควรกำหนดให้มีโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสันติภาพ (Infrastructure for Peace) เป็นกลไกในการบริหารจัดการความขัดแย้งแห่งชาติ โดยการสร้างและจัดตั้งสถาบันขึ้นมาในการบริหารจัดการความขัดแย้งและเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองของประเทศ เพื่อให้คู่กรณีมีช่องทางในการสื่อสารระหว่างกันและหาทางออกร่วมกัน สถาบันดังกล่าวควรจะเป็นองค์กรที่เป็นกลางทำหน้าที่ในการบริหารจัดการความขัดแย้งของประเทศไทย เป็นกลไกบริหารจัดการความขัดแย้งแบบบูรณาการบนหลักนิติธรรม ยุติธรรม และเมตตาธรรมบนพื้นฐานของประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข พร้อมทั้งควรมีความเป็นอิสระในการดำเนินงาน

เรื่อง	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	ก
สารบัญ	ฐ
สารบัญตาราง	ฒ
สารบัญแผนภาพ	ด
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
1.3 กรอบแนวความคิด	4
1.4 ขอบเขตการศึกษา	5
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
1.6 นิยามศัพท์	7
บทที่ 2 แนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง	11
2.2 ประเภทของความขัดแย้ง	34
2.3 สาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย	39
2.4 ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการความขัดแย้ง	53
2.5 แนวคิดเรื่องความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion)	84
2.6 แนวทางการสร้างความสามัคคีปรองดอง	94
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	124
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการศึกษา	165
3.1 วิธีการศึกษาวิจัย	165
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	166

	หน้า
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	170
3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	172
3.5 ขั้นตอนการดำเนินการศึกษา	174
3.6 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	175
3.7 วิธีการเสนอผลการศึกษา	176
บทที่ 4 ผลการศึกษา	
4.1 ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม	179
4.2 ส่วนที่ 2 ผลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion)	281
4.3 ส่วนที่ 3 ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)	292
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	319
5.1 สรุปผลการศึกษา	319
5.2 ข้อเสนอแนะ	334
บรรณานุกรม	345
ภาคผนวก	
ผนวก ก คำสั่งคณะกรรมการธิการการทหารและความมั่นคงของรัฐ วุฒิสภาที่ 15/2565 เรื่อง ตั้งคณะกรรมการ ศึกษาแนวทางการ การสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ	360
ผนวก ข แบบสอบถามผ่าน Google Form เรื่อง แนวทางการสร้าง ความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ	362
ผนวก ค คำถามของการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)	381
ผนวก ง ภาพประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion)	382
ผนวก จ ภาพประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)	383

	หน้า
ตารางที่ 2.1 ตารางสรุปตัวบ่งชี้ระบบความสามัคคีทางสังคม: องค์ประกอบและปัจจัยตัวบ่งชี้	87
ตารางที่ 2.2 ตารางสรุปองค์ประกอบ 3 ประการที่สามารถนำมาประเมิน ความปรองดองของคนในสังคม	90
ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม ข้อมูลส่วนบุคคล	180
ตารางที่ 4.2 แสดงถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเป็นความขัดแย้ง ที่เกิดขึ้น จากประเด็นใดบ้าง (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)	184
ตารางที่ 4.3 ผลการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งในปัจจุบันเกิดขึ้น จากสาเหตุใด	186
ตารางที่ 4.4 ผลการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้นเกิดจาก สาเหตุหลักอะไร ในระดับใด	198
ตารางที่ 4.5 ผลการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้นเกิดจาก สาเหตุหลักอะไร จำแนกตามอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม	199
ตารางที่ 4.6 ผลการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้นเกิดจาก สาเหตุหลักอะไร จำแนกตามระดับการศึกษาของผู้ตอบ แบบสอบถาม	201
ตารางที่ 4.7 ผลการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้นเกิดจาก สาเหตุหลักอะไร จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม	203
ตารางที่ 4.8 ผลการวัดระดับความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) โดยรวม, จำแนกรายด้าน และรายข้อ	206
ตารางที่ 4.9 แสดงผลการวิเคราะห์ความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม	214

	หน้า
ตารางที่ 4.10 แสดงผลการวิเคราะห์ความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม	216
ตารางที่ 4.11 แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามภูมิภาคของผู้ออกแบบสอบถาม	219
ตารางที่ 4.12 แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม	223
ตารางที่ 4.13 แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม	227
ตารางที่ 4.14 แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม	232
ตารางที่ 4.15 แสดงผลการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) โดยรวม, จำแนกรายด้าน และรายข้อ	235
ตารางที่ 4.16 แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม	246

	หน้า
ตารางที่ 4.17 แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม	249
ตารางที่ 4.18 แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามภูมิภาคของผู้นตอบแบบสอบถาม	253
ตารางที่ 4.19 แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม	259
ตารางที่ 4.20 แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม	264
ตารางที่ 4.21 แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม	272

	หน้า
แผนภาพที่ 1.1 แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษา เรื่อง “แนวทางการสร้างความรัก ความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ	5
แผนภาพที่ 2.1 แสดงขั้นตอนการดำเนินการศึกษา เรื่อง “แนวทางการสร้างความรัก ความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ”	175
แผนภาพที่ 5.1 แสดงโมเดลสรุปผลการศึกษา เรื่อง “แนวทางการเสริมสร้าง ความรักความสามัคคีของคนในชาติ	334
แผนภาพที่ 5.2 แสดงแนวทางของประเทศญี่ปุ่น (Everyday Practice of Citizenship Education)	339

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“...การที่ในประเทศใดมีประชาชนทั้งหมดอยู่ร่วมกันโดยสันติ ก็เป็นสิ่งที่ปรารถนาของทุกคนไม่มีใครอยากให้ความวุ่นวายในหมู่คณะในประเทศชาติ เพราะว่าถ้ามีความวุ่นวายนั่นเป็นความทุกข์ ทุกคนต้องการความสุข หากความสุขนั้นก็จะมีมาจากความปรองดองและความที่ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปโดยยุติธรรม...” พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในโอกาสที่ทรงประธานศาลฎีกาและผู้พิพากษาประจำกระทรวง เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2537

โดยที่คนเรามีความแตกต่างกันทางความคิด ความรู้สึก การกระทำและการแสดงออก ดังนั้น การอยู่ร่วมกันในสังคมจึงย่อมมีความขัดแย้งเกิดขึ้นเป็นธรรมดา อย่างไรก็ตาม แม้ในบางกรณีความขัดแย้งอาจเกิดจากปัญหาเพียงเล็กน้อย แต่ถ้าหากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้อง ก็อาจแผ่ขยายเป็นวงกว้างและนำไปสู่ความแตกแยกหรือความเสื่อมถอยของสังคมในที่สุด

คำว่า “ขัดแย้ง” หมายถึง ไม่ลงรอยกัน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, หน้า 183) วันชัย วัฒนศัพท์ ได้กล่าวไว้ว่า ความขัดแย้งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ทุกวันทั้งในตัวเองคนเดียวในครอบครัว ในชุมชน ในองค์กร ในประเทศของเรา หรือระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม หากความขัดแย้งสามารถคลี่คลายและเปลี่ยนไปในทางสร้างสรรค์หรือนำไปสู่ข้อยุติหรือหาทางออกได้ ความขัดแย้งดังกล่าวก็ไม่ใช่อะไรเลวร้าย (วันชัย วัฒนศัพท์, 2547, หน้า 10) นอกจากนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ยังได้กล่าวถึงความขัดแย้งไว้ว่า ความขัดแย้งในแง่หนึ่งก็เป็นเรื่องธรรมดาเป็นธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย เพราะสิ่งทั้งหลายย่อมมีความแตกต่างกันเป็นธรรมดาอยู่แล้ว ความแตกต่างถึงแม้จะขัดแย้งกันบ้างแต่ก็ทำให้เกิดความหลากหลายและความสมบูรณ์ มนุษย์จึงสามารถที่จะหาประโยชน์จากความขัดแย้งได้ ปรับเปลี่ยน

ความขัดแย้งให้เป็นความประสานเสริมกันก็ได้ และสามารถทำให้กลายเป็นส่วนเติมเต็มของกันและกัน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2546, หน้า 2)

สังคมไทยในอดีตเป็นสังคมที่มีความเข้มแข็ง ประชาชนอยู่ร่วมกันแบบพี่น้องช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ประพฤติปฏิบัติตนตามขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี ยึดถือหลักคำสอนของศาสนาเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต ทำให้สังคมอยู่กันอย่างสงบ ตัวอย่างของเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันด้วยความรักความสามัคคีของคนไทย เช่น กรณีเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ในประเทศไทยเมื่อปลายปี 2554 ประชาชนประสบอุทกภัยน้ำท่วมหนักถึงขั้นมิดหลังคาเรือน พื้นที่ราบลุ่มถูกตัดขาดจากโลกภายนอก อาหาร เครื่องใช้และเครื่องนุ่งห่มอยู่ในภาวะขาดแคลนอย่างหนัก นอกจากความช่วยเหลืออย่างเต็มที่จากรัฐบาลและทหารแล้ว ยังมีน้ำใจจากประชาชนทุกภาคส่วนที่ได้ช่วยกันบริจาคเงินและสิ่งของเป็นจำนวนมากมายเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยทั้ง ๆ ที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน หรือเหตุการณ์ที่ทีมฟุตบอลเยาวชนภาคเหนือ จำนวน 13 คน เข้าไปติดอยู่ในถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน ทุกภาคส่วนทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ร่วมมือกันให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ จนในที่สุดภารกิจก็ประสบผลสำเร็จ สามารถช่วยเหลือเด็ก ๆ ทั้งหมดออกมาได้อย่างปลอดภัย เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจแบบสอบถามทั่วประเทศของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า ปัญหาความแตกแยกของคนในชาติมีความรุนแรงมากขึ้นร้อยละ 79.88 โดยปัญหาดังกล่าวมีสาเหตุหลักมาจากการแตกแยกทางความคิดและความเชื่อทางการเมือง และการไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนและประเทศชาติ ทำให้มีการแบ่งพวกแบ่งฝ่าย เกิดการชุมนุมประท้วงที่เกินขอบเขตใช้ความรุนแรง การปลุกระดมมวลชนที่มุ่งเอาชนะฝ่ายตรงข้ามโดยไม่คำนึงถึงความปลอดภัยของประชาชน ความขัดแย้งและการขาดความสามัคคีปรองดองดังกล่าวส่งผลกระทบต่อประเทศไทยเป็นอย่างมาก จนทำให้เกิดความเสียหายต่อหน่วยงานราชการและประชาชนทั่วไป ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและธุรกิจท่องเที่ยว การส่งออก และการลงทุน รวมทั้งทำให้ภาพลักษณ์ของประเทศไทยได้รับความเสียหายไปด้วย

ความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นได้หลายสาเหตุ เช่น การได้รับข้อมูลที่ไม่เหมือนกัน หรือแหล่งข้อมูลต่างกัน ค่านิยมหรือความเชื่อที่หล่อหลอมมาแตกต่างกัน หรือ การมีเป้าหมายที่แตกต่างกัน รวมถึงการสื่อสารที่บกพร่อง ก็ล้วนส่งผลต่อความขัดแย้ง ด้วยเช่นกัน (สมคิด บางโม, 2558, หน้า 251) สำหรับสาเหตุของความขัดแย้งใน สังคมไทยนั้น ได้แก่ การขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ ความแตกต่างทางความคิด ปัญหา ทางเศรษฐกิจ ความแตกต่างทางอุดมการณ์ทางการเมือง การใช้อำนาจของรัฐ การแสดงบทบาทของนักการเมืองที่ไม่ยึดหลักธรรมาภิบาล กระบวนการพัฒนาที่ไม่ เป็นธรรม การดำเนินนโยบายที่มีการทับซ้อนผลประโยชน์ วัฒนธรรมทางการเมือง ไทยที่มีการแบ่งฝ่ายทางการเมือง รวมถึงระบบอุปถัมภ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสร้าง กระบวนการให้เกิดความขัดแย้งผ่านสื่อทำให้มีการระดมพลหรือสร้างแนวร่วม อุดมการณ์ทางการเมืองได้อย่างรวดเร็วในสังคมที่มีเทคโนโลยีการสื่อสารที่รวดเร็ว ทำให้พัฒนาไปสู่ความขัดแย้งที่กว้างขวางและลึกมากขึ้น เหล่านี้เป็นต้น

“...ความสามัคคีปรองดองเป็นอันหนึ่งอันเดียว กับความรักใคร่เผื่อแผ่ ช่วยเหลือกันฉันญาติพี่น้อง สองประการนี้ คือคุณลักษณะสำคัญของไทย ที่ช่วยให้ ชาติบ้านเมืองอยู่รอดเป็นอิสระ และเจริญมั่นคงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน...” พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย เนื่องในวันขึ้นปีใหม่ 2532

มาตรา 258 ก. (5) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดให้ มีกลไกแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองโดยสันติวิธีภายใต้การปกครองระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข คำว่า “สามัคคี” หมายถึง ความพร้อมเพรียงกัน ความปรองดองกัน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, หน้า 1217) ส่วนคำว่า “ปรองดอง” หมายถึง ออมชอม ประนีประนอม ยอมกัน ไม่แก่งแย่งกัน ตกลงกันด้วยความไกล่เกลี่ย ตกลงกันด้วยไมตรีจิต (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, หน้า 699) ซึ่งความสามัคคีปรองดอง เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการหล่อหลอมให้คนในชาติมีความเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกัน ทำให้บ้านเมืองมีความเจริญรุ่งเรือง ก่อให้เกิดพลังในการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ

ซึ่งการเสริมสร้างความสามัคคีมีหลายวิธี เช่น การขัดเกลาทางสังคม การสร้างความปรองดอง การนำหลักการสร้างพลเมืองในระบบประชาธิปไตยมาใช้ และการประยุกต์หลักคำสอนทางศาสนาปฏิบัติ เป็นต้น

โดยที่ “ความสามัคคี” มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ถือเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานในการดำรงอยู่ของชาติบ้านเมือง (ทิพวรรณ พุฒากรณ์, 2563) ดังนั้นความสามัคคีปรองดองจึงนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างความเชื่อมั่นว่า คนไทยจะอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสงบสุข สอดคล้องกับวิถีชีวิตและจารีตประเพณีอันงดงามที่สั่งสมมาอย่างยาวนานตามประวัติศาสตร์ของชาติไทย ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาแนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ ทั้งนี้เพราะผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวจะเป็นรากฐานสำคัญสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการเสริมสร้างพลังอำนาจของชาติในทุกด้าน เป็นแรงผลักดันที่จะนำพาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า สร้างโอกาสในการแข่งขันกับนานาประเทศในเวทีโลก เอื้ออำนวยให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคมที่มีความเข้มแข็ง อบอุ่น และปลอดภัย ทุกคนร่วมมือร่วมใจในการขับเคลื่อนประเทศไปสู่อนาคตตามแนวทางของยุทธศาสตร์ชาติอย่าง “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน”

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาสาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย

1.2.2 เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย

1.2.3 เพื่อศึกษากระบวนการในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง

ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการความขัดแย้งและข้อเสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองในประเทศไทย

1.3 กรอบแนวคิด

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ” ผู้ศึกษาได้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาไว้ 5 ประการ ดังนี้

1.3.1 ศึกษารูปแบบของความขัดแย้งในประเทศไทย

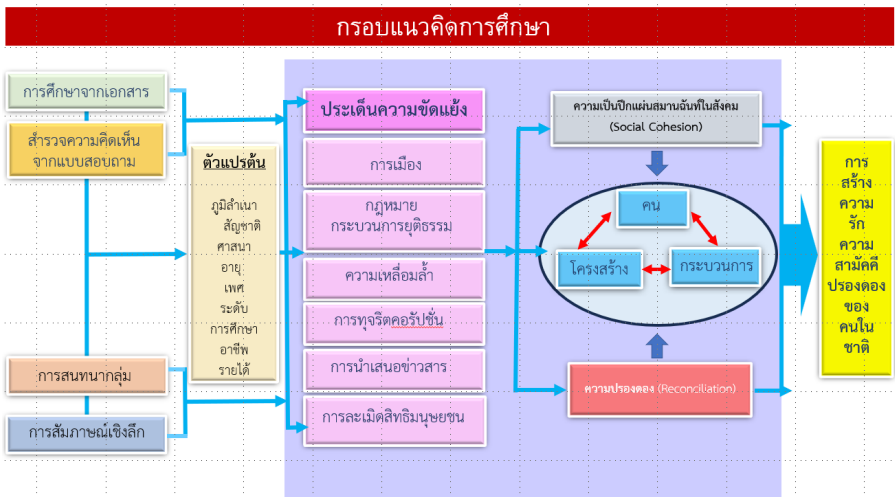
1.3.2 ศึกษาสาเหตุของความขัดแย้งแต่ละรูปแบบในประเทศไทย

1.3.3 ศึกษาความเชื่อมโยงของรูปแบบและสาเหตุของความขัดแย้งดังกล่าว

1.3.4 ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย

1.3.5 เพื่อศึกษากระบวนการในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง

ทั้งนี้ เมื่อนำผลการศึกษาตาม 1.3.1 ถึง 1.3.5 มาวิเคราะห์จะทำให้ได้ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการความขัดแย้งและข้อเสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองในประเทศไทย ดังแผนภาพที่ 1.1

แผนภาพที่ 1.1: แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษา

เรื่อง “แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ”

1.4 ขอบเขตการศึกษา

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ” เป็นการศึกษาเพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการความขัดแย้งและข้อเสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองใน

ประเทศไทย โดยผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาไว้ดังนี้ (1) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง (2) ประเภทของความขัดแย้ง (3) สาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย (4) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการความขัดแย้ง (5) แนวคิดเรื่องความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) (6) แนวทางการสร้างความสามัคคีปรองดอง และ (7) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการความขัดแย้ง แนวทางการสร้างความสามัคคีปรองดอง และความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion)

1.4.2 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ จำแนกตามวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

(1) ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research)

(2) รวบรวมข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามผ่านเครื่องมือ Google Form ในหัวข้อ “แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ” ช่วงระหว่างวันที่ 11 เมษายน ถึงวันที่ 4 พฤษภาคม 2566 จำนวน 675 คน

(3) รวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 105 คน ตามแนวทางของ American Statistical Association (1997)

(4) รวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive selection) จำนวน 11 คน ตามแนวทางของ Bernard (2011) เพื่อตรวจสอบและยืนยันข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ

1.4.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการเริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม 2566 ถึง เดือนกรกฎาคม 2566 รวม 7 เดือน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ทำให้ทราบถึงสาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย

1.5.2 ทำให้ทราบถึงแนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย

1.5.3 ทำให้ทราบถึงกระบวนการในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง

อันจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งและข้อเสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองในประเทศไทย ทำให้คนไทยอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสงบสุข และเป็นการเสริมสร้างพลังอำนาจของชาติในทุกด้านเป็นแรงผลักดันที่จะนำพาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า สังคมที่มีความเข้มแข็ง สามารถขับเคลื่อนประเทศไปสู่อนาคตตามแนวทางของยุทธศาสตร์ชาติ

1.6 นิยามศัพท์

1.6.1 ความขัดแย้ง หมายถึง ความแตกต่าง ความไม่ลงรอยกัน หรือความตรงข้ามกันระหว่างกลุ่มบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป ไม่ว่าจะเป็ความแตกต่างในด้านใดและไม่ว่าจะเกิดจากสาเหตุใดก็ตาม ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงภายในประเทศ

1.6.2 การบริหารจัดการความขัดแย้ง หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คู่ขัดแย้งและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายปรับแนวคิดและกระบวนการทัศนด้วยการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน ทำให้มองเห็นสถานการณ์ในภาพเดียวกัน เข้าใจและยอมรับร่วมมือกัน อันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันอย่างแท้จริง

1.6.3 ความสามัคคี หมายถึง การที่ทุกคนมีความพร้อมเพรียงกันทั้งกายและใจมีจุดมุ่งหมายเดียวกันที่จะปฏิบัติงานให้สำเร็จ ความสามัคคีทำให้เกิดพลังเกิดความร่วมมือร่วมใจ อันจะทำให้เกิดความสงบสุขในหมู่คณะ

1.6.4 แนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้ง หมายถึง วิธีการในการบริหารจัดการความขัดแย้งเพื่อให้คู่ขัดแย้งและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายปรับแนวคิดและกระบวนการทัศนด้วยการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน ทำให้มองเห็นสถานการณ์ในภาพเดียวกัน เข้าใจและยอมรับร่วมมือกัน อันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมและการแก้ไข

ปัญหาร่วมกันอย่างแท้จริง ประกอบด้วย (1) กำหนดให้มีโครงสร้างและกลไกการจัดการความขัดแย้ง (2) การจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพด้วยสันติวิธี (3) การสร้างฉันทศน์หรือภาพอนาคตร่วมกัน (4) การส่งเสริมกระบวนการบริหารจัดการความขัดแย้งเชิงสร้างสรรค์

1.6.5 ความปรองดอง หมายถึง กระบวนการหาข้อตกลงร่วมกันระหว่างคู่ขัดแย้งไม่ว่าจะเป็นระหว่างบุคคลกับบุคคลหรือระหว่างบุคคลกับรัฐ เป็นกระบวนการที่สร้างความร่วมมือและความสัมพันธ์ฉันท์มิตรภายหลังจากที่ความสัมพันธ์แตกร้างแล้ว

1.6.6 กระบวนการในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการหนึ่งในการสร้างความสามัคคี การสร้างความปรองดองมีอยู่หลายแนวทางด้วยกัน เช่น การสานเสวนา การยอมรับผิด การขอโทษ การให้อภัย การนิรโทษกรรม การแสวงหาความจริง การดำเนินคดี การชดเชยเยียวยา การปฏิรูปหน่วยงานที่มีส่วนรับผิดชอบต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยการสร้างความสามัคคีปรองดองในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย (1) กระบวนการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ และ (2) กระบวนการแก้ปัญหาเชิงโครงสร้าง

บทที่ 2

แนวคิด เอกสารและ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ” ผู้ศึกษาได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามขอบเขตของเนื้อหาที่กำหนด ดังนี้

- (1) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง
- (2) ประเภทของความขัดแย้ง
- (3) สาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย
- (4) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการความขัดแย้ง
- (5) แนวคิดเรื่องความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion)
- (6) แนวทางการสร้างความสามัคคีปรองดอง
- (7) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการความขัดแย้ง แนวทางการสร้างความสามัคคีปรองดอง และความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion)

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง

2.1.1 ความหมายของความขัดแย้ง

ความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่อยู่คู่กับมนุษย์ไม่ว่าจะในระดับบุคคลหรือในระดับสังคม ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเสมอและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เมื่อมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ความขัดแย้งบางครั้งก่อให้เกิดประโยชน์ในการได้แนวคิดใหม่ๆ และการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น โน้มนำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อันเป็นประโยชน์แก่สังคมมนุษย์ แต่บางครั้งถ้าจัดการไม่ดีก็สามารถทำให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงได้เช่นกัน ทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด (Wilmot and Hocker, 2007, ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2546) จนกระทั่งนำไปสู่การใช้ความรุนแรงทั้งด้านทรัพย์สิน ร่างกายและชีวิต

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556)

ให้ความหมายของคำว่า “ขัดแย้ง” ไว้ว่าหมายถึง ไม่ลงรอยกัน โดยคำว่า “ขัด” หมายถึง ให้ติดขวางไว้ไม่ให้หลุดออก, ไม่ทำตาม, ผ่าฝืน, ขืนไว้, แย้งกัน, ไม่ลงรอยกัน และคำว่า “แย้ง” หมายถึงไม่ตรงหรือลงรอยเดียวกัน, ต้านไว้, ทานไว้

Robbins, Stephen P. (ค.ศ.2001) ได้กล่าวถึงความขัดแย้งว่าเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเมื่อฝ่ายหนึ่งพยายามที่จะไปต้านทานหรือคัดค้านความพยายามของอีกฝ่ายหนึ่งจนทำให้เกิดความรู้สึกคับข้องใจ โดย Robbins ได้แบ่งแนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. แนวคิดแบบดั้งเดิม (The Traditional View) หมายถึง แนวคิดที่อยู่ในช่วง ค.ศ.1930 ถึง ค.ศ. 1940 ซึ่งมองว่าความขัดแย้งทุกประเภทเป็นสิ่งไม่ดี เป็นผลลัพธ์ที่ผิดปกติดันเกิดขึ้นจากการสื่อสารที่ไม่ดี การขาดความเชื่อถือ และการไม่เปิดใจ โดยให้ความหมายของคำว่าความขัดแย้ง หมายถึง สิ่งที่เป็นภัยอันตราย และเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง

2. แนวคิดแบบมนุษยสัมพันธ์ (The Human Relations View) เป็นแนวคิดที่โดดเด่นมากในช่วงปลายยุค ค.ศ. 1940 ไปจนถึงช่วงกลางยุค ค.ศ.1970 ซึ่งมองว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในทุกกลุ่มและทุกองค์กรตามธรรมชาติ เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น แนวคิดนี้จึงสนับสนุนให้ยอมรับความขัดแย้ง โดยให้เหตุผลว่าความขัดแย้งไม่สามารถกำจัดได้ และมีหลายครั้งที่ความขัดแย้งก่อให้เกิดผลดีต่อประสิทธิภาพของการทำงาน

3. แนวคิดแบบปฏิสัมพันธ์ (The Interaction View) เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นให้สนับสนุนแนวคิดที่ว่าความขัดแย้งมีรากฐานมาจากความปรองดอง ความสงบสุข ความเยือกเย็น และการร่วมมือของกลุ่มพยายามรักษาระดับต่ำสุดของความขัดแย้งไปเรื่อย ๆ ให้เพียงพอที่จะสามารถให้กลุ่มดำรงต่อไปได้อย่างระแวดระวัง และสร้างสรรค์

จากแนวคิดทั้ง 3 แนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเป็นการเสนอให้เห็นถึงแนวคิดในเรื่องของความขัดแย้งที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามปกติและเป็นได้ทั้งเรื่องดีและไม่ดี ทั้งนี้ ความขัดแย้งจะเป็นสิ่งดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับประเภทความขัดแย้ง

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2531) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ความขัดแย้ง” (conflict) ไว้ว่าหมายถึงสภาพการณ์ที่คนหรือกลุ่มคนเกิดความไม่เข้าใจกัน มีความรู้สึกไม่พึงพอใจหรือคับข้องใจที่จะปฏิบัติงาน

สมยศ นาวิกาน (2540) กล่าวว่า ความขัดแย้ง หมายถึง การไม่เห็นพ้องที่เกิดขึ้นจากความแตกต่างระหว่างบุคคลสองคนหรือกลุ่มสองกลุ่ม หรือมากกว่า ภายใต้ความขัดแย้งขององค์การ บุคคล หรือกลุ่ม รวมถึงการขัดขวางเป้าหมายหรืองานระหว่างกัน

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2534) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ความขัดแย้ง” ไว้ว่าหมายถึงสภาพที่ทำให้เกิดความคับข้องใจกัน หรือตกอยู่ในสถานะที่สามารถจะตัดสินใจหรือตกลงหาข้อยุติอันเป็นที่พอใจของทั้งสองฝ่ายได้

พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา (2542) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ความขัดแย้ง” ไว้ว่าหมายถึง สภาพของความไม่ราบรื่นที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคลหรือระหว่างกลุ่ม เนื่องจากมีความต้องการหรือผลประโยชน์ขัดแย้งกันและไม่สามารถตัดสินใจหรือหาข้อตกลงร่วมกันได้

Robins (ค.ศ. 1974) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความขัดแย้ง หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ที่มีลักษณะของความไม่เป็นมิตรหรือตรงกันข้ามกันทุกชนิด

David (ค.ศ. 1983) กล่าวว่า ความขัดแย้ง (Conflict) หมายถึง การที่ทั้งสองฝ่ายมีการรับรู้ที่ไปด้วยกันไม่ได้ในเรื่องที่เกี่ยวกับการกระทำหรือจุดมุ่งหมาย ไม่ว่าการรับรู้นั้นจะถูกต้องหรือไม่ถูกต้องก็ตาม คนที่อยู่ในความขัดแย้งจะมีความรู้สึกว่าถ้าหากฝ่ายหนึ่งชนะ อีกฝ่ายหนึ่งก็จะแพ้

วันชัย วัฒนศัพท์ (2547) ได้ให้ความหมายของ “ความขัดแย้ง” ไว้ว่า หมายถึง ความไม่ลงรอยกันหรือสถานะที่ไม่เห็นพ้องต้องกันหรือความเป็น

ปฏิปักษ์ ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลตั้งแต่สองกลุ่มขึ้นไป โดยมีสาเหตุมาจาก วัตถุประสงค์ที่ไม่สามารถเข้ากันได้ ความไม่ลงรอยกันทางด้านความต้องการ ความปรารถนา ค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติ

Greenberg and Baron (ค.ศ. 1997) ได้ให้ความหมายของ “ความขัดแย้ง” ไว้ว่า หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลหรือกลุ่มรับรู้ว่าคุณค่าอื่น หรือกลุ่มอื่นได้ปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งจะส่งผลในทางลบ หรือสร้างความไม่เท่าเทียมกันให้เกิดขึ้นต่อความต้องการหรือผลประโยชน์ของตน

Nelson and Quick (ค.ศ. 2001) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ความขัดแย้ง” หมายถึง สถานการณ์ใด ๆ ก็ตามที่มีความไม่เท่าเทียมกันของเป้าหมาย ทัศนคติ และอารมณ์หรือพฤติกรรม นำไปสู่ความไม่ลงรอยกัน หรือตรงกันข้ามกัน ระหว่างสองฝ่ายขึ้นไป ความขัดแย้งเป็นปฏิสัมพันธ์โดยตรงระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กรหรือระหว่างประเทศ ตั้งแต่สองฝ่ายหรือมากกว่านั้น ซึ่งตั้งอยู่บนผลประโยชน์ของแต่ละฝ่าย โดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งพยายามที่จะป้องกันหรือบีบบังคับเพื่อผลบางอย่าง ในขณะที่ฝ่ายหนึ่งพยายามต่อต้านความขัดแย้งเป็นพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้

พระมหาพรหมชา ธรรมหาโส (นิธิบุญยากร) (2554) ได้พยายาม รวบรวมค่านิยมและความหมายของความขัดแย้งจากนักคิดหลายท่านไว้ สรุปได้ว่า ความขัดแย้งมาจากภาษาอังกฤษว่า Conflict มาจากภาษาละตินว่า Confligere แปลว่าการต่อสู้ (Fight) การทำสงคราม (Warfare) ความไม่ลงรอย หรือเข้ากันไม่ได้ (Incompatibility) ส่วนการขัดแย้งซึ่งกันและกันหรือการเป็นปรปักษ์ (Opposition) หมายถึง การที่บุคคลสองคนหรือกลุ่มบุคคลมีความเห็น ความเชื่อ หรือความต้องการที่ไม่เหมือนกัน ความขัดแย้งเป็นความรู้สึกหรือปฏิกิริยาของบุคคล หรือกลุ่มคนที่มีความคิดเห็น ค่านิยม และเป้าหมายไม่เป็นไปในทางเดียวกัน รวมทั้ง การแย่งชิงและต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด หรือการที่ฝ่ายหนึ่งรุกล้ำ หรือขัดขวางการกระทำอีกฝ่ายเพื่อให้เป้าหมายของตนบรรลุผล ซึ่งความขัดแย้ง ดังกล่าวนี้อาจจะสะท้อนออกมาในรูปของความไม่รุนแรง หรือรุนแรงก็ได้

Reymond W. Mack and John Pease (ค.ศ. 1973) กล่าวว่า

ความขัดแย้ง หมายถึง การเป็นปรปักษ์ต่อกันอย่างเปิดเผยของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ซึ่งมีเป้าหมายที่จะทำลายล้างคู่ต่อสู้ อันหมายถึง การต่อสู้กันหรือการแข่งขันกัน ระหว่างความคิด ความเห็น ความสนใจ หรือผลประโยชน์ มุมมอง รสนิยม ค่านิยม แนวทาง ความชอบ อำนาจ สถานภาพ ทรัพยากร ซึ่งความขัดแย้งในลักษณะนี้อาจจะเกิดขึ้นในบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือขัดแย้งกับบุคคลอื่น หรือระหว่างคนใดคนหนึ่ง กับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือหลาย ๆ กลุ่มของบุคคลหรือนิติบุคคล หรือระหว่างกลุ่มบุคคลหลายคนที่อยู่ในกลุ่มหนึ่งกับอีกกลุ่มหนึ่ง หรือกับอีกหลาย ๆ กลุ่มของบุคคล

ฉันทนา บรรพศิริโชติ (2542) มองความขัดแย้งผ่านมิติที่

ผสมผสานกันระหว่างแนวคิดเชิงรัฐศาสตร์และสังคมวิทยาไว้ว่า สรุปได้ว่า ความขัดแย้ง หมายถึง ภาวะที่กลุ่มต่าง ๆ เข้ากันไม่ได้ หรือแข่งขันกันเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรที่ขาดแคลน ความเข้ากันไม่ได้มาจากเรื่องผลประโยชน์ หรืออุดมการณ์ ความขัดแย้งอาจจะมี ความซับซ้อนมากขึ้นหากคนกลุ่มนั้นมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากร หรืออำนาจในการตัดสินใจที่จะมีผลต่อการยุติข้อขัดแย้ง ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งไม่มีอำนาจที่ว่ำนั้นหรือมีน้อยกว่า จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่ความขัดแย้งจะมีประเด็นเรื่องอำนาจเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2540) ได้พยายามรวบรวมและประมวล

ความหมายของคำว่า “ความขัดแย้ง” ที่สำคัญ ๆ ที่มีผู้ให้ไว้ เช่น

1. **ความขัดแย้ง** เป็นความล้มเหลวของกลไกขั้นพื้นฐานในการตัดสินใจของบุคคลที่มีประสบการณ์ต่างกันในการเลือกทำสิ่งต่าง ๆ ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลจะต้องตัดสินใจ ดังนั้น ความขัดแย้งต่อตนเองก็คือความขัดแย้งในการตัดสินใจของตนเอง

2. **ความขัดแย้ง** เป็นการเร่งเร้าของความเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน อันเกิดจากความต้องการที่ไม่สอดคล้องกันหรือความต้องการที่ไปด้วยกันไม่ได้

3. **ความขัดแย้ง** เป็นกระบวนการทางสังคม เกิดขึ้นได้เมื่อแต่ละฝ่ายต่างมีจุดมุ่งหมายที่ไปด้วยกันไม่ได้ และมีค่านิยมที่แตกต่างกัน ความแตกต่างนี้มักเกิดจากการรับรู้มากกว่าที่จะเป็นความแตกต่างที่เกิดขึ้นจริง

4. **ความขัดแย้ง** หมายถึง ความสัมพันธ์ของแต่ละบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับจุดมุ่งหมาย หรือวิธีการ หรือทั้งสองอย่าง เป็นการพึ่งพาอาศัยกันในทางลบ หรืออาจกล่าวได้ว่า หมายถึง การที่แต่ละฝ่ายไปด้วยกันไม่ได้ในเรื่องเกี่ยวกับความต้องการ ไม่ว่าจะ เป็นความต้องการที่แท้จริงหรือศักยภาพที่จะเกิดความต้องการ

5. **ความขัดแย้ง** เป็นปฏิสัมพันธ์โดยตรงระหว่างแต่ละบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร หรือระหว่างประเทศ ตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป โดยที่ฝ่ายหนึ่งพยายามที่จะป้องกันหรือบีบบังคับเพื่อผลบางอย่าง ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งพยายามต่อต้าน ความขัดแย้งอาจแสดงออกด้วยคำพูดหรือการกระทำก็ได้ เช่น การพยายามขัดขวาง บีบบังคับ ทำอันตราย ต่อต้าน หรือโดยการโต้ตอบฝ่ายตรงข้าม

6. **ความขัดแย้ง** เป็นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อมีสองฝ่ายหรือมากกว่าสองฝ่ายที่จำต้องทำงานโดยพึ่งพาอาศัยกัน มีปฏิสัมพันธ์กัน มีความเห็นที่ไปด้วยกันไม่ได้หรือไม่สอดคล้องกัน

7. **ความขัดแย้ง** เป็นพฤติกรรมที่ไม่ลงรอยกัน หรือพฤติกรรมที่ไม่สามารถไปด้วยกันได้ระหว่างฝ่ายต่าง ๆ พฤติกรรมที่ไปด้วยกันไม่ได้ในที่นี้หมายถึงการกระทำของฝ่ายหนึ่งที่ตั้งใจจะไปยับยั้ง สกัดกั้น หรือสร้างความคับข้องใจให้กับอีกฝ่ายหนึ่ง

9. **ความขัดแย้ง** หมายถึง การที่ทั้งสองฝ่ายมีการรับรู้ที่ไปด้วยกันไม่ได้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ไม่ว่าจะการรับรู้ว่าจะถูกต้องหรือไม่ถูกต้องก็ตาม ซึ่งคนที่อยู่ในความขัดแย้งจะมีความรู้สึกที่ว่าถ้าหากฝ่ายหนึ่งชนะ อีกฝ่ายหนึ่งก็จะแพ้

10. **ความขัดแย้ง** เกิดขึ้นเมื่อการกระทำของฝ่ายหนึ่งไปขัดขวางไม่ให้อีกฝ่ายหนึ่งบรรลุเป้าหมายของเขา

11. ความขัดแย้ง เป็นสิ่งที่อาจเกิดขึ้นได้ตามธรรมชาติระหว่างบุคคลซึ่งมีเป้าประสงค์และจุดมุ่งหมายแตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างเหล่านี้จะนำไปสู่ความขัดแย้ง

จากความหมายของคำว่า “ความขัดแย้ง” ดังกล่าว เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2540) จึงสรุปว่า ความขัดแย้งของบุคคลเกิดจากการที่บุคคลต้องตัดสินใจเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งโดยที่การเลือกนั้นอาจเต็มใจเลือกหรือจำใจเลือก ความขัดแย้งระหว่างบุคคลเป็นสถานการณ์ที่การกระทำของฝ่ายหนึ่งไปขัดขวางอีกฝ่ายหนึ่ง หรือการที่บุคคลที่มีความแตกต่างกันในค่านิยม ความสนใจ แนวคิด วิธีการ เป้าหมาย แต่ต้องมาติดต่อกันหรือทำงานด้วยกันหรืออยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกันทั้ง ๆ ที่บุคคลเหล่านั้นมีความแตกต่างกัน ไม่สอดคล้องกัน หรือไปด้วยกันไม่ได้

โดยสรุป จากค่านิยมและความหมายของคำว่า “ความขัดแย้ง” ดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาได้กำหนดความหมายของคำว่า “ความขัดแย้ง” ในรายงานนี้ไว้ว่า หมายถึง ความแตกต่าง ความไม่ลงรอยกัน หรือความตรงข้ามกันระหว่างกลุ่มบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป ไม่ว่าจะเป็ความแตกต่างในด้านใดและไม่ว่าจะเกิดจากสาเหตุใดก็ตามที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงภายในประเทศ

2.1.2 แนวคิดและทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory) เป็นแนวความคิดที่มีข้อสมมติฐานที่ว่าพฤติกรรมของสังคมสามารถเข้าใจได้จากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ และบุคคลต่าง ๆ ในการแข่งขันเพื่อการเป็นเจ้าของทรัพยากรที่มีค่าและหายาก

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2546) กล่าวว่า ความขัดแย้งเป็นสิ่งปกติธรรมดาในสังคม ความขัดแย้งจะทำให้เกิดการสูญเสีย หรือการพัฒนาที่ย่อมขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการของคนในสังคม สอดคล้องกับแนวคิดของ **มอริส (2547)** ที่ได้กล่าวไว้ว่า ความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่อยู่คู่กับมนุษย์ไม่ว่าจะในระดับบุคคลหรือในระดับสังคม ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเสมอและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เมื่อนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ความขัดแย้งบางครั้งก่อให้เกิดประโยชน์ในการได้แนวคิดใหม่ๆ และการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น แต่ในบางครั้งความขัดแย้งก็อาจ

ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการกับความขัดแย้งนั้น ความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นจากหลายตัวแปร เช่น ตัวแปรสภาพภูมิศาสตร์ อันก่อให้เกิดข้อพิพาทด้านพรมแดนระหว่างประเทศ ตัวแปรทางสังคมและเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากร ตัวแปรทางวัฒนธรรมอันก่อให้เกิดปัญหาเชื้อชาติ

แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งจากอดีตถึงปัจจุบันที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นแบบฉบับหรือเป็นแนวคิดชั้นคลาสสิก (Classic) ได้แก่ แนวคิดของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) ยอร์จ ซิมเมล (George Simmel) มอสคา (Gaetano Mosca) ลิวอิส เอ.โคเซอร์ (Lewis A. Coser) และแคปโลว์ (Theodore Caplow) นอกจากนี้ ศาสตร์สาขาต่าง ๆ ได้แก่ จิตวิทยา สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ก็มีแนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งแตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละสาขาวิชา (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2540)

แนวคิดของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) (ค.ศ. 1958)

คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) เชื่อว่าความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลง เป็นของคู่กัน กล่าวคือ ความขัดแย้งเป็นกฎพื้นฐานของชีวิต และจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเกิดขึ้นเพราะแต่ละกลุ่ม มีความสนใจทางเศรษฐกิจที่ตรงข้ามกัน ความขัดแย้งทางเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มเป็น สิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยากและจะนำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคมและทางการเมือง โดยที่ กลุ่มหนึ่งก็พยายามที่จะสนองประโยชน์ของตน ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งกำลังจะเสีย ประโยชน์ในทำนองเดียวกัน สมาชิกของกลุ่มก็พยายามแสวงหาประโยชน์ของตนเอง จนทำให้เกิดความขัดแย้งภายในกลุ่มและขัดแย้งกับกลุ่มอื่นที่มีผลประโยชน์ขัดกัน แต่อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งก็สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และเปลี่ยนแปลง สังคมได้โดยอยู่บนพื้นฐานของการศึกษาความขัดแย้งทางเศรษฐกิจ จึงอาจกล่าวได้ว่า จุดเน้นในแนวคิดของมาร์กซ์ อยู่ที่เศรษฐกิจ การต่อสู้ของชนชั้น ธรรมชาติของการ แข่งขันและการแสวงหาประโยชน์

แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งของมาร์กซ์สามารถสรุปเป็นประเด็น สำคัญได้ ดังนี้

1. ความขัดแย้งเป็นสภาพการณ์ปกติของสังคมและเป็นแกนกลางของเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ด้วยเหตุนี้ ความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้

2. สมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมพยายามแสวงหาประโยชน์ของตนเองทำให้เกิดความขัดแย้งกันเองภายในกลุ่ม รวมถึงเกิดความขัดแย้งกับกลุ่มอื่น ๆ ที่มีความสนใจหรือมีผลประโยชน์ขัดกัน

3. ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเกิดขึ้นเพราะแต่ละกลุ่มมีความสนใจทางเศรษฐกิจที่ตรงข้ามกัน

4. ความขัดแย้งทางเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มจะนำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคมและทางการเมือง

5. จุดเน้นในแนวคิดของมาร์กซ์อยู่ที่เศรษฐกิจ ในขณะที่จุดยืนทางการเมืองของมาร์กซ์อยู่ที่การปฏิวัติ

นอกจากนี้ มาร์กซ์ยังมีความเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงของทุก ๆ สังคมจะมีการพัฒนาทางประวัติศาสตร์อยู่ 5 ขั้น ซึ่งลำดับขั้นของการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ของมาร์กซ์มีดังนี้

1. ขั้นสังคมแบบคอมมิวนิสต์ดั้งเดิม (Primitive Communism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของเผ่า (Tribal Ownership) ต่อมาเผ่าต่าง ๆ ได้รวมตัวกันเป็นเมืองและรัฐ ทำให้กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเปลี่ยนไปเป็นของรัฐ (State Ownership)

2. ขั้นสังคมแบบโบราณ (Ancient Communal) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของรัฐ (State Ownership) สมาชิกในสังคมได้รับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัว อันได้แก่ เครื่องใช้ส่วนตัวและทาส ดังนั้น ในขั้นนี้ ทาส (Slavery) จึงเป็นกำลังสำคัญในระบบการผลิตทั้งหมด และต่อมาระบบการผลิตได้เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าของทาสและทาส

3. ขั้นสังคมแบบศักดินา (Feudalism) กรรมสิทธิ์ในที่ดินซึ่งปัจจัยการผลิตเป็นของขุนนาง โดยมีทาสเป็นแรงงานในการผลิต

4. **ขั้นสังคมแบบทุนนิยม (Capitalism)** กรรมสิทธิ์ในที่ดิน ทุน แรงงาน และเครื่องจักรซึ่งปัจจัยการผลิตเป็นของนายทุน โดยมีผู้ใช้แรงงานเป็นผู้ผลิต

5. **ขั้นสังคมแบบคอมมิวนิสต์ (Communism)** กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีการเอาเปรียบซึ่งกันและกัน

ตามแนวความคิดของมาร์กซ์ การปฏิวัติของชนชั้นล่างเกิดจาก กระบวนการตามลำดับขั้นดังต่อไปนี้

1. มีความต้องการในการผลิต
2. เกิดการแบ่งแยกแรงงาน
3. มีการสะสมและพัฒนาทรัพย์สินส่วนบุคคล
4. ความไม่เท่าเทียมทางสังคมมีมากขึ้น
5. เกิดการต่อสู้ระหว่างชนชั้นในสังคม
6. เกิดตัวแทนทางการเมืองเพื่อทำการรักษาผลประโยชน์ของแต่ละชนชั้น
7. เกิดการปฏิวัติ

แนวคิดของแมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber)

แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) เชื่อว่าความขัดแย้งเกิดจากการกระทำของบุคคลที่ต้องการที่จะดำเนินการให้บรรลุความปรารถนาของตนเองปะทะกับการต่อต้านของอีกฝ่ายหนึ่งหรือหลายฝ่าย ความขัดแย้งเป็นผลมาจากการมีทรัพยากรอย่างจำกัด การที่คนหนึ่งสามารถบรรลุความปรารถนาของตนเองในสภาพที่มีทรัพยากรอย่างจำกัด ทำให้ผู้นั้นมีอำนาจมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งไม่จำเป็นต้องนำไปสู่การต่อสู้กัน ทั้งนี้ เวเบอร์ถือว่าการแข่งขัน (Competition) เป็นรูปแบบหนึ่งของความขัดแย้ง ซึ่งในการแข่งขันนั้นจะมีกฎหรือกติกาที่ทุกฝ่ายยอมรับ การชนะคือการได้รับรางวัลหรือประโยชน์ ไม่ใช่การทำลายล้างคู่ต่อสู้ แต่ถ้าหากเกิดความขัดแย้งขึ้นเป็นระยะเวลานานจะทำให้เกิดการแบ่งแยกอำนาจของบุคคลในสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งของเวเบอร์ สามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ ดังนี้

1. ความขัดแย้งเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับผลประโยชน์และเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในสังคม ไม่มีสังคมใดที่จะปราศจากความแตกแยกและการเปลี่ยนแปลง

2. ในทุกสังคม กลุ่มของบุคคลและแต่ละบุคคลย่อมมีอำนาจไม่เท่ากัน

3. ผู้มีอำนาจจะใช้กฎและบังคับเพื่อสร้างระเบียบทางสังคม

4. โครงสร้างของสังคมและแนวปฏิบัติในสังคมถูกกำหนดขึ้นโดยผู้มีอำนาจ

5. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้เกิดความแตกแยกขึ้นภายในกลุ่มของผู้มีอำนาจมากกว่าในกลุ่มของผู้ไม่มีอำนาจเพราะผู้มีอำนาจจะพยายามรักษาสถานภาพเดิม (Status Quo) และต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่จะทำให้ตนเองถูกลดอำนาจ

6. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นจากผลของการกระทำของบุคคลที่จะได้รับประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลง ถ้าหากผู้มีอำนาจเห็นว่าตนจะได้ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงจะส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยเร็ว

7. การใช้อำนาจจะมีประสิทธิภาพหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับเงื่อนไขดังต่อไปนี้

1) ความสามารถที่จะควบคุมการออกกฎ ระเบียบ ซึ่งจะมีพิทักษ์ปกป้องผลประโยชน์ของตน

2) ความสามารถที่จะควบคุมการลงโทษ และใช้การควบคุมนี้พิทักษ์ผลประโยชน์ของตน

3) ความสามารถที่จะควบคุมเครื่องมือที่จะเผยแพร่อุดมการณ์ และการสื่อสารทั้งหลายด้วยการเผยแพร่กฎ ข้อบังคับทั้งหลายเพื่อให้เห็นว่ากฎและข้อบังคับดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ดีและถูกต้อง เปลี่ยนแปลงความสนใจ

ของประชาชนโดยอ้างอุดมการณ์ และทำให้เชื่อว่าความสนใจของประชาชน สอดคล้องกับของผู้นำ รวมทั้งกระตุ้นให้ประชาชนอาสาสมัครที่จะเชื่อฟัง กฎและระเบียบต่าง ๆ

แนวคิดยอร์จ ซิมเมล (George Simmel)

ยอร์จ ซิมเมล (George Simmel) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมันมีแนวคิดที่ความขัดแย้งเป็นปฏิสัมพันธ์แบบหนึ่ง (Sociation) ที่เกิดขึ้นในกลุ่มสมาชิกที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน โดยเชื่อว่าความขัดแย้งระหว่างสองฝ่ายแสดงให้เห็นลักษณะความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่าย โดยเป็นผลจากการที่มีความรู้สึกเข้าข้างตนเองมากกว่าเข้าข้างฝ่ายอื่น ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวอาจเป็นความมั่งร้าย โกรธ เกลียด หรือ อิจฉา ซึ่งโดยมากเกิดขึ้นเนื่องจากพฤติกรรมหรือคุณลักษณะทางสังคมของแต่ละฝ่ายมีความสำคัญเหนืออีกฝ่ายหนึ่ง ซิมเมลเชื่อว่าไม่มีองค์การใดหรือบุคคลใดจะหนีพ้นจากความขัดแย้งไปได้ อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งมักจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และผลของความขัดแย้งจะทำให้เกิดความกลมเกลียวภายในกลุ่ม ในขณะที่ความกลมเกลียวภายในกลุ่มหรือระหว่างกลุ่มก็สามารถที่จะเป็นต้นเหตุของความขัดแย้งได้ด้วย (พรนพ พุกกะพันธ์, 2542)

แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งของซิมเมล สามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ ดังนี้

1. ความขัดแย้งทำให้เกิดความสามัคคีกลมเกลียวภายในกลุ่ม กล่าวคือความขัดแย้งกับกลุ่มภายนอกจะบังคับให้กลุ่มมีการประสานงานที่ดีและมีผู้นำเกิดขึ้น นอกจากนี้ ยังอาจช่วยให้กลุ่มสร้างขอบเขตของกลุ่มขึ้นมา โดยกระบวนการดังนี้

1.1 มีการสร้างขอบเขตของกลุ่มตนขึ้นมา ซึ่งจะช่วยให้ทราบ ว่าใครเป็นสมาชิกของกลุ่ม

1.2 ลดความเบี่ยงเบนหรือความบาดหมางภายในกลุ่มเพื่อที่จะเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการกับฝ่ายตรงข้ามกับกลุ่มตน

1.3 จัดระบบและประสานทรัพยากรต่าง ๆ ทางสังคมเสียใหม่

1.4 ช่วยสร้างเสริม หรืออาจพัฒนาความสัมพันธ์ชนิดใหม่ กับฝ่ายตรงข้าม

2. ความกลมเกลียวภายในกลุ่มเป็นสาเหตุทำให้เกิดความขัดแย้งได้เช่นเดียวกับเป็นผลที่เกิดจากความขัดแย้ง กล่าวคือ ทั้งสองฝ่ายที่มีความกลมเกลียวกันมาก เช่น คู่สมรสหรือหุ้นส่วน มักจะมีประสบการณ์เกี่ยวกับความขัดแย้ง ในความเป็นจริงนั้น ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดเพราะต่างฝ่ายต่างก็มีอิทธิพลต่อกันในชีวิต ถ้าหากความสัมพันธ์ที่มีต่อกันเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ใกล้ชิดกัน ความขัดแย้งก็อาจไม่เกิดขึ้นก็ได้ บุคคลที่มีความคับข้องใจมากที่สุดในกลุ่มคือบุคคลที่เคยมีแรงจูงใจอย่างมากที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่ม สิ่งเหล่านี้อาจเห็นได้จากตัวอย่างของพรรคการเมืองหรือการจัดตั้งในมหาวิทยาลัยหรือองค์การทางการศึกษาต่าง ๆ

3. ความกลมเกลียวระหว่างกลุ่มเป็นสาเหตุทำให้เกิดการขัดแย้งได้เช่นเดียวกับความกลมเกลียวภายในกลุ่ม กลุ่มสองกลุ่มที่มีความกลมเกลียวกันอย่างดีโดยมีความผูกพันกันแบบใดแบบหนึ่ง เช่น มีความสนใจร่วมกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน ใช้ภาษาพูดเดียวกัน อยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน มาจากท้องถิ่นเดียวกัน หรือมีความคล้ายกันทางวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ หรือแนวคิดทางการเมือง อาจเกิดความขัดแย้งที่รุนแรงได้ ซิมเมลชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งนี้เกิดจากความกลมเกลียวกันระหว่างสองกลุ่มซึ่งเคยมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เช่น อิหร่านกับอิรัก จีนกับเวียดนาม

4. ซิมเมลได้อธิบายให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างความขัดแย้งกับโครงสร้างของกลุ่มไว้ดังนี้

4.1 ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม โดยมากเกิดขึ้นจากการพัฒนาองค์การและความซับซ้อนขององค์การ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มยังมีมากขึ้นเท่าใด แต่ละกลุ่มก็จะบริหารแบบรวมศูนย์หรือรวมอำนาจมากขึ้นเท่านั้น และเพื่อที่จะให้กลุ่มประสบความสำเร็จในการแข่งขันกับกลุ่มอื่น แต่ละกลุ่มไม่เพียงแต่จะมอบบทบาทที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้านให้สมาชิกทั้งหลายปฏิบัติเท่านั้น แต่ยังเป็นต้อง

ประสานความเชี่ยวชาญต่าง ๆ โดยการรวมอำนาจในการบริหารองค์การอีกด้วย นอกจากนี้ การบริหารแบบรวมอำนาจของอีกฝ่ายหนึ่งจะบังคับให้ฝ่ายตรงข้ามบริหารงานแบบรวมอำนาจด้วย

4.2 แต่ละฝ่ายที่มีความขัดแย้งกันมีแนวโน้มที่จะผูกติด ยึดแน่นและขาดความอดทน สมาชิกของกลุ่มจะทนไม่ได้ถ้ามีสมาชิกของกลุ่มประพฤติปฏิบัติแตกต่างไปจากความคาดหวังของกลุ่มเพราะถือว่าเป็นการทำลายความกลมเกลียวของกลุ่ม ในกรณีที่ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มรุนแรงขึ้น สมาชิกจะแสดงพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนออกไปจากแนวปฏิบัติของกลุ่มย่อยไม่ได้ บุคคลที่มีคุณลักษณะหรือทัศนคติแตกต่างไปจากเพื่อนมักจะถูกกำจัด และคนอื่น ๆ ก็มีแนวโน้มจะปฏิบัติตามมาตรฐานกลางของกลุ่ม ซึ่งเป็นปัจจัยทำให้กลุ่มมีความกลมเกลียวหรือมีเอกภาพ

แนวคิดของมอสคา (Mosca)

มอสคา (Mosca) นักสังคมวิทยาชาวอิตาลี ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความขัดแย้งไว้ว่า ความขัดแย้งในสังคม ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือระหว่างกลุ่มกับกลุ่มเป็นสิ่งปกติที่เกิดโดยธรรมชาติและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และแม้ว่าจะสามารถขจัดความขัดแย้งลงได้บ้าง แต่มอสคาเห็นว่าไม่มีความจำเป็นที่จะต้องทำเช่นนั้นเพราะความขัดแย้งเป็นสิ่งที่สร้างความก้าวหน้า ความเป็นระเบียบของสังคม และเสรีภาพทางการเมือง

แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งของมอสคาแตกต่างไปจากแนวคิดของมาร์กซ์ กล่าวคือมอสคาเชื่อว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่มเป็นไปเพื่อต้องการเป็นสมาชิกหรือเป็นส่วนหนึ่งของชนชั้นปกครองเพราะชนชั้นปกครองเป็นผู้มีอำนาจ เป็นผู้ตัดสินใจ และควบคุมสังคม ดังนั้น ความขัดแย้งที่สำคัญที่สุดในสังคมคือความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจ ด้วยเหตุนี้ มอสคาจึงไม่เห็นด้วยกับแนวคิดของมาร์กซ์ที่ว่าเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดสาเหตุแห่งความขัดแย้งแต่เพียงอย่างเดียว (พรนพ พุกกะพันธ์, 2542)

แนวคิดของลิวอิส เอ. โคเซอร์ (Lewis A. Coser) (ค.ศ. 1956)

ลิวอิส เอ. โคเซอร์ (Lewis A. Coser) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ได้ขยายหรือต่อยอดแนวคิดของซิมเมลให้กว้างขวางออกไปโดยพยายามชี้ให้เห็นว่า ความขัดแย้งเป็นทั้งสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ ความขัดแย้งอาจนำไปสู่ความกลมเกลียวหรือความแตกแยกก็ได้ โคเซอร์ได้พัฒนาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในการบูรณาการทางสังคม (Social Integration) ขึ้นจำนวน 16 ข้อ เพื่อสนับสนุนแนวคิดที่ว่าความขัดแย้งสามารถนำไปสู่ความกลมเกลียวและบูรณาการได้ในหลาย ๆ ทาง ซึ่งสาระสำคัญของข้อเสนอดังกล่าว มีดังต่อไปนี้

1. ความขัดแย้งกับกลุ่มอื่นนำไปสู่ผลอย่างน้อย 2 ประการ ได้แก่
1) การสร้างเอกลักษณ์ของกลุ่มให้แตกต่างไปจากกลุ่มอื่น ๆ และ 2) การทำให้ขอบเขตของกลุ่มตนเข้มแข็งและเด่นชัดขึ้น
2. ในบางครั้งความขัดแย้งจะช่วยรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม โดยการยอมให้ได้ระบายนความเป็นปรปักษ์กันหรือความเกลียดชังกันออกเสียบ้าง
3. ความขัดแย้งที่เป็นจริงจะมุ่งหมายถึงการบรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะบางอย่าง ในขณะที่ความขัดแย้งที่ไม่เป็นจริงจะมุ่งหมายเพียงเพื่อการลดความตึงเครียด
4. ความขัดแย้งเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมรูปแบบหนึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ในสภาพการณ์ที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเท่านั้น
5. ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดจะมีความขัดแย้งเช่นเดียวกับการมีสันติภาพ
6. ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างสองฝ่ายยิ่งมีมากขึ้นเท่าใด ความรู้สึกและพฤติกรรมระหว่างสองฝ่ายจะยิ่งรุนแรงและกระฉับกระเฉงมากขึ้นเท่านั้น
7. ความขัดแย้งบางครั้งนำไปสู่การนำเอาเหตุแห่งความขัดแย้งออกไปและรับรองยืนยันความกลมเกลียว หรือเอกภาพของทั้งสองฝ่ายขึ้นใหม่

8. บ่อยครั้งที่ความสัมพันธ์ที่ไม่เข้มแข็งหรือมีไม่มากอาจนำไปสู่การถอยออกจากความขัดแย้ง ในขณะที่บ่อยครั้งที่ความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งหรือมีมากจะแสดงว่ามีความขัดแย้ง

9. ความขัดแย้งกับกลุ่มภายนอกอาจนำไปสู่ความกลมเกลียวภายในกลุ่มการรวมอำนาจ และการเคลื่อนไหวย้ายทรัพยากร

10. ความขัดแย้งกับกลุ่มอื่นยิ่งมีมากเท่าใด ทำให้ความอดทนต่อพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนภายในกลุ่มยิ่งลดลงเท่านั้น

11. บ่อยครั้งที่ความต้องการที่จะมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในกลุ่มจะนำกลุ่มไปสู่การแสวงหาหรือการขยายความขัดแย้งกับกลุ่มอื่น

12. การที่บุคคลยิ่งยึดถือหรือแสดงเอกลักษณ์ของกลุ่มมากยิ่งขึ้นเท่าใด ความเป็นศัตรูกันต่อกลุ่มอื่นยิ่งมีมากขึ้นเท่านั้น และโอกาสที่พฤติกรรมมุ่งร้ายต่อกลุ่มอื่นก็จะมากขึ้นเท่านั้น

13. ความขัดแย้งอาจนำไปสู่สถานการณ์ต่าง ๆ เช่น ความขัดแย้งระหว่างฝ่ายต่าง ๆ อาจนำไปสู่การขยายปฏิสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายต่าง ๆ หรือความขัดแย้งระหว่างสองฝ่ายอาจนำไปสู่การสร้างบรรทัดฐาน (norm) อย่างใหม่ของกลุ่มและเป็นการยืนยันบรรทัดฐานเดิมอีกครั้ง หรือความขัดแย้งกับกลุ่มภายนอกยิ่งมีมากขึ้นเท่าใด การมีส่วนร่วมทางสังคมของสมาชิกในกลุ่มยิ่งมีมากขึ้นเท่านั้น

14. บางครั้งความขัดแย้งระหว่างกลุ่มจะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งรวมตัวกัน

15. ความขัดแย้งเป็นวิธีการทดสอบอำนาจ (Test of Power) ของทั้งสองฝ่าย ซึ่งในบางครั้งแต่ละฝ่ายจะยอมปรองดองกันภายหลังจากที่มีการทดสอบอำนาจโดยความขัดแย้งกันแล้ว

16. ความขัดแย้งนำไปสู่กระบวนการรวมตัวกันและแสวงหาพันธมิตร

นอกจากนี้ โคเซอร์ยังมีแนวคิดที่ว่า ความขัดแย้งเป็นสภาวะหนึ่งของมนุษย์ที่ก่อให้เกิดผลทั้งด้านบวกและด้านลบ ความขัดแย้งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมและเป็นส่วนสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

เพราะหากสมาชิกในสังคมใดเกิดความไม่พึงพอใจต่อสังคมที่เป็นอยู่ ก็ย่อมพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงสถานการณ์นั้น ๆ ให้เป็นไปตามเป้าหมายของสมาชิก และถึงแม้ว่าความขัดแย้งจะทำให้สังคมเกิดความแตกแยกแต่ในทางกลับกัน ความขัดแย้งก็สามารถที่จะแก้ไขปัญหาความแตกแยกและทำให้เกิดความสามัคคีภายในกลุ่มได้เช่นกัน เพราะในทุกกลุ่มย่อมมีทั้งมิตรและศัตรูอยู่ร่วมกันเสมอ

แนวคิดของแคปโลว์

แคปโลว์เป็นอีกผู้หนึ่งที่พยายามขยายแนวคิดของซิมเมลให้กว้างขวางออกไปอีก โดยเชื่อว่าความขัดแย้งเป็นกระบวนการเบื้องต้นทางสังคมและไม่มีวิธีการใดที่จะยกเอาความขัดแย้งทุกอย่างออกไปจากองค์การ แคปโลว์เชื่อว่าเป็นกระบวนการขัดแย้งนั้น มีความเป็นไปได้สูงที่ฝ่ายอ่อนแอกว่าจะรวมตัวกันเพื่อต่อสู้กับฝ่ายที่เข้มแข็งกว่า ด้วยเหตุนี้ แคปโลว์จึงได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการรวมตัวกันของไตรภาคีว่า การรวมตัวกันเป็นความปรารถนาของฝ่ายที่อ่อนแอกว่าโดยหวังว่าพันธมิตรที่เกิดขึ้นใหม่จะเอาชนะฝ่ายที่เข้มแข็งได้ การรวมตัวกันจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงสมดุลของอำนาจ ทำให้ฝ่ายที่อ่อนแออาจเปลี่ยนเป็นฝ่ายที่เข้มแข็ง และฝ่ายที่เข้มแข็งก็อาจเปลี่ยนเป็นฝ่ายที่อ่อนแอได้ ซึ่งแรงจูงใจในการรวมตัวกันของไตรภาคีนั้นก็เพื่อผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการรวมตัวกันหรือเพื่อที่จะบรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใด และถึงแม้ว่าในบางกรณีของการรวมตัวกันนั้น เป็นการรวมตัวของสองฝ่ายที่มีความไม่เท่าเทียมกันทางด้านทรัพยากรที่ลงทุนไป แต่โดยที่การรวมตัวดังกล่าวเป็นการคาดหวังว่าจะได้รับชัยชนะและต่างฝ่ายต่างก็มีส่วนร่วมกันเพื่อที่จะได้ชัยชนะ ดังนั้น ทั้งสองฝ่ายจึงรู้สึกว่าได้ลงทุนในสัดส่วนที่เท่ากัน

ความขัดแย้งตามแนวคิดทางจิตวิทยา

แนวคิดทางจิตวิทยาได้อธิบายความหมายของความขัดแย้งไว้ว่า หมายถึง สถานการณ์ที่บุคคลถูกกระตุ้นให้เกี่ยวข้องในกิจกรรมสองอย่างหรือมากกว่านั้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่แยกจากกันโดยเด็ดขาด และการตอบสนองต่อกิจกรรมเหล่านั้น เป็นสิ่งที่ไปด้วยกันไม่ได้ ทำให้เกิดความขัดแย้ง ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 4 ระดับ ได้แก่

1. ระดับที่พฤติกรรมปรากฏชัด
2. ระดับคำพูด
3. ระดับสัญลักษณ์ เช่น คนหนึ่งคนอาจมีความคิดหลายอย่างต่อสิ่งเดียวกัน แต่ความคิดเหล่านั้นไม่สอดคล้องกัน

4. ระดับอารมณ์

ความขัดแย้งตามแนวคิดทางจิตวิทยาเกิดขึ้นเพราะการตอบสนองเพื่อต้องการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งเป็นสิ่งที่ไปด้วยกันไม่ได้กับการตอบสนองเพื่อต้องการจะบรรลุวัตถุประสงค์อีกอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะการตอบสนองนั้นจะปรากฏเป็นพฤติกรรมที่ปรากฏชัดด้วยคำพูด ด้วยสัญลักษณ์หรืออารมณ์ คนในสังคมนั้นนอกจากจะถูกกดดันจากกลุ่มที่เขาเป็นสมาชิกอยู่แล้ว เขายังต้องแสดงบทบาทต่าง ๆ อีกด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นต้นเหตุของความขัดแย้งของบุคคล

ในทางจิตวิทยาถือว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งสำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวของมนุษย์ โดยเชื่อว่าไม่มีความผิดปกติทางจิตชนิดใดเกิดขึ้นโดยปราศจากความขัดแย้ง ความรุนแรงทางอารมณ์เป็นผลมาจากความขัดแย้งของความคิดที่ไปด้วยกันไม่ได้ นอกจากนั้น ความขัดแย้งทางจิตวิทยาส่งผลต่ออาการทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ กัน เช่น ความล้มเหลวในอาชีพ อาชญากรรมยาเสพติด และโสเภณี

เลวิน (Kurt Lewin) (อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2540)

นักจิตวิทยาชาวเยอรมัน ได้จำแนกความขัดแย้งออกเป็น 3 แบบ ได้แก่

1. เมื่อบุคคลอยู่ระหว่างเป้าหมายสองอย่างที่ตนเองชอบ ความขัดแย้งแบบนี้ต่อมาเรียกว่า แบบเข้าใกล้-เข้าใกล้ (Approach-Approach Conflict)
2. เมื่อบุคคลพบกับเป้าหมายสองอย่าง ซึ่งเป้าหมายทั้งสองนี้เป็นทั้งที่ตนเองชอบและไม่ชอบ ความขัดแย้งแบบนี้ต่อมาเรียกแบบเข้าใกล้-หลีกเลี่ยง (Approach-Avoidance Conflict)
3. เมื่อบุคคลอยู่ระหว่างเป้าหมายสองอย่างที่ตนเองไม่ชอบทั้งคู่ ความขัดแย้งแบบนี้ต่อมาเรียกว่าแบบหลีกเลี่ยง-หลีกเลี่ยง (Avoidance-Avoidance Conflict)

ต่อมา ได้มีการเพิ่มความขัดแย้งแบบที่ 4 โดยเรียกว่า แบบเข้าใกล้-หลีกเลี่ยงทวีคูณ (Double approach-Avoidance Conflict) ความขัดแย้งแบบนี้จะพบในสถานการณ์ที่มีเป้าหมาย 2 อย่าง ซึ่งเป็นทั้งที่ตนชอบและไม่ชอบ

ความขัดแย้งตามแนวคิดทางสังคมวิทยา

รอล์ฟ ดาห์เรนดอร์ฟ (Ralf Dahrendorf) (ค.ศ. 2009)

นักสังคมวิทยาชาวเยอรมันมีแนวคิดที่ว่าสังคมสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีสิทธิและอำนาจ กับ กลุ่มที่ไม่มีสิทธิและอำนาจทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน และนำไปสู่การมีผลประโยชน์แอบแฝง (Latent Interest) ที่แต่ละฝ่ายต่างก็พยายามที่จะรักษาผลประโยชน์ของตนเอาไว้ ความขัดแย้งจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถทำให้โครงสร้างของสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ อย่างไรก็ตาม ระดับของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมจะรุนแรงมากหรือน้อยเพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับการจัดการและการประสานผลประโยชน์ของกลุ่มที่ครอบงำ และสามารถควบคุมได้ด้วยการประนีประนอม ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของผู้นำในการที่จะเจรจาเพื่อปรองดองผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

ในขณะที่ **เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2540)** กล่าวว่า ความขัดแย้งทางสังคมวิทยา หมายถึง การดิ้นรนเพื่อจะได้ของที่มีคุณค่า หรือเพื่อการอ้างสิทธิในฐานะ อำนาจ และทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยกลุ่มที่ขัดแย้งกันมิได้มีจุดมุ่งหมายเพียงจะได้สิ่งที่มีคุณค่าซึ่งตนปรารถนา แต่ยังต้องการให้ฝ่ายตรงข้ามมีความเป็นกลางหรือถูกกำจัดให้หมดไป ความขัดแย้งเช่นนี้อาจเกิดขึ้นระหว่างบุคคลระหว่างกลุ่ม หรือระหว่างบุคคลกับกลุ่ม ความขัดแย้งภายในกลุ่มและความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นได้ตลอดของชีวิตในสังคม ความขัดแย้งอาจเกิดจากการกระจายหรือการแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าหรือสินค้าที่มีอยู่อย่างจำกัด เช่น รายได้ ผลตอบแทน ฐานะ ตำแหน่ง อำนาจ สิทธิการครอบครอง หรือสถานที่

ไชยันต์ รัชชกุล (2545) ได้ประมวลความขัดแย้งตามแนวคิดทางสังคมวิทยาโดยการนำเสนอทฤษฎีไว้ 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีโครงสร้างการหน้าที่และทฤษฎีความขัดแย้งซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ทฤษฎีโครงสร้างการหน้าที่ (Functional Constructivism)

เป็นทฤษฎีทางสังคมวิทยากระแสหลักที่อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งตรงข้ามกับทฤษฎีความขัดแย้ง ทฤษฎีโครงสร้างการหน้าที่เห็นว่าสังคมและสถาบันทางสังคมทั้งหลายเป็นระบบซึ่งส่วนต่าง ๆ พึ่งพิงซึ่งกันและกัน และแต่ละส่วนมีหน้าที่ (Function) ทำงานของตัวเองและร่วมกันทำให้ระบบสังคมและระบบของแต่ละสถาบันในสังคมอยู่ในสภาพสมดุล ทฤษฎีแนวนี้มิได้ปฏิเสธความขัดแย้งในสังคม แต่เห็นว่าสังคมมีวิถี กลไก หรือสถาบันที่ทำหน้าที่ควบคุมความขัดแย้งนั้น ฐานคติ (Assumption) อันเป็นเสาเอกของทฤษฎีนี้อยู่ที่ความสมดุลของการทำหน้าที่ของส่วนต่าง ๆ ในสังคม

2. ทฤษฎีความขัดแย้ง (Theory of Conflict) เป็นทฤษฎีที่มองปรากฏการณ์ทางสังคมแตกต่างออกไปอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ ในขณะที่ทฤษฎีโครงสร้างการหน้าที่เห็นว่าในสังคมโดยรวมแล้วมีความสมานฉันท์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทฤษฎีความขัดแย้งเห็นว่าภายในสังคมมีการต่อสู้แย่งชิง ทักเหลี่ยมระหว่างกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ทั้งภายในกลุ่มและในสถาบัน เพื่อผลประโยชน์และอำนาจการที่ฝ่ายหนึ่งได้ประโยชน์นั้นไม่ได้มาจากการพึ่งพิงซึ่งกันและกัน แต่มาจากการที่ฝ่ายอื่นเสียประโยชน์ ดังนั้น ตามแนวทฤษฎีความขัดแย้งนี้เห็นว่า การควบคุมความขัดแย้งในสังคมเป็นการกดบังคับของฝ่ายตรงข้ามที่มีอำนาจเหนือกว่า ซึ่งทฤษฎีความขัดแย้งแบ่งออกเป็น 2 สายหลัก ได้แก่

2.1 สายที่เน้นความขัดแย้งเป็นมูลฐานของปรากฏการณ์สังคม ผู้ที่เป็นนักทฤษฎีคนสำคัญของสายนี้ คือ ดาห์เรนดอร์ฟ (Ralf Dahrendorf) ที่ถือว่าอำนาจเป็นเสมือนกุญแจในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ความขัดแย้งในสังคม

อำนาจ P (Power) หมายถึง ความเป็นไปได้ที่ฝ่ายหนึ่ง ในความสัมพันธ์ทางสังคมอยู่ในฐานะที่จะกระทำตามความประสงค์ได้ แม้ว่าจะมีการต่อต้าน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ฝ่ายที่มีอำนาจ คือ ฝ่ายที่สามารถทำให้ฝ่ายอื่นยอมทำตามความต้องการของฝ่ายตน ในขณะที่อำนาจ A (Authority) เป็นชนิดหนึ่งของอำนาจ (Power) ที่หมายถึงอำนาจอันผูกพันอยู่กับบทบาทหรือตำแหน่ง

ซึ่งโดยเนื้อหาเป็นความชอบธรรม (Legitimate) ในแง่ของการยอมรับและการปฏิบัติในสังคม (Social Norms)

ดาท์เรนดอร์ฟเห็นว่าการจัดสรรอำนาจ P (Distribution of Power) เป็นตัวกำหนดหลักของโครงสร้างสังคม โดยเห็นว่าในสังคมหนึ่ง ๆ อำนาจมิได้กระจายอย่างเสมอกันทั่วทั้งสังคม ทำให้สังคมมีลำดับชั้น (Social Stratification) สิ่งที่ควบคู่อยู่กับลำดับชั้นคือความยอมรับนับถือ อันเป็นแนวปฏิบัติของสังคม ซึ่งทางสังคมวิทยาเรียกว่า ปทัสถานทางสังคม (Social Norms) อันเป็นเสมือนกฎเกณฑ์หรือกติกาของสังคม แต่โดยที่ปทัสถานทางสังคมนี้ไม่ได้กำหนดหรือเกิดขึ้นมาจากความตกลงเห็นชอบด้วยกันทั้งสังคม (Social Consensus) ดังนั้น ในบางกรณีปทัสถานจึงมีการควบคุมบังคับ (Sanctions) ให้คนปฏิบัติตาม ภาพสังคมในทรศนะของดาท์เรนดอร์ฟมีแนวโน้มที่จะเกิดความขัดแย้งอยู่เสมอ กลุ่มที่มีอำนาจก็จะแสวงหาผลประโยชน์ กลุ่มที่ไม่มีอำนาจก็พยายามที่จะมีและแสวงหาผลประโยชน์เช่นกัน เพราะฉะนั้นความขัดแย้งจึงย่อมเกิดขึ้นได้เสมอ ในทางตรงกันข้าม การที่ไม่มีความขัดแย้งปรากฏให้รับรู้ได้เป็นผลมาจากการใช้การกดบังคับอย่างมีประสิทธิภาพ หรือมิฉะนั้นก็เนื่องมาจากการมีโลกทัศน์ที่หลงไป อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งไม่ได้ส่งผลแต่ทางลบดาท์เรนดอร์ฟเห็นว่าการต่อสู้เพื่ออำนาจนั้นทำให้สมดุลของอำนาจในความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยนไป ทิศทางความเป็นไปของสังคมเปลี่ยนไป ดังนั้นความขัดแย้งจึงเป็นเสมือนพลังการสร้างสรรค์ที่ยิ่งใหญ่พลังหนึ่งของประวัติศาสตร์ของมนุษย์

ส่วน อำนาจ A (Authority) นั้น ดาท์เรนดอร์ฟใช้ในการวิเคราะห์องค์การหรือหน่วยที่มีการรวมกันอย่างค่อนข้างถาวร เช่น ครอบครัวยและเนื่องจากทฤษฎีสายนี้เกี่ยวกับการก่อตัวของกลุ่มและความขัดแย้งภายในองค์การ จึงเป็นที่รู้จักกันในชื่อว่า ทฤษฎีความขัดแย้งกลุ่ม (Theory of Conflict Groups) คุณูปการของทฤษฎีนี้อยู่ที่คำอธิบายเกี่ยวกับการแฝงอยู่และการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ที่ไม่สันติ และไม่เชื่อว่าสันติภาพแบบสมบูรณ์ที่ไร้ความขัดแย้งจะ

มีอยู่จริง แต่จะเชื่อในเรื่องของการจัดการความขัดแย้งเพื่อมิให้เกิดความวุ่นวายอย่างเป็นระบบมากกว่า

2.2 สายที่เชื่อมความขัดแย้งเข้ากับการทำงานประสานกันของส่วนต่าง ๆ ในสังคม เป็นแนวทฤษฎีที่นำมาเสริมกับแนวทฤษฎีโครงสร้างการหน้าที่ ผู้นำเสนอทฤษฎีสายนี้คือโคเซอร์ ซึ่งมีประเด็นเกี่ยวกับความขัดแย้ง 2 ประเด็นใหญ่ คือ ความขัดแย้งนั้นสลับซับซ้อนอยู่ในแง่มุมและระนาบต่าง ๆ มากกว่าความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ และความขัดแย้งไม่ได้ส่งผลในทางลบเสมอไป แต่ทำให้การทำหน้าที่ (Function) ในชีวิตสังคมเป็นไปได้ด้วย

โคเซอร์เห็นว่าความขัดแย้งมิได้เกิดขึ้นเพียงระหว่างชั้นและกลุ่มผลประโยชน์เท่านั้น แต่ความขัดแย้งนั้นเกิดขึ้นไปในความสัมพันธ์ของสังคมที่ประสานโยงใยกันเป็นตาข่ายเหมือนใยแมงมุม (Web of Conflict) เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์ในบางด้านอาจจะขัดกัน แต่บางด้านอาจร่วมมือกัน นอกจากนี้โคเซอร์ยังเน้นการวิเคราะห์ในทุก ๆ ระดับอีกด้วย กล่าวคือ ตั้งแต่ระดับความสัมพันธ์ส่วนบุคคลไปจนถึงความสัมพันธ์ระหว่างสังคม ระหว่างประเทศ ซึ่งผลประโยชน์และเหตุผลทางการเมืองเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ

นอกจากนี้โคเซอร์ยังเห็นว่า ความขัดแย้งนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงบางกรณีก็เป็นการกระตุ้นให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ทฤษฎีนี้ถือแนวทฤษฎีโครงสร้างการหน้าที่เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์สังคม โดยเพิ่มแนวคิดความขัดแย้งซึ่งเป็นจุดอ่อนของแนวโครงสร้างการหน้าที่เพื่ออธิบายถึงความสมดุลในสังคม ทั้งนี้ความขัดแย้งไม่จำเป็นต้องขัดขวางหรือทำลายความสมดุล แต่ในทางตรงกันข้ามความขัดแย้งกลับสามารถช่วยเสริมความสมดุลได้ ความขัดแย้งภายนอก (ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม) ทำให้สมาชิกภายในกลุ่มรู้สึกรวมตัวกันมากขึ้น ส่วนความขัดแย้งภายใน (ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในกลุ่ม) ก็สามารถเสริมการดำรงอยู่ ความเหนียวแน่น และความมั่นคง เพราะฉะนั้นความขัดแย้งภายในจึงมีบทบาทหน้าที่ในเชิงบวก เป็นการสร้างความกลมเกลียวขึ้นใหม่

ความขัดแย้งตามแนวคิดทางมานุษยวิทยา

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2540) เห็นว่า ในทางมานุษยวิทยานั้น ความขัดแย้งเป็นผลมาจากการแข่งขันระหว่างฝ่ายต่าง ๆ อย่างน้อยสองฝ่าย ซึ่งฝ่ายต่าง ๆ ในที่นี้อาจเป็นบุคคล ครอบครัว เชื้อชาติ ชุมชน หรืออาจเป็นกลุ่มของแนวคิด องค์การทางการเมือง เผ่าชน หรือศาสนา ความขัดแย้งอาจเกิดจากความปรารถนา หรือเป้าหมายที่ไปด้วยกันไม่ได้ สาเหตุอย่างหนึ่งของความขัดแย้งก็คือพฤติกรรมก้าวร้าว นักมานุษยวิทยาส่วนใหญ่ยืนยันว่า ความขัดแย้งส่วนหนึ่งนั้นเป็นผลมาจากวัฒนธรรม ในทางมานุษยวิทยานั้น ความขัดแย้งตรงกันข้ามกับความกลมเกลียว แต่ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่สังเกตเห็นได้ง่ายกว่าความกลมเกลียว ความขัดแย้งกับการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการทางสังคม เนื่องจากระบบสังคมมีความขัดแย้งในหลายรูปแบบ สังคมจึงถูกแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ ที่ตรงกันข้ามหรืออยู่คนละฝ่าย ดังนั้น ความขัดแย้งจึงมีผลต่อความสัมพันธ์ของคู่ขัดแย้ง ความขัดแย้งเป็นผลมาจากการมีความรู้สึกเข้าข้างตนเองมากกว่าเข้าข้างฝ่ายอื่น ความขัดแย้งสามารถทำให้เกิดความกลมเกลียว และความกลมเกลียวก็สามารถทำให้เกิดความขัดแย้งได้เช่นกัน

โดยสรุป จากแนวคิดทฤษฎีของคาร์ล มาร์กซ (Karl Marx) แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) ยอร์จ ซิมเมล (George Simmel) มอสคา (Gaetano Mosca) ลิวอิส เอ.โคเซอร์ (Lewis A. Coser) และ แคปโลว์ (Theodore Caplow) รวมทั้งแนวคิดของศาสตร์สาขาต่าง ๆ ได้แก่ จิตวิทยา สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ดังที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ความขัดแย้งในสังคม ไม่ว่าจะ เป็นระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือระหว่างกลุ่มบุคคลกับกลุ่มบุคคล หรือระหว่างบุคคลกับกลุ่มบุคคล รวมถึงระหว่างองค์กรกับองค์กร ล้วนเป็นสิ่งที่ปกติที่เกิดขึ้นในทุกสังคมและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ トラバไต่มีมนุษย์ยังมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งความขัดแย้งนี้อาจเกิดขึ้นได้จากหลายสาเหตุ เช่น จากภาวะทางเศรษฐกิจ การช่วงชิงอำนาจ หรือการแย่งผลประโยชน์ อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมและเป็นส่วนสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อีกทั้งยังเป็นปัจจัย

สำคัญที่ทำให้มนุษย์มีการปรับตัว ส่วนผลของความขัดแย้งจะนำไปสู่การสูญเสียหรือทำให้เกิดการพัฒนานั้นขึ้นอยู่กับกระบวนการบริหารจัดการความขัดแย้งของคนในสังคม

2.2 ประเภทของความขัดแย้ง

คริสโตเฟอร์ มัวร์ (Moore) (ค.ศ.1986) แบ่งความขัดแย้งทั่วไปออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่

1. ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict) เป็นปัญหาพื้นฐานของความขัดแย้งอาจเกิดจากที่แต่ละฝ่ายมีข้อมูลน้อยไป การแปรผลผิดพลาด การวิเคราะห์ผลออกมาด้วยความเห็นที่ต่างกัน หรือความแตกต่างในการรับรู้ข้อมูล (Perception)
2. ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ (Interest Conflict) เกิดจากการแย่งชิงผลประโยชน์ซึ่งเป็นทั้งเรื่องของเนื้อหา กระบวนการและจิตวิทยา
3. ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structure Conflict) เป็นความขัดแย้งในเรื่องของอำนาจ การแย่งชิงอำนาจ การกระจายอำนาจ ปัญหาโครงสร้างทางสังคมต่าง ๆ รวมไปถึงกฎ ระเบียบ บทบาท ภูมิศาสตร์ ระยะเวลา และระบบ
4. ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict) เป็นปัญหาด้านความสัมพันธ์ บุคลิกภาพ พฤติกรรมต่าง ๆ ในอดีต อารมณ์ที่รุนแรง ความเข้าใจผิด หรือการสื่อสารที่บกพร่อง
5. ความขัดแย้งด้านค่านิยม (Values Conflict) เป็นปัญหาเกี่ยวกับความเชื่อ ความแตกต่างของค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี รวมถึงการเลี้ยงดูที่หล่อหลอมความเป็นตัวตนขึ้นมา

นอกจากความขัดแย้งทั่วไปแล้ว คริสโตเฟอร์ มัวร์ (ค.ศ. 1986) ยังกล่าวถึงความขัดแย้งภายในรัฐ (Intrastate Conflict) ที่มีความยืดเยื้อและรุนแรงถึงขั้นที่มีการเสียชีวิตเกิดขึ้น โดยสามารถแบ่งออกได้ 3 ประเภทหลัก ๆ ดังนี้

1. ความขัดแย้งที่มุ่งเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองโครงสร้างอำนาจรัฐ (อุดมการณ์ทางการเมือง)

2. ความขัดแย้งที่มุ่งเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองหรือจัดสรรผลประโยชน์ (กลุ่มอำนาจ/ผลประโยชน์)

3. ความขัดแย้งที่มุ่งแยกตัวเป็นอิสระ เป็นความขัดแย้งที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์หรือชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นการต่อสู้กันระหว่างกลุ่มคนที่มีความเชื่อแตกต่างกัน มีชาติพันธุ์หรือมีสถานะทางสังคมหรือสถานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน

ความขัดแย้งดังที่กล่าวมาข้างต้นอาจก่อให้เกิดความแตกแยกในสังคม ก่อให้เกิดความสูญเสียทั้งทางชีวิตและจิตใจระหว่างคนในสังคม เกิดการแบ่งฝ่ายอย่างชัดเจน มีทัศนคติที่เป็นศัตรูกัน มุ่งทำร้ายกัน และตอบโต้กันในระดับที่ถือว่าการดำรงอยู่ของอีกฝ่ายหนึ่งเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายของตน และต่อต้านความพยายามที่จะประนีประนอม

มาช และ ซีมอน (March and Simon) แบ่งความขัดแย้งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ความขัดแย้งต่อตนเอง (Individual Conflict) เป็นความขัดแย้งภายในใจของตัวบุคคล (Internal Conflict) แบ่งออกได้ 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) ความขัดแย้งที่เกิดจากความต้องการเท่าเทียมกัน (Approach - Approach Conflict) 2) ความขัดแย้งที่เกิดจากความไม่ต้องการทั้งสองอย่าง (Avoidance - Avoidance Conflict) 3) ความขัดแย้งที่เกิดจากความจำใจ (Approach - Avoidance Conflict)

2. ความขัดแย้งในองค์กร (Organizational Conflict) อาจเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลในองค์กร หรือระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในองค์กรก็ได้

3. ความขัดแย้งระหว่างองค์กร (Inter - Organizational Conflict) หมายถึง ความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานหนึ่งกับอีกหน่วยงานหนึ่ง

พระมหาพรหมชา ธมมหาโส (นิริบุณยกร) (2554) กล่าวว่า ความขัดแย้งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 นัย และ 2 ประเภท ดังนี้

1. ความขัดแย้งมีความหมาย 2 นัย คือ นัยบวกและนัยลบ

1.1 ความขัดแย้งในความหมายนัยบวก หมายถึง ความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ พัฒนา และก่อให้เกิดผลดีต่อตนเอง องค์กร และสังคมทั้ง

ในแง่ของทัศนคติและพฤติกรรม และในบางครั้ง เมื่อเกิดความขัดแย้งแล้วก็สามารถที่จะหาทางออกในเชิงสมานฉันท์ได้

1.2 ความขัดแย้งในความหมายนัยลบ หมายถึง ความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดผลเสียและบรรยากาศที่ไม่ดีต่อตนเอง องค์กรและสังคม อันเป็นการสะท้อนรูปลักษณะของความขัดแย้งออกมาในมิติของความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นการต่ากัน การทะเลาะวิวาท ทำร้ายร่างกาย และทำสงครามประหัตประหารซึ่งกันและกัน

2. นอกจากการแบ่งตามนัยแล้ว ความขัดแย้งยังอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

2.1 ความขัดแย้งระหว่างบุคคลที่มีฐานะเท่าเทียมกัน (Symmetric Conflicts)

2.2 ความขัดแย้งระหว่างบุคคลที่มีฐานะไม่เท่าเทียมกัน (Asymmetric Conflicts)

คำว่า “ฐานะ” ในที่นี้ประกอบด้วยการมีคุณลักษณะที่คล้ายคลึงและมีทรัพยากรที่เท่า ๆ กัน มีการศึกษาและระดับความเป็นอิสระส่วนตนและอื่น ๆ การวัดฐานะในที่นี้จึงเป็นการวัดโดยรวมในหลาย ๆ มิติ และทรัพยากรดังกล่าวจะเป็นตัวกำหนดความขัดแย้งว่าจะมีผลสืบเนื่องและผลลัพธ์ออกมาเช่นไร

Ramsbotham แบ่งความขัดแย้งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. ความขัดแย้งระหว่างรัฐ (Interstate)

2. ความขัดแย้งที่ไม่ใช่ระหว่างรัฐ (Non-interstate) ซึ่งแบ่งออกได้เป็น

2.1 ความขัดแย้งด้านการปฏิวัติและอุดมการณ์ (Revolution/Ideology Conflict) รวมถึงการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติของการปกครองในรัฐ

2.2 ความขัดแย้งด้านอัตลักษณ์/การแบ่งแยก (Identity/Secession Conflict) เกี่ยวข้องกับชุมชน การขึ้นอยู่กับธรรมชาติของกลุ่ม ซึ่งรวมถึงการต่อสู้เพื่อให้ได้อำนาจในการปกครองตนเอง การแบ่งแยกดินแดน

2.3 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม (Factional Conflict) รวมถึงการรัฐประหาร และการต่อสู้กันเพื่อแย่งอำนาจภายในรัฐของผู้นำ เพื่อให้ตนหรือกลุ่มของตนมีอำนาจในการปกครอง

ศาสตราจารย์ ดร.ลิขิต วีรเวศิน กล่าวว่า ความขัดแย้งในสังคมมนุษย์สามารถแบ่งออกได้ 4 ประการ ดังนี้

1. ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ
2. ความขัดแย้งในแง่ของสถานะทางสังคม
3. ความขัดแย้งในเรื่องของอำนาจ
4. ความขัดแย้งในเรื่องของนามธรรม

อนึ่ง การแบ่งประเภทของความขัดแย้งดังที่กล่าวมาข้างต้นจะทำให้เห็นความชัดเจนของความขัดแย้งว่าเกิดขึ้นจากสาเหตุใดและมีองค์ประกอบอย่างไรเพื่อนำไปสู่การแก้ไขหรือการบริหารจัดการความขัดแย้งที่ถูกต้อง

เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2540) ได้กล่าวไว้ว่า ความขัดแย้งตามแนวคิดทางจิตวิทยาหมายถึง สถานการณ์ที่บุคคลถูกกระตุ้นให้เกี่ยวข้องในกิจกรรมสองอย่างหรือมากกว่าสองอย่าง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่แยกจากกันโดยเด็ดขาด ซึ่งความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นได้ในหลายระดับ ดังนี้

1. ระดับที่พฤติกรรมปรากฏชัด
2. ระดับคำพูด
3. ระดับสัญลักษณ์
4. ระดับอารมณ์

สำหรับพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกเมื่อเผชิญกับความขัดแย้งนั้น **Kenneth (ค.ศ. 1976)** ได้จำแนกไว้ 5 ประการ ได้แก่ 1) การเอาชนะ (Competition) 2) การร่วมมือ (Collaboration) 3) การประนีประนอม (Compromising) 4) การหลีกเลี่ยง (Avoiding) และ 5) การยอมให้ (Accommodation) ทั้งนี้ บุคคลจะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมใดย่อมขึ้นอยู่กับระดับของความขัดแย้งนั้น ๆ

โดยสรุป จากข้อมูลดังกล่าวมาข้างต้น นักวิชาการต่าง ๆ ได้แบ่งประเภทของความขัดแย้งโดยใช้หลักเกณฑ์ที่แตกต่างกัน เช่น การแบ่งตามสาเหตุของความขัดแย้ง การแบ่งตามลักษณะของคู่ขัดแย้ง การแบ่งตามวัตถุประสงค์ของความขัดแย้ง หรือการแบ่งตามผลที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้ง

การแบ่งประเภทของความขัดแย้งโดยใช้สาเหตุของความขัดแย้งเป็นเกณฑ์สามารถแบ่งออกได้เป็น 8 ประเภท ได้แก่ 1) ความขัดแย้งด้านข้อมูล 2) ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ 3) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง 4) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ 5) ความขัดแย้งด้านค่านิยม 6) ความขัดแย้งในเรื่องสถานะทางสังคม 7) ความขัดแย้งในเรื่องของอำนาจ และ 8) ความขัดแย้งที่เป็นนามธรรม (เช่น อุดมการณ์ ความเชื่อ ทศนคติ)

การแบ่งประเภทของความขัดแย้งโดยใช้ลักษณะของคู่ขัดแย้งเป็นเกณฑ์สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ประเภท ได้แก่ 1) ความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบุคคล 2) ความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับกลุ่มบุคคล 3) ความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับหน่วยงานของรัฐ 4) ความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐกับหน่วยงานของรัฐ 5) ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับรัฐ

การแบ่งประเภทของความขัดแย้งโดยใช้วัตถุประสงค์ของความขัดแย้งเป็นเกณฑ์สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ความขัดแย้งที่มุ่งเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองหรือโครงสร้างอำนาจรัฐ 2) ความขัดแย้งที่มุ่งเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครอง และ 3) ความขัดแย้งที่มุ่งแยกตัวเป็นอิสระ

การแบ่งประเภทของความขัดแย้งโดยใช้ผลที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งเป็นเกณฑ์สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) ความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดผลดีทำให้เกิดการสร้างสรรค์และพัฒนา 2) ความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดผลเสียทั้งต่อตนเององค์กร และสังคม

2.3 สาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย

Mack and Snyder (ค.ศ. 1972) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของพฤติกรรมและความสัมพันธ์ของบุคคลในสถานการณ์ขัดแย้งไว้ 8 ประการ มีดังนี้

1. การขัดแย้งกันจะต้องมีบุคคลหรือกลุ่มบุคคล 2 ฝ่ายเป็นอย่างน้อย
2. ความขัดแย้งเกิดจากการมีตำแหน่งหรือทรัพยากรไม่พอเพียง
3. พฤติกรรมของความขัดแย้งเป็นพฤติกรรมที่ฝ่ายหนึ่งมุ่งทำลายการทำร้าย สกัดกั้น หรือควบคุมอีกฝ่ายหนึ่ง โดยความสัมพันธ์ในความขัดแย้งคือฝ่ายหนึ่งจะชนะต่อเมื่ออีกฝ่ายแพ้
4. ความขัดแย้งมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างฝ่ายต่าง ๆ และมีการกระทำที่ตรงข้ามกัน
5. ความสัมพันธ์ในความขัดแย้งเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะมีอำนาจหรือใช้อำนาจ
6. ความขัดแย้งก่อให้เกิดกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมขึ้นพื้นฐาน
7. กระบวนการความขัดแย้งทำให้ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมขาดลงชั่วคราว
8. ความสัมพันธ์ในความขัดแย้งจะเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมาตรฐานและความคาดหวังในการทำงาน

ส่วน Filley (ค.ศ. 1975) ได้กล่าวถึงกระบวนการของความขัดแย้งว่ามีอยู่ 6 ขั้นตอนด้วยกัน ได้แก่

1. สภาพการณ์ก่อนการเกิดความขัดแย้ง (Antecedent Conditions of Conflict) เป็นสภาพที่ยังไม่มีความขัดแย้งแต่กำลังจะเกิดความขัดแย้ง
2. ความขัดแย้งที่รับรู้ได้ (Perceived Conflict) เป็นกรณีที่ฝ่ายต่าง ๆ รู้ว่ามีความขัดแย้งจากสภาพการณ์
3. ความขัดแย้งที่รู้สึกได้ (Felt Conflict) เป็นความรู้สึกของบุคคลว่ากลัว ถูกคุกคาม ถูกเกลียดชัง หรือไม่ไว้ใจ
4. พฤติกรรมที่ปรากฏชัด (Manifest Behavior) เป็นการแสดงออกของบุคคล เช่น ก้าวร้าว แข่งขัน โต้เถียง แก้ปัญหา

5. การแก้ปัญหาหรือระงับความขัดแย้ง (Conflict Resolution or Suppression) เป็นการทำให้ความขัดแย้งสิ้นสุดลง

6. ผลจากการแก้ปัญหา (Resolution Aftermath)

Bar-Tal (2013) กล่าวว่า ความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นจากหลายสาเหตุและมีความยืดหยุ่นแตกต่างกันออกไป และในบางครั้งคู่ขัดแย้งเองก็ไม่ว่ากำลังขัดแย้งกันด้วยเรื่องอะไร รู้แต่เพียงมุ่งที่จะเอาชนะอีกฝ่ายหรือต้องการให้ฝ่ายของตนบรรลุเป้าหมายเท่านั้น ซึ่งความขัดแย้งย่อมส่งผลกระทบต่อสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม รวมทั้งส่งผลกระทบต่อระบบทหาร ได้แก่

1. การยึดเยียดมุมมองเดียวผ่านเรื่องเล่าของตนเอง โดยไม่ให้อดทนต่อฝ่ายอื่น ย่อมเป็นการปิดกั้นการไหลเวียนของข่าวสาร

2. ทำให้เกิดความสูญเสียในด้านคุณธรรมและการเคารพสิทธิมนุษยชน ด้วยการไม่บอกความจริง สร้างความเป็นสองมาตรฐานให้เกิดขึ้น

3. ให้ความสำคัญกับการทหาร โดยทหารได้รับการยกสถานะให้สูงขึ้น

4. ให้ความสำคัญกับเพศชายที่ละชีวิตให้กับการต่อสู้ด้วยการให้รางวัล

5. ทำให้เกิดปัญหาสังคม การศึกษา สุขภาพ สวัสดิการจากการลงทุนไปกับด้านการทหาร

6. ทำให้ประชาธิปไตยอ่อนแอ มาตรการทางการทหารเกิดการจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การละเมิดสิทธิมนุษยชน

7. ทำให้เกิดความความเครียด ต้องดำเนินชีวิตภายใต้สถานการณ์ความขัดแย้งรุนแรง

สำหรับสาเหตุของความขัดแย้งนั้น **คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx)** เชื่อว่าจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งมาจากเศรษฐกิจ ซึ่งความขัดแย้งทางเศรษฐกิจจะนำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคมและการเมือง โดยที่กลุ่มหนึ่งพยายามสนองประโยชน์ของตน ทำให้อีกกลุ่มหนึ่งเสียผลประโยชน์ และเชื่อว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติของสังคม

ในขณะที่ แม็กซ์ เวเบอร์ (Max Weber) เชื่อว่าความขัดแย้งเป็นผลมาจากกรณีทรัพยากรที่จำกัด ดังนั้น ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์จึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในสังคม

Simmel, George (ค.ศ. 1969) กล่าวว่า ความขัดแย้งเกิดระหว่างผู้กระทำสองฝ่าย โดยมีสาเหตุมาจากความรู้สึกต่างๆ เช่น ความเกลียด ความริษยา ความต้องการ ความปรารถนา ด้วยเหตุนี้ ความขัดแย้งจึงเป็นการระบายออกทางทัศนคติ ความรู้สึกในทางลบ

Dahrendorf (ค.ศ.1958) มีแนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งว่า ภาวะความขัดแย้งเกิดจากความขัดแย้งเชิงผลประโยชน์จากภายในโครงสร้างของสังคม กล่าวคือ ผลประโยชน์ของทั้ง 2 กลุ่มอยู่ตรงกันข้ามกันจนกลายเป็นความขัดแย้ง และการแก้ไขความขัดแย้งเดิมก่อให้เกิดความขัดแย้งใหม่ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมอยู่ตลอดเวลา

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2541) ได้เสนอทัศนะว่า ความขัดแย้งจะเกิดขึ้นเมื่อเรารู้สึกว่าไม่ได้รับความยุติธรรม ซึ่งเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบทั้งการทำร้ายร่างกาย การกดขี่แรงงาน การคุกคามทางเพศ หรือการปฏิบัติอย่างไม่ให้เกียรติกัน ทั้งนี้ สามารถแบ่งประเภทของความยุติธรรมได้เป็น 2 ลักษณะ คือ 1) ความยุติธรรมในการแบ่งปัน เช่น การแบ่งปันผลประโยชน์ การมีน้ำใจและที่อยู่อาศัย การได้รับความคุ้มครองโดยตำรวจ 2) ความยุติธรรมในวิธีการ ซึ่งคนมักให้ความสำคัญกับวิธีการและกระบวนการมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้เพราะวิธีการที่ยุติธรรมย่อมจะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่พึงปรารถนา

Lewicki et al. (ค.ศ. 2001) กล่าวว่า ความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นได้จากการรับรู้ที่ไม่ตรงกัน โดยได้อธิบายถึงการสื่อสาร (Communication) การรับรู้ (Perception) และความคิดแบบอคติ (Cognitive Biases) ไว้ว่า การรับรู้ว่าเป็นกระบวนการทางจิตวิทยาและทางกายภาพที่ซับซ้อน เป็นกระบวนการกลั่นกรองคัดเลือก และการตีความหมายทั้งจากผู้ส่งสารและผู้รับสาร เมื่อผู้ส่งสารสื่อสารไป จะส่งผลต่อผู้รับแต่ละคนตามที่คุณสมบัติที่ต้องการแตกต่างกันไป กล่าวคือ เมื่อผู้รับสาร

รับรู้ก็จะมีการตอบสนองต่อสิ่งที่ได้รับ ซึ่งสิ่งที่สื่อสารมาอาจมีความสลับซับซ้อน มีขนาดใหญ่ หลากหลาย มีความเข้มข้น มีสีรูปร่าง พื้นผิว ความใหม่ที่ต่างกันไป จากสภาพความสลับซับซ้อนดังกล่าว จึงไม่สามารถจัดส่งและรับสารได้ทั้งหมด การรับรู้จึงเป็นกระบวนการคัดเลือก กลั่นกรอง มีจุดเน้นในบางด้าน ผลก็คือ คนเราจึงเลือกรับและย่อส่วนในการรับสาร แต่ผลกระทบก็เกิดขึ้นได้คือ การรับรู้ที่ผิดพลาด ไม่ตรงกับที่ผู้ส่งสารต้องการ

ทิววรรณ พุฒาภรณ์ (2562) กล่าวว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นเรื่องปกติที่อาจเกิดขึ้นได้ในทุกประเทศ สำหรับในประเทศไทยนั้น ความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นจากหลายสาเหตุ เช่น การได้รับข้อมูลที่แตกต่างกัน หรือแหล่งข้อมูลต่างกัน ค่านิยมหรือความเชื่อที่หล้อหลอมมาแตกต่างกัน หรือการมีเป้าหมายที่ต่างกัน รวมถึงการสื่อสารที่บกพร่อง ปัญหาความขัดแย้งบางอย่างเป็นปัญหาทั่วไป เช่น ความแตกต่างทางความคิด ทางเศรษฐกิจ หรือเรื่องของผลประโยชน์ สำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นมานานและไม่มีที่ท่าจะหาข้อยุติได้ คือ เรื่องอุดมการณ์ทางการเมือง โดยสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ ดังนี้

1. **ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม** ทำให้มีพัฒนาการที่แตกต่างไปจากเดิม ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน ความไม่เข้าใจกัน และก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคม เช่น

1.1 ค่านิยม ความคิดของคนรุ่นใหม่และคนรุ่นเก่ามีความแตกต่างกัน ต่างคนต่างมั่นใจในตนเอง ก่อให้เกิดความไม่เข้าใจกันและขัดแย้งกัน

1.2 การหลั่งไหลของวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามายังประเทศไทย ทั้งเรื่องเทคโนโลยีที่ล้ำสมัย รสนิยมการกินอยู่การใช้ชีวิต ความคิดที่ลอกเลียนจากตะวันตกทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคนนิยมตะวันตกและกลุ่มนักรักขนานนามไทยดั้งเดิม

1.3 การเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมมาสู่สังคมอุตสาหกรรม ทำให้แรงงานจากชนบทหลั่งไหลเข้ามาอยู่ในเมือง และไม่สามารถปรับตัวเข้ากับการใช้ชีวิตในสังคมเมืองได้ จึงเกิดปัญหาความแตกต่างตามมา เช่น ความคิด ทักษะคติ การใช้ชีวิต

อีกทั้งเกิดปัญหาเรื่องเกียรติยศและศักดิ์ศรีของชนชั้น เกิดความแตกต่างระหว่างชนชั้น มีการแบ่งแยกชนชั้นแรงงานและชนชั้นนายทุน ก่อให้เกิดความขัดแย้งตามมา

2. ความขัดแย้งทางเศรษฐกิจ เนื่องจากความเจริญทางเศรษฐกิจกระจุกตัวอยู่ในเมืองและคนเพียงกลุ่มน้อยได้รับผลประโยชน์ ประกอบกับ ความแตกต่างกันอย่างชัดเจนของสังคมเมืองและสังคมชนบท ทำให้ช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวยขยายกว้างขึ้น อีกทั้งการผูกขาดการค้าในธุรกิจบางประเภท ความไม่เป็นธรรมในการแบ่งปันทรัพยากร จึงเกิดปัญหาต่าง ๆ ที่นำไปสู่ความขัดแย้ง

3. ความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ กล่าวได้ว่า สังคมใดมีเรื่องผลประโยชน์ สังคมนั้นย่อมเกิดความขัดแย้ง เพราะผลประโยชน์นำมาซึ่งทรัพย์สินและชื่อเสียง ความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์มีหลายลักษณะด้วยกัน เช่น ความขัดแย้งผลประโยชน์ทางการค้า ความขัดแย้งผลประโยชน์ทางการเมือง เมื่อผลประโยชน์ถูกจัดแบ่งไม่เท่าเทียมย่อมทำให้เกิดความไม่เข้าใจกันและขัดแย้งกัน

4. ความขัดแย้งของอุดมการณ์ทางการเมือง ความไม่ลงตัวเกี่ยวกับความคิดเห็นทางการเมืองมีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะเป็นธรรมดาที่คนเราจะมีมุมมองความคิดที่แตกต่างกัน มีการแบ่งฝ่ายต่อสู้ชิงอำนาจทางการเมือง

สำหรับประเทศไทยนั้น ประชาชนมีความแตกต่างในเรื่องของอุดมการณ์ทางการเมือง ตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา อาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง ขาดการพัฒนาทางการเมือง มีความขัดแย้ง วิกฤตการณ์ รัฐประหาร การประกาศรัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง วนเวียนเป็นวงจรรูปาทวี (ลิขิต ธีรเวคิน, 2550) โดยหลังปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา มีความแตกแยกเกิดขึ้นระหว่างกลุ่มสีเสื้อต่าง ๆ มีการแบ่งฝ่ายสนับสนุนและขยายตัวเป็นวงกว้าง เป็นการชุมนุมประท้วง นำไปสู่ความรุนแรงหลายครั้งเสียเลือดเนื้อ เสียชีวิต เสียทรัพย์สินของประเทศชาติจนถึงปัจจุบัน

Follett (ค.ศ. 1941) เห็นว่า ความขัดแย้งเป็นเรื่องของความแตกต่างทางความคิดเห็นและผลประโยชน์ ในขณะที่ Schmidt, Thomas, Millgate, and Oison (ค.ศ. 1974) เห็นว่า ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลสองฝ่ายหรือมากกว่านั้น

ต้องการมีส่วนร่วมได้รับการจัดสรรทรัพยากรที่จำกัด ซึ่งต่างฝ่ายต่างเห็นว่าตนมีความสำคัญมากกว่าฝ่ายอื่นจึงควรที่จะได้รับการจัดสรรทรัพยากรในสัดส่วนที่มากกว่า

กรรมา มจุลสารังสรรค์ (2564) ได้กล่าวถึงสาเหตุของความขัดแย้งในสังคมไทยไว้ ดังนี้

1. ความไม่ลงตัวกันเกี่ยวกับความเห็นทางการเมือง เมื่อใดก็ตามที่มีแสดงความคิดเห็นของตนให้ผู้อื่นได้รับรู้ ผู้ที่มีความคิดเห็นเช่นเดียวกันก็จะถูกมองว่าเป็นฝ่ายเดียวกัน ผู้ที่มีความเห็นต่างออกไปก็จะถูกมองว่าเป็นศัตรู มีการต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจ เป็นวัฏจักรอย่างนี้เรื่อยไป

2. การไม่ยอมรับในความเห็นของฝ่ายอื่น เมื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลขึ้นมาใช้อำนาจในการปกครอง ก็ย่อมต้องการที่จะมีสิทธิเด็ดขาดในสังคม จึงไม่ได้รับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างออกไปเพราะเห็นว่าเป็นผู้ที่คิดต่อต้าน เมื่อขาดการรับฟังก็ทำให้เกิดความหลงระเห็จในอำนาจ การฉ้อราษฎร์บังหลวง และก่อให้เกิดผลเสียต่อสังคมอีกมากมาย

3. การไม่ยอมรับในอำนาจที่อีกฝ่ายได้รับ กล่าวคือ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงอำนาจไม่ว่าจะสมัยใดก็ตาม ฝ่ายอำนาจเก่ามักจะไม่ยอมรับในอำนาจของอีกฝ่าย เพราะทำให้ตนสูญเสียอำนาจเกิดการต่อต้านเพื่อเรียกร้องอำนาจ ทำให้อำนาจกลายเป็นเครื่องมือในการต่อรองทางการเมืองไปโดยปริยาย

4. ผลประโยชน์ ที่กล่าวว่าอำนาจกลายเป็นเครื่องมือต่อรองทางการเมือง ก็เพราะอำนาจนั้นสามารถก่อให้เกิดผลประโยชน์ได้ แต่เมื่อผลประโยชน์ถูกจัดแบ่งไม่เท่ากัน ย่อมก่อให้เกิดเป็นความขัดแย้งขึ้นมาได้อีก เช่น การขัดแย้งผลประโยชน์ในตำแหน่งทางการเมือง การขัดแย้งผลประโยชน์ทางการค้า และการทำทุกวิถีทางเพื่อให้ตนสามารถคงไว้ซึ่งอำนาจและผลประโยชน์

ชลัท ประเทืองรัตนนา (2560) กล่าวไว้ว่า ความขัดแย้งเกิดขึ้นได้จากหลายสาเหตุไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเมื่อเรารู้สึกว่าไม่ได้รับความยุติธรรม ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการรับรู้ที่ไม่ตรงกันและแปลความหมายแตกต่างกัน นอกจากนี้ความขัดแย้งที่ยืดเยื้อก็มิองค์ประกอบไม่แตกต่างไปจากความขัดแย้งอื่น ๆ เพียงแต่

เป็นความขัดแย้งที่เกิดการขยายตัวและมีระยะเวลานาน ความขัดแย้งที่ยืดเยื้อเป็นความรุนแรงที่ส่งผลต่อปัจจัยการดำรงชีวิต เศรษฐกิจ การเมือง สังคม อัตลักษณ์และการได้รับการยอมรับทางสังคม

ความขัดแย้งที่ยืดเยื้ออาจเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ เช่น ความขัดแย้งระหว่างรัฐและความขัดแย้งภายในรัฐ แต่มีจุดร่วมที่เหมือนกันคือเป็นความขัดแย้งที่มีเป้าหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครอง รวมถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบเก่าสู่ระบบใหม่ สาเหตุของความขัดแย้งที่แก้ไขได้ยากเป็นความขัดแย้งที่เกี่ยวกับกลุ่มที่มีอุดมการณ์แตกต่างกันและมุ่งเน้นแต่เป้าหมายของตนเองเป็นสำคัญ

คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) เชื่อว่าความขัดแย้งเกิดขึ้นเนื่องจากความเป็นวัตถุนิยม โดยเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการเปลี่ยนแปลงหรือกำหนดโครงสร้างของสังคม (Economic Determinism) การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจจะเป็นปัจจัยในการกำหนดการจัดระเบียบทางสังคม โครงสร้างชนชั้น การจัดระเบียบของสถาบันต่างๆ ค่านิยม ความเชื่อ ศาสนา และระบบความคิดต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นพลังที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางชนชั้นขึ้นในสังคม

นอกจากนี้ **กอร์ดอน (Gordon)** เชื่อว่าความขัดแย้งเกิดขึ้นจากความไม่เท่าเทียมกันทางอิทธิพล รวมถึงความแตกต่างทางอำนาจของแต่ละฝ่าย ส่วน **โยฮัน กัลป์ตุง (Galtung)** เชื่อว่าความขัดแย้งมักเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคล

พระมหาคษัตริย์ ธรรมมหาโส (นิธิบุญยากร) (2547) ได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุของความขัดแย้งที่มีนักคิดหลายคนได้นำเสนอไว้ แล้วนำมาจัดกลุ่มเป็นดังนี้

1. กลุ่มที่มองว่าความขัดแย้งเกิดจากปัจจัยภายใน โดยจำแนกออกได้เป็นกลุ่มนักคิดทางศาสนาและกลุ่มนักคิดเชิงพฤติกรรมศาสตร์

1.1 กลุ่มนักคิดทางศาสนาเชื่อว่า ความอยากได้ อยากใหญ่ และใจแคบ ถือเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดความหวาดกลัว หวาดระแวง และไม่ไว้ใจกัน ตัวปัญหาของความขัดแย้งอยู่ที่อวิชชา ซึ่งแตกกิ่งใหญ่ออกมาเป็น ความโลภ ความโกรธ และความหลง กล่าวโดยสรุป กิเลสคือที่มาของความขัดแย้ง

1.2 กลุ่มนักคิดเชิงพฤติกรรมศาสตร์เชื่อว่า สาเหตุของการขัดแย้งนั้น

เกิดจากสันดานมนุษย์และสัตว์ในทุกสังคม ความขัดแย้งของมนุษย์เกิดจากพื้นฐานของแนวคิดสัญชาตญาณความก้าวร้าว และด้วยความก้าวร้าวของมนุษย์นี้เองที่ทำให้เกิดความคิดที่ว่าความขัดแย้งและการต่อสู้แข่งขันเป็นกระบวนการเพื่อการทดแทนหรือชดเชย

2. กลุ่มที่มองว่าความขัดแย้งเกิดจากความต้องการ กล่าวคือ ความต้องการด้านเศรษฐกิจ และสังคมเป็นตัวแปรสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในสังคม สิ่งที่สามารถนำมายืนยันได้คือดัชนีชี้วัดความแตกต่างทางเศรษฐกิจ เช่น รายได้ สิทธิพลที่ถือครอง และการมีงานทำ ส่วนตัวแปรของความต้องการด้านสังคมคือ ระดับการศึกษา ความทันสมัย และฐานะทางสังคม ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวเป็นสิ่งกระตุ้นให้คนในสังคมเกิดความขัดแย้ง

3. กลุ่มที่มองว่าความขัดแย้งเกิดจากอำนาจ ความไม่เท่าเทียมกันหรือความไม่สัมพันธ์กันของอำนาจระหว่างบุคคลในสังคมเป็นลักษณะสำคัญที่สุดของความขัดแย้ง เนื่องจากระดับของอำนาจที่แตกต่างกันเป็นผลให้คู่กรณีเริ่มตระหนักถึงความแตกต่างกัน ทำให้มีการแสวงหาวิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ

4. กลุ่มที่มองว่าความขัดแย้งเกิดจากค่านิยม ประกอบไปด้วยประเด็นหลักหลายประการ เช่น ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ภาษา และชาติพันธุ์

5. กลุ่มที่มองว่าความขัดแย้งเกิดจากโครงสร้างสังคม โดยเฉพาะในสังคมทุนนิยมที่โครงสร้างสังคมมีการแบ่งชนชั้นสูงและเป็นชนชั้นที่กดขี่ขูดรีด ด้วยเหตุนี้ความขัดแย้งจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

6. กลุ่มที่มองว่าความขัดแย้งเกิดจากข้อมูลข่าวสารหรือการสื่อสารที่ไร้ประสิทธิภาพ การรับรู้ที่ผิดพลาด ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน มีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง การเกิดสงครามในอดีตเป็นผลสืบเนื่องมาจากความผิดพลาดในการรับรู้และการประเมินที่ผิดพลาด ซึ่งปัจจัยสำคัญที่อาจจะเป็นจุดอ่อนได้ก็คือวิจรณ์ญาณในการกลั่นกรอง เพราะข้อมูลมากมายที่สามารถแสวงหาได้จากสื่อสิ่งพิมพ์หรืออินเทอร์เน็ต ถ้าขาดการกลั่นกรองข้อมูลอย่างมีวิจรณ์ญาณหรือขาดการแยกแยะ

วิเคราะห์และสังเคราะห์แล้ว ย่อมทำให้เกิดความขัดแย้งได้เช่นกัน

กมลเลิศ โพรทินิชฐ (2561) ได้ศึกษาวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งเชิงพื้นที่ภาคเหนือตามโครงการสำรวจข้อมูลประเด็นความขัดแย้งจากการดำเนินโครงการตามแนวนโยบายของรัฐ เขตภาคเหนือ จำนวน 16 จังหวัด พบว่า อັตลักษณ์ของความขัดแย้งเชิงพื้นที่ภาคเหนือ ส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะของความเป็นเหตุเป็นผลและเชื่อมโยงกันเสมือนวงจรของความขัดแย้ง โดยเป็นความสัมพันธ์ระหว่างความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) ผลประโยชน์ (Interests Conflict) และด้านข้อมูลข่าวสาร (Data Conflict) ทั้งนี้ สาเหตุของความขัดแย้งมักเกิดขึ้นจากการใช้อำนาจรัฐผ่านการออกนโยบาย กฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบั้งคับ ที่มีความสุมเสี่ยงที่จะมีผลกระทบต่อคนในชุมชน ซึ่งความขัดแย้งด้านโครงสร้างนี้มักพบข้อสงสัยและข้อสังเกตที่เกี่ยวข้องถึงความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ (Interests Conflict) ที่พยายามเอื้อประโยชน์ให้กับคนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดที่จะได้รับการดำเนินนโยบายหรือโครงการของรัฐนั้น ๆ

ดร.สุภัตตรา เก้าประดิษฐ์ ทรัพย์ชุกุล และคณะ (2562) ได้ศึกษาวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งเชิงพื้นที่ภาคกลางตามโครงการสำรวจข้อมูลประเด็นความขัดแย้งจากการดำเนินโครงการตามแนวนโยบายของรัฐ เขตภาคกลาง จำนวน 27 จังหวัด พบประเภทและประเด็นของความขัดแย้งที่เกิดจากแนวนโยบายของรัฐปรากฏขึ้นในแต่ละพื้นที่ของจังหวัดที่ทำการศึกษามีหลากหลายปัญหา เช่น การจัดการโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการพัฒนาพื้นที่เมือง วางผังเมือง และการอนุรักษ์วัฒนธรรม การบริหารจัดการ การท่องเที่ยว และการจัดระเบียบทางสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจ และกฎหมาย

ดร.ศิริลักษณ์ ประสันแพงศรี และ ผศ.ปรีชาวัชร เศวตภัทรไพศาล (2561) ได้ทำการวิจัยเชิงสำรวจตามโครงการวิจัยการสำรวจข้อมูลประเด็นความขัดแย้งจากการดำเนินโครงการตามแนวนโยบายของรัฐ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 20 จังหวัด

พบว่า สาเหตุความขัดแย้งที่ชัดเจน ได้แก่ ปัจจัยทางการเมือง สิ่งแวดล้อม ศาสนา และวัฒนธรรม รวมทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม

อาจารย์ ดร.เฉลิมศักดิ์ บุญนา และอาจารย์ สุนิสา เขาวนัเมธากิจ (2562)

ได้ทำการวิจัยเชิงสำรวจตามโครงการวิจัยการสำรวจข้อมูลประเด็นความขัดแย้งจากการดำเนินโครงการตามแนวนโยบายของรัฐ ภาคใต้ จำนวน 11 จังหวัด พบว่า ประเด็นความขัดแย้งส่วนใหญ่เป็นความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อการพัฒนาพื้นที่ ภูมิภาค และประเทศในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง นอกจากนี้ สาเหตุความขัดแย้งจากโครงการตามแนวนโยบายภาครัฐ โดยส่วนใหญ่เป็นโครงการที่มาจากข้อกำหนดโดยส่วนกลางเป็นหลัก และที่มีความขัดแย้งมากที่สุดคือโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาภาคใต้ซึ่งเป็นโครงการขนาดใหญ่แต่ขาดการสื่อสารข้อมูลต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่อย่างชัดเจน

นายอธิวัฒน์ สินทรโก (2555) กล่าวว่า ความขัดแย้งมีสาเหตุมาจากผลประโยชน์ของแต่ละฝ่าย ตลอดจนการถูกเอารัดเอาเปรียบ หรือปัญหาจากการใช้อำนาจทั้งที่ชอบและไม่ชอบ ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นความขัดแย้งตั้งแต่ระดับบุคคลกับบุคคล บุคคลกับกลุ่มคน บุคคลกับหน่วยงานของรัฐ หรือระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเอง ทำให้ความขัดแย้งบางกรณีมีความรุนแรงจนทำให้กลายเป็นความขัดแย้งที่รุนแรงและขยายวงกว้าง ก่อให้เกิดความสูญเสียอันใหญ่หลวงและก่อให้เกิดความเสียหายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

Duke (ค.ศ. 1976) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้งไว้ว่า ความเป็นเจ้าของ การใช้และการกระจายของสินค้าและทรัพยากรต่าง ๆ, เกียรติยศศักดิ์ศรี, การควบคุม, ค่านิยม, บทบาท, วัฒนธรรม และอุดมการณ์ที่ต่างกัน ล้วนเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง

Pneuman and Bruehl (ค.ศ. 1982) ได้แบ่งสาเหตุของความขัดแย้งออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้

1. ตัวบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกัน อันจะทำให้เกิดความขัดแย้งประกอบด้วย

1.1 ภูมิหลังที่แตกต่างกัน ได้แก่ วัฒนธรรมที่แตกต่าง การศึกษาที่แตกต่าง ค่านิยมความเชื่อที่แตกต่าง และประสบการณ์ที่ต่างกันไป

1.2 แบบฉบับ (Style) ที่แตกต่างกัน สามารถจำแนกได้เป็น 1) แบบฉบับทางจิตวิทยา (Psychological Style) เช่น วิถีคิด ความรู้สึก 2) แบบฉบับทางอารมณ์ (Emotional Style) 3) แบบฉบับทางการเจรจา (Negotiation Style) และ 4) แบบฉบับทางภาวะผู้นำ (Leadership Style)

1.3 การรับรู้ที่บิดเบือนและการตีความหมายของการรับรู้ที่ต่างกัน

1.4 ความรู้สึกของแต่ละคนที่แตกต่างกันจะนำมาสู่ความขัดแย้งได้

2. การสื่อสารระหว่างกัน (Communication) ที่ไม่ดีซึ่งสามารถพิจารณาจากกระบวนการ อันประกอบไปด้วย

2.1 ปัญหาจากผู้ส่งสาร ได้แก่ ผู้ส่งสารส่งข่าวไม่สมบูรณ์หรือส่งข่าวน้อยไป ไม่มีความชัดเจน ใสความหมายไม่ถูกต้อง การแปลงความคิดเป็นข่าวสารไม่ถูกต้อง

2.2 ปัญหาจากสื่อที่ไม่ดี ไม่เหมาะสม โดยมีการบิดเบือนมากเกินไป หรือมีสิ่งรบกวน

2.3 ปัญหาจากผู้รับสาร กล่าวคือ ผู้รับสารมีความสามารถในการตีความไม่ดีพอ หรือมีความเข้าใจไม่ตรงกันกับผู้ส่งสาร

3. สภาพของตัวองค์กรที่จะทำให้เกิดความขัดแย้ง ได้แก่

3.1 การมีทรัพยากรจำกัดจะทำให้มีการแข่งขันและแก่งแย่งกัน

3.2 ความไม่โปร่งใส ความคลุมเครือในบทบาทหน้าที่หรือโครงสร้าง

3.3 กฎเกณฑ์ในการทำงานที่เข้มงวด

3.4 การแข่งขันในเรื่องต่าง ๆ

3.5 บุคคลหรือกลุ่มที่ได้รับข้อยกเว้นไม่ต้องปฏิบัติตามบทบาทหรือมาตรฐานที่กำหนด

Alexander Hamilton Institute (ค.ศ. 1983) ชี้ให้เห็นว่า ความขัดแย้งระหว่างบุคคลเกิดจากสาเหตุ ดังต่อไปนี้

1. ความแตกต่างกันทางบุคลิกภาพและวัฒนธรรม
2. ความแตกต่างกันทางค่านิยม คุณธรรม อุดมการณ์ปรัชญาการเลี้ยงดู การศึกษา ศาสนา
3. ความแตกต่างกันทางการรับรู้และประสบการณ์
4. ความแตกต่างกันทางเป้าหมายภูมิหลัง
5. การแข่งขันกันเพื่อให้ได้ทรัพยากรที่จำกัด เช่น คน เงิน สิ่งของต่าง ๆ ยศ ตำแหน่ง

6. แรงกดดันจากที่ต้องรับบทบาทที่ได้รับ

7. การถูกแทรกแซงสถานภาพ ทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการ

ความขัดแย้งนั้นถือเป็นทุกข้ออย่างหนึ่ง ในทางพุทธศาสนา การจัดการกับความทุกข์ จะต้องมองให้ถึงสมุทัยคือสาเหตุของทุกข์ ด้วยเหตุนี้ เมื่อจะระงับความขัดแย้ง เราจำต้องมองให้เห็นถึงสาเหตุของความขัดแย้งและจัดการกับสาเหตุดังกล่าว กรณีความขัดแย้งต่าง ๆ กล่าวโดยทั่วไป มีองค์ประกอบหลัก ๆ ได้แก่ (1) ประเด็นปัญหาหรือข้อเรียกร้อง ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในข่าย 3 ประการนี้ 1) ผลประโยชน์ทางวัตถุ 2) อำนาจ ศักดิ์ศรี และ 3) ความเชื่อ ลัทธิ อุดมการณ์ และ (2) บุคคลหรือคู่ขัดแย้ง

ทั้งนี้ ประเด็นปัญหาหรือข้อเรียกร้องดังกล่าวสามารถนำไปสู่ความขัดแย้งและลุกลามไปเป็นความรุนแรงได้เพราะผู้คนที่เกี่ยวข้องต่างยืนกรานในจุดยืนของตนด้วยความยึดมั่นอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างใน 3 ประการนี้ คือ

1. ตัณหา คือความยึดมั่นในผลประโยชน์ ไม่อยากสูญเสียผลประโยชน์
2. มานะ คือความถือตน ยึดถือในศักดิ์ศรีและอยากมีอำนาจ รวมไปถึงความไม่ยินยอมเพราะกลัวเสียหน้า
3. ทิฎฐิ คือ ความยึดมั่นในความเชื่อของตน เชื่อมั่นว่าความคิดของตนถูกต้อง

ตัณหา มานะ ทิฎฐิ ในทางพุทธศาสนาเรียกว่า กิเลส 3 ประการที่เป็นตัวการทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ทั้งยังทำให้ปัญหาค้างคานานานออกไปเนื่องจากเป็นตัวการ

ขัดขวางไม่ให้เข้าถึงความจริง หรือทำให้ไม่อาจแก้ปัญหาอย่างถูกต้องได้ และโดยที่ประเด็นปัญหาและข้อเรียกร้องส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางวัตถุ อำนาจหรือศักดิ์ศรีและความเชื่อ ดังนั้น ความตติยัตของบุคคลหรือคู่ขัดแย้งจึงมิได้มีเพียงตัณหา มานะ ทิฏฐิ อย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น แต่มีกิเลสทั้ง 3 ประการ ผสมผสานกันมากบ้างน้อยบ้างตามลักษณะของประเด็นปัญหาหรือข้อเรียกร้อง

นอกจากความตติยัตในสิ่งที่ตนมีหรืออยากมี อันได้แก่ ตัณหา มานะ ทิฏฐิ แล้ว สิ่งที่ต้องคำนึงในการทำความเข้าใจกับกรณีขัดแย้งก็คือทัศนคติในระหว่างคู่ขัดแย้ง หรืออคติที่มีต่อกันซึ่งอาจทำให้ความขัดแย้งลุกลามได้ง่าย ทั้งนี้ อคติดังกล่าว ได้แก่ โทสะคติ (อคติเนื่องจากความเกลียดชัง) ภัยคติ (อคติเนื่องจากความกลัว) โมหาคติ (อคติเนื่องจากความหลงหรือความไม่รู้) ฉันทาคติ (ความลำเอียง)

อคติ 4 ประการและความตติยัต 3 ประการนี้คือสิ่งที่พุทธศาสนาเรียกว่า อกุศลมูล ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งเป็นอารมณ์พื้นฐานในความขัดแย้งทุกชนิด ดังนี้ จึงเห็นได้ว่าความขัดแย้งนั้นไม่ใช่เป็นเรื่องของเหตุผลหรือเป็นเรื่องถูกเรื่องผิดเท่านั้น หากแต่ยังมีเรื่องของอารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2551)

สุนัย เศรษฐบุญสร้าง (2552) มองว่าปัญหาความขัดแย้งแตกแยกในระบบสังคมการเมืองไทยที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2548 นั้นมาจากสาเหตุหลายประการ โดยสาเหตุสำคัญประการหนึ่งเกิดจากรากฐานของธรรมวิทยาแห่งพลเมือง 2 ชุดที่ไม่กลมกลืนกัน ซึ่งต่างก็มีอิทธิพลต่อระบบสังคมการเมืองไทย อันเป็นเหตุทำให้คนไทย 2 กลุ่มที่ถูกกำหนดโดยอิทธิพลของแบบชีวิตและกรอบความคิดของธรรมวิทยาแห่งพลเมืองที่ไม่ตรงกันดังกล่าว มองความหมายแห่งความชอบธรรมทางการเมืองของอดีตนายกรัฐมนตรีนายทักษิณ ชินวัตร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยแต่ละฝ่ายจะรวมตัวกันด้วยสาเหตุและแรงจูงใจประการต่าง ๆ ในการหาเหตุผลรองรับการกระทำของฝ่ายตนเพื่อขอรับการสนับสนุนจากประชาชนและสังคมในวงกว้าง ทำให้ต่างฝ่ายต่างอ้าง “ความชอบธรรม” เป็นจุดยืนทางการเมืองของฝ่ายตนการอ้างความชอบธรรมทางการเมืองที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มคน 2 ฝ่ายใน

สังคมจึงสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของแบบชีวิตและกรอบความคิดของธรรมวิทยาแห่งพลเมืองที่แฝงอยู่เบื้องหลังความขัดแย้งในระบบสังคมการเมืองไทย 2 ชุดที่ทำให้กลุ่มคน 2 ฝ่ายในสังคมไทยมองความหมายของคำว่า “ความชอบธรรมทางการเมือง” แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญจนกลายเป็นรากฐานของปัญหาความขัดแย้งแตกแยกในระบบสังคมการเมืองไทยจนถึงปัจจุบัน

โดยสรุป จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปสาเหตุของความขัดแย้งได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ความขัดแย้งที่มีสาเหตุมาจากปัจจัยภายใน ความคิดหรือความรู้สึก และความขัดแย้งที่มีสาเหตุมาจากปัจจัยภายนอก พฤติกรรมหรือการกระทำ

ความขัดแย้งที่มีสาเหตุมาจากปัจจัยภายใน ความคิดหรือความรู้สึก เช่น ความเกลียด ความริษยา ความโลภ ความอคติ ความเชื่อ ค่านิยม ศาสนา ความหวาดระแวง ความหวาดกลัว ความไม่ไว้วางใจกัน วัฒนธรรม ประเพณี ความยึดมั่นถือมั่น

สำหรับความขัดแย้งที่มีสาเหตุมาจากปัจจัยภายนอก พฤติกรรมหรือการกระทำ เช่น การจัดระเบียบหรือโครงสร้างทางสังคม การช่วงชิงอำนาจ การมีพฤติกรรมที่มุ่งทำลายล้าง ทำร้าย การปิดกั้นหรือความบกพร่องในการสื่อสาร ความเหลื่อมล้ำในรูปแบบต่าง ๆ (เช่น การเข้าถึงทรัพยากรที่มีจำกัด การเข้าถึงแหล่งทุน การศึกษา) การจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก การละเมิดสิทธิมนุษยชน การแย่งชิงผลประโยชน์การปฏิบัติที่ไม่ให้เกียรติกัน การมีเป้าหมายหรือความคิดที่แตกต่างกัน การมีอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (เช่น การหลังไหลของวัฒนธรรมตะวันตกการเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมมาสู่สังคมอุตสาหกรรม) ความไม่ยุติธรรม การใช้อำนาจในทางที่มีขอบ ความไม่โปร่งใส การแข่งขัน การถูกแทรกแซง

ทั้งนี้ ไม่ว่าจะ เป็นความขัดแย้งที่มีสาเหตุมาจากปัจจัยภายในหรือปัจจัยภายนอก ล้วนส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของประชาชนทั้งสิ้น

2.4 ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการความขัดแย้ง

รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระ สตินเดชารักษ์ และคณะ (2565) กล่าวว่า การจัดการความขัดแย้งไม่ใช่การยุติความขัดแย้ง แต่การจัดการความขัดแย้ง (Conflict Management) มีเป้าหมายให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายเห็นสถานการณ์ในภาพเดียวกัน เข้าใจและยอมรับร่วมกันอย่างแท้จริง ซึ่งจำเป็นต้องใช้เวลา ความอดทน ทักษะ และบุคลิกเฉพาะที่มารับหน้าที่เป็น Facilitator หรือผู้อำนวยการความสะดวกในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งตำแหน่งนี้จะไม่มีบทบาทหรือสามารถเป็นผู้ตัดสินพิพากษา หากแต่เป็นได้เพียงผู้ไกล่เกลี่ยให้เกิดการจัดการความขัดแย้งเท่านั้น (ส่วนมากมักลงเอยที่การประนีประนอม) ในขณะที่การยุติความขัดแย้งคือ การกระทำใดก็ตามที่ทำให้สถานการณ์ความขัดแย้งนั้น ๆ จบลง (Maywadee Lertphadungtham, ค.ศ. 2016)

การบริหารจัดการความขัดแย้ง หมายถึง วิธีการที่มีการนำเสนอความคิดเห็นใหม่ ๆ มีการปรับแนวคิด กระบวนทัศน์ มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ตลอดจนปรับแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาร่วมกัน Coffey, Cook, & Hunsaker (ค.ศ. 1994) ได้เสนอว่าทักษะที่จำเป็นในการจัดการความขัดแย้ง คือ

1. ประเมินถึงธรรมชาติของความขัดแย้ง (Assess the Nature of the Conflict) ว่าทำให้เกิดผลตามมาในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย
2. ค้นหาสาเหตุของความขัดแย้ง (Identify the Sources of Conflict) ซึ่งพบว่ามีอยู่ 5 สาเหตุใหญ่ ดังนี้
  - 2.1 การมีเป้าหมายต่างกัน
  - 2.2 การตีความจากอารมณ์หรือความรู้สึกที่แตกต่างกัน
  - 2.3 การออกแบบโครงสร้างทำให้เกิดความคาดหวังในบทบาทหรือตำแหน่งต่างกัน
  - 2.4 บรรยากาศที่คอยจ้องทำลายกัน เต็มไปด้วยความไม่เป็นมิตร
  - 2.5 ความแตกต่างของบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล

3. การจัดการความขัดแย้งควรมีการวางแผนและกำหนดกลยุทธ์ให้เหมาะสม โดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ มีจุดเน้นที่การแก้ปัญหาแบบชนะ-ชนะ (Win-Win Solution) ภายใต้บรรยากาศมิตรภาพและจริงใจที่ฝสานเข้าหากัน ในองค์การที่หลากหลายวัฒนธรรม การปรับตัวเข้าหากัน ทำให้เกิดการสื่อสารที่ดี สร้างความเข้าใจที่ดี เพราะคนที่มาจากต่างวัฒนธรรมจะมีมุมมองการตีความหมาย การประเมินสิ่งต่าง ๆ ย่อมต่างกัน ดังนั้นสิ่งสำคัญ คือ การเปิดใจยอมรับในวัฒนธรรมของคนอื่น ๆ ด้วย

เนื่องจากความขัดแย้งเป็นกระบวนการ และในกระบวนการของความขัดแย้ง ประกอบด้วยสถานการณ์ของความขัดแย้ง และขั้นตอนต่าง ๆ ของความขัดแย้ง ในสถานการณ์ของความขัดแย้งจะไม่นำไปสู่ความรุนแรงเสมอไปเพราะความรุนแรงไม่ใช่ผลของความขัดแย้ง แต่เป็นวิธีที่มนุษย์เลือกใช้ กล่าวคือ เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้น มนุษย์สามารถเลือกที่จะใช้วิธีการเจรจา พุดคุยหรือใช้ความรุนแรงก็ได้ จึงอาจกล่าวได้ว่า เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้น มนุษย์จะมีทางเลือกอยู่ 2 แนวทางหลัก คือ การใช้ความรุนแรงเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง หรือการใช้แนวทางสันติวิธีเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2533)

ความขัดแย้งมีพลวัตทั้งการขยายและลดความขัดแย้ง ในกรณีที่มีความขัดแย้งขยายตัวด้วยระดับเป็นข้อพิพาทที่เกิดการมุ่งเอาแพ้ชนะกันมากขึ้นจะมีกระบวนการเข้ามาจัดการแก้ปัญหาข้อพิพาทในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การหลีกเลี่ยงปัญหา (Avoidance) การใช้คนกลางในการเจรจาไกล่เกลี่ย (Mediation) การเจรจาไกล่เกลี่ยกันเอง (Negotiation) การใช้อำนาจตุลาการ (Arbitration) การฟ้องร้องกัน (Litigation) รวมถึงการใช้กระบวนการนิติบัญญัติในการออกกฎหมาย การชุมนุมประท้วงและการใช้ความรุนแรง (วันชัย วัฒนศัพท์, 2550) ซึ่ง Bercovitch et al. (ค.ศ. 2009) เชื่อว่าการที่คู่กรณีพร้อมที่จะให้มีการจัดการความขัดแย้งด้วยการเจรจาหรือการไกล่เกลี่ยโดยคนกลางนั้นก็เพราะคู่ขัดแย้งตระหนักว่าสถานการณ์กำลังสุกงอม (Ripeness) กล่าวคือ ไม่สามารถเอาชนะซึ่งกันและกันได้ อย่างไรก็ตาม นอร์เบิร์ต โรเปอร์ส นักวิชาการด้านสันติวิธีผู้เชี่ยวชาญกระบวนการสันติภาพ กลับมีความเห็น

ว่าไม่จำเป็นต้องรอให้เกิดสถานการณ์สุกงอมจนเกิดความสูญเสียหรือความเสียหายมากขึ้นแต่ภาคประชาสังคม รวมถึงนักวิชาการสามารถสร้างพื้นที่กลางในด้านสันติภาพเพื่อเป็นพื้นที่ให้ผู้คนได้มาพูดคุยสื่อสารกันเพื่อนำไปสู่สันติภาพได้ (ฟาริตา ปันจอร์, 2558)

มอริส (2547) เห็นว่า การวิเคราะห์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น ๆ สามารถกระทำได้โดยวิเคราะห์แยกแยะและระบุมุมมองของทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อการหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาความขัดแย้ง มุมมองหรือทัศนคติระหว่างกัน ความสัมพันธ์ระหว่างกันที่ผ่านมา รวมถึงรูปแบบวิธีการที่บุคคลเหล่านั้นใช้ในการจัดการความขัดแย้ง การพิจารณาถึงบริบททางประวัติศาสตร์ การประเมินทางเลือก และความเป็นไปได้ที่จะเจรจาไกล่เกลี่ย ซึ่งการเจรจาไกล่เกลี่ยมีหลายรูปแบบ แต่ที่รู้จักกันเป็นที่แพร่หลาย คือ การเจรจาโดยค้นหาจุดยืนและจุดสนใจร่วมกัน

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการความขัดแย้ง

Kennrth W. Thomas Raph H. Killmann (ค.ศ. 1974) ได้ร่วมกันพัฒนาเครื่องมือวัดที่เรียกว่า “Thomass-Killmann Conflict Model Instrument โดยแบ่งลักษณะของการแก้ไขความขัดแย้งออกได้เป็น 2 มิติ โดยมีแนวคิดพื้นฐานจากเบลคและมูตัน คือ 1) มิติที่มุ่งผลิตผล (Concern for Production) และ 2) มิติที่มุ่งคน (Concern for Praple) จากนั้น Kennrth W. Thomas Raph H. Killmann ได้นำมาพัฒนาเป็นแนวคิดที่จะจัดการกับความขัดแย้ง โดยแบ่งเป็น 2 มิติเช่นกัน ได้แก่

1. มิติที่มุ่งตนเอง (Assertiveness) กล่าวคือ บุคคลแสดงออกโดยมุ่งเน้นที่ความพึงพอใจของตนเองเป็นหลัก พฤติกรรมที่แสดงออกมา คือพฤติกรรมการมุ่งชนะ
2. มิติที่มุ่งความพึงพอใจของผู้อื่น (Cooparativeeness) กล่าวคือ บุคคลแสดงออกโดยมุ่งเน้นให้ผู้อื่นมีความพึงพอใจ พฤติกรรมที่แสดงออกมา คือพฤติกรรมความร่วมมือ

แนวคิดนี้ถูกนำไปใช้อธิบายถึงพฤติกรรมที่ใช้ในการแก้ไขความขัดแย้ง ดังนั้น Kennrth W. Thomas Raph H. Killmann จึงแบ่งลักษณะพฤติกรรมการแก้ไขความขัดแย้งออกเป็น 5 วิธี ได้แก่การแข่งขัน การร่วมมือ การประนีประนอม การหลีกเลี่ยง และการยอมให้

1. การแข่งขัน (Competition) เป็นการแสดงพฤติกรรมมุ่งเอาชนะในระดับสูง และแสดงพฤติกรรมร่วมมือในระดับต่ำ เป็นพฤติกรรมที่เน้นการเอาใจตนเอง มุ่งชัยชนะของตนเองเป็นประการสำคัญ โดยไม่คำนึงถึงความสุขเสียของผู้อื่น พฤติกรรมที่แสดงออกมุ่งที่การชนะ – แพ้ วิธีนี้เหมาะกับสถานการณ์ที่ต้องการความรวดเร็ว เมื่อรู้สถานการณ์นั้นดี

2. การร่วมมือ (Collaboration) เป็นการแสดงพฤติกรรมมุ่งเอาชนะในระดับสูงและเป็นการแสดงพฤติกรรมร่วมมือในระดับสูงด้วย ผลของวิธีนี้จะเป็นแบบชนะ-ชนะ เป็นวิธีที่ทั้งสองฝ่ายพอใจในข้อสรุป ทำให้ทุกฝ่ายเกิดความพึงพอใจ โดยทั้งสองฝ่ายต่างก็พยายามจะหาวิธีการแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพเพื่อที่จะบรรลุวัตถุประสงค์หรือจุดหมายร่วมกัน การใช้วิธีการร่วมมือในการจัดการกับความขัดแย้ง จะทำให้การจัดการกับความขัดแย้งประสบผลสำเร็จและบุคลากรมีความพึงพอใจในงาน

3. การประนีประนอม (Compromising) เป็นการแสดงพฤติกรรมทั้งมุ่งเอาชนะและแสดงพฤติกรรมร่วมมือในระดับปานกลาง เป็นจุดยืนระหว่างกลางของมิติการเอาใจตนเองและมิติการเอาใจผู้อื่น เป็นแบบของการเจรจาต่อรองที่มุ่งจะให้ทั้งสองฝ่ายมีความพอใจบ้าง หรือในลักษณะที่มาพบกันครึ่งทาง ทั้งนี้การประนีประนอมจะใช้ได้ดีเมื่อต้องการข้อสรุปในเวลาจำกัดและเป้าหมายมีความสำคัญปานกลาง หรือทั้งสองฝ่ายมีอำนาจเท่าเทียมกัน

4. การหลีกเลี่ยง (Avoiding) เป็นการแสดงพฤติกรรมมุ่งเอาชนะในแบบต่ำและแสดงพฤติกรรมร่วมมือในแบบต่ำด้วย เป็นการไม่สู้ปัญหาและไม่ร่วมมือในการแก้ปัญหา ไม่สนใจความต้องการของตนเองและความสนใจของผู้อื่น แสดง

อาการหลีกเลี่ยงปัญหา เฉื่อยชา และไม่สนใจความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดการแพ้ - แพ้ เพราะการหลีกเลี่ยงอาจนำไปสู่ความล้มเหลวในการที่จะได้ความคิดใหม่ ๆ

5. การยอมให้ (Accommodation) เป็นการแสดงพฤติกรรมมุ่งเอาชนะในแบบต่ำ และแสดงพฤติกรรมร่วมมือในระดับสูง เป็นพฤติกรรมที่เน้นการเอาใจผู้อื่น ยอมผู้อื่น เป็นการเสียสละปล่อยให้ผู้อื่นดำเนินไปตามที่เขาชอบ แม้เราจะไม่เห็นด้วยก็ตาม ทำให้เกิดบรรยากาศของการชนะ - แพ้

Filley (ค.ศ. 1975) ได้แบ่งกระบวนการของความขัดแย้งออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. สภาพก่อนเกิดความขัดแย้ง (Antecedent Condition of Conflict) เป็นลักษณะของสภาพการณ์ที่อาจปราศจากความขัดแย้ง แต่จะนำไปสู่การขัดแย้ง

2. ความขัดแย้งที่รับรู้ได้ (Perceived Conflict) เป็นการรับรู้จากสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นของฝ่ายต่าง ๆ ว่ามีความขัดแย้งเกิดขึ้น

3. ความขัดแย้งที่รู้สึกได้ (Felt Conflict) โดยอาจมีความรู้สึกที่ถูกคุกคาม ถูกเกลียดชัง กลัว หรือไม่ไว้วางใจ

4. พฤติกรรมที่ปรากฏชัด (Minifest Behavior) อาจแสดงความก้าวร้าว การแข่งขัน การโต้เถียงหรือการแก้ปัญหา

5. การแก้ปัญหาหรือระงับความขัดแย้ง (Conflict Resolution or Supervision) ด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ 3 วิธีด้วยกัน ได้แก่

5.1 วิธีชนะ-แพ้ (Win-Lose Method) วิธีนี้ฝ่ายหนึ่งจะพยายามใช้อำนาจหรือความสามารถของตนในการเอาชนะอีกฝ่ายและอีกหนึ่งก็ยอมเป็นฝ่ายแพ้ ซึ่งลักษณะของวิธีนี้ได้แก่

5.1.1 เกิดการแบ่งแยกที่ชัดเจนของทั้ง 2 ฝ่าย

5.1.2 ฝ่ายหนึ่งใช้อำนาจของตนกับอีกฝ่าย ในบรรยากาศของการเอาชนะและการพ่ายแพ้

5.1.3 ฝ่ายหนึ่งมองประเด็นปัญหาจากมุมมองของตน

- 5.1.4 มุ่งเน้นที่การแก้ปัญหา มากกว่าการได้มาซึ่งเป้าหมาย
คุณค่าหรือวัตถุประสงค์
- 5.1.5 ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องส่วนตัวและเป็นการตัดสินใจ
- 5.1.6 แต่ละวิธีในการแก้ไขความขัดแย้งไม่มีความแตกต่างกัน
อีกทั้งผลที่ได้ก็ไม่ต่างกัน
- 5.1.7 แต่ละฝ่ายใช้เวลาในการพิจารณาประเด็นของปัญหา
ค่อนข้างน้อย

ตัวอย่างของวิธีชนะ-แพ้ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้ากับ
ลูกน้องตามสายการบังคับบัญชา สหภาพกับระดับบริหาร และหลาย ๆ สถานการณ์
ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม วิธีนี้สามารถที่จะให้ผลลัพธ์ทั้งที่เป็นประโยชน์และ
ไม่เป็นประโยชน์ต่อองค์การได้ ปัญหาที่สำคัญที่สุดของวิธีนี้คือจะต้องมีฝ่ายหนึ่ง
แพ้เสมอ

5.2 วิธีแพ้ทั้งคู่ (Lose-Lose methods) ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือแพ้ด้วย
กันทั้งสองฝ่ายกรณีเช่นนี้ อาจใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่ง ดังนี้ 1) การประนีประนอม
หรือพบกันครึ่งทาง 2) ให้ผลตอบแทนกับอีกฝ่าย ซึ่งผลตอบแทนมักอยู่ในรูปแบบ
ของสินบน 3) มีบุคคลที่สามหรือคนตัดสิน และ 4) ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งใช้กฎหมายหรือ
ระเบียบข้อบังคับที่มีอยู่ในการแก้ไขความขัดแย้ง ซึ่งทั้ง 4 วิธีการที่กล่าวมาข้างต้น
นั้น ล้วนทำให้ทั้งสองฝ่ายแพ้ด้วยกันทั้งสิ้น

5.3 วิธีที่ทั้งสองฝ่ายเป็นผู้ชนะ (Win-Win methods) วิธีนี้เป็นที่
ต้องการมากที่สุด เพราะมีเป้าหมายที่จะแก้ปัญหามากกว่าการเอาชนะอีกฝ่าย วิธีนี้
ให้ผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์เหมือนกับวิธีชนะ – แพ้ และยังคงจัดผลที่ไม่เป็นประโยชน์
อีกด้วย ทำให้เกิดความต้องการที่ตรงกันของทั้งสองฝ่ายในการแก้ไขความขัดแย้ง
และทั้งสองฝ่ายล้วนได้รับผลตอบแทน แม้ว่าการแก้ไขความขัดแย้งด้วยวิธีชนะ – ชนะ
จะเป็นเรื่องยากที่จะประสบความสำเร็จ แต่ถือเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาคความ
ขัดแย้งในองค์การ

Johnson David, & Johnson Roger (ค.ศ. 1987) มีแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งว่า เนื่องจากแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน จึงมีการใช้กลยุทธ์ในการจัดการความขัดแย้งตามรูปแบบของแต่ละคน รวมทั้งสามารถเรียนรู้เปลี่ยนแปลง เพื่อหาวิธีการใหม่ ๆ ที่มีประสิทธิภาพในการจัดการความขัดแย้งได้มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงสถานการณ์จากการทำลายด้วยมูลเหตุจากความขัดแย้ง (Destructive Conflict) ให้กลายเป็นความขัดแย้งที่สร้างสรรค์ (Constructive Conflict) ต้องพิจารณาที่เนื้อหาของความขัดแย้งแทนที่จะมองที่ตัวบุคคล ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้เป็นการมุ่งที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นมากกว่าการตำหนิ (Blaming) คู่กรณี อย่างไรก็ตาม ประเด็นหลักที่ต้องใส่ใจ คือ การบรรลุวัตถุประสงค์ส่วนตัวที่แตกต่างจากบุคคลอื่นและการรักษาสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น

Johnson & Johnson กล่าวว่า แบบพฤติกรรมในการจัดการความขัดแย้งมีอยู่ 5 แบบ ดังนี้

1. ลักษณะแบบ “เต่า” (ถอนตัว, หดหู่) คือ มีลักษณะหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง ยอมละวัตถุประสงค์และความสัมพันธ์ส่วนตัว โดยการหลีกเลี่ยงไม่เผชิญกับคู่กรณี ลักษณะนี้จะไม่มีการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อแก้ปัญหา
2. ลักษณะแบบ “ฉลาม” (บังคับ, ชอบใช้กำลัง) เป็นการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยใช้อำนาจตามตำแหน่ง คำนิ่งถึงเป้าหมายงานหรือความต้องการของตนเองมากกว่าความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน
3. ลักษณะแบบ “ตุ๊กตาหิม” (สัมพันธภาพราบรื่น) เชื่อว่าความขัดแย้งหลีกเลี่ยงได้จึงยอมยกเลิกเป้าหมาย เพื่อเห็นแก่ความกลมเกลียวและรักษาสัมพันธภาพอันดีไว้
4. ลักษณะแบบ “สุนัขจิ้งจอก” (ประนีประนอม, แก้ปัญหาเฉพาะหน้า) จะคำนึงถึงเป้าหมายส่วนตนและสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นในระดับปานกลางแสวงหาการประนีประนอม พร้อมและเต็มใจที่จะสละวัตถุประสงค์และสัมพันธภาพบางส่วนเพื่อหาข้อตกลงร่วมที่ดี

5. ลักษณะแบบ “นกฮูก” (เผชิญหน้ากัน, สุขุม) จะมองความขัดแย้งว่าเป็นปัญหาที่จะต้องแก้ไข ให้คุณค่าแก่เป้าหมายและสัมพันธภาพ สิ่งที่ต้องการคือ การบรรลุเป้าหมายของตนเองและผู้อื่น

ทั้งนี้ การแก้ปัญหาความขัดแย้งในแบบใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์และบุคลิกของผู้ขัดแย้งว่าเป็นอย่างไร เพื่อที่จะได้สามารถเลือกวิธีการแก้ปัญหาให้เหมาะสมและพยายามทำให้ทุกคนเป็นผู้ชนะ องค์กรจึงจะประสบความสำเร็จ

Galtung (ค.ศ. 1996) นักสันติภาพที่มีชื่อเสียงระดับโลกชาวนอร์เวย์ ได้เสนอแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งไว้ 3 แนวทางประกอบด้วย 1) การแก้ปัญหาที่รากเหง้าที่ระดับโครงสร้าง 2) การฟื้นฟูบูรณะผู้คนและสังคมภายหลังการเผชิญความรุนแรงทางตรง 3) การปรองดองระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ที่ขัดแย้งกัน ความรุนแรงมีต้นตูก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคม ถ้ายุติความรุนแรงได้ก็จะก่อให้เกิดผลดีต่อสังคมในวงกว้าง การจัดการความขัดแย้งต้องทำควบคู่กันไปหลายระดับด้วยการลดพฤติกรรมความขัดแย้งให้น้อยลง การสร้างความเข้าใจ และแปรเปลี่ยนความสัมพันธ์ ความรุนแรงทางตรงที่เกิดขึ้นและเห็นได้อย่างชัดเจนสามารถยุติได้ด้วยการเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อนำไปสู่การลดความขัดแย้ง ความรุนแรงเชิงโครงสร้างยุติได้โดยแปรเปลี่ยนโครงสร้างและความไม่เป็นธรรม และความรุนแรงทางวัฒนธรรมยุติได้ด้วยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ไม่ดีต่อกัน

สำหรับเครื่องมือในการแก้ไขความขัดแย้งนั้นสามารถเลือกใช้ได้หลากหลายวิธี ได้แก่

1. การเจรจาระหว่างคู่ขัดแย้งที่มีอำนาจตัดสินใจ (Negotiation) เป็นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งแบบสันติวิธีเพื่อให้ข้อเสนอที่ต้องการได้รับการตกลงบนพื้นฐานของประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นร่วมกัน อันเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในการพบปะแลกเปลี่ยนข้อมูลหรือความรู้สึกของกันและกัน หรือเป็นการแสดงออกถึงความตั้งใจ ความพยายาม ความมุ่งหมายที่อยากจะมีการตกลงร่วมกันเพื่อหาข้อยุติที่จะยุติถือเป็นแนวปฏิบัติที่ดีต่อกันในอนาคต

2. การไกล่เกลี่ย (Reconciliation) เป็นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งแบบสันติวิธีในกรณีที่คู่กรณีไม่สามารถหาข้อยุติร่วมกันได้ จึงต้องอาศัยบุคคลที่สามที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับเข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาเพื่อหาข้อตกลงหรือหาทางออกให้กับปัญหาความขัดแย้งร่วมกัน โดยจะดำเนินการในลักษณะไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง (Mediation) หรือไกล่เกลี่ยโดยอาศัยคนกลางเป็นคนติดต่อเชื่อมประสาน (Good Officer or Facilitator) ทั้งสองฝ่ายก็ได้

3. การสานเสวนา (Dialogue) เป็นรูปแบบหนึ่งของการสนทนาที่มุ่งให้เกิดความเข้าใจทั้งมุมมองของตนและของผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น โดยรากศัพท์แล้ว Dia แปลว่า ผ่าน Logos แปลว่า คำหรือความหมาย เมื่อรวมกันได้เป็นคำว่า Dialogue จึงหมายถึงกระบวนการเพื่อให้เกิดความเข้าใจและเห็นใจซึ่งกันและกันทั้งภายในและระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ ในสังคมเพื่อปรับความสัมพันธ์ระหว่างกัน ตลอดจนเพื่อร่วมกันหาทางออกหรือแนวทางในการปรับโครงสร้างต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ข้อตกลงที่ได้จะเกิดการยอมรับร่วมกันจากสังคมมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับกระบวนการที่ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามากำหนดถึงเนื้อหาที่ควรจะเป็น รวมถึงภาพของอนาคตร่วมกันในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ซึ่งวิธีการต่างๆ เหล่านี้ต้องดำเนินควบคู่กันไปบนฐานคิดที่ทุกฝ่ายเห็นตรงกันว่าความรุนแรงไม่อาจนำมาซึ่งเป้าหมายและทางออกที่ยั่งยืนได้

4. การประชาเสวนาหาทางออก (Deliberation) เป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่การตัดสินใจในเรื่องยากที่มีหลายฝ่ายเกี่ยวข้องและต่างมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน

Miall et al. (ค.ศ. 1999) กล่าวว่า การใช้แนวทางใดในการจัดการความขัดแย้งของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับระดับความรุนแรงของปัญหาและอำนาจที่คิดว่าตนเองมี ถ้าคิดว่าตนเองมีอำนาจเหนือกว่า ก็มักจะเอนเอียงไปใช้วิธีการที่ก้าวร้าวในทางกลับกัน ถ้าหากคิดว่าตนเองเป็นฝ่ายเสียเปรียบก็จะเลือกใช้วิธีการอื่น การแข่งขันเป็นการคำนึงถึงแต่ผลประโยชน์ของตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้อื่น เน้นเป้าหมายของตนเองมากกว่าความสัมพันธ์ การยอมตามเป็นการคำนึง

ถึงแต่ผลประโยชน์ของคนอื่น โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเอง เน้นที่ความห่วงใยต่อความสัมพันธ์มากกว่าเป้าหมาย การหลีกเลี่ยงนี้เป็นการไม่คำนึงถึงทั้งผลประโยชน์ของตนเองและผู้อื่น เป็นการหลบฉากและการถอนตัวออกจากประเด็นนั้น แสดงถึงความห่วงใยในเรื่องความสัมพันธ์และเป้าหมายต่ำ การประนีประนอมเป็นการพยายามคำนึงถึงทั้งผลประโยชน์ของตนเองและผู้อื่นเป็นการเดินสายกลางระหว่างทั้งเป้าหมายและความสัมพันธ์ สำหรับการร่วมมือเป็นการคำนึงถึงทั้งผลประโยชน์ของผู้อื่นและตนเองอย่างถี่ถ้วนและรอบด้าน เป็นการบูรณาการหรือการแก้ปัญหาโดยให้ความสำคัญกับทั้งเป้าหมายและความสัมพันธ์

ทั้งนี้ การจะเลือกกระบวนการใดในการแก้ปัญหาความขัดแย้งจำเป็นต้องให้ความสนใจระดับการขยายตัวของความขัดแย้ง ดังที่ Lederach (ค.ศ. 1997) ได้อธิบายไว้ว่า ความขัดแย้งที่สร้างสรรค์เป็นสิ่งที่พึงประสงค์ แต่ถ้าความขัดแย้งขยายตัวก่อให้เกิดความเสียหายเป็นสิ่งที่เราพึงหลีกเลี่ยง ความขัดแย้งที่พึงประสงค์ เช่น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเจรจากันได้อย่างสร้างสรรค์ให้เกียรติกัน ความขัดแย้งที่ไม่พึงประสงค์และก่อให้เกิดความเสียหาย เช่น ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่างมองว่าอีกฝ่ายหรือหลาย ๆ ฝ่ายล้วนเป็น “ตัวปัญหา” ความรู้สึกเป็นศัตรูกันของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียปรากฏชัดเจน ทำให้ขาดความไว้วางใจ มีการโต้เถียงโจมตีระหว่างกัน มีการใช้ความรุนแรงระหว่างกลุ่มที่แบ่งแยกขั้วซึ่งถ้าหากพิจารณาในรายละเอียดจะพบว่ามีกระบวนการเข้ามาจัดการแก้ปัญหาข้อพิพาทในรูปแบบต่าง ๆ คือ การหลีกเลี่ยงปัญหา การเจรจา (Negotiation) การไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง (Mediation) อนุญาโตตุลาการ (Arbitration) การฟ้องร้องกัน (Litigation) การใช้กระบวนการนิติบัญญัติในการออกกฎหมาย การชุมนุมประท้วงและการใช้ความรุนแรง รวมถึงการสานเสวนา (Dialogue) การประชาเสวนาหาทางออก (Public deliberation) อีกทั้งเครื่องมือในการพูดคุยในรูปแบบต่าง ๆ อีกเป็นจำนวนมาก (สถาบันพระปกเกล้า, 2555, วันชัย วัฒนศัพท์, 2550) เช่น การเจรจาระหว่างคู่ขัดแย้งที่มีอำนาจตัดสินใจ การไกล่เกลี่ยโดยคนกลางซึ่งเป็นกระบวนการที่บุคคลที่สามเข้ามาช่วยกำกับกระบวนการและกระตุ้นให้คู่ขัดแย้งตัดสินใจหาข้อตกลงร่วมกัน การสานเสวนาเป็น

กระบวนการเพื่อให้เกิดความเข้าใจและเห็นใจซึ่งกันและกันทั้งภายในและระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อปรับความสัมพันธ์ระหว่างกัน ตลอดจนเพื่อร่วมกันหาทางออกหรือแนวทางในการปรับโครงสร้างต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การประชาสัมพันธ์ทางออก เป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่การตัดสินใจในเรื่องยากที่มีหลายฝ่ายเกี่ยวข้อง และต่างมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน กระบวนการประชาสัมพันธ์มีความแตกต่างจากการสานเสวนา คือ การประชาสัมพันธ์ทางออกจะเน้นที่ผลลัพธ์คือการตัดสินใจร่วมกันของผู้เข้าร่วม ส่วนการสานเสวนาอาจไม่จำเป็นต้องมีการตัดสินใจร่วมกันก็ได้

Daniel Dana (ค.ศ. 2001) กล่าวว่า ก่อนจะเริ่มต้นดำเนินการบริหารจัดการกับความขัดแย้ง จำเป็นที่จะต้องรู้จักโครงสร้างของความขัดแย้งเสียก่อน ซึ่งโครงสร้างของความขัดแย้งนั้นมีอยู่ด้วยกัน 6 แบบด้วยกัน คือ

1. การพึ่งพากัน ต้องพิจารณาระดับการพึ่งพากันมากน้อยเพียงใด ถ้ามีระดับสูง ความเสียหายจะมากต้องรีบดำเนินการทันที แต่ถ้าการพึ่งพากันมีระดับน้อย ให้ใช้วิธี “การรอคอยอย่างระมัดระวัง” แต่ถ้าหากไม่มีการพึ่งพากัน ความขัดแย้งก็จะไม่เกิด

2. จำนวนของผู้เกี่ยวข้อง ถ้าการขัดแย้งกันเกิดขึ้นระหว่างคนสองคน การแก้ไขจะเร็วมาก แต่ถ้าเป็นกลุ่มคนจำนวนมาก การแก้ไขก็จะยากลำบากมากขึ้นไปตามลำดับ

3. ผู้ถูกมอบหมายมาเป็นตัวแทน ต้องดูว่าตัวแทนของคู่กรณีที่มาเจรจามีความเกี่ยวข้องเป็นการส่วนตัวหรือไม่ ถ้าไม่ การเจรจาจะง่ายกว่า

4. ผู้มีอำนาจในการต่อรอง ในกรณีที่มีการส่งตัวแทนมาเข้าร่วมกันหาวิธีในการแก้ปัญหา ถ้าตัวแทนที่ส่งมาได้รับการมอบอำนาจในการต่อรองมาก การแก้ปัญหาจะง่าย แต่ถ้าได้รับการมอบอำนาจมาน้อย ก็จะใช้เวลาแก้ปัญหายาวนานและยากกว่า

5. ปัญหาซับซ้อนวิกฤต ถ้ามีความจำเป็นในการแก้ปัญหาที่ต้องตัดสินใจอย่างรวดเร็วเพื่อปกป้องความเสียหายที่จะเกิดขึ้น จะต้องอาศัยความเห็นชอบด้วยกันทุกฝ่าย ซึ่งยากกว่าการตัดสินใจแบบที่มีระยะเวลาคิดอันยาวนาน

6. ช่องทางการสื่อสาร การสื่อสารระหว่างกันอาจแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ดีกว่าไม่มีการสื่อสาร

นอกจากนี้ Daniel Dana ยังได้เขียนถึงการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยทั่วไป 3 รูปแบบ ดังนี้

1. การต่อสู้ด้วยการใช้อำนาจ โดยคู่กรณีจะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ (ร่างกายที่แข็งแรง การข่มขู่ เสียงดัง พรรคพวกมาก) มาบีบบังคับให้ฝ่ายตรงข้ามยอมจำนน ซึ่งผลออกมาจะมีผู้แพ้ ผู้ชนะ

2. การต่อสู้ด้วยการใช้สิทธิ โดยคู่กรณีจะยกแหล่งอำนาจต่างๆ (ผู้ปกครอง หัวหน้า คู่มีอ ชันตอน กฎหมาย) มาใช้ในการพิจารณาว่าใครมีสิทธิที่ถูกต้อง ซึ่งผลออกมาจะมีผู้แพ้ ผู้ชนะ

3. การปรองดองด้วยผลประโยชน์ (Interest Reconciliation) เป็นวิธีที่แบ่งปันผลประโยชน์กัน หรือมีได้บ้างเสียบ้าง ข้อดีคือไม่เป็นปรปักษ์กัน ซึ่งเป็นวิธีที่ได้ผลดีในปัจจุบัน

Mayer (ค.ศ. 2010) เน้นย้ำว่า ในการจัดการความขัดแย้งนั้น ไม่มีวิธีการหนึ่งวิธีการใดเพียงอย่างเดียวที่จะเหมาะสมและได้ผลเสมอไป แต่หัวใจของการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิผลคือการมีทัศนคติเชิงสร้างสรรค์และมีทักษะการสื่อสารที่ดี

ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล (2542) ให้ความเห็นว่า สันติวิธีเป็นวิธีการแก้ไขความขัดแย้งหรือตอบโต้ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ โดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อคู่กรณีและมีจุดมุ่งหมายที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบร่มเย็นเป็นสุขแม้มีความขัดแย้งกันก็ตาม แนวทางสันติวิธีมีความเชื่อในคุณค่าของสังคมมนุษย์ที่ยอมรับว่ามนุษย์มีความเท่าเทียมกัน อันนำไปสู่การเคารพสิทธิมนุษยชน

กรอบความคิดหรือทัศนคติของสันติวิธีเป็นวิธีปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ในการดำเนินวิถีชีวิตปกติ และหากต้องเผชิญกับความขัดแย้งก็มีความมั่นใจว่าจะสามารถทำให้คนที่เห็นต่างกันหรือขัดแย้งกันนั้นสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยแต่ละฝ่ายต่างเคารพความเท่าเทียมกัน และพยายามที่จะเรียนรู้การอยู่ร่วมกันด้วยการแบ่งปันกัน

เอื้ออาทรต่อกัน และไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา เป็นวิธีที่กลุ่มบุคคลหรือมวลชนใช้ต่อสู้เพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตนปรารถนา หรือเพื่อให้รัฐหรือผู้มีอำนาจทำการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เช่น การจัดชุมนุมหยุดงานประท้วง การคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจ รวมทั้งวิธีที่ฝ่าฝืนกฎหมาย

นอกจากนี้ **ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล (2542)** ยังได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขความขัดแย้งไว้ 2 แนว ได้แก่

1. แนวแยกกันอยู่ (Dissociative) กล่าวคือ เมื่อเกิดความขัดแย้ง วิธีแก้ไขที่ดีที่สุดคือการแยกคู่กรณีออกจากกันให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งอาจทำได้ทั้งในทางกายภาพ คือใช้พื้นที่หรือภูมิศาสตร์เป็นตัวแยก หรือโดยการแยกออกจากกันทางสังคม การแยกออกห่างโดยทางพื้นที่หรือภูมิศาสตร์นั้นทำได้ง่าย ๆ โดยใช้ระยะทางภูมิศาสตร์เป็นตัวแบ่งแยกมิให้คู่กรณีมาเจอกัน ซึ่งวิธีการนี้ได้ถูกนำมาใช้เป็นวิธีลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศ

2. แนวทางอยู่ใกล้กันและสัมพันธ์กัน (Associative) เป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการแก้ไขความขัดแย้งคือการให้คู่ริซึ่งมีความขัดแย้งกันอยู่ (ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งแบบแฝงเร้น หรือแบบเปิดเผย) มาอยู่ใกล้กัน ด้วยสมมติฐานที่ว่าความใกล้ชิดกันจะทำให้การต่อสู้กันน้อยลงทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันและความผูกพันที่เหนียวแน่นขึ้น จนอาจถึงขนาดที่มีบูรณาการเข้าหากันจนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมายดังกล่าวมีอยู่หลายวิธีตั้งอยู่บนพื้นฐานของการที่คนเรามีความเหมือนกัน (Similar) และคนเราจำเป็นต้องพึ่งพากันอยู่ในส่วนของความเหมือนกันของมนุษย์ในสังคม ข้อสังเกตที่สำคัญก็คือ คนเรามีบางสิ่งบางอย่างในตัวเราที่เหมือนกับคนอื่น จึงเป็นจุดที่ควรเน้นแทนที่จะเน้นความแตกต่างตามแนว Dissociative

ความเหมือนกันในระดับกลุ่มอาจเป็นความเหมือนกันทางโครงสร้าง ซึ่งหมายความว่าในกลุ่มแต่ละประเภทมีคนที่มีสมบัติบาทคล้ายคลึงกันกับอีกคนหนึ่ง ในอีกกลุ่มหนึ่ง หรือแม้แต่ในสังคมต่าง ๆ ก็มีคนที่มีความสัมพันธ์เหมือนกันกับคนในอีกสังคมหนึ่ง เช่น คนมุสลิมในภาคใต้ของไทยมีความเหมือนกับคนมุสลิมในมาเลเซีย เป็นต้น

ความเหมือนกันในแง่นี้อาจใช้ประโยชน์ได้ในการติดต่อสัมพันธ์กันให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน

ส่วนการใช้ประโยชน์จากการที่คนต้องติดต่อพึ่งพากันตามแนวทางอยู่ใกล้กันและสัมพันธ์กัน (Associative) นั้น เสนอว่าการพึ่งพากันมีอยู่หลายระดับได้แก่

2.1 มีการพึ่งพากันมากจนไม่อาจเสี่ยงต่อการทำลายล้างกัน เพราะจะทำให้ทั้งคู่เสียหาย

2.2 มีการพึ่งพากันทั้งแบบที่ได้ประโยชน์และแบบที่เสียประโยชน์กับทั้งสองฝ่ายในอัตราที่เท่ากัน โดยทั้งสองฝ่ายมีโอกาสหรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเท่ากัน ๆ กัน เป็นความสัมพันธ์แบบเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นระบบที่ยุติธรรมอยู่แล้ว

2.3 มีการพึ่งพากันในหลายมิติ ทำให้สามารถมีการต่อรองกัน ในหลายมิติเช่นกัน ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าฝ่ายที่เสียประโยชน์ในมิติหนึ่งก็จะได้ประโยชน์ในอีกมิติหนึ่ง

2.4 บางครั้งการพึ่งพากันเกิดขึ้นได้เฉพาะในบางมิติหรือในบางส่วนเท่านั้น ดังนั้น จึงควรที่จะกระตุ้นให้เกิดการพึ่งพากันในมิติต่าง ๆ เพิ่มขึ้น อันจะเป็นการเปิดโอกาสให้มีความสัมพันธ์กันได้แม้จะมีความขัดแย้งกันในมิติใดมิติหนึ่งก็ตาม

2.5 บางครั้งอาจมีการก่อตั้งสถาบันหรือองค์การความร่วมมือให้เกิดขึ้นเพื่อเชื่อมโยงคู่กรณีเข้าด้วยกัน เช่น ในกรณีคู่กรณีเป็นชนชั้น สถาบันที่ว่าก็คือรัฐในกรณีที่เป็นองค์การระดับชาติ สถาบันที่ว่าก็คือองค์การระหว่างประเทศ

จุกา เทียนไทย (2547) ได้กล่าวถึงยุทธวิธีการจัดการความขัดแย้งไว้หลายวิธี ดังนี้

1. ตรงเข้าไปแก้ปัญหาที่ตรงๆ (Problem Solving) เป็นลักษณะของการเผชิญหน้ากันระหว่างคู่ขัดแย้ง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ปัญหาไม่ใช่เป็นการเอาชนะหรือตัดสินว่าใครถูกใครผิด วิธีนี้จะได้ผลถ้าความขัดแย้งนั้นมาจากการสื่อสารที่ไม่

ถูกต้อง แต่ถ้าเกิดจากทัศนคติ ความคิด หรือค่านิยมระหว่างบุคคล การใช้วิธีนี้อาจจะไม่บรรลุผลสำเร็จ อาจจะต้องนำวิธีอื่นมาใช้แทน

2. ใช้ความร่วมมือ (Super ordinate Goals) โดยฝ่ายบริหารต้องแสดงให้เห็นเป้าหมายที่แต่ละกลุ่มต้องการเข้าถึงนั้น ถ้าไม่ร่วมมือกันก็จะไม่สามารถเข้าถึงได้ ซึ่งฝ่ายบริหารต้องชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการร่วมมือร่วมกัน ซึ่งในทางธุรกิจความขัดแย้งที่ใช้วิธีนี้แก้ไขจะมาจากความขัดแย้งระหว่างฝ่ายบริหารกับสภาพแรงงาน

3. ลดความขัดแย้งโดยการขยายทรัพยากร (Expansion of Resources) โดยการเพิ่มทรัพยากรที่ขาดแคลนเพื่อลดความขัดแย้ง เช่น เพิ่มตำแหน่ง เพิ่มแผนก ซึ่งการใช้วิธีนี้นอกจากจะลดความขัดแย้งแล้ว ยังอาจทำให้ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งพอใจด้วย แต่ต้องดูในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วยเช่น เงินทุนหรือการให้บริการต่าง ๆ ว่าจะติดขัดหรือไม่ อย่างไร

4. ลดความขัดแย้งโดยการหลีกเลี่ยง (Avoidance) หรือการถอยหนีไม่รับรู้เรื่องที่กำลังเกิดขึ้น ซึ่งวิธีนี้สามารถแก้ไขได้ผลในระยะเวลานั้น ๆ แต่ความขัดแย้งไม่ได้หมดไป อาจจะถูกกลับมาเกิดขึ้นอีกและมีความรุนแรงมากกว่าเดิม

5. ทำให้เกิดความราบรื่นกลมกลืนกัน (Smoothing) วิธีนี้หมายถึงความขัดแย้งระหว่างผู้บริหารกับพนักงานที่มีระดับแตกต่างกัน วิธีการคือต้องปรับระดับความแตกต่างให้น้อยลง โดยลดทิวติ พยายามยกประเด็นความเหมือนกันและความเป็นพวกเดียวกันของทั้งสองฝ่าย โดยยึดหลักสมานสามัคคี แต่ทั้งนี้ ทั้งสองฝ่ายต้องมีใจต่อกัน

6. การลดข้อขัดแย้งโดยการประนีประนอมกัน (Compromise) วิธีการนี้ต้องใช้คนกลาง หรือให้คู่กรณีส่งตัวแทนมาเจรจาต่อรองกัน โดยทั้งคู่จะมีบางส่วนได้ บางส่วนเสีย

7. การใช้กำลังหรือการบีบบังคับ (Forcing) วิธีนี้ใช้สลายข้อขัดแย้งโดยฐานะของการมีอำนาจของการบังคับบัญชา โดยใช้ระเบียบ กฎหมาย หรือคำสั่งให้

คู่กรณียอม แต่อาจไม่ได้หมายถึงยอมรับหรือเห็นด้วย การแก้ไขด้วยวิธีนี้สามารถใช้ได้ระยะสั้นเท่านั้น เป็นการแก้ไขเพื่อมุ่งลดผลที่ตามมา แต่ไม่ได้แก้ไขที่เหตุของปัญหา

8. การเปลี่ยนโครงสร้างองค์การ (Altering Structural Variable) ใช้ในกรณีโครงสร้างขององค์การก่อให้เกิดความขัดแย้ง ผู้บริหารต้องหันมาองความขัดแย้งเสียใหม่ ดำเนินการจัดการเรื่องบุคลากรใหม่เพื่อลดความขัดแย้ง การรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของพนักงานจะสามารถลดความขัดแย้งลงได้

สถาบันสันติวิธี (2548) ได้อธิบายถึงกระบวนการของความขัดแย้งอันประกอบไปด้วยสถานการณ์ของความขัดแย้งและขั้นตอนต่าง ๆ ของความขัดแย้งไว้ดังนี้

1. กระบวนการการเจรจาต่อรอง การเจรจาต่อรองเป็นกระบวนการแก้ปัญหาที่บุคคลสองคนหรือมากกว่าเต็มใจมาร่วมพูดคุย แลกเปลี่ยนความเห็นถึงความแตกต่างของพวกเขาและพยายามที่จะทำให้เกิดข้อตกลงร่วมกันในสิ่งที่ทุกฝ่ายมีความหวังใยที่ตรงกัน เป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้บ่อยที่สุดในการตัดสินใจและการจัดการกรณีพิพาท โดยผู้ร่วมเจรจาจะต้องระบุปัญหาในประเด็นที่แตกต่างของกันและกันต่างต้องให้ข้อมูลเพื่อทำให้อีกฝ่ายรู้มุมมองของตนเอง หาแนวทางเลือกที่เป็นไปได้ในการจัดการกับปัญหาและต่อรองเพื่อให้ได้ข้อตกลงสุดท้าย การเจรจาต่อรองที่ประสบผลสำเร็จจะส่งผลให้มีการแลกเปลี่ยนบางสิ่งบางอย่างหรือเกิดสัญญาขึ้นระหว่างผู้ต่อรองของแต่ละฝ่ายการแลกเปลี่ยนอาจเป็นตัวเป็นตน เช่น เงิน ข้อตกลงในเรื่องเวลา หรือพฤติกรรมบางอย่าง หรือข้อแลกเปลี่ยนที่ไม่เป็นตัวตน เช่น ความตกลงในการเปลี่ยนทัศนคติ ความคาดหวัง หรือการขอโทษการเจรจาต่อรองที่เกี่ยวกับนโยบาย อาจมุ่งเน้นการกำหนดพื้นที่ เพื่อให้ตรงกับการนำไปใช้ตามวัตถุประสงค์ของชุมชนนั้น ๆ หรือเงื่อนไขมิติเห็นชอบในโครงการ การเจรจาต่อรองอาจดำเนินการโดยยึดจุดยืน คือกำหนดทางออกของการแก้ไขปัญหาที่คิดไว้ก่อนแล้ว รวมถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดหรือการเจรจาโดยมองผลประโยชน์หรือความต้องการของผู้ร่วมเจรจา (ได้แก่ ความหวังใย ความต้องการ ความกลัว ความหวังที่ซ่อนอยู่) หรือเจรจาโดยพิจารณาทั้งจุดยืนและผลประโยชน์ โดยบางครั้งจะเกี่ยวข้องกัน

ความห่วงใยในเรื่องส่วนตัว เช่น ทรัพย์สิน หรือความห่วงใยเกี่ยวกับส่วนรวม เช่น ทรัพยากรสาธารณะ

2. การเจรจาแบบยึดจุดยืน เมื่อการเจรจายู่บนพื้นฐานของการยึดจุดยืน กลุ่มต่าง ๆ มักจะมองว่าเป็นศัตรูกัน ผู้เจรจามักจะมุ่งไปยังข้อเรียกร้องที่แต่ละฝ่ายต้องการและจุดยืนของตนทันที กลุ่มต่าง ๆ มักจะสงสัยและกลัวเกี่ยวกับท่าทีของกันและกัน และมักจะไม่ตระหนักว่าอะไรเป็นสิ่งที่สำคัญที่แท้จริงของฝ่ายอื่น กลวิธีที่ใช้ในการเจรจาแบบยึดจุดยืน ได้แก่

- 2.1 การปิดบังข้อมูลและเรียกร้องมากกว่าที่ตนเองควรจะได้รับ
- 2.2 การประเมินผลของความสำเร็จจากความพ่ายแพ้ของผู้อื่น
- 2.3 ไม่เคยถามคำถามที่ตนไม่รู้คำตอบ
- 2.4 เต็มว่าฝ่ายตรงข้ามมีเจตนาที่ชั่วร้าย

อย่างไรก็ตาม การเจรจาต่อรองแบบยึดจุดยืนอาจใช้ได้ผลดีในสถานการณ์ที่มีผู้เกี่ยวข้องไม่มากและมีประเด็นปัญหาอยู่น้อย แต่จะได้ผลน้อยในสถานการณ์ที่ซับซ้อน เช่น ปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะซึ่งมักจะเกี่ยวข้องกับตัวแปรหลายตัวในสถานการณ์ที่ซับซ้อนและมีผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องมาก

3. การตัดสินใจอย่างมีส่วนร่วม กระบวนการนี้มี 5 ขั้นตอนด้วยกัน ได้แก่

- 3.1 การเตรียมการ ซึ่งวัตถุประสงค์ของระยะการเตรียมการ คือ การวางพื้นฐานสำหรับระยะต่าง ๆ ทั้งหมดที่จะตามมา วัตถุประสงค์ของระยะแรกนี้ คือ
  - 3.1.1 หาแนวนโยบายที่สนับสนุนกระบวนการตัดสินใจ
  - 3.1.2 เริ่มสร้างความเชื่อถือในบุคคลหรือองค์กร และกระบวนการระหว่างหน่วยงานของรัฐและกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง
  - 3.1.3 หาข้อมูลที่เกี่ยวข้องและช่องทางที่จะเข้าถึงข้อมูลนั้น ๆ
  - 3.1.4 จัดวางแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมในการสนับสนุนกระบวนการนี้
  - 3.1.5 ระบุข้อกำหนดต่าง ๆ ในการดำเนินการของกระบวนการ

3.2 การประเมิน วัตถุประสงค์ของระยะการประเมิน คือ การให้ทุกฝ่ายประเมินความเป็นไปได้และความประสงค์ที่เจาะจงให้ได้ข้อตกลงในการแก้ปัญหา นั้น ๆ โดยเริ่มที่การประเมินเกี่ยวกับการใช้วิธีการเจรจา ผู้เกี่ยวข้องมีความเต็มใจในการมีส่วนร่วมหรือไม่อย่างไร เพราะเขาจะต้องพอใจและยอมรับว่าวิธีการเจรจาเป็นแนวทางที่ดีที่สุดในการจัดการรับปัญหาในขณะนี้

วัตถุประสงค์ของระยะประเมิน คือ

3.2.1 ช่วยให้ผู้ที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการสามารถประเมินความเหมาะสมและความประสงค์ ในการใช้การเจรจา ให้ได้ทางแก้ไข

3.2.2 หาทางเลือกต่าง ๆ ที่จะต้องเจรจาต่อรอง

3.2.3 หาผู้สนับสนุนของกลุ่มต่าง ๆ และพิจารณาผู้ที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วม

3.2.4 เริ่มแยกแยะองค์กรหรือกลุ่มสนับสนุนที่มีตัวแทนอยู่ เผยแพร่เรื่องราวสู่สาธารณชนอย่างกว้างขวาง และแนวทางการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน

3.2.5 ให้ได้ข้อตกลงของทุกฝ่ายในการเริ่มดำเนินการเจรจาต่อไป

3.3 การวางรูปแบบกระบวนการ วัตถุประสงค์ของระยะการวางรูปแบบกระบวนการ คือ การจัดวางรูปแบบการเจรจาอย่างจริงจัง โดยการกำหนดโครงสร้างที่เหมาะสมในการเจรจาต่อรอง รวมทั้งหลักการพื้นฐานในการดำเนินการต่าง ๆ กระบวนการการเจรจาต้องผ่านการร่วมพิจารณาโดยฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ความเห็นพ้องต้องกันว่าต้องการให้มีข้อตกลงเกิดขึ้น กลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องระบุประเด็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข กำหนดระเบียบวาระการเจรจา เห็นชอบกันในส่วนของข้อมูลที่ต้องการ และที่สำคัญการมีส่วนร่วมและมีความรู้สึกในการเป็นเจ้าของกระบวนการนั้น ๆ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องตกลงกันเรื่องกรอบวิธีการก่อนที่จะมีการเจรจาในประเด็นปัญหาจริง ๆ เพราะถ้าไม่สามารถตกลงกันได้ในเรื่องวิธีการจะเป็นการยากที่จะสามารถตกลงในเรื่องปัญหาจริง ๆ ได้

วัตถุประสงค์ของระยะการวางรูปแบบกระบวนการ ได้แก่

3.3.1 การกำหนดโครงสร้างและกระบวนการในการตัดสินใจ
อย่างมีส่วนร่วม

3.3.2 ส่งเสริมความเข้าใจและสร้างสัมพันธภาพในการทำงาน
ร่วมกันในกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

3.3.3 เลือกผู้ไกล่เกลี่ยถ้าจำเป็นต้องใช้

3.3.4 หาเงื่อนไขในการบริหารการดำเนินการตามข้อตกลงที่
ได้จากการเจรจา

3.4 การสร้างข้อตกลง วัตถุประสงค์ของระยะการสร้างข้อตกลง คือ
การพิจารณาประเด็นและแก้ประเด็นปัญหาโดยการสร้างข้อตกลง ข้อตกลงต้องเป็น
รูปแบบทางการและบันทึกเป็นรายงานเพื่อป้องกันการเข้าใจผิด เอกสารเหล่านี้ต้อง
ส่งให้กลุ่มผู้สนับสนุนของแต่ละฝ่ายเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ และเผยแพร่ให้
สาธารณชนเพื่อแสดงความคิดเห็น เพื่อให้ได้การสนับสนุนอย่างกว้างขวาง สำหรับ
ข้อตกลงที่ได้จากการเจรจาแล้ว การติดต่อสื่อสารระหว่างตัวแทนของแต่ละฝ่ายกับ
ผู้สนับสนุนของตน และกับสาธารณชนตลอดกระบวนการจะต้องมีประสิทธิภาพสูง

การเจรจาในประเด็นปัญหาที่แท้จริง ต้องให้กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง
ปฏิบัติดังนี้

3.4.1 ระบุประเด็นที่พวกเขาต้องการแก้ไข

3.4.2 เปลี่ยนจากจุดยืนเป็นผลประโยชน์และวัตถุประสงค์

3.4.3 หาทางเลือกต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาที่เป็นที่พึงพอใจของ
ทุกฝ่าย

3.4.4 สร้างข้อตกลงบนพื้นฐานของวัตถุประสงค์แห่ง
ผลประโยชน์โดยอาศัยเงื่อนไขที่กำหนดต่าง ๆ

3.4.5 ประเมินว่าข้อตกลงจะสามารถนำมาดำเนินการได้หรือไม่

3.4.6 ทำการตกลงอย่างเป็นทางการ

3.4.7 หาทางให้ผู้สนับสนุนของทุกฝ่ายให้ความเห็นชอบและยอมรับที่จะดำเนินการตามข้อตกลง

3.5 การดำเนินการตามข้อตกลงและติดตามผล วัตถุประสงค์ของระยะนี้ คือ การสร้างกลไกการมีส่วนร่วมที่จะสนับสนุนการดำเนินการและติดตามผลของข้อตกลงจากการเจรจา การดำเนินการตามข้อตกลงและติดตามผลควรเป็นส่วนหนึ่งของการตกลงในเรื่องหลัก ๆ เช่น การตกลงในเรื่องนโยบายมักจะต้องการการเจรจาต่อเนื่องระหว่างระยะดำเนินการ การดำเนินการและติดตามผลอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงกระบวนการการเจรจาต่อรองที่จะตามมาเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะรับประกันความสำเร็จของข้อตกลง

สำนักวิจัยข้อพิพาท (2550) กล่าวถึงวิธีการจัดการกับความขัดแย้งไว้ 7 ประการ ดังนี้

1. การหลีกเลี่ยง หรือหนีปัญหา (Avoidance)
2. การเจรจาต่อรอง (Negotiation)
3. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Mediation)
4. อนุญาโตตุลาการ (Arbitration)
5. การฟ้องร้อง (Litigation)
6. การเผชิญหน้าและประท้วงอย่างสันติ (Non-violence confrontation)
7. การใช้บังคับ (Forcing)

พระไพศาล วิสาโล (2550) กล่าวว่า สันติวิธีเป็นแบบแผนหรือระบบของการกระทำที่สอดคล้องกันในตัว เกิดขึ้นจากแนวคิดหรือทัศนคติการมองโลกและชีวิตแบบหนึ่ง ๆ เป็นพื้นฐาน ซึ่งแนวคิดดังกล่าวเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สมมุติฐานของสันติวิธี ทั้งนี้ สันติวิธีของบุคคลหรือกลุ่มต่าง ๆ จะมีพื้นฐานมาจากแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งหรือหลายแนวคิดประกอบกัน ดังนี้

1. ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของชีวิตและสังคม ดังนั้น ท่าทีที่พึงกระทำคือการยอมรับว่ามีอยู่จริงและแก้ไขจัดการมันอย่างถูกสภาพ สันติวิธีไม่ได้หมายถึงการหลีกเลี่ยงหรือจำนนต่อความขัดแย้ง และขณะเดียวกันก็ไม่ได้เป็นการสร้างความ

ขัดแย้งให้เกิดขึ้น แต่เป็นเพียงการทำให้ความขัดแย้งที่พยายามปกปิดนั้นปรากฏออกมาตามที่มันเป็น โดยไม่ทำให้ขยายลูกกลม

อนึ่ง ความขัดแย้งในที่นี้ หมายถึง ความขัดแย้งทางสังคมหรือในทางความสัมพันธ์ต่อกันเท่านั้น โดยมีได้รวมถึงความขัดแย้งในจิตใจแต่อย่างใด

2. ในความขัดแย้งนั้น ไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายถูกหรือผิดโดยสมบูรณ์ แต่ละฝ่ายย่อมมีส่วนถูกไม่มากก็น้อย ไม่มีใครที่จะผูกขาดสัมบูรณ์โดยอ้างว่าตนเป็นฝ่ายถูกแต่เพียงฝ่ายเดียวและอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ผิด ทั้งนี้ เพราะความเป็นจริงนั้นมีความซับซ้อน มีหลายรูปลักษณะหลายด้าน และหลายแง่ซึ่งความขัดแย้งมักเกิดขึ้น เพราะมองความเป็นจริงจากคนละด้าน หรือแม้จะมองด้านเดียวกันหรือรูปเดียวกัน ก็พบเสมอว่าสิ่งที่แต่ละคนเห็นนั้นแตกต่างกันไป กล่าวคือ เป็นการเห็นเฉพาะบางแง่บางความหมายของสิ่งที่เห็นเท่านั้น

ความคิดที่ว่า ไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ถูกต้องสมบูรณ์หรือผิดอย่างสิ้นเชิง ทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทั้งไม่มีสิทธิและไม่สามารถอ้างความชอบธรรมที่จะกำจัดอีกฝ่ายหนึ่งได้ แนวคิดเช่นนี้ไม่เพียงแต่จะทำให้การใช้ความรุนแรงไม่มีความชอบธรรมแล้วยังเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้แก่ใช้ข้อขัดแย้งด้วยสันติวิธี เพราะสันติวิธีเป็นวิธีการที่เปิดช่องให้คู่กรณีสามารถแสดงข้อเท็จจริงของฝ่ายตนออกมาอย่างเต็มที่ โดยไม่ถูกตัดโอกาสด้วยการถูกทำร้ายถึงชีวิตหรือถูกจับกุมคุมขังเสียก่อนพร้อมกันนั้น สันติวิธีก็เอื้ออำนวยให้การสื่อข้อเท็จจริงของผู้กระทำการนั้นเป็นไปอย่างตรงเป่าและชัดเจน ซึ่งตรงกันข้ามกับการใช้ความรุนแรงและการกระทำด้วยอารมณ์ขุนมัวแบบอื่น ๆ เพราะวิธีการดังกล่าวนอกจากจะทำให้สื่อปัญหาไม่ได้ชัดเจนแล้ว ยังเบี่ยงเบนความสนใจประเด็นปัญหาที่เป็นข้อขัดแย้งอีกด้วย ทั้งยังเป็นเหตุให้คู่กรณีรู้สึกถูกรบกวนอย่างแรง เกิดกลไกป้องกันตนเองปิดหูปิดตาไม่ยอมรับรู้ปัญหาที่ผู้กระทำการต้องการบอกการมีแนวคิดดังกล่าวเป็นพื้นฐาน ทำให้สันติวิธีเป็นวิธีการต่อสู้เพื่อให้สัจจะปรากฏต่อทุกฝ่ายที่มีส่วนในความขัดแย้ง

3. ความขัดแย้งจะระงับไปได้ต่อเมื่อทุกฝ่ายร่วมกันแก้ไข มิใช่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกระทำอยู่เพียงฝ่ายเดียว ยิ่งไปกว่านั้น ตามแนวทางสันติวิธียังเชื่อต่อไปอีกว่า

ทุกคนและทุกฝ่ายมีศักยภาพที่จะเข้าร่วมแก้ไขปัญหาดังนั้น การชี้ให้คู่กรณีเห็นถึงปัญหาที่เป็นสาเหตุของข้อขัดแย้งจึงเป็นขั้นตอนสำคัญที่สุดที่นำไปสู่การแก้ไขปัญห การชี้ให้เห็นปัญหายังหมายความว่ารวมถึงการที่ทุกฝ่ายพึงมองเห็นปัญหาของอีกฝ่ายหนึ่งอย่างถ่องแท้ สันติวิธีนอกจากจะเอื้อให้เกิดกระบวนการสื่อสารปัญหาและข้อเท็จจริงอย่างแจ่มชัดด้วยกันทั้งสองฝ่ายแล้ว ยังเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายโดยเฉพาะคู่กรณี ที่สร้างปัญหามีบทบาทในการแก้ปัญหา ทั้งด้วยการร่วมมือกับผู้ใช้สันติวิธีหรือด้วยการริเริ่มของตนเอง เพราะสันติวิธีมิใช่เรื่องของ การต่อสู้เพื่อเอาชนะอีกฝ่ายหนึ่งแต่ เป็นวิธีการที่มุ่งให้เกิดสถานการณ์อย่างใหม่ซึ่งเป็นผลดีต่อทุกฝ่าย

4. ทุกคนมีความเป็นมนุษย์เหมือนกัน ต่างมีจิตใจใฝ่ในความดีงาม สันติวิธีและการยอมทนกระทำหรือยอมรับความเจ็บปวดโดยไม่ตอบโต้ด้วยความรุนแรงสามารถปลุกเร้าความดีงามที่ซ่อนอยู่และทำให้มนธรรมและความรู้สึกชอบชั่วดีในตัวมนุษย์นั้นกลับมามีพลังในการยับยั้งพฤติกรรมอันมิชอบ และหนุนให้เกิดการกระทำอันดีงามขึ้นมาได้

5. ศัตรูของมนุษย์ที่ต้องกำจัด มิใช่ตัวบุคคลหรือคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่คือความเลวร้ายภายใน อันได้แก่ ความคิดที่คับแคบ ความใฝ่ในอำนาจและความโลภในทรัพย์สินสมบัติซึ่งได้แสดงออกมาเป็นการกระทำภายนอกหรือปรากฏในรูประบบแผนความสัมพันธ์ที่มีชอบ โดยมีปัจจัยแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยเสริมให้ความเลวร้ายนั้นแผ่ซ่านส่งผลกระทบต่อผู้อื่นอย่างรุนแรงและกว้างขวางขึ้น สันติวิธีมิได้มีเป้าหมายที่ตัวบุคคล แต่มุ่งหมายไปที่การกระทำอันมิชอบ ตลอดจนปัจจัยภายในภายนอกที่บ่มเพาะให้เกิดการกระทำดังกล่าวขึ้นมา

6. วิธีการต้องสอดคล้องกับเป้าหมาย หากปรารถนาสังคมที่สันติ ก็ต้องใช้วิธีการสันติ ผู้คนในสังคมมีความรักความเอื้อเฟื้อต่อกัน เคารพในชีวิตและความเป็นมนุษย์ของกัน เมื่อเห็นว่าประชาธิปไตยเป็นสิ่งพึงประสงค์ ก็จำเป็นต้องใช้วิธีการที่เป็นประชาธิปไตยนั่นคือการใช้สันติวิธี ซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถคิดค้นและอยู่ในแนวทางของการต่อสู้อย่างเท่าเทียมกัน อีกทั้งยังสามารถปฏิเสธหรือถอนตัวจากการต่อสู้ได้ หากไม่เห็นด้วย

7. อำนาจมิได้เกิดจากอาวุธ แต่ขึ้นอยู่กับการยอมรับหรือการยินยอมเชื่อฟังของผู้อื่น เมื่อราษฎรไม่เชื่อฟังผู้ปกครอง พลทหารไม่เชื่อฟังนายพล ผู้ใต้บังคับบัญชาไม่เชื่อฟังเจ้านาย ย่อมทำให้บุคคลกลุ่มหลังสูญเสียอำนาจไป ในทางกลับกัน หากผู้ใช้สันติวิธีสามารถสร้างการยอมรับในหมู่ประชาชนและพรรคพวกของคู่อริได้ เขาย่อมมีอำนาจที่จะส่งผลกระทบต่อคู่อริได้ โดยที่ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอาวุธ

นอกจากนี้ พระไพศาล วิสาโล ยังได้กล่าวอีกว่า สันติวิธีมีหลายประเภท หลายลักษณะตามวิธีการจำแนก ดังต่อไปนี้

1. จำแนกตามการแสดงออก ได้แก่ การพูดจาชักชวนและการเจรจา ซึ่งรวมทั้งการเขียนโฆษณา, การใช้กระบวนการทางสถาบัน เช่น กระบวนการทางศาล ทางกฎหมาย ทางการปกครอง, การปฏิบัติการณ์ที่ปราศจากความรุนแรง เป็นการกระทำเพื่อแสดงออก คัดค้าน หรือสนับสนุนบางสิ่งบางอย่าง หรือเป็นการเข้าเผชิญหน้า คัดค้านการกระทำของคู่อริอย่างชัดเจน เช่น การนัดหยุดงาน การเดินขบวน, การทำงานระดับพื้นฐานเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิต สร้างทางเลือกหรือสถาบันใหม่ ขึ้นมา หรือที่เรียกง่าย ๆ ว่า งานพัฒนา

2. จำแนกตามระดับของสันติ ได้แก่

2.1 สันติวิธีเฉพาะครั้งคราว กล่าวคือ ผู้ใช้อาจเชื่อมั่นหรือยอมรับการใช้ความรุนแรง แต่เห็นว่าในบางกรณีสันติวิธีก็มีส่วนสำคัญ สันติวิธีในลักษณะนี้อาจตามด้วยการใช้ความรุนแรงสลับหรือผสมผสานกัน

2.2 สันติวิธีที่เป็นแนวร่วมกับการใช้ความรุนแรง กล่าวคือ ผู้ใช้แม้จะเชื่อมั่นในสันติวิธี และใช้สันติวิธีโดยตลอด แต่ไม่ปฏิเสธผู้ที่ใช้ความรุนแรง มีความเข้าใจและพร้อมที่จะร่วมมือหรือเป็นแนวร่วมสนับสนุนกัน

2.3 สันติวิธีที่ปฏิเสธการฆ่ากันอย่างถึงที่สุด กล่าวคือ นอกจากจะไม่ใช้ความรุนแรงแล้ว ยังไม่ยอมเป็นส่วนหนึ่งของระบบหรือองค์กรแห่งความรุนแรง และปฏิเสธที่จะร่วมมือหรือเกี่ยวข้องกับผู้ใช้ความรุนแรงอื่น ๆ

2.4 สันติวิธีแบบปฏิเสธการฆ่าสัตว์และมนุษย์ในทุกกรณี เป็นการยอมรับสันติวิธี มิใช่จำเพาะในแง่ของวิถีแห่งการกระทำเท่านั้น แม่วิถีชีวิตก็พยายามไม่ให้เป็นไปในทางเบียดเบียนแม้แต่สัตว์ เช่น มังสวิรัต

2.5 สันติวิธีแบบปฏิเสธการทำลายแม่แต่ทรัพย์สิน กล่าวคือ ไม่ใช้วิธีการที่ประทุษร้ายทั้งต่อชีวิตร่างกายและทรัพย์สิน

2.6 สันติวิธีแบบเคร่งครัดในหลักธรรมพื้นฐานทางศาสนา กล่าวคือนอกจากจะไม่เบียดเบียนทำร้ายชีวิต ลักขโมยหรือทำลายทรัพย์สินแล้ว ยังถือหลักสัจจะ ไม่พูดเท็จ และไม่ทำลายเกียรติภูมิ ศักดิ์ศรีของคู่กรณีอีกด้วย

3. จำแนกตามระดับของเป้าหมาย ได้แก่

3.1 สันติวิธีระดับชีวิต เป็นการพัฒนาตนให้ลดการเอารัดเอาเปรียบผู้อื่น เบียดเบียนชีวิตอื่นน้อยลง มีจิตใจไม่เสียสละ เกื้อกูลผู้อื่นยิ่งขึ้น และมีความสงบในใจ

3.2 สันติวิธีในแวดวงรอบตัว เป็นการแก้ไขข้อวิวาท ลดข้อขัดแย้งในเรื่องครอบครัวที่ทำงาน สร้างความปรองดอง มีความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน

3.3 สันติวิธีในชุมชน (ท้องถิ่น) เป็นการแก้ไข ลดทอนการเอารัดเอาเปรียบ ขูดรีดในชุมชนหรือต่อบุคคลในชุมชน ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือสามัคคีพัฒนาชุมชนให้เจริญงอกงามขึ้น มีสภาพเกื้อกูลต่อการดำเนินชีวิตที่สันติ

3.4 สันติวิธีในประเทศ เป็นการลดความรุนแรงทางกายภาพและทางโครงสร้าง เช่น การละเมิดสิทธิมนุษยชน การจับกุมคุมขังโดยมิชอบ การเอารัดเอาเปรียบผู้ด้อยอำนาจยุติสงครามกลางเมืองหรือสงครามกับเพื่อนบ้าน แก้ไขกฎหมายและระบบโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรม พัฒนาโครงสร้างที่เกื้อกูลคุณภาพชีวิตและส่งเสริมความยุติธรรมในสังคม เอื้ออำนวยให้คนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ปลอดภัยไร้เจ็บ มีสิทธิเสรีภาพมากขึ้น ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคม

3.5 สันติวิธีระหว่างประเทศ เป็นการยุติสงครามและลดกำลังอาวุธในระดับภูมิภาค และระดับโลก สนับสนุนการป้องกันประเทศแบบไม่รุกรานส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ และสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในโลก

พระไพศาล วิสาโล (2549) กล่าวว่า พลังของสันติวิธีมี 2 ประการ คือ

1. **พลังทางการเมือง** บนพื้นฐานความจริงที่ว่าอำนาจเกิดจากการยอมรับและยินยอมเชื่อฟัง จะโดยสมัครใจหรือจำยอมก็แล้วแต่ บุคคลหรือระบบใดจะมีอำนาจได้ก็เพราะได้รับการยอมรับและเชื่อฟังจากผู้อื่น เช่น ยอมทำตามคำสั่ง ยอมปฏิบัติตามระเบียบ ยอมจ่ายภาษี หากกล่าวอย่างเป็นรูปธรรมก็คือ ผู้ปกครองมีอำนาจได้ก็เพราะประชาชนเชื่อฟัง แต่เมื่อใดก็ตามที่การยินยอมเชื่อฟังนั้นลดน้อยถอยลง อำนาจของบุคคลหรือระบบเหล่านั้นก็หายไปด้วย ไม่ว่าจะอำนาจทางเศรษฐกิจการเมืองหรือการทหาร

สันติวิธีมีพลังตรงที่สามารถลดทอนอำนาจของบุคคลหรือระบบที่ทรงอำนาจได้โดยเพียงแต่ประชาชนเพิกถอนการยินยอมเชื่อฟังหรือปฏิเสธที่จะให้ความร่วมมือกับบุคคลหรือระบบเหล่านั้น ซึ่งถ้าหากการเพิกถอนนั้นเป็นไปอย่างกว้างขวาง บุคคลหรือระบบเหล่านั้นจะสูญเสียอำนาจ จนไม่อาจดำรงอยู่ได้อีกต่อไป

2. **พลังทางใจ** พลังทางการเมืองของสันติวิธีดังที่กล่าวมาข้างต้นเป็นพลังที่เกิดจากการแสดงออกในเชิงปฏิเสธ เช่น การปฏิเสธที่จะเชื่อฟัง และปฏิเสธที่จะใช้ความรุนแรง แต่พลังทางใจเป็นพลังที่เกิดจากคุณภาพภายในเชิงบวกของผู้ใช้สันติวิธี ซึ่งนอกจากจะไม่มุ่งร้ายแล้วยังมีความปรารถนาดีต่อกุณิ รวมทั้งยึดมั่นในสัจจะและความดีงาม พลังทางใจมีผลต่อพฤติกรรมของผู้อื่น และสามารถก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในสังคมได้เป็นอันมาก เพราะเป็นการกระทำด้วยจิตใจที่ใฝ่เอหิงสธรรม คือ การไม่คิดเบียดเบียนมุ่งร้ายและไม่แบ่งฝ่าย กล่าวคือ มิได้เห็นคู่กรณีเป็นฝ่ายตรงข้ามหรือเป็นปรปักษ์ แต่เป็นเพื่อนร่วมชาติ เพื่อนร่วมโลก และที่สำคัญคือเป็นเพื่อนมนุษย์ ซึ่งมีจุดร่วมระหว่างกันมากกว่าจุดต่าง

สันติวิธี นอกจากมิได้มีความหมายโดยนัยลบคือการไม่ใช้ความรุนแรงแล้วยังมีนัยบวกคือการตั้งมั่นในความรักและความปรารถนาดี แรงบันดาลใจอีกประการหนึ่งคือความใฝ่ในสัจจะ ความรักในสัจจะทำให้บุคคลเข้าหาผู้อื่นอย่างอ่อนน้อม ถ่อมตน ปรารถนาที่จะแสวงหาสัจจะแม้กระทั่งในหมู่คู่กรณี พร้อมทั้งจะเปิดใจรับฟังเขา ขณะเดียวกันก็กล้าหาญพอที่จะยอมทุกขุทรมานเพื่อยืนหยัดในสัจจะของตน

ให้อีกฝ่ายได้รับรู้ และถอนตนออกจากความเท็จและอสังข์ที่ปกคลุมใจ ตลอดจนการ ยืนหยัดในประเด็นที่ชอบธรรม มั่นคงในสัจจะย่อมมีผลโน้มน้าวชักชวนให้ผู้คน แวดล้อมที่เคยอยู่กลาง ๆ หันมาเป็นมิตร และเข้าร่วมสนับสนุนปฏิบัติการสันติวิธีด้วย ที่สำคัญที่เปี่ยมด้วยคุณภาพดังกล่าวย่อมมีผลทางใจต่อฝ่ายคู่กรณี ถึงที่สุดแล้ว ย่อมสามารถทำลายอคติและความรู้สึกในทางร้ายที่คู่กรณีมีต่อผู้ใช้สันติวิธีได้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2551) กล่าวว่า ความขัดแย้งนั้นถือเป็นทุกข้ออย่างหนึ่ง ในทางพุทธศาสนา การจัดการกับความทุกข์จะต้องมองให้ถึง สมุทัยคือสาเหตุของทุกข์ด้วยเหตุนี้ เมื่อจะระงับความขัดแย้ง เราจำต้องมองให้เห็น ถึงสาเหตุของความขัดแย้งและจัดการกับสาเหตุดังกล่าว ซึ่งโดยทั่วไป ความขัดแย้ง ต่าง ๆ จะมีองค์ประกอบหลัก ๆ 3 ประการ ได้แก่ ประเด็นปัญหาหรือข้อเรียกร้อง บุคคลหรือคู่ขัดแย้ง และกระบวนการหรือปฏิสัมพันธ์ต่อกัน

ประเด็นปัญหาหรือข้อเรียกร้องส่วนใหญ่จะอยู่ในข่าย 3 ประการ คือ 1) ผลประโยชน์ทางวัตถุ 2) อำนาจและศักดิ์ศรี และ 3) ความเชื่อ ลัทธิ และ อุดมการณ์ ทั้งนี้ ความขัดแย้งส่วนใหญ่ไม่ได้จำกัดว่าเป็นเรื่องผลประโยชน์ทางวัตถุ อำนาจ หรือความเชื่อ เฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น แต่จะเกี่ยวข้องกับทั้ง 3 ประการ มากบ้างน้อยบ้าง

สำหรับในส่วนของบุคคลหรือคู่ขัดแย้งนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) มีแนวคิดว่าประเด็นปัญหาหรือข้อเรียกร้องต่าง ๆ สามารถไปสู่ความขัดแย้งและ ลุกลามไปเป็นความรุนแรงได้ก็เพราะผู้คนที่เกี่ยวข้องต่างยืนกรานในจุดยืนของตน ด้วยความยึดมั่นอย่างใดอย่างหนึ่งใน 3 ประการดังนี้

1. ตัณหา คือความยึดมั่นในผลประโยชน์ ไม่อยากสูญเสียผลประโยชน์
2. มานะ คือความถือตน ยึดถือในศักดิ์ศรีและอยากมีอำนาจ
3. ทิฎฐิ คือ ความยึดมั่นในความเชื่อของตน เชื่อมั่นว่าความคิดของตนถูกต้อง

ตัณหา มานะ ทิฎฐิ ในทางพุทธศาสนาเรียกว่าปัญจะ 3 คือกิเลส 3 ประการ ที่ทำให้เนิ่นช้า เป็นตัวการทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ทั้งยังทำให้ปัญหาค้างคาเนิ่นนาน

ออกไปเนื่องจากเป็นตัวละครขัดขวางไม่ให้เข้าถึงความจริง หรือทำให้ไม่อาจแก้ปัญหาอย่างถูกต้องได้

นอกจากความตึงเครียดในสิ่งที่ตนมีหรืออยากมี อันได้แก่ ตัณหา มานะ ทิฐิฐิ แล้ว สิ่งที่ต้องคำนึงในการทำ ความเข้าใจกับกรณีขัดแย้ง คือ ทักษะคติในระหว่าง คู่ขัดแย้ง อันได้แก่อคติที่มีต่อกันซึ่งอาจทำให้ความขัดแย้งลุกลามได้ง่าย ทั้งนี้ อคติ ดังกล่าว ได้แก่ 1) โทสะคติ อคติเนื่องจากความเกลียดชัง 2) ภัยคติ อคติเนื่องจาก ความกลัว 3) โมหะคติ อคติเนื่องจากความหลงหรือความไม่รู้ และ 4) ฉันทคติ คือ ความลำเอียง

ความตึงเครียด 3 ประการ และอคติ 4 ประการนี้ คือสิ่งที่พุทธศาสนาเรียกว่า อกุศลมูล ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งเป็นอารมณ์พื้นฐานของความขัดแย้งทุกชนิด

ในหลายประเทศที่ประสบปัญหาจากความขัดแย้งทางการเมืองที่รุนแรงยืดเยื้อ ได้นำกระบวนการของความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่าน (Transitional Justice) มาใช้ในการสร้างความปรองดองในระดับชาติ โดยมีเป้าหมายเพื่อลดอคติความ เกลียดชัง สร้างความไว้วางใจระหว่างผู้ที่มีความขัดแย้งรุนแรงซึ่งต้องใช้เวลาและ ดำเนินการอย่างเป็นองค์รวม โดยคำนึงถึงสิทธิของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความ รุนแรงเป็นหลัก ในทางสากล ความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่านครอบคลุมถึงวิธีการ ดังต่อไปนี้ (สถาบันพระปกเกล้า, 2555)

1. การค้นหาและตรวจสอบข้อเท็จจริง เพื่อการรับรู้และคลี่คลายสาเหตุ ปมปัญหา
2. การยอมรับ ขอภัยและแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำผิด
3. การนิรโทษกรรม (Amnesty) และการให้อภัย โดยมีข้อยกเว้น กล่าวคือ ไม่มีการนิรโทษกรรมให้กับผู้กระทำความผิดในกรณีละเมิดสิทธิมนุษยชนระดับของ อาชญากรรมสงคราม อาชญากรรมต่อมนุษยชาติ และการล้างเผ่าพันธุ์
4. การเยียวยาและชดเชยให้กับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง

5. การปฏิรูปหรือปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ แบ่งสรรอำนาจทางการเมืองให้เกิดดุลยภาพในการเข้าถึงทรัพยากรเพื่อป้องกันการเกิดความขัดแย้งขึ้นอีก

จากการวิจัยเชิงสำรวจตามโครงการวิจัยการสำรวจข้อมูลประเด็นความขัดแย้งจากการดำเนินโครงการตามแนวนโยบายของรัฐ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 20 จังหวัด ดร.ศิริลักษณ์ประสันแพงศรี และ ผศ.ปรีชาวัชร เศรษฐภัทรไพศาล (2561) พบว่า ประเด็นความขัดแย้งในพื้นที่ที่ชัดเจน ได้แก่ ด้านการเมือง ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านศาสนาและวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งกระบวนการจัดการความขัดแย้งมีทั้งหมด 5 รูปแบบ ได้แก่

1. การแก้ไขปัญหาตนเองของคู่ขัดแย้ง (ประชุมกลุ่มเจรจาแก้ไขปัญหา)
2. ร้องเรียนต่อผู้นำชุมชน/ผู้บังคับบัญชา ให้แก้ไขปัญหา
3. ชุมนุมประท้วง/เรียกร้อง/คัดค้าน แสดงออกเชิงสัญลักษณ์
4. ร้องเรียนต่อหน่วยงานภาครัฐ
5. ฟ้องร้องดำเนินคดีต่อศาล

ซึ่งกระบวนการจัดการความขัดแย้งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีการนำมาใช้มากที่สุดคือการร้องเรียนต่อหน่วยงานภาครัฐ และน้อยที่สุดคือการฟ้องร้องดำเนินคดีต่อศาล

อาจารย์ ดร.เฉลิมศักดิ์ บุญนา และอาจารย์ สุนิสา เขาวนัเมธากิจ (2562) ได้ทำการวิจัยเชิงสำรวจตามโครงการวิจัยการสำรวจข้อมูลประเด็นความขัดแย้งจากการดำเนินโครงการตามแนวนโยบายของรัฐ ภาคใต้ จำนวน 11 จังหวัด พบว่า ประเด็นความขัดแย้งจากการดำเนินโครงการตามแนวนโยบายของรัฐ ภาคใต้ ส่วนใหญ่เป็นความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการพัฒนาพื้นที่ ภูมิภาค และประเทศในด้านทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ซึ่งกระบวนการจัดการความขัดแย้ง ได้แก่ การสื่อสารข้อมูลต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่อย่างชัดเจน ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาในการสื่อสารเพื่อเกิดความเข้าใจ ไม่หวาดระแวง เชื่อถือและไว้วางใจต่อกัน นอกจากนี้ ต้องให้ความสำคัญต่อการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อการแก้ไข

ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เช่น เวทีประชาพิจารณ์ โดยต้องให้ความสำคัญกับข้อมูล และความกังวลใจของภาคประชาชนอย่างจริงจัง และนำไปประชาสัมพันธว่าได้เกิดการสร้างความเข้าใจร่วมกันแล้ว และสามารถดำเนินโครงการตามแนวนโยบายภาครัฐได้โดยไม่เกิดปัญหาใด ๆ

นอกจากกระบวนการจัดการความขัดแย้งดังกล่าวมาแล้ว ในภาคใต้ยังมีกระบวนการจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีการอื่น ๆ ดังนี้

1. กระบวนการพูดคุย เสรจาจา ด้วยสันติ การพูดคุย เสรจาจาเป็นการรับฟัง และพูดคุยระหว่างกันได้

2. การยื่นหนังสือต่อผู้มีอำนาจ

3. การทำเวทีประชาพิจารณ์ เพื่อการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น

4. การใช้คนกลางเพื่อการแก้ไขปัญหา คนกลางในพื้นที่ภาคใต้ที่พบและมีบทบาทในพื้นที่ คือ นักการเมืองท้องถิ่น เป็นคนกลางพูดคุย ช่วยคิด ยื่นแสดงความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหา

5. การใช้กระบวนการวิจัยเพื่อการแก้ไขความขัดแย้ง สร้างความร่วมมือเพื่อร่วมแก้ไขปัญหาความขัดแย้งร่วมกัน ให้ความสำคัญในการค้นหา สืบสอบข้อมูลพูดคุย แสดงความคิดเห็นร่วมกันจากทุกภาคส่วน อาศัยนักวิชาการผู้มีความรู้ร่วมคิด

6. การใช้กระบวนการยุติธรรมตัดสิน ด้วยการฟ้องร้อง พื้นที่ภาคใต้มีการใช้กระบวนการยุติธรรมโดยฟ้องร้องให้ศาลตัดสินคดีความ โดยทั้งสองฝ่ายยินยอมที่จะให้มีการฟ้องร้องเพราะถือว่ากระบวนการยุติธรรมมีความศักดิ์สิทธิ์

อนึ่ง กลุ่มนักวิชาการและผู้ที่ปรารถนาให้ความสมานฉันท์เกิดขึ้นอย่างแท้จริงได้มีความพยายามหลายครั้งเพื่อนำเสนอให้มีกระบวนการรับฟังกันและกัน ด้วยใจที่ไร้อคติ (Dialogue) แต่ก็พบกับความล้มเหลว ซึ่ง **สุพัตรา จิตตเสถียร (2563)** ได้ทำการวิเคราะห์ไว้ว่าที่เป็นเช่นนั้นเพราะ

1. แกนนำของคู่ขัดแย้งไม่เข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อการเจรจตามแนวทางสันติวิธี

2. ต่างฝ่ายต่างใช้สันติวิธี เป็นคำพูดที่สวยหรูต่อภาพลักษณ์ฝ่ายตน แต่แท้จริงไม่สามารถปฏิบัติตามได้เลย เพราะสิ่งที่มีอิทธิพลเหนือกว่าสันติวิธี คือ กิเลส และความใฝ่慕เอาชนะกัน โดยขาดการคิดถึงประชาชน ผู้บริสุทธิ์ที่ต้องมาเดือดร้อนจากสถานการณ์อันเลวร้ายที่พวกเขาไม่ได้ก่อขึ้นนั่นคือปรากฏการณ์ของการลืมนึกถึงการเอาใจเขามาใส่ใจเรานั่นเอง

3. การไม่ยอมรับกฎ กติกา ตามแนวทางประชาธิปไตยอย่างแท้จริงทำให้มีก้อ้างสิทธิเสรีภาพ แต่ขาดการคำนึงถึงภรรดารภาพ คือ ความเป็นพี่เป็นน้องกัน มนุษย์ทุกคนจะต้องมีความเท่าเทียมกัน และปฏิบัติต่อกันดุจพี่น้อง ความเป็นพี่เป็นน้อง เป็นสิ่งที่ธรรมชาติมอบให้มนุษย์ คือ การไม่เน้นผิวพรรณ หรือเผ่าพันธุ์

4. การสื่อสารและการให้ข้อมูลแก่สังคมมีการบิดเบือนเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มตน ทำให้คนอื่นที่ไม่ได้เกี่ยวข้องเกิดความสับสน และในที่สุดจะนำมาซึ่งการถูกแทรกแซงและบ่อนทำลายความมั่นคงและความสามัคคีในชาติได้

5. ผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจเพื่อยุติความขัดแย้งที่เกิดขึ้นต้องถามใจตัวเองให้ชัดเจนว่า “พวกท่านทั้งหลายรักชาติรักแผ่นดินนี้อย่างแท้จริงหรือไม่” เพราะนั่นหมายถึง เราจะค้นหาทางออกที่เป็นจุดหมายร่วมกันที่ต่างฝ่ายต่างขณะนั้นคือประเทศชาติขณะมิใช่ใครกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งขณะ

Leung and Tjosvold (ค.ศ. 1998) เสนอว่า สิ่งสำคัญที่ทำให้การจัดการความขัดแย้งไม่ได้ผล คือ การขาดแรงจูงใจที่ดี (Motivation) ดังนั้น องค์การที่ต้องการให้การจัดการความขัดแย้งได้ผลดีจึงควรมีการลงทุนเพื่อการฝึกฝนสร้างการเรียนรู้ให้บุคลากรมีสมรรถนะต่อการจัดการความขัดแย้งแบบร่วมมือตามทฤษฎีความขัดแย้งแบบร่วมมือ (Cooperative Conflict Theory) โดยเน้นที่การมีเป้าหมายเดียวกัน ภายใต้มิตรภาพที่ดีต่อกันและกัน “We are in this together” and “We swim or sink together” หัวใจสำคัญ คือ แนวทางปฏิบัติถูกกำหนดมาจากการบูรณาการความต้องการของทุกคนร่วมกันบนพื้นฐานของความจริงใจต่อกัน เพื่อมุ่งสู่การบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ทั้งนี้ สาระสำคัญของทฤษฎีการขัดแย้ง ได้แก่ความเชื่อที่ว่าทุกหน่วยของสังคมอาจเปลี่ยนแปลงได้ ทุกหน่วยของสังคมเป็นบ่อเกิดของการขัดแย้ง

ทุกหน่วยของสังคมมีส่วนส่งเสริมความไม่เป็นปึกแผ่นและการเปลี่ยนแปลง และทุกสังคมจะมีคนกลุ่มหนึ่งควบคุมบังคับคนอีกกลุ่มหนึ่งให้เกิดความเป็นระเบียบในสังคม

“ปัญหาทุกอย่างไม่ว่าเล็กหรือใหญ่ มีทางแก้ไขได้ถ้ารู้จักคิดให้ดี ปฏิบัติให้ถูก การคิดได้ดีนั้น มิใช่การคิดได้ด้วยลูกคิดหรือด้วยสมองกล เพราะโลกเราในปัจจุบันจะวิวัฒนาการไปมากเพียงใดก็ตามก็ยังไม่มียंत्रเครื่องมืออันวิเศษชนิดใดสามารถขบคิดแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างสมบูรณ์ การขบคิดวินิจฉัยปัญหาจึงต้องใช้สติปัญญา คือคิดด้วยสติรู้ตัวอยู่เสมอ เพื่อหยุดยั้งและป้องกันความประมาทผิดพลาดและอคติต่าง ๆ มิให้เกิดขึ้น ช่วยให้การใช้ปัญญาพิจารณาปัญหาต่าง ๆ เป็นไปอย่างเที่ยงตรง ทำให้เห็นเหตุเห็นผลที่เกี่ยวข้องกันเป็นกระบวนการได้กระจ่างชัดทุกขั้นตอน” (พระบรมราชาวาทในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2539)

โดยสรุป การบริหารจัดการความขัดแย้งไม่ใช่การยุติความขัดแย้ง แต่เป็นกระบวนการหรือวิธีการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คู่ขัดแย้งและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายปรับแนวคิดและกระบวนการทัศนด้วยการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน ทำให้มองเห็นสถานการณ์ในภาพเดียวกัน เข้าใจและยอมรับร่วมมือกัน อันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมและการแก้ไขปัญหาร่วมกันอย่างแท้จริง

การบริหารจัดการความขัดแย้งสามารถดำเนินการได้หลายแนวทาง ทั้งแนวทางสันติวิธีและแนวทางการใช้ความรุนแรง ดังนี้

1. การเจรจาต่อรองระหว่างคู่ขัดแย้ง
2. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยบุคคลที่สาม
3. การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและความร่วมมือ
4. การประนีประนอม
5. การสานเสวนา
6. การประชาเสวนาหาทางออก ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่การตัดสินใจ

7. การปรองดองด้วยผลประโยชน์
8. การเพิ่มทรัพยากรที่ขาดแคลนเพื่อลดความขัดแย้ง
9. การใช้อนุญาโตตุลาการ
10. การฟ้องร้องดำเนินคดี
11. การใช้กระบวนการนิติบัญญัติในการออกกฎหมาย
12. การยอมรับผิด ขออภัยและแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน
13. การนิรโทษกรรมและการให้อภัย
14. การเยียวยาและชดเชยให้กับผู้ที่ได้รับผลกระทบ
15. การชุมนุมประท้วง
16. การใช้ความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การต่อสู้ด้วยการใช้อาวุธ การต่อสู้ด้วยการใช้สิทธิ การใช้กำลังบีบบังคับ
17. การหลีกเลี่ยงหรือหนีปัญหา
18. การยอมให้

ทั้งนี้ การจะเลือกบริหารจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น สาเหตุของความขัดแย้ง สถานการณ์ ระดับความรุนแรง และบุคลิกของคู่ขัดแย้ง ซึ่งการบริหารจัดการความขัดแย้งในแต่ละกรณีอาจทำให้เกิดผลที่แตกต่างกัน 3 ประการ ได้แก่ 1) คู่ขัดแย้งฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแพ้และอีกฝ่ายหนึ่งชนะ 2) คู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่ายต่างเป็นฝ่ายชนะ และ 3) คู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่ายต่างเป็นฝ่ายแพ้ โดยไม่มีฝ่ายใดชนะ

2.5 แนวคิดเรื่องความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion)

แนวคิดความเป็นปึกแผ่นของสังคม (Social Cohesion) เป็นแนวคิดที่พัฒนามาตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 โดยนักวิชาการและนักนโยบายทั้งภาครัฐและเอกชน ให้ความสนใจและนำแนวคิดไปประยุกต์ออกแบบเป็นนโยบายและการปฏิบัติการ เพื่อสนับสนุนให้เกิดความเป็นปึกแผ่นหรือบูรณาการทางสังคม ให้ชุมชนอยู่ดีกินดี สามารถนำมาปรับใช้จะช่วยสร้างเสริมและธำรงความเป็นปึกแผ่นเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ในความเป็นจริงความมั่นคงทางสังคมถือว่าเป็นความต้องการ

ขั้นพื้นฐานสำคัญประการหนึ่งของสังคมมนุษย์ ด้วยลักษณะสังคมในปัจจุบันเป็นแบบพหุวัฒนธรรม (Multicultural Society) มีความแตกต่างด้านเชื้อชาติชาติพันธุ์ ภาษา และศาสนา เป็นต้น ความแตกต่างเหล่านี้เป็น ตัวขัดขวางความไว้วางใจ (Trust) และความร่วมมือ (Cooperation) ระหว่างสมาชิกในสังคม อย่างไรก็ตามแม้แนวความคิดดังกล่าวมีจุดเริ่มต้นตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 ถึงปัจจุบัน แต่ก็มีวิธีแนวทางการเปรียบเทียบวิธีวิจัยที่แตกต่างกัน โดยงานส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นจะเป็นของประเทศตะวันตก สำหรับประเทศไทยยังไม่ได้ได้รับความสนใจมากนัก ซึ่งสามารถแบ่งวิธีการวิเคราะห์วิจัยได้เป็น 3 แนวทาง ดังนี้

1. งานศึกษาในเชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์ (Theoretical and Empirical Studies) เริ่มต้นจาก Emile Durkheim (ค.ศ. 1897) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส ได้ศึกษาเรื่อง “ความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม/ความปรองดองทางสังคม” โดยอธิบายถึงความเป็นปึกแผ่น (Solidarity) ภาวะไร้ระเบียบ (Anomie) และความแปลกแยก (Alienation) เพื่อให้มีความเข้าใจร่วมกันว่า ความมั่นคงทางสังคมอยู่บนพื้นฐานของการมีความสำนึกร่วมกัน (Shared Consciousness) และความร่วมมืออย่างยั่งยืนที่จะต่อต้านความรุนแรงและความขัดแย้ง ทั้งนี้ ในปลายศตวรรษที่ 19 ได้ขยายขอบเขตความสนใจไปยังมิติทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ซึ่งถูกนิยามว่าเป็นค่านิยมร่วม (Shared Values) และศตวรรษที่ 21 เริ่มมีการเชื่อมโยงกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ความเท่าเทียมกันทางสังคม และโอกาสที่เท่าเทียมกันบนพื้นฐานความรู้สึกลึกถึงความไว้วางใจ มีความหวังและการตอบแทนซึ่งกันและกัน

2. งานศึกษาเชิงทดลอง (Experimental Studies) เพื่อศึกษาตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ในเชิงความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Group Cohesiveness) พบว่า ภาวะผู้นำในแบบประชาธิปไตย ความสัมพันธ์แบบร่วมมือ การมีส่วนร่วมในชุมชนที่เชื่อมโยงกับความไว้วางใจ ความเห็นพ้องทางอารมณ์และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และการสนับสนุนช่วยเหลือผู้อื่น โดยคุณลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้ถือว่าเป็นคุณลักษณะโดยรวมของทุนทางสังคม (Social Capital)

3. งานศึกษาการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม (Social Network Analysis's Studies) เป็นงานที่อธิบายถึงโครงสร้างทางสังคมเครือข่ายที่ส่งผ่านปัจเจกบุคคลและข้อผูกพันทางสังคมที่เชื่อมกันอยู่

Noah Friedkin. (ค.ศ.2004) กล่าวว่า ความสามัคคีทางสังคมตามที่กำหนดโดยผู้อำนวยการทั่วไปของการทำงานร่วมกันทางสังคมแห่งสภายุโรป (The Directorate General of Social Cohesion of the Council of Europe) เป็นแนวคิดกล่าวถึงค่านิยมและหลักการที่มีเป้าหมายที่ให้ความสำคัญถึงการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติและเท่าเทียมกันของพลเมืองทุกคน โดยต้องตระหนักระวังถึงการเลือกปฏิบัติ ความไม่เท่าเทียม การตกสำรวจหรือการกีดกันใด ๆ กล่าวคือ ความสามัคคีทางสังคมไม่ได้มีรากฐานอยู่บนรูปแบบดั้งเดิมของการรวมกลุ่มทางสังคม เช่นเอกลักษณ์ การเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมเดียวกัน และการยึดมั่นในค่านิยมเดียวกันเท่านั้น หากเป็นแนวคิดในเรื่องสังคมที่เปิดกว้างและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม แนวคิดนี้อาจแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมทางสังคมและระบอบการเมืองที่แนวคิดนี้ได้ถูกพัฒนาขึ้น

นอกจากนี้ **Noah Friedkin. (ค.ศ.2004)** ยังได้กล่าวอีกว่า กลยุทธ์ที่จะนำมาใช้ดำเนินการในประเด็นความสามัคคีทางสังคมนั้นจะหมายรวมถึงการกระทำใด ๆ ที่จะทำให้มั่นใจได้ว่าพลเมืองทุกคนมีโอกาสและสิทธิการเข้าถึงในชุมชนของตน ดังนี้

1. ความต้องการขั้นพื้นฐาน
2. ความเจริญก้าวหน้า
3. การได้รับการคุ้มครองและสิทธิตามกฎหมาย
4. การมีศักดิ์ศรีและความเชื่อมั่นทางสังคม

Jane Jenson. (ค.ศ.2007 - 2009) ได้จัดทำสรุบบ่งชี้ระบบความสามัคคีทางสังคม: องค์ประกอบและปัจจัยตัวบ่งชี้ ปรากฏตามตารางดังต่อไปนี้

สรุปตัวบ่งชี้ระบบความสามัคคีทางสังคม: องค์ประกอบและปัจจัยตัวบ่งชี้

ตัวบ่งชี้ (Indicators)		
ช่องว่าง (Gaps)	สถาบัน (Institutions)	สังกัด (Belonging)
ความไม่เท่าเทียมทางรายได้ ความยากจนและความ แร้นแค้น การจ้างงานการศึกษา สุขภาพที่อยู่อาศัย เงินบำนาญโอกาสการเข้า ถึงระบบสารสนเทศ	ประสิทธิภาพของระบบ ประชาธิปไตย สถาบันของรัฐ สถาบันตลาด ครอบครัว	ความหลากหลายทาง วัฒนธรรมความเชื่อมั่น การมีส่วนร่วมความคาดหวัง ต่อการโยกย้าย ความเป็นปึกแผ่นทางสังคม

ตารางที่ 2.1: ตารางสรุปตัวบ่งชี้ระบบความสามัคคีทางสังคม: องค์ประกอบและปัจจัยตัวบ่งชี้

2.5.1 นิยามของความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion)

UN (ค.ศ.2014) นิยามว่า การที่สังคมจะมีความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ ประชาชนทุกกลุ่มมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และมีส่วนร่วม มีความรับรู้และความชอบธรรม แต่สังคมดังกล่าวต้องเคารพความหลากหลายของประชากรที่อาศัยอยู่ร่วมกัน รวมถึงในด้านทัศนคติด้วย

UNDP นิยามว่า เป็นสถานะของการบรรจบกันของสังคมหรือ “ความผูกพันร่วมกัน” ของผู้คนและกลุ่มต่าง ๆ ที่ใช้พื้นที่หรือดินแดนร่วมกัน โดยผู้คนเหล่านี้มีความเชื่อมโยงเกี่ยวพันกันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจและสถาบันทางสังคม

UNICEF (ค.ศ. 2001) พิจารณาถึงการมีคุณภาพของการอยู่ร่วมกันระหว่างหลายกลุ่มภายใต้การดำเนินงานทางสังคมเดียวกัน

World Bank นิยามว่า ความเชื่อมโยงทางสังคมเข้าด้วยกัน ส่งเสริมความสามัคคี ความรู้สึกของชุมชนและระดับความมุ่งมั่นในการส่งเสริมความดีในส่วนร่วม นอกเหนือจากความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และศาสนาแล้ว ความเชื่อมโยงในแนวคิดของสถาบันของรัฐและปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนที่สามารถทำให้ประชาชนสามารถเชื่อมประสานความเป็นปึกแผ่นของสังคมได้มากยิ่งขึ้น โดยมีความครอบคลุม โปร่งใสและตรวจสอบได้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการยอมรับในบรรทัดฐานและกฎที่มีความเท่าเทียมและเสมอภาคกันของสังคมและชาติ รวมถึงการเข้าถึงการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานของประชาชนด้วย

The Council of Europe นิยามว่า ความสามารถทางสังคมในการรับรองความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิก โดยการลดความเหลื่อมล้ำให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด และหลีกเลี่ยงการกระทำที่ทำให้รู้สึกถึงความเป็นชายขอบ เพื่อจัดการกับปัญหาความขัดแย้งและความแตกแยกทางสังคม และเพื่อให้แน่ใจได้ว่าวิธีการเหล่านี้จะทำให้ทุกคนสามารถได้รับสวัสดิการอย่างเท่าเทียม

ดังนั้น การค้นหาจุดร่วมของความสามัคคีปรองดองทางสังคม จำเป็นต้องบรรลุถึงสันติภาพ ประชาธิปไตยและการพัฒนาในการเชื่อมโยงในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้ 1) ความสัมพันธ์ทางสังคม 2) ความเชื่อมโยง 3) การมุ่งสู่ประโยชน์ส่วนรวม และ 4) ความเสมอภาค ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ จำเป็นต้องควบคู่ไปกับการมีธรรมาภิบาล การเคารพสิทธิมนุษยชน และความรับผิดชอบส่วนบุคคล โดยความสามัคคีทางสังคมไม่ใช่อุดมคติ แต่เป็นวัตถุประสงค์ที่สามารถบรรลุถึงเป้าหมายของกระบวนการสร้างสังคมและประเทศให้มีความสงบสุขได้

ทั้งนี้ สามารถสรุปได้ว่า ความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม หรือ Social Cohesion คือ กระบวนการทางสังคมที่ดำเนินอย่างต่อเนื่อง โดยสมาชิกของสังคมต่างยึดถือค่านิยมและอัตลักษณ์พื้นฐานร่วมกัน (Shared Values and Common Identity) การมีความรู้สึกร่วมถึงการมีส่วนร่วมความเป็นเจ้าของ (Sense

of Belonging) อันจะก่อให้เกิดความเห็นพ้องร่วมกัน (Consensus) หรือที่เรียกว่าสำนึกร่วมกัน (Conscience Collective) ซึ่งเป็นไปโดยสมัครใจประกอบกับต้องมีความตระหนัก (Recognition) และความอดทน (Tolerance) ต่อผู้ที่มีความแตกต่าง ทั้งนี้ กระบวนการในการฟื้นฟูหรือรักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่มบุคคลที่มีความไม่ลงรอยหรือความไม่เห็นพ้องร่วมกันในสถานการณ์หรือจุดยืนเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยมีเป้าหมาย เพื่อสร้างความสามัคคีหรือการเชื่อมความแตกต่างให้กลับมามีสภาพที่เหมาะสมได้ พร้อมทั้งสนับสนุนสิทธิและโอกาสในสังคมอย่างเท่าเทียม และเป็นธรรมให้ได้มากที่สุด

จากการทบทวนวรรณกรรมดังที่กล่าวมาข้างต้น สามารถระบุองค์ประกอบ 3 ประการที่สามารถนำมาประเมินความปรองดองของคนในสังคมได้แก่ 1) ความสัมพันธ์ทางสังคม 2) ความเชื่อมโยง และ 3) การวางแนวทางที่ดีต่อส่วนรวม ปรากฏตามตารางที่ 2.2 ดังต่อไปนี้

ความสัมพันธ์ทางสังคม	ความเชื่อมโยง	การวางแนวทางที่ดีต่อส่วนรวม
เครือข่ายทางสังคม: คุณภาพและปริมาณ ความสัมพันธ์ทางสังคม และเครือข่ายทางสังคม	ความรู้สึกเป็นเจ้าของ: การรับรู้ในฐานะเป็น สมาชิกของกลุ่ม ความ รู้สึกของการมีตัวตนร่วม กันในสังคม	ความรับผิดชอบต่อสังคม: ปกป้องผลประโยชน์ของสังคม แม้ว่าจะเป็นการใช้จ่ายของตนเอง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และ ความต้องการของสังคม
การมีส่วนร่วม: การมีส่วนร่วมทางการ เมือง เช่นการลงคะแนน เสียงเลือกตั้ง และการมี ส่วนร่วมทางสังคมและ วัฒนธรรม เช่น การมี ส่วนร่วมในเครือข่าย อาสาสมัครต่าง ๆ	การระบุตัวตน: ทั้งในระดับภูมิภาคหรือ ประเทศ เป็นการจัด อันดับความสำคัญของ อัตลักษณ์ของบุคคล	ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน: ความร่วมมือและการช่วยเหลือที่ นอิ่งประชาชน

<p>ความไว้วางใจ: ความไว้วางใจทั่วไปใน ตัวบุคคล เพื่อนมนุษย์ และในระดับสถาบัน ทางการเมือง</p>	<p>-</p>	<p>การรับรู้ของระเบียบทางสังคม กฎเกณฑ์/ความผิดปกติทาง สังคม: ความเคารพในสถาบันทางสังคม และปฏิบัติตามกฎของส่วนรวม (เช่นเดียวกับกฎเพื่อเปลี่ยนแปลง ระเบียบทางสังคม) หรือ การเพิกเฉยและการล่วงละเมิด ของบรรทัดฐานทางสังคม</p>
--	----------	--

ตารางที่ 2.2 :ตารางสรุปองค์ประกอบ 3 ประการที่สามารถนำมาประเมิน
ความปรองดองของคนในสังคม

2.5.2 ดัชนีความสมานฉันท์และความสมานฉันท์ทางสังคม (SCORE)

ดัชนีความสมานฉันท์และความสมานฉันท์ทางสังคม หรือ SCORE
มีความหมายดังนี้

S หมายถึง Social

CO หมายถึง Cohesion และ

RE หมายถึง Reconciliation

ทั้งนี้ การคาดการณ์สู่สันติภาพมุ่งเน้นไปที่กรณีศึกษาของการนำ
SCORE ไปปฏิบัติในบอสเนีย, เฮอร์เซโกวีนา และไซปรัส เพื่อแสดงให้เห็นว่าวิธีการ
ที่เป็นนวัตกรรมใหม่นี้สามารถนำไปใช้ทั่วโลก เพื่อระบุนโยบายและกลยุทธ์ที่จะใช้
ประโยชน์จากผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพสูงสุดและนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก
ของความขัดแย้งแบบพลวัตได้

ความปรองดอง/ความสมานฉันท์ (Reconciliation) หมายถึง
การอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ระหว่างกลุ่มที่เคยมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ที่มีข้อพิพาท
หรือความขัดแย้ง

ความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) หมายถึง คุณภาพของการอยู่ร่วมกันระหว่างคนในกลุ่มของตนเองและกับสถาบันที่อยู่รอบตัวพวกเขา

1. แนวทางในการวัดระดับการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อความสามัคคีทางสังคม มีประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.1 ความเชื่อถือในสถาบัน (Trust in institutions) วัดระดับความเชื่อถือของประชาชนในสังคมต่อสถาบันสำคัญต่าง ๆ เช่น ระบบตุลาการ รัฐสภา และตำรวจ

1.2 ความรู้สึกว่ามีตัวแทนจากสถาบันอย่างเพียงพอ (Feeling adequately represented by institutions) ขอบเขตของผู้คนที่มีความรู้สึกกังวลจากตัวแทนจากสถาบันต่าง ๆ เช่น รัฐสภา นักการเมือง และการเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการตัดสินใจ

1.3 ความมั่นคงของมนุษย์ (Human security) จากความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตประจำวันของผู้คนด้านความมั่นคงส่วนบุคคล เช่น ความรู้สึกปลอดภัยจากความรุนแรง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เช่น จากมีรายได้พื้นฐานที่มั่นคงเพียงพอต่อความต้องการ และความมั่นคงทางการเมือง เช่น ความสามารถในการเชื่อมโยงอย่างอิสระและแสดงความคิดเห็นของตนเอง

1.4 ความพึงพอใจต่อชีวิตของพลเมือง (Satisfaction with Civic Life) ความพึงพอใจต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ของชีวิตสาธารณะ เช่น กระบวนการยุติธรรม ภาวะเศรษฐกิจ และทิศทางของการพูดคุยอย่างสันติภาพ

1.5 การปราศจากการทุจริตคอร์รัปชันของสังคม (Freedom from Corruption) ประชากรเห็นว่าชีวิตสาธารณะทางสังคมปราศจากการทุจริต

1.6 ความพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวของประชาชนในสังคม (Satisfaction with Personal Life) จากความพึงพอใจกับชีวิตโดยทั่วไป เช่น ชีวิตส่วนตัว ชีวิตการทำงาน ระดับสุขภาพ

1.7 การแสดงออกของอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group Identification) ความสำคัญของการเป็นสมาชิกของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งต่ออัตลักษณ์ของแต่ละบุคคลสามารถเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งร่วมกันได้

1.8 การมีส่วนร่วมของพลเมือง (Civic Engagement) เช่น การมีส่วนร่วมในการประท้วงการเมือง การเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองหรือองค์กรต่าง ๆ

2. แนวทางในการวัดระดับการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อความปรองดองของคนในชาติมีประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 แบบแผนเชิงลบ (Negative Stereotypes) ประเมินจากขอบเขตที่สมาชิกของกลุ่มที่เป็นปฏิปักษ์ เช่น ความรุนแรง ความเกลียดชัง หรือความไม่เป็นมิตร

2.2 ความวิตกกังวลระหว่างกลุ่ม (Intergroup Anxiety) จากประสบการณ์ความรู้สึกด้านลบที่มีต่อการถูกคุกคาม ไม่สบายใจ หรือวิตกกังวลหากพบว่าตนเองอยู่ตามลำพังกับสมาชิกของกลุ่มที่เป็นปฏิปักษ์

2.3 ระยะห่างทางสังคม (Social Distance) วัดการยอมรับความสัมพันธ์ทางสังคมที่หลากหลายของสมาชิกของกลุ่มที่เป็นปฏิปักษ์ เช่น สมาชิกกลุ่มอื่นเป็นญาติสนิทโดยการแต่งงาน เป็นเพื่อนบ้าน ช่างบ้าน เพื่อนร่วมงาน หรือเจ้านาย

2.4 การรับรู้ถึงภัยคุกคามทางสังคม (Perceptions of Social Threat) ขอบเขตที่บุคคลคิดว่าวิถีชีวิตของกลุ่มตนถูกคุกคามจากกลุ่มที่เป็นปรปักษ์ โดยกลุ่มดังกล่าวเสื่อมเสียคุณค่าทางศาสนาและทำให้ภาษาของกลุ่มตนเสื่อมเสียไปด้วย หรือการกระทำต่อกลุ่มอื่น ๆ ในทิศทางลบ เช่น ลดโอกาสในการทำงาน หรือทำให้อาชญากรรมเพิ่มขึ้น

2.5 การเลือกปฏิบัติ (Active Discrimination) หมายถึง พฤติกรรมการเลือกปฏิบัติอย่างชัดเจนต่อสมาชิกกลุ่มที่เป็นปรปักษ์ พฤติกรรม

ดังกล่าวอาจรวมถึงการเล่าเรื่องตลกที่น่ารังเกียจกับอีกกลุ่มหนึ่ง การปฏิเสธที่จะช่วยเหลือใครสักคนเพราะเค้านั้นเป็นสมาชิกของกลุ่มอื่น

2.6 ความรู้สึกเชิงลบ (Positive Feelings) ระดับที่แต่ละคนมีความรู้สึกอบอุ่นเกี่ยวกับสมาชิกของกลุ่มอื่น

2.7 ระยะห่างทางวัฒนธรรม (Cultural Distance) รู้สึกว่าแง่มุมของวัฒนธรรมของตนเองแตกต่างจากมมของวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ โดยมีองค์ประกอบทางวัฒนธรรม ได้แก่ ดนตรี อาหาร ค่านิยม และความเชื่อทางศาสนาและจิตวิญญาณ

2.8 นิสัยชอบให้อภัย (Propensity for Forgiveness) รู้สึกว่าวิธีการแก้ไขของข้อพิพาท คือ การให้อภัยอีกฝ่ายหนึ่ง

2.9 แนวโน้มที่จะถูกลงโทษ (Propensity for Retribution) รู้สึกว่าวิธีการเดียวที่เป็นบทสรุปของข้อพิพาท คือ การลงโทษ

2.10 การติดต่อระหว่างกลุ่ม (Intergroup Contact) จำนวนปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกของกลุ่มที่เป็นปฏิปักษ์กัน

สามารถสรุปได้ว่า ความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) เป็นเครื่องมือที่สามารถนำมาวัดความสามัคคีทางสังคมได้จากความเชื่อถือในสถาบัน, ความรู้สึกว่ามีตัวแทนจากสถาบันอย่างเพียงพอ, ความมั่นคงของมนุษย์, ความพึงพอใจต่อชีวิตของพลเมือง, การปราศจากการทุจริตคอร์ปชั่นของสังคม, ความพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวของประชาชนในสังคม, การแสดงออกของอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ และการมีส่วนร่วมของพลเมือง และความปรองดองของคนในชาติ (Reconciliation) ซึ่งต้องมีคู่ขัดแย้งระหว่างกัน สามารถวัดได้จากแบบแผนเชิงลบ, ความวิตกกังวลระหว่างกลุ่ม, ระยะห่างทางสังคม, การรับรู้ถึงภัยคุกคามทางสังคม, การเลือกปฏิบัติ, ความรู้สึกเชิงลบ, ระยะห่างทางวัฒนธรรม, นิสัยชอบให้อภัย, แนวโน้มที่จะถูกลงโทษ และการติดต่อระหว่างกลุ่ม ซึ่งสามารถนำมาใช้เพื่อสร้างความรักความสามัคคีและความปรองดองที่ให้แก่สังคมอีกรูปแบบหนึ่งได้

2.6 แนวทางการสร้างความสามัคคีปรองดอง

2.6.1 ความหมายและแนวทางการสร้างความสามัคคี

คำว่า “สามัคคี” หมายถึง ความพร้อมเพรียงกัน, ความปรองดองกัน, ที่พร้อมเพรียงกันทำ, ที่ร่วมมือร่วมใจกันทำ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, 2556)

ทิววรรณ พุฒนาการณ์ (2562) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ความสามัคคี” ไว้ว่า หมายถึง การที่ทุกคนมีความพร้อมกาย พร้อมใจ พร้อมความคิดเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งความสามัคคีนี้นั้นมีอยู่ 2 ประการ คือ ความสามัคคีทางกาย ได้แก่ การร่วมแรงร่วมใจกันในการทำงาน และ ความสามัคคีทางใจ ได้แก่การร่วมประชุมกันปรึกษาหารือ ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

ความสามัคคีเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่คนในสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งสำคัญ หากที่ใดมีความสามัคคีต่อกันก็จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข หากสังคมใดขาดความสามัคคี ไม่ว่าจะเป็นสังคมขนาดเล็ก เช่น ครอบครัว หรือสังคมขนาดใหญ่ เช่น ประเทศ โลก ย่อมไม่สามารถดำรงอยู่ได้ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าความสามัคคีเป็นสิ่งสำคัญในการอยู่ร่วมกัน ความสำคัญของความสามัคคีที่ชัดเจน ได้แก่

1. สามัคคีก่อให้เกิดพลัง คือ มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ไม่สามารถอยู่คนเดียว เมื่อได้มาอยู่ร่วมกันจะทำให้อบอุ่นใจ มีความรัก เอื้ออาทรต่อกัน ผูกพันกัน ดูแลซึ่งกันและกัน
2. สามัคคีก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ความสามัคคีทำให้คนในกลุ่มหรือองค์กรนั้น ๆ มีความช่วยเหลือเกื้อกูล ร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ อย่างพร้อมเพรียงกัน เมื่อเกิดปัญหาที่มีความร่วมมือช่วยเหลือแก้ไขปัญหาดังกล่าว ให้ลุล่วงไปด้วยดี
3. สามัคคีก่อให้เกิดความสงบสุขในหมู่คณะหรือองค์กรนั้น ๆ เพราะทุกคนจะมีความรักปรารถนาดีต่อกัน มีความช่วยเหลือเกื้อกูล ปรองดองกัน มีความประนีประนอม ยอมรับในความแตกต่างซึ่งกันและกัน ทำให้สังคมนั้นเป็นสังคมแห่งความสุข และมีความเจริญก้าวหน้า

“สามัคคี” เป็นคำที่ปรากฏในพระราชดำรัสแห่งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 แทบทุกครั้ง แสดงให้เห็นว่าความสามัคคีเป็นเรื่องสำคัญที่พระองค์มีพระราชประสงค์จะปลูกฝังไว้ในจิตใจของพสกนิกร (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2551) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ความสามัคคีนั้น อาจหมายความถึงเห็นชอบเห็นพ้องกันโดยไม่แย่งกันความจริงงานทุกอย่างหรือการอยู่เป็นสังคมย่อมต้องมีความขัดแย้งกัน ความคิดต่างกัน ซึ่งไม่เสียหาย แต่อยู่ที่จิตใจของเรา ถ้าเราใช้หลักวิชาและความปรองดองด้วยการใช้ปัญญา การแย้งต่าง ๆ ย่อมเป็นประโยชน์ หากมีรากฐานของความคิดอย่างเดียวกัน รากฐานของความคิดนั้นคือแต่ละคนจะต้องทำให้บ้านเมืองมีความเป็นปึกแผ่น” (พระราชดำรัส พระราชทานแก่ผู้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ในพิธีพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ฯ เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2517)

“สามัคคี คือการเห็นแก่บ้านเมือง และช่วยกันทุกวิถีทาง เพื่อที่จะสร้างบ้านเมืองให้เข้มแข็ง ด้วยการเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตอย่างตรงไปตรงมานึกถึงประโยชน์ส่วนรวมนั้นคือความมั่นคงของบ้านเมือง” (พระราชดำรัส ในพิธีประดับยศนายตำรวจชั้นนายพล เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2519)

“ความสามัคคีปรองดองเป็นอันหนึ่งอันเดียว กับความรักใคร่เผื่อแผ่ช่วยเหลือกันฉันญาติพี่น้อง สองประการนี้คือคุณลักษณะสำคัญของไทยที่ช่วยให้ชาติบ้านเมืองอยู่รอดเป็นอิสระ และเจริญมั่นคงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน” (พระราชดำรัส พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทยเนื่องในวันขึ้นปีใหม่ 2532)

“สามัคคีหรือการปรองดองกันไม่ได้หมายความว่าคนหนึ่งพูดอย่างหนึ่ง คนอื่นต้องพูดเหมือนกันหมด ลงท้ายชีวิตก็ไม่มีความหมาย ต้องมีความแตกต่างกัน แต่ต้องทำงานให้สอดคล้องกัน แม้จะขัดกันบ้างก็ต้องสอดคล้องกัน” (พระราชดำรัส ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2536)

แนวทางการสร้างความสามัคคี

ทิพวรรณ พุฒาภรณ์ (2562) กล่าวว่าเมื่อสถานการณ์บ้านเมืองมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้น ต้องมีการสร้างบรรยากาศแห่งการผูกมิตร เปิดโอกาสให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อปรับความเข้าใจกับทุกฝ่าย ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจขึ้นในสังคม โดยทุกฝ่ายต้องมีความจริงใจต่อกัน ให้อภัยเมื่อเกิดความผิดพลาด จึงจะทำให้ลดความขัดแย้งกลับสู่ภาวะปกติสุขซึ่งวิธีเสริมสร้างความสามัคคีมีหลากหลายวิธี แต่ขอกล่าวถึง 4 วิธีสำคัญ ได้แก่ การขัดเกลาทงสังคม (Socialization), การสร้างความปรองดอง (Principle of Reconciliation), การนำ “หลักการสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” มาใช้ และ การประยุกต์หลักคำสอนทางศาสนา มาปฏิบัติ

1. การขัดเกลาทงสังคม (Socialization)

จ่านงค์ อติวัฒนสิทธิ์ (2543) ได้อธิบายความหมายของการขัดเกลาทงสังคม ไว้ว่า เป็นกระบวนการทางสังคมกับทางจิตวิทยา ซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ ทำให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ และมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นอย่างดี การขัดเกลาทงสังคมเป็นกระบวนการสั่งสอนโดยตรงและโดยอ้อม โดยตรงหมายถึง การฝึกอบรมโดยครอบครัวหรือครู อาจารย์ โดยอ้อมหมายถึงการฟังบรรยาย การดูสื่อต่าง ๆ การฟังวิทยุ

สำหรับจุดมุ่งหมายของการขัดเกลาทงสังคม (Aims of Socialization) นั้น **ศิริรัตน์ แอดสกุล (2556)** ได้กล่าวไว้ ดังนี้

1.1 เป็นการปลูกฝังระเบียบวินัย (Basic Disciplines) การอยู่ร่วมกันในสังคมจำเป็นต้องมีระเบียบวินัย เพื่อสังคมจะได้ดำเนินอย่างมีระเบียบแบบแผน

1.2 เป็นการปลูกฝังความมุ่งหวัง (Aspirations) ปลูกฝังให้บุคคลมีความมุ่งหวังในชีวิต ทำให้มีแรงบันดาลใจในการคิดและปฏิบัติงานในอนาคต

1.3 เป็นการสอนให้รู้จักบทบาททางสังคมและทัศนคติ (Social Roles and Attitudes) สอนให้รู้จักบทบาททางสังคม และทัศนคติต่าง ๆ ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม และรู้จักบทบาทหน้าที่ของตน

1.4 เป็นการสอนให้เกิดทักษะ (Skills) ทำให้มีทักษะและความชำนาญในด้านต่าง ๆ เป็นการเตรียมความพร้อมเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมในด้านต่าง ๆ

จํานงค์ อติวัฒนสิทธิ์ (2543) มีแนวคิดว่าการขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการเรียนรู้ตั้งแต่วัยเด็ก ซึ่งองค์กรที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมมี 6 องค์กร ดังนี้

(1) **ครอบครัว** ครอบครัวเป็นองค์กรแรกที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมให้มนุษย์ ดูแลพัฒนาการตั้งแต่ทารก เมื่อเด็กเริ่มโตจะมีการอบรมสั่งสอน ตั้งแต่เรื่องการใช้ชีวิต และการเข้าสังคม เด็กที่ได้รับการดูแลอบรมจะมีความเข้าใจในการใช้ชีวิตและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ดี จึงถือได้ว่าการขัดเกลาทางสังคมโดยครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญต่อพัฒนาการทางอารมณ์และบุคลิกภาพของบุคคล

(2) **สถานศึกษา** สถานศึกษาเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่การขัดเกลาทางสังคมต่อจากครอบครัว โรงเรียนจะสอนวิชาความรู้ ศีลธรรมจรรยาและมารยาทสังคม นอกจากนี้ยังทำให้เด็กรู้จักการใช้ชีวิตสังคมกับกลุ่มเพื่อนและทำความคุ้นเคยกับกฎเกณฑ์ทางสังคมเมื่ออายุมากขึ้นผ่านการศึกษาจากโรงเรียนเข้าสู่สถาบันอุดมศึกษา การศึกษาและการเรียนรู้ก็จะมีขอบเขตกว้างขวางซับซ้อนขึ้นตามลำดับ

(3) **กลุ่มเพื่อน** กลุ่มเพื่อนมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางสังคมโดยอ้อม การที่บุคคลคบกันเป็นเพื่อนเพราะมีสิ่งที่ต้องการร่วมกันบางอย่าง เช่น มีความคิดตรงกัน รสนิยมเดียวกัน อยู่โรงเรียนหรือที่ทำงานที่เดียวกัน และแม้ว่ากลุ่มเพื่อนเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมโดยอ้อม แต่ก็เป็นที่ใกล้ชิดบุคคลมากที่สุด มีการศึกษาเลียนแบบและรับพฤติกรรมจากเพื่อนโดยเต็มใจไม่รู้สึกว่าถูกบังคับ

(4) สำนักงานหรือองค์กรที่บุคคลสังกัดอยู่ หมายถึง หน่วยงานราชการหรือหน่วยงานเอกชนที่บุคคลสังกัดอยู่หน่วยงานหรือองค์กรนั้น จะมีกฎระเบียบให้ปฏิบัติตาม ระเบียบของบางอาชีพทำให้บุคคลปฏิบัติตามตลอดเวลา เช่น อาชีพครู ต้องปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ศิษย์ หรือทหาร จะเป็นผู้มีระเบียบวินัยที่เคร่งครัดมากกว่าอาชีพอื่น

(5) สถาบันศาสนา ในสมัยก่อนวัดเป็นศูนย์กลางทั้งการศึกษาและกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้มีอิทธิพลต่อการขัดเกลาทางสังคมเป็นอย่างมาก แม้ในปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลง อาจทำให้บุคคลห่างเหินจากสถาบันศาสนา ไปบ้าง แต่ศาสนาก็ยังเป็นที่ยึดเหนี่ยวใจเสมอ ยังมีคนจำนวนไม่น้อยที่ยังนำคำสอนทางศาสนามาเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจ

(6) สื่อสารมวลชน การเผยแพร่ข่าวสารหรือแนวความคิดผ่านสื่อสารมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ มีผลต่อบุคคลอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ซึ่งสื่อต่าง ๆ มีผลต่อการขัดเกลาทางสังคมทั้งในทางที่ดีและไม่ดี ดังนั้นในการติดตามสื่อสารมวลชนเหล่านี้จึงต้องพิจารณาในการใช้ความคิดอย่างรอบคอบ การขัดเกลาทางสังคมเป็นด่านแรกที่ทำให้บุคคลได้เรียนรู้การใช้ชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีระเบียบแบบแผน เข้าใจตนเองและผู้อื่น เคารพกฎกติกาของสังคม อีกทั้งการขัดเกลาทางสังคมได้ปลูกฝังค่านิยมที่ดี และมีการฝึกทักษะในด้านต่าง ๆ ทำให้บุคคลมีคุณภาพ มีความพร้อมในการปฏิบัติงาน มีความคิดสร้างสรรค์และมีวิจารณญาณในเรื่องต่าง ๆ ได้ดี อันนำไปสู่ความเจริญ ความรักสามัคคีในกลุ่มชนและความสงบสุขของสังคม ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการขัดเกลาทางสังคมเป็นพื้นฐานในการสร้างบุคคล ทำให้รู้จัก สามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ทำให้สังคมน่าอยู่มากยิ่งขึ้น

2. การสร้างความปรองดอง (Principle of Reconciliation)

คำว่า “ปรองดอง” หมายถึง ออมชอม ประนีประนอม ยอมกัน ไม่แก่งแย่งกัน ตกลงกันด้วยความไกล่เกลี่ย ตกลงกันด้วยไมตรีจิต (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, 2556)

ชลัท ประเทืองรัตน (2560) ได้กล่าวถึงหลักการปรองดองไว้ดังนี้

(1) ใช้แนวทางที่หลากหลาย แนวทางในการนำไปสู่ความปรองดองมีหลายแนวทาง ไม่มีวิธีที่ตายตัว การสร้างความปรองดองในแต่ละพื้นที่ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ซึ่งมีความแตกต่างและหลากหลาย ต้องมีการศึกษาวัฒนธรรมนั้น ๆ และนำวิธีการปรองดองไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมเหล่านั้น เช่น การสร้างความปรองดองบางแห่งการเจรจาเพียงอย่างเดียวก็สร้างความสำเร็จได้ แต่บางแห่งต้องมีการสร้างกิจกรรมเพิ่มเติมจึงจะสำเร็จ หมายถึงเราต้องเลือกใช้แนวทางที่เหมาะสมในการสร้างความปรองดอง

(2) การสร้างความสัมพันธ์ภายใต้บรรยากาศ เวลา และสถานที่ที่เหมาะสม ในกรณีที่อยู่ขัดแย้งเป็นปฏิปักษ์ต่อกันและเป็นความขัดแย้งที่ยืดเยื้อเรื้อรังมานาน ต้องมีกระบวนการที่เหมาะสม ต้องมีการออกแบบการพูดคุยและเปิดพื้นที่ให้คู่ขัดแย้งมาพบกัน แลกเปลี่ยนเรื่องราวระหว่างกัน ถ่ายทอดมุมมองความรู้สึก ความเจ็บปวดที่เกิดขึ้น และค้นหาภาพอนาคตในการอยู่ร่วมกัน การสร้างความปรองดองในลักษณะนี้ต้องคำนึงถึง “กาลเทศะ” คือเน้นทั้งเวลาและสถานที่ที่เหมาะสม อีกทั้งมีการพูดคุยเพื่อเยียวยาความรู้สึกคนที่เกิดความสูญเสีย ต้องเน้นกระบวนการเยียวยาจิตใจและปรับเปลี่ยนมุมมองด้านลบต่อกันให้ได้ จึงจะทำให้กระบวนการสร้างความปรองดองบรรลุจุดมุ่งหมาย

(3) จัดการกับอารมณ์และความรู้สึกของคน ในกรณีที่อยู่ขัดแย้งมีความเกลียดชังกัน การเตรียมการเพื่อนำไปสู่กระบวนการพูดคุยจึงมีความสำคัญมาก การเจรจาพูดคุย การเยียวยาความรู้สึกของคนเจ็บป่วย จะเน้นที่หัวใจและความคิด การเน้นที่หัวใจคือ การพูดคุยถึงอารมณ์และความรู้สึกที่อยู่ลึกในจิตใจ การเน้นที่ความคิดคือการกำหนดเป้าหมายของการพูดคุย และทำให้การพูดคุยดำเนินไปในทิศทางที่กำหนด การพูดคุยเจรจาของคู่กรณีอย่างเปิดอก จริงใจ จะทำให้ความขัดแย้งลดลง และเมื่อได้รับการเยียวยาทางจิตใจ ก็จะทำให้เกิดความปรองดองในกลุ่มนั้น ๆ

(4) การเข้าใจปัญหาและการตอบสนองที่ตรงจุด การสร้างความปรองดองที่ประสบผลสำเร็จนั้นต้องเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างถ่องแท้ เพราะเมื่อเข้าใจแล้วจะทำให้สามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ตรงจุด ตอบสนองความต้องการของคู่กรณีได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด ดังนั้น ก่อนกระบวนการสร้างความปรองดองจะเกิดขึ้น เราต้องศึกษาปัญหาให้รอบด้านในทุก ๆ มิติ เพื่อการแก้ปัญหาที่ยั่งยืนและตรงจุด ตอบสนองความต้องการของคู่กรณีได้อย่างแม่นยำ

(5) ให้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขความขัดแย้ง เนื่องจากการสร้างความปรองดองต้องอยู่บนพื้นฐานของความรักความเมตตา ดังนั้น ศาสนาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการเยียวยาจิตใจ การเจรจาไกล่เกลี่ยเป็นแค่การเริ่มต้นในการปรองดอง แต่ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมจะทำให้การสร้างความปรองดองบรรลุผลสำเร็จเร็วขึ้น เพราะศาสนาเป็นแหล่งที่พึ่งและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยให้มีสติ รู้คิด รู้ทำ และสามารถหาทางออกกับทุกปัญหาได้

(6) ใช้หลักความเป็นธรรมในการสร้างความปรองดอง ความยุติธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความปรองดอง เราต้องทำให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายรู้สึกว่าได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการสร้างความปรองดอง เมื่อรู้สึกว่าได้รับความเป็นธรรม ทั้งสองฝ่ายจะให้ความร่วมมือ ซึ่งจะทำให้การสร้างความปรองดองสำเร็จบรรลุผลตามเป้าหมาย ในทางตรงกันข้ามถ้าปราศจากความเป็นธรรม ความปรองดองจะเกิดขึ้นได้ยาก

(7) การสานเสวนาเพื่อนำไปสู่การสร้างความปรองดอง การสานเสวนาคือการที่คู่กรณีมาร่วมกันสนทนาเพื่อนำไปสู่ข้อตกลง โดยมีการเปลี่ยนแปลงมุมมองความรู้สึกที่มีต่อกัน การวิเคราะห์ความขัดแย้งและปฏิสัมพันธ์เพื่อความเข้าใจที่ชัดเจน ดังนั้น การสานเสวนาคือการพูดคุยเจรจา รับรู้ รับฟังก่อให้เกิดการให้อภัยและความร่วมมือระหว่างกันจากหลักการสร้างความปรองดองดังกล่าว

จะเห็นได้ว่า กระบวนการสร้างความปรองดองนั้นต้องอาศัย การพูดคุย เจรจา อย่างจริงใจของคู่กรณี และแนวทางที่จะนำไปสู่ความปรองดองมี

หลากหลายวิธีขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ๆ อีกทั้งคำสอนทางศาสนาก็เป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างความปรองดอง ส่วนของระยะเวลาในการสร้างความปรองดองนั้นไม่สามารถกำหนดตายตัวได้ เพราะความขัดแย้งบางอย่างเกิดขึ้นมายาวนาน ไม่สามารถเยียวยาภายในเวลาอันสั้นได้ เมื่อมีการเยียวยาจนทำให้ทุกกลุ่มมีความพอใจแล้ว จึงจะบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

3. การนำ “หลักการสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย”

มาใช้ความเป็นพลเมือง (Citizenship) ในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง การเป็นสมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพ ควบคุมกับความรับผิดชอบ และมีสิทธิเสรีภาพควบคู่กับหน้าที่ โดยสามารถยอมรับความแตกต่าง และเคารพกติกาในการอยู่ร่วมกัน และมีส่วนร่วมต่อความเป็นไปและการแก้ไขปัญหาในสังคมของตน

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555) ได้อธิบายหลัก 6 ประการของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยไว้ สรุปได้ดังนี้

- (1) รับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ ไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลหรืออำนาจของใคร
- (2) เคารพสิทธิผู้อื่น ในระบอบประชาธิปไตยทุกคนมีสิทธิเสรีภาพแต่ต้องอยู่ในขอบเขตและจะต้องไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น
- (3) เคารพความแตกต่างในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศและทุกคนมีเสรีภาพ ดังนั้น จึงมีความหลากหลายของประชาชน เช่น อาชีพ วิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง ดังนั้น จึงต้องยอมรับและเคารพความแตกต่างของกันและกัน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้
- (4) เคารพหลักความเสมอภาค โดยทุกคนล้วนมีความเท่าเทียมกันในฐานะเป็นเจ้าของประเทศ
- (5) เคารพกติกา ประชาธิปไตยใช้กติกาหรือกฎหมายในการปกครอง โดยทุกคนมีความเสมอภาคภายใต้กติกานั้น ถ้ามีปัญหาเกิดขึ้นหรือมีความขัดแย้ง ก็ต้องแก้ไขโดยใช้วิถีประชาธิปไตยและกติกา ไม่เล่นนอกกติกาและไม่ใช้ความรุนแรง

(6) รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและรับผิดชอบต่อสังคม รวมถึงมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา

4. การประยุกต์หลักคำสอนทางศาสนาปฏิบัติ

วาระ อัมพันสุข (2551) กล่าวถึงการประยุกต์ใช้หลักธรรมในการบริหารบุคคลเชื่อมโยงไปสู่ความสามัคคี โดยใช้หลักธรรมที่สำคัญ 4 อย่างสรุปได้ดังนี้

(1) สาราณียธรรม 6 เป็นหลักคำสอนที่กล่าวถึงการทำความดี การมีวาจาที่ดี และการคิดดี รวมถึงการให้ การแบ่งปัน ความสามัคคี กลมเกลียว การไม่เอาเปรียบกัน การมีความคิดความเห็นร่วมกัน หากมีการประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนนี้ได้ จะทำให้เกิดความผาสุกในการอยู่ร่วมกัน มีความกลมเกลียว และเกื้อกูลต่อกัน อันจะนำไปสู่ความรักความสามัคคีตลอดไป ได้แก่ กายกรรม วาจกรรม มโนกรรม สาธารณโภคี สีลสามัญญตา ทิฏฐิสามัญญตา

(2) สังคหัตถ์ 4 เป็นหลักธรรมของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ได้แก่ การให้ การแบ่งปัน การพูดจาแต่สิ่งดี ๆ การประพฤติตนเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น การวางตนให้เหมาะสม ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตา

(3) พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมในการประพฤติปฏิบัติที่กล่าวถึงความรัก ความปรารถนาดี ความยินดี ความไม่อิจฉาริษยา รวมถึงความมีใจเป็นกลาง วางเฉย คือ การไม่อิจฉาริษยาความสุขของผู้อื่น และไม่เข้าเติมถากถางกับความทุกข์ของผู้อื่น ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

(4) สปักริสรธรรม 7 เป็นหลักธรรมที่ทำให้คนเป็นสัตว์บุรุษ รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้สังคม รู้บุคคล เป็นคุณธรรมที่ทำให้คนเป็นคนดี มีคุณธรรม เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ประกอบด้วย ธัมมัญญ (เป็นผู้รู้จักเหตุ) อตถัญญ (เป็นผู้รู้จักผล) อัญญัญญ (เป็นผู้รู้จักตน) มัตตัญญ (เป็นผู้รู้จักประมาณ) กาลัญญ (เป็นผู้รู้จักเวลา) ปริสัจญ (เป็นผู้รู้จักชุมชน) ปุคคโลปปริญญ (เป็นผู้รู้จักบุคคล)

อนึ่ง การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งพื้นฐานให้ได้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องใช้กลไกหลากหลายวิธีร่วมกัน แต่วิธีหนึ่งที่เป็นการแก้ปัญหาทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาวอย่างได้ผลก็คือการสร้างเครือข่ายเยาวชน ด้วยการสร้างความเข้าใจ ความรักสามัคคี กระจายกันไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง และจะต้องมุ่งเน้นในการดำเนินการกับเยาวชนในระดับที่จะออกไปปฏิบัติการงาน อาชีพต่าง ๆ ในพื้นที่ ทั้งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

- (1) เสริมสร้างและขยายโอกาสในการให้ความรู้ความเข้าใจถึงสาเหตุของความแตกแยกและแนวทางแก้ไขแก่นักศึกษาเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาในชุมชน
- (2) เสริมสร้างรูปแบบของการดำเนินการสร้างเครือข่ายเพื่อความสามัคคี ความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ให้หลากหลายวิธี
- (3) ลดความขัดแย้งโดยให้มีกิจกรรมดนตรีและกิจกรรมสาธารณะเป็นจุดร่วม
- (4) ปรับปรุงแนวทางให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการออกความเห็นเสนอแนะในการสร้างความสามัคคีให้มากขึ้น
- (5) รักษาความดีงามและดำรงเอกลักษณ์ของความเป็นไทย
- (6) ปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพของการเป็นเครือข่ายทำความดีอย่างเป็นระบบ
- (7) ปรับปรุงและเสริมสร้างการติดต่อประสานงานในการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเหมาะสมให้แก่มวลชน
- (8) สร้างพื้นฐานให้การปรับแนวคิดรักษาประโยชน์ของส่วนรวมให้กับเครือข่าย
- (9) ปรับปรุงข้อมูลของเครือข่ายให้ทันสมัยทันเวลาอยู่ตลอดเวลา

โดยสรุป ความสามัคคี หมายถึง การที่ทุกคนมีความพร้อมเพรียงกัน ทั้งกายและใจ มีจุดมุ่งหมายเดียวกันที่จะปฏิบัติงานให้สำเร็จ ความสามัคคีทำให้เกิดพลัง เกิดความร่วมมือร่วมใจ อันจะทำให้เกิดความสงบสุขในหมู่คณะ สำหรับแนวทางสำคัญในการสร้างความสามัคคีมีดังนี้

1) การขัดเกลาทางสังคม ได้แก่ การปลูกฝังระเบียบวินัย การสอนให้รู้จักบทบาททางสังคมและทัศนคติ และการสอนให้เกิดทักษะต่าง ๆ ทั้งนี้ โดยกระบวนการขัดเกลาทางสังคมนั้นจะต้องเริ่มจากครอบครัว สถานศึกษา กลุ่มเพื่อน องค์กรที่บุคคลนั้นสังกัดอยู่ สถาบันศาสนา และสื่อสารมวลชน

2) การสร้างความปรองดอง ซึ่งมีอยู่หลากหลายแนวทางด้วยกัน ทั้งนี้การจะเลือกใช้แนวทางใดในการสร้างความปรองดองนั้นย่อมขึ้นอยู่กับสภาพสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่เป็นสำคัญ

3) การนำหลักการสร้างพลเมืองในระบบประชาธิปไตยมาใช้ อันได้แก่ การรับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งตนเองได้ การเคารพสิทธิผู้อื่น การเคารพความแตกต่าง การเคารพหลักความเสมอภาค การเคารพกติกา และการรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม

4) การประยุกต์หลักธรรมที่สำคัญ 4 อย่างมาปฏิบัติ ได้แก่ สาราณียธรรม 6 (เป็นหลักธรรมคำสอนที่กล่าวถึงการทำความดี การมีวาจาดี และการคิดดี) สังคหวัตถุ 4 (เป็นหลักธรรมของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข) พรหมวิหาร 4 (เป็นหลักธรรมในการประพฤติปฏิบัติที่กล่าวถึง เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) และสัพปุริสธรรม 7 (เป็นหลักธรรมที่ทำให้คนเป็นคนดีมีคุณธรรมและเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์)

2.6.2 ความหมายและแนวทางการสร้างความปรองดอง

การสร้างความปรองดอง (Principle of Reconciliation) เป็นหนึ่งในวิธีสำคัญของการเสริมสร้างความสามัคคี การปรองดองเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การลดความเกลียดชัง แยกแยะและสร้างความไว้วางใจเพื่อฟื้นคืนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่เคยขัดแย้งรุนแรง โดยผ่านการแสดงความรับผิดชอบ

ต่อการกระทำในอดีต การยอมรับความจริงที่เกิดขึ้นการเมตตาให้อภัย ตลอดจนการมองภาพอนาคตของสังคมร่วมกัน นอกจากนี้ การสร้างความปรองดองยังเป็นกระบวนการเยียวยาหลังสถานการณ์ความรุนแรงที่มุ่งจะรักษาจิตใจของทั้งผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งและผู้กระทำผิดที่สำนึกผิดและมุ่งที่จะมองไปข้างหน้าเพื่อป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นอีก (ศูนย์สันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, 2548)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556) ให้กำหนดนิยามคำว่า “ปรองดอง” ไว้ว่า หมายถึง ออมชอม ประนีประนอม ยอมกัน ไม่แก่งแย่งกัน ตกลงกันด้วยการไกล่เกลี่ย ตกลงกันด้วยไมตรีจิต

นักวิชาการต่างประเทศด้านสันติวิธีจำนวนหลายท่านได้ให้ความหมายของการสร้างความปรองดองไว้ เช่น

Vicencio (อ้างถึงใน Wale, ค.ศ. 2013) กล่าวว่าไว้ว่า ความปรองดองเกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้าใจ (Understanding) การสานเสวนาทางสังคม (Social Dialogue) การแสดงความรู้สึกเสียใจ (Grieving) การเยียวยา (Healing) การยอมรับความจริง (Acknowledgement of the Truth) การดำเนินการตามหลักยุติธรรม (The Pursuit of Justice) การชดเชย (Reparation) และการให้อภัย (Forgiveness)

Kriesberg (อ้างถึงใน Wale, ค.ศ. 2013) ได้ให้นิยามไว้ว่า ความปรองดองเป็นกระบวนการหาข้อตกลงร่วมกันระหว่างศัตรูหรือคู่ปฏิปักษ์ เป็นกระบวนการที่สร้างความร่วมมือและความสัมพันธ์อันดีมิตรภายหลังจากที่ความสัมพันธ์แตกร้าง

Galtung (ค.ศ. 1996) กล่าวว่า ความปรองดองเป็นกระบวนการเยียวยาบาดแผลของทั้งผู้ถูกกระทำและผู้กระทำภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรง และเป็นการยุติความสัมพันธ์ด้านลบต่อกัน ไม่นำไปสู่ความเป็นศัตรู ในหลักการแล้วบุคคลที่สามเท่านั้นที่สามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถูกกระทำและผู้กระทำ ผู้ถูกกระทำสามารถให้อภัยหรือเรียกร้องให้ผู้กระทำผิดชดใช้หรือถูกลงโทษ หรือแม้แต่การล้างแค้น สำหรับผู้กระทำผิดอาจจะยอมรับผิดหรือถูกลงโทษก็ได้

Murphy, Colleen (ค.ศ. 2010) กล่าวว่า การปรองดอง (Reconciliation) หมายถึง การจัดการความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมที่เคยแตกแยกทั้งในระดับความคิดและในระดับการใช้ความรุนแรงทางกายภาพ ในการตกลงเพื่อเข้าสู่การเจรจาสันติภาพ (Peace Talk) ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ โดยไม่ใช้ความรุนแรงและสร้างองค์กรหรือสถาบันที่เป็นประชาธิปไตยเพื่อเข้ามาช่วยปรองดองและต่อรองอำนาจระหว่างกลุ่มต่าง ๆ นั้นอาจหมายถึงความรวมถึงการใช้มาตรการออกกฎหมายนิรโทษกรรม เพื่อเป็นเครื่องมือเยียวยาความเสียหาย โดยเริ่มจากการแสวงหาความจริงในอดีต (แต่ไม่หาคนผิด) สาเหตุความไม่เป็นธรรมในสังคม การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับความเดือดร้อนจากความขัดแย้ง และการจัดสรรอำนาจใหม่ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ อย่างไรก็ตามทุกฝ่ายจะต้องระลึกไว้เสมอว่าการใช้กฎหมายนิรโทษกรรมแต่เพียงอย่างเดียวไม่สามารถนำไปสู่การปรองดองได้อย่างแท้จริง เพราะการปรองดองจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อต้นตอของความขัดแย้งในสังคมได้รับการแก้ไข

ตติยา สุวรรณบุบผา (2551) กล่าวถึง “ความปรองดอง” ไว้ว่า หมายถึง การเพิ่มพูนให้ดีขึ้นหรือมั่นคงยิ่งขึ้นด้วยความพร้อมเพรียงกัน หรือการเพิ่มพูนให้ดีขึ้นด้วยการออมชอมประนีประนอม ยอมกัน ไม่แก่งแย่งกัน ตกลงด้วยความใกล้เคียง และตกลงกันด้วยความมีไมตรีจิตของประชาชนคนไทย

แนวทางการสร้างความปรองดอง

Abu-Nimer (ค.ศ. 2001) และ Bercovitch et al (ค.ศ. 2009) ได้กล่าวไว้ว่า หลักการสร้างความปรองดองประกอบด้วยหลักการดังต่อไปนี้

1. การสานเสวนา เป็นการมาพบกัน (Encounter) มีการพูดคุยกันในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีการสื่อสารกันใน 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การเล่าเรื่อง โดยผู้เสียหายทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อให้ทราบถึงผลกระทบที่ตนเองได้รับ และการเล่าถึงสาเหตุของการกระทำโดยผู้กระทำผิด 2) การรับรู้อารมณ์ซึ่งกันและกัน นำไปสู่ความเข้าใจกัน 3) เกิดความเข้าใจกันระหว่างผู้เกี่ยวข้อง และเมื่อพูดคุยกันด้วยความเข้าใจแล้วจะนำไปสู่ข้อตกลง (Agreement) มีการกำหนดข้อตกลงร่วมกัน

อย่างไรก็ตาม การที่ผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และชุมชนที่ได้รับผลกระทบมีโอกาสร่วมกันหารือในกระบวนการยุติธรรมนั้น เป็นการพูดคุยกันอย่างมีความหมายเพราะทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการยุติความขัดแย้งตามที่ตนเองต้องการ มีการเปลี่ยนแปลงมุมมองและกำจัดความรู้สึกโกรธเกลียดที่มีต่อกัน มีการวิเคราะห์ความขัดแย้งและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้น อันเป็นเงื่อนไขสำคัญในการนำไปสู่การสร้างความปลอดภัย

2. เน้นหรือจัดการกับอารมณ์และความรู้สึกของคน การเปิดเผยอารมณ์ความรู้สึกของตนเองสามารถที่จะเยียวยาอดีตและความเจ็บปวดในปัจจุบันได้ และแง่มุมของความยุติธรรมกระบวนการ (Process) ที่จะจัดการกับคนที่เกลียดชังกันให้มาพูดคุยกันเพื่อขับเคลื่อนการอยู่ร่วมกันไปสู่อนาคตนั้น ต้องจัดให้มีพื้นที่ปลอดภัยสำหรับคู่กรณีในการเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดการยอมรับของแต่ละฝ่าย ยอมรับตัวตนซึ่งกันและกัน และยอมรับอดีตที่เกิดขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อเยียวยาความห่วงกังวลของผู้ถูกระทำและสังคม ทั้งนี้ เป้าหมายไม่ใช่เพื่อลงโทษผู้กระทำ แต่เพื่อทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้

3. ความปลอดภัยเกิดขึ้นได้เมื่อความต้องการของมนุษย์ได้รับการตอบสนอง เพราะการให้อภัยจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าความต้องการของมนุษย์ถูกละเลยหรือไม่เกิดการยอมรับในกันและกัน

4. ศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญมากในการแก้ไขความขัดแย้ง ในการเยียวยาความรู้สึกของผู้คนต้องการมากกว่าเครื่องมือในการเจรจา ไกลเกลียดที่เพียงแต่ค้นหาความต้องการและความต้องการที่แท้จริงเท่านั้น แต่ต้องใช้ทั้งความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมในการสร้างความปลอดภัยด้วย

5. การสร้างความปลอดภัยจำเป็นมากที่จะต้องใช้นโยบายที่หลากหลาย ทั้งด้านจิตใจ กฎหมาย สังคม วัฒนธรรม จิตวิทยาและการเมือง การเจรจาเพียงอย่างเดียวไม่สามารถนำไปสู่การสร้างสันติภาพได้ แต่ต้องสร้างกิจกรรมร่วมกันในภาคประชาสังคมด้วย การสร้างความปลอดภัยจะประสบความสำเร็จถ้าได้รับความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและภาคประชาชน

6. การสร้างความปรองดองเน้นที่ความคิด (Head) และ หัวใจ (Heart) การเน้นที่ความคิดคือการกำหนดเป้าหมายของการพูดคุยและทำให้การพูดคุยดำเนินต่อไปในทิศทางที่ควรจะเป็น ส่วนการเน้นที่หัวใจคือเป็นการพูดคุยกันถึงอารมณ์และความรู้สึกที่อยู่ลึก ๆ ในจิตใจ

7. คำนึงถึงวัฒนธรรมที่หลากหลายในกระบวนการสร้างความปรองดอง

8. การให้อภัย ไม่ควรยึดติดแต่เพียงรูปแบบเดียว เพราะแต่ละสังคม แต่ละวัฒนธรรมต่างก็มีมุมมองต่อการให้อภัยและการสร้างความปรองดองที่แตกต่างกัน

อนึ่ง วิธีที่มีการใช้กันอย่างกว้างขวางเพื่อจัดการกับปัญหาความขัดแย้งรุนแรงและสร้างความปรองดองในสังคมรูปแบบหนึ่ง คือ ความยุติธรรมระยะเปลี่ยนผ่าน (Transitional Justice)

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การสร้างความปรองดองนั้นสามารถกระทำได้ในหลายระดับได้แก่ ระดับหน่วย (Units) แบ่งได้เป็น ระหว่างปัจเจกบุคคลด้วยกันหรือรัฐกับปัจเจก ส่วนระดับมิติของความปรองดอง (Dimension of Reconciliation) เช่น การยอมรับผิด การขอโทษ การชดเชย การให้อภัย ระดับกิจกรรมที่เป็นทางการกับไม่เป็นทางการ (Abu-Nimer, ค.ศ. 2001) ซึ่งกรณีความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐกับปัจเจกที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนของคนเป็นจำนวนมากนั้น สามารถจัดการปัญหาด้วยแนวคิดยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่าน (Transitional Justice) ส่วนกรณีความรุนแรงระหว่างปัจเจกบุคคลด้วยกันเองสามารถจัดการปัญหาด้วยแนวคิดยุติธรรมสมานฉันท์ (Restorative Justice)

แนวคิดยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่าน (Transitional Justice) เป็นกระบวนการที่สังคมเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบอบประชาธิปไตย หรือเปลี่ยนผ่านจากระบอบเผด็จการไปสู่ระบอบที่มีสันติภาพและความมั่นคง ซึ่งแนวคิดยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่านนั้นมีทั้งนโยบายที่เน้นต่อผู้กระทำผิด (นิรโทษกรรมหรือการฟ้องร้องดำเนินคดี) และเน้นที่การเยียวยาเหยื่อผู้เสียหาย (การชดใช้ค่าเสียหายและ

มาตรการทางสัญลักษณ์) ซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละบริบทของสังคมในการเลือกแต่ละรูปแบบไปประยุกต์ใช้ (Huyse, ค.ศ. 1998)

รูปแบบของแนวคิดยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่าน (Transitional Justice) ได้แก่

1. นิรโทษกรรม (Amnesty) การได้รับการยกเว้นโทษหรือไม่ต้องรับโทษอาจเป็นผลมาจากการต่อรองกันระหว่างกลุ่มอำนาจเก่ากับอำนาจใหม่ (Huyse, ค.ศ. 1998)

2. คณะกรรมการแสวงหาความจริง (Truth commission) รูปแบบที่กระทำคือ ตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของระดับบุคคลและระดับชาติ โดยมีเป้าหมายที่อาจแตกต่างกันไป ทั้งการค้นหาและการเปิดเผยความจริง ซึ่งก็จะมีข้อจำกัดในการเข้าถึงความจริง เนื่องจากผู้กระทำผิดยอมเกรงว่า ถ้าพูดความจริงแล้วจะได้รับโทษ ทำให้คณะกรรมการได้รับความจริงเพียงบางส่วน การเปิดเผยความจริงทำให้สังคมได้ทราบในรายละเอียดเหตุการณ์อย่างถูกต้อง อีกทั้งยังเป็นการเปิดพื้นที่ให้ผู้ได้รับผลกระทบได้แสดงออก (สถาบันพระปกเกล้า, 2555)

3. การฟ้องคดีอาญา (Criminal Prosecution) เป็นการฟ้องร้องดำเนินคดีทางอาญาต่อผู้กระทำผิด สามารถดำเนินการได้โดยองค์กรระหว่างประเทศหรือภายในประเทศเป็นการเน้นนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ (Huyse, ค.ศ. 1998) แต่มีข้อจำกัดในการนำตัวผู้สั่งการมาลงโทษ เนื่องจากอำนาจและอิทธิพลของผู้กระทำผิดมีมาก

4. การชดเชย (Compensation) เป็นการชดเชยโดยรัฐ เช่น การจ่ายเงินชดเชยการรักษาทางการแพทย์และด้านจิตใจ การลดดอกเบี้ยเงินกู้เพื่อการศึกษา และการสร้างบ้านรวมถึงการสร้างสิ่งที่แสดงถึงความชอบธรรมที่ได้กระทำไปในอดีต เช่น การสร้างอนุสาวรีย์ พิพิธภัณฑสถานกำหนดเป็นวันหยุดและการจัดงานเฉลิมฉลอง (Huyse, ค.ศ. 1998)

5. การปฏิรูปสถาบัน (Reform) เป็นกระบวนการปฏิรูปหน่วยงานที่มีส่วนรับผิดชอบต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน เช่น กองทัพ ตำรวจ สื่อมวลชน กระบวนการยุติธรรม เพื่อป้องกันไม่ให้องค์กรดังกล่าวปฏิบัติโดยใช้รูปแบบเดิม ๆ ที่อาจนำความรุนแรงกลับมาอีกครั้ง (สถาบันพระปกเกล้า, 2555)

ชลัท ประเทืองรัตนา (2560) ได้อธิบายว่า การเลือกรูปแบบในการสร้างความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่านหรือก้าวข้ามความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นขึ้นอยู่กับบริบทสภาพสังคมและข้อตกลงร่วมกันของผู้นำกับประชาชน แต่ที่สำคัญคือจะต้องเกิดจากการแสวงหาข้อตกลงร่วมกันของกลุ่มพลังต่าง ๆ ในสังคม มิเช่นนั้นอาจจะถูกต่อต้านและไม่เกิดความยั่งยืน

Van Ness & Strong (ค.ศ.2010) ได้ยกตัวอย่างรูปแบบในการแสวงหาข้อตกลงร่วมกันไว้ ดังนี้

1. การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิดในคดีอาญา (Victim-Offender Mediation) ซึ่งวิธีการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิดในคดีอาญาโดยให้ผู้เสียหายกับผู้กระทำผิดได้มาเผชิญหน้ากันนั้น พนักงานคุมประพฤติ หรือนักสังคมสงเคราะห์ หรืออาสาสมัครจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานโดยจัดเวทีที่ปลอดภัยและควบคุมให้เกิดการพูดคุยกันระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิดบนพื้นฐานของความสมัครใจ เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้เรียนรู้ผลกระทบที่มีต่อผู้เสียหาย และผู้กระทำผิดได้ร่วมเขียนสัญญาและยอมรับแผนการเยียวยาชาติใช้ความเสียหายที่เกิดจากการกระทำนั้น พร้อมทั้งส่งสัญญาหรือแผนนั้นส่งไปที่ศาลยุติธรรมเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการตัดสิน (**จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548**) ทำให้ศาลสามารถตัดสินได้โดยมีข้อมูลอย่างรอบด้าน

2. การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conference) เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือก สำหรับคดีเด็กและเยาวชน ผู้เข้าร่วมการประชุมกลุ่มครอบครัวประกอบด้วยผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และสมาชิกในครอบครัวหรือเพื่อนของทั้งสองฝ่าย โดยมีเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมเป็นผู้ดำเนินการ

และภายหลังจากที่ได้รับฟังข้อมูล ความรู้สึกแล้ว ผู้เสียหายและผู้ที่เกี่ยวข้อง จะมีโอกาสพูดว่าต้องการให้ผู้กระทำผิดและคนในครอบครัวทำอะไรบ้าง

ข้อดีของการใช้กระบวนการนี้คือ เป็นการเปิดโอกาสให้เด็ก ได้สำราญด้วยความสมัครใจ และพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อการกระทำของเขา ได้รับรู้ถึงอารมณ์ ความรู้สึก ความเสียใจ หรือความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อผู้เสียหาย ด้านครอบครัวจะได้รับรู้พฤติกรรมของลูกหลานตนเอง ทำให้ครอบครัวได้รับรู้ว่าตัวเองปล่อยปละละเลยเด็กหรือเข้มงวดมากเกินไป ควรเอาใจใส่ เข้าใจ ดูแลเด็กให้ดียิ่งขึ้น ผู้เสียหายได้รู้จักตัวตนของเด็กผู้กระทำผิด ทำให้รู้ว่าเด็กผู้กระทำผิดคือเด็กมีปัญหา ฐานะยากจนหรือติดยา ข้อดีอีกประการคือ การที่เด็กยอมรับโทษด้วยความเต็มใจ จากการสำนึกผิดต่อการกระทำและความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตน

3. การประชุมกลุ่มล้อมวง (Sentencing Circle) เป็นการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ ผู้มีส่วนร่วม ได้แก่ ผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด ครอบครัวและเพื่อนของทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำผิด เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม และสมาชิกชุมชน ระหว่างการล้อมวง ผู้เข้าร่วมจะได้รับการกระตุ้นให้พูดจากันอย่างเปิดเผยด้วยความเคารพต่อผลกระทบที่เกิดจากอาชญากรรมที่มีต่อชุมชน ขณะเดียวกันมีการหาวิธีในการเยียวยาผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายและหาวิธีการบูรณาการผู้กระทำผิดเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้ชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย สมาชิกชุมชน ครอบครัวและผู้กระทำผิด โดยให้มีสิทธิมีเสียงและแบ่งปันความรับผิดชอบในการค้นหาข้อสรุปที่สามารถปฏิบัติได้จริง (Van Ness & Strong, ค.ศ. 2010, จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548)

4. คณะกรรมการบูรณาการชุมชน (Community Reparative Board) เป็นรูปแบบที่ชุมชนแสดงความรับผิดชอบต่อเด็กเยาวชนที่กระทำผิดเป็นการใช้ศักยภาพของชุมชนโดยนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม คณะกรรมการนี้ประกอบด้วยผู้คนในชุมชน ผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย ผู้แทนจากกระบวนการยุติธรรม และบางครั้งมีสมาชิกครอบครัวของผู้กระทำผิดรวมอยู่ด้วย รูปแบบนี้ใช้กับผู้กระทำ

ความผิดที่ไม่ร้ายแรง ให้มีการพูดคุยกัน เน้นเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายและสมาชิกชุมชน ได้เผชิญหน้ากับผู้กระทำผิดเพื่อศึกษาเข้าใจพฤติกรรมการกระทำผิด เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดแสดงความรับผิดชอบของตนในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548, ยศวินต์ บริบูรณ์ธนา, 2553)

Luc Huyse (ค.ศ. 2003) ศาสตราจารย์วิชาสังคมวิทยาและสังคมวิทยากฎหมาย จากมหาวิทยาลัยกฎหมาย Leuven ได้เสนอขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการปรองดองไว้ 3 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 หยุดใช้ความรุนแรงเพื่อหยุดยั้งความหวาดกลัว (Replacing Fear by Nonviolent) ทั้งนี้ เพื่อที่จะขจัดความเกลียดชัง ความเคียดแค้น และความทรงจำที่เจ็บปวด

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ (Building Confidence and Trust) หลังจากที่ได้หยุดการใช้ความรุนแรงแล้ว รัฐบาลจะต้องสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ ในสังคมให้กลับคืนมา ทั้งนี้ โดยทั้งคู่ขัดแย้งเหยื่อ และผู้ได้รับผลกระทบกับความขัดแย้งทางการเมืองจะต้องสร้างความไว้วางใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน

ขั้นตอนที่ 3 เอาใจเขามาใส่ใจเรา (Towards Empathy) คือ การเข้าใจถึงสาเหตุที่มาของความขัดแย้งจากมุมมองของฝ่ายตรงข้ามโดยเหยื่อยินดีที่จะรับฟังเหตุผลของผู้กระทำผิด และผู้กระทำผิดก็พร้อมที่จะรับรู้ความรู้สึกเจ็บปวดของเหยื่อ เพื่อหยุดยั้งความเกลียดชังและการแก้แค้นต่อกัน

นอกจากขั้นตอนตามที่ Luc Huyse ได้กล่าวไว้แล้ว นักวิชาการหลายท่าน โดยเฉพาะ Abu-nimer (ค.ศ. 2001) ได้นำเสนอขั้นตอนของการสร้างความปรองดองที่ควรจะเป็นไว้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การยอมรับผิด (Acknowledge) 2) การขอโทษ (Apology) 3) การให้หลักประกัน (Assurance) และ 4) การให้อภัย (Forgiveness)

กระบวนการและเครื่องมือในการสร้างความปรองดองในชาติและสังคมอาจจะใช้วิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือผสมผสานกันหลายวิธีการก็ได้ ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาและบริบททางวัฒนธรรมของแต่ละสังคม โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการสร้างสังคมที่คนเห็นต่างแต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ (Peaceful Coexistence) ทั้งนี้ เครื่องมือในการสร้างความปรองดองเพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เกิดความไว้วางใจ การเอาใจเขามาใส่ใจเรา และการมีวัฒนธรรมประชาธิปไตย (A Culture of Democracy) ประกอบไปด้วย การเยียวยาทางจิตใจ (Healing) กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ (Restorative Justice) การเล่าความจริง (Truth-Telling) และการชดเชย (Reparation)

1. การเยียวยาทางจิตใจ (Healing)

Brandon Hamber (2553) นักจิตวิทยาชาวแอฟริกาใต้ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อเกิดความรุนแรงอันเนื่องมาจากความขัดแย้ง เช่น การเหยียดสีผิว การละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้น นอกจากผู้เสียหายจะได้รับความเสียหายทางร่างกาย เช่น การได้รับบาดเจ็บแล้ว ผู้เสียหายยังอาจได้รับความเสียหายทางจิตใจด้วย ดังนั้น การเยียวยาผู้เสียหายจึงไม่ใช่เป็นแต่เพียงการเยียวยาเฉพาะสุขภาพกายของผู้เสียหายเพียงอย่างเดียว แต่จะต้องมีการเยียวยาสุขภาพจิตของผู้เสียหายและทำให้ผู้เสียหายอยู่ได้และมีสถานะความเป็นอยู่ในสังคมที่ดีดั้งเดิมด้วย

ส่วนประเด็นที่ว่าผู้เสียหายจะต้องได้รับการเยียวยาอะไรหรืออย่างไรบ้างนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความจำเป็นของแต่ละบุคคล สภาพทางการเมือง วัฒนธรรม และเหตุการณ์อันทำให้เกิดความทรงจำที่เจ็บปวดแก่ผู้เสียหายด้วย ทั้งนี้ หลักสำคัญในการเยียวยาผู้เสียหาย ได้แก่

(1) การทำความเข้าใจกับบริบทของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (Understanding Context) เป็นกระบวนการแรกที่สำคัญในการกำหนดแผนการเยียวยาผู้เสียหายว่าจะเยียวยาผู้เสียหายได้อย่างไร โดยการกำหนดแผนการเยียวยาผู้เสียหายจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้เสียหายและจะต้องสอดคล้องกับบริบททางสังคม และวัฒนธรรมด้วย

(2) การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น (Use Local Resources) คือ การใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางเพื่อให้การเยียวยาผู้เสียหายประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น เพราะจะทำให้เกิดการเยียวยาที่สอดคล้องต่อวัฒนธรรมทางสังคมของชุมชนนั้นๆ

(3) การเยียวยาควบคู่กับการสร้างสิ่งใหม่ร่วมกัน (Link Healing with Wider Reconstruction Efforts) การหาความจริง การยอมรับผิด และความยุติธรรมไม่สามารถแยกออกจากกระบวนการเยียวยาผู้เสียหายได้ การนำผู้กระทำผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมก็เป็นสิ่งสำคัญ เพื่อไม่ให้เหยื่อรู้สึกถึงความไม่เป็นธรรมยังคงมีอยู่

2. การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice)

คำว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หรือ Restorative Justice เป็นคำที่สหประชาชาติให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การอำนวยความสะดวกที่ต้องการทำให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมสามารถกลับคืนสู่สภาพดีเช่นเดิม เป็นการสร้างความสมานฉันท์ในสังคมอันเป็นเป้าหมายสุดท้าย

Luc Huyse (ค.ศ. 2003) กล่าวว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการยุติธรรมที่ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการเยียวยาผู้เสียหายและการลงโทษผู้กระทำผิดเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยการพูดคุยกันเพื่อวิเคราะห์ว่าอะไรคือข้อเท็จจริง อะไรคือสาเหตุแห่งการกระทำความผิด และเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ให้ผู้กระทำผิดเกิดความรู้สึก “รับผิดชอบ” ต่อสิ่งที่ตนกระทำและตกลงกันว่าจะเยียวยาผู้เสียหายอย่างไร ตลอดจนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำผิด ทำให้ผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคมได้

ข้อดีของการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือเป็นการสร้างการเรียนรู้ให้แก่คนในสังคม โดยต่างฝ่ายต่างเข้าใจกัน ส่วนข้อเสียของการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คืออาจเกิดความไม่เป็นธรรมหรืออำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันในกระบวนการพูดคุยระหว่างคู่กรณีได้ ไม่ว่าจะเป็นตัวแปรด้านเพศ อายุ หรือสถานะทางสังคม

3. การเล่าความจริง (Truth-telling)

Mark Freeman และ Priscilla B. Hayner จาก International Center for Transitional Justice (ค.ศ. 2003) กล่าวว่า กระบวนการสร้างความปรองดองที่พบได้มากในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา ก็คือ การจัดตั้ง คณะกรรมการเพื่อทำหน้าที่ค้นหาความจริง ข้อดีของการตั้งคณะกรรมการดังกล่าว ก็คือ คณะกรรมการสามารถเปิดเผยข้อมูลอย่างเป็นทางการของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในอดีต การเปิดเผยความจริงจะทำให้สังคมหันมาสนใจผู้เสียหาย อันจะนำไปสู่การ สร้างมาตรการเยียวยาผู้เสียหายได้ ที่สำคัญ คณะกรรมการสามารถนำเสนอมาตรการ ในการเยียวยาผู้เสียหาย ตลอดจนการปฏิรูปกฎหมายและสถาบันได้อีกด้วย อย่างไรก็ตาม การตั้งคณะกรรมการเพื่อค้นหาความจริงไม่ใช่ว่าจะเหมาะสมกับทุกบริบทของ ความขัดแย้งเสมอไป เพราะในบางครั้ง การค้นหาความจริงก็อาจทำให้ความขัดแย้ง ที่มีอยู่เพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ การตั้งคณะกรรมการก็มีข้อเสียบางประการ เช่น บางประเทศไม่มีโครงสร้างทางสถาบันที่น่าเชื่อถือพอที่จะสร้างกระบวนการค้นหา ความจริงที่มีความชอบธรรม และไม่มีอะไรรับประกันได้ว่าคณะกรรมการค้นหาความ จริงจะดำเนินการอย่างเป็นกลาง ยิ่งกว่านั้น ในบางครั้ง การเปิดเผยความจริงก็อาจ จะยิ่งสร้างความเจ็บปวดให้แก่ผู้เสียหายมากขึ้นก็ได้

4. การชดเชย (Reparation)

Stef Vandeginste (ค.ศ. 2003) นักกฎหมายและนักวิจัย UNDP โปรแกรมในรวันดา เห็นว่าการชดเชยเป็นสิ่งที่สำคัญในกระบวนการสร้างความ ปรองดองอย่างแท้จริง โดยถือหลักว่า รัฐมีหน้าที่รับรองและคุ้มครองสิทธิและ เสรีภาพของประชาชน ดังนั้น ถ้าหากรัฐ (หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ) ทำการละเมิดสิทธิ ขึ้นพื้นฐานของประชาชน รัฐก็ต้องชดเชยให้ผู้เสียหาย ซึ่งการชดเชยนั้น อาจเป็น ได้ทั้งการทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิม (Restoration) เช่น การคืนทรัพย์สิน การคืนสิทธิ ตามกฎหมายแพ่งของบุคคล และการใช้ค่าสินไหมทดแทน (Compensation) การฟื้นฟู (Rehabilitation) ซึ่งเป็นการทำให้สุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตกลับคืน สู่สภาพใกล้เคียงกับสภาพเดิมมากที่สุด นอกจากนี้ การชดเชยยังอาจหมายถึงการ

สร้างความพึงพอใจ (Satisfaction) ให้แก่ผู้เสียหายโดยการเปิดเผยความจริง การขอโทษ การลงโทษผู้กระทำความผิด

ชลัท ประเทืองรัตน (2560) กล่าวถึงแนวคิดการสร้างความปลอดภัยที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในต่างประเทศว่าเป็นกระบวนการสร้างความปรองดองภายหลังจากที่เกิดความรุนแรงขึ้นแล้ว (Reconciliation after Violent Conflict) โดยเป็นได้ทั้งเป้าหมาย (Goal) และกระบวนการ (Process) ในส่วนของเป้าหมายจะเกี่ยวข้องกับอนาคตที่พึงประสงค์ เป็นสิ่งที่อยากให้เกิดขึ้นในสังคม สำหรับในส่วนของกระบวนการเป็นการใช้วิธีการหรือเครื่องมือในการจัดการกับปัญหาที่ผ่านมาด้วยการค้นหาความจริง สร้างความยุติธรรม การให้อภัยและการเยียวยา

Rigby (ค.ศ. 2001) เห็นว่าการสร้างความปรองดองเป็นกระบวนการ (Process) ที่จะจัดการกับคนที่เกลียดชังกันให้มาพูดคุยกันเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน ดังนั้น การเตรียมการเพื่อนำมาสู่กระบวนการพูดคุยจึงมีความสำคัญมาก เป็นการทำให้เกิดความเข้าใจในความเจ็บปวดของแต่ละฝ่าย โดยต้องการพื้นที่ปลอดภัยสำหรับผู้กระทำความผิดในการเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น

Van Ness & Strong (ค.ศ. 2010) และพิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ (2556) เห็นว่าการสร้างความปรองดองเน้นการเยียวยาเหยื่อและชุมชนร่วมกับผู้กระทำ เพื่อให้ผู้กระทำได้มีการรับรู้อารมณ์ความรู้สึกความสูญเสียของเหยื่อหรือผู้เสียหาย การที่เรื่องราวของผู้กระทำผิดถูกบอกเล่าด้วยความจริง เป็นการบอกเล่าที่ผ่านการคิดอย่างรอบคอบ โดยเมื่อเรื่องราวเหล่านี้ได้รับฟังอย่างเห็นใจและเข้าใจอย่างลึกซึ้งย่อมทำให้เกิดการรับรู้จากฝ่ายของเหยื่อ ผู้รอดชีวิตและผู้สังเกตการณ์ที่มีต่อผู้กระทำความผิด

นอกจากนี้ **พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ (2556)** ยังได้เห็นว่า คนทั่ว ๆ ไปที่ตกเป็นเหยื่อ ต้องการพื้นที่ระบายความโศกเศร้าและปลดปล่อยความรู้สึกภายใน ซึ่งการเปิดพื้นที่เหล่านี้จะเปิดโอกาสให้เกิดการระลึกถึงกับบาดแผลในอดีตอย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้ การพูดคุยกันควรเกิดขึ้นในทุกระดับ แม้การพูดคุยจะเป็น

เรื่องเถียงกันหรือตกลงกันไม่ได้ การพูดคุยคงยังเป็นทางเลือกจากความรุนแรงและเป็นการพยายามแสวงหาทางออกอย่างสร้างสรรค์

Maslow ได้อธิบายไว้ว่า ในการจัดการกับความขัดแย้งต้องคำนึงถึงความต้องการของมนุษย์เป็นสำคัญ เพราะถ้าเราเข้าใจความต้องการของมนุษย์ก็ย่อมจะสามารถแก้ไขปัญหามาได้ตรงจุด ซึ่งความต้องการของมนุษย์นั้นมีอยู่ 5 ประการด้วยกัน คือ 1) ความต้องการทางด้านร่างกายและสรีรวิทยา 2) ความต้องการได้รับความปลอดภัย 3) ความต้องการได้รับการยอมรับจากกลุ่ม 4) ความต้องการได้รับการยกย่อง มีเกียรติยศและมีชื่อเสียง และ 5) ความต้องการได้กระทำตามความสามารถที่เป็นจริง

Lederach (ค.ศ. 1997) อธิบายว่า การสร้างความปรองดอง (Element of Reconciliation) ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ ความจริง (Truth) ความยุติธรรม (Justice) ความเมตตา (Mercy) และ สันติภาพ (Peace)

มีคำกล่าวว่า ความปรองดองไม่สามารถเกิดขึ้นได้ถ้าปราศจากความยุติธรรม (Justice) โดยเฉพาะอย่างยิ่งความยุติธรรมและความเท่าเทียมกันด้านเศรษฐกิจ ตามทฤษฎีความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (Human Needs Theory) ของ **John Burton** ที่มีสมมติฐานว่าบุคคลจำเป็นต้องได้รับการดูแลจากรัฐอย่างน้อยในระดับพื้นฐาน เพื่อดำรงไว้ซึ่งสังคมแห่งความสงบสุขและความมั่นคง เป็นการสนองความต้องการขั้นพื้นฐานในด้านต่าง ๆ เช่น ความมั่นคง เอกลักษณะ การได้รับการยอมรับและการพัฒนา เป็นต้น กล่าวได้ว่าถ้าการไม่ได้รับการตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานจะนำไปสู่พฤติกรรมและการกระทำที่ก้าวร้าวรุนแรง ซึ่งต่อมากจะพัฒนาไปสู่ความขัดแย้งในที่สุด

ความยุติธรรมที่เหมาะสมในการสร้างความปรองดอง ได้แก่ ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Reconciliation) ที่เน้นเยียวยาเหยื่อผู้เสียหาย และความยุติธรรมแบบเน้นการลงโทษ (Punitive) ที่มุ่งเน้นลงโทษต่อผู้กระทำความผิด ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มุ่งเน้นการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีให้เกิดขึ้นระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง เน้นการเยียวยาเหยื่อผู้เสียหาย โดยให้ผู้กระทำผิดชดใช้

และชดเชยในรูปแบบของคำขอโทษ เงินทอง และการเยียวยาจิตใจ แต่อย่างไรก็ตาม ในอีกมุมมองหนึ่งก็เห็นว่าการลงโทษผู้กระทำผิดเป็นสิ่งจำเป็นในการนำไปสู่การสร้างความปรองดองได้ ดังที่ Huyse (ค.ศ. 1998) ได้กล่าวไว้ว่า “ถ้าไม่มีการลงโทษ ความยุติธรรมก็จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ แต่การลงโทษก็อาจนำไปสู่การละเลยความรู้สึก ความต้องการของเหยื่อผู้ถูกระทำ”

ส่วนความเมตตา (Mercy) มีความเกี่ยวข้องกับการยอมรับ การให้อภัย การสนับสนุน ความเห็นใจ และการเยียวยา สิ่งเหล่านี้นำไปสู่การปล่อยผ่านไป และเริ่มต้นใหม่การที่คู่กรณีได้มาพบปะกัน มีพื้นที่ในการแสดงความรู้สึก บอกเล่า ความเจ็บปวด การได้รับรู้ความจริงว่าเกิดอะไรขึ้น จะทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกันและจะนำไปสู่การกำหนดอนาคตร่วมกันได้

สถาบันพระปกเกล้า (2555) ได้อธิบายเกี่ยวกับการนิรโทษกรรม (Amnesty) ซึ่งเป็นเครื่องมือทางกฎหมายในการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองของไทยในอดีต Amnesty มาจากภาษากรีกว่า Amnestia หมายถึง การลืมน ซึ่งเมื่อเป็นกระบวนการทางกฎหมายก็หมายถึงการที่กฎหมายไม่ถือว่าการกระทำบางอย่าง เป็นความผิดและไม่นำเรื่องบทลงโทษสำหรับการกระทำที่เป็นความผิดนั้นมา บังคับใช้ หรือเป็นการยกโทษให้ทั้งหมด โดยถือเสมือนว่ามีได้เคยต้องโทษนั้นมาก่อน ผลของการนิรโทษกรรมจะมุ่งโดยตรงไปที่การกระทำความผิดนั้นเอง ซึ่งถือว่าไม่เป็นการผิดกฎหมาย เมื่อเป็นเช่นนี้ ความผิดซึ่งจะตกไปยังตัวบุคคลผู้กระทำ ความผิดนั้นย่อมต้องถูกลบล้างตามไปด้วย (**สราวุธ เบญจกุล, 2550**) เนื่องจากโดยสภาพของการนิรโทษกรรมเป็นการยกเลิกความผิดของกฎหมายแห่งกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติ ซึ่งต้องกระทำโดยฝ่ายนิติบัญญัติ คือ รัฐสภา ดังนั้น จึงต้องออกเป็นกฎหมายที่มีลำดับศักดิ์ไม่น้อยกว่าพระราชบัญญัติ

ลักษณะของความผิดที่สามารถนิรโทษกรรมได้นั้นอาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. นิรโทษกรรมทางแพ่ง คือ ไม่ต้องรับผิดในการกระทำละเมิด ในทางแพ่งที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น

2. นิรโทษกรรมทางอาญา ผลของการนิรโทษกรรมในกรณีนี้ต้องพิจารณาตามโครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญาเสียก่อน ซึ่งการกระทำจะเป็นความผิดอาญาได้นั้นจะต้องเป็นไปในกรณีดังต่อไปนี้

2.1 มีการกระทำครอบงำประกอบความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติ และการกระทำนั้นกฎหมายบัญญัติให้เป็นความผิด

2.2 การกระทำนั้นไม่มีกฎหมายยกเว้นความผิด

2.3 การกระทำนั้นไม่มีกฎหมายยกเว้นโทษ

ทั้งนี้ การนิรโทษกรรมจะมีผลในทางอาญาเพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับเนื้อหาที่กฎหมายนิรโทษกรรมแต่ละฉบับกำหนดไว้

3. นิรโทษกรรมทางปกครอง เป็นการเพิกถอนคำสั่งทางปกครอง คือ การยกเลิกการใช้อำนาจตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่ที่มีผลเป็นการสร้างผลผูกพันขึ้นระหว่างบุคคลอันกระทบต่อสถานภาพหรือสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลนั้นให้สิ้นไป

นอกจากนี้ การสร้างความปรองดองยังสามารถจำแนกได้เป็น 2 แนวทาง คือ เน้นโครงสร้างและสถาบัน (Structures and Institution) และการสร้างความสัมพันธ์ (Relationships) (Bercovitch et al., 2009)

1. การสร้างความปรองดองโดยเน้นโครงสร้างและสถาบันเป็นการสร้างความปรองดองด้วยการจัดตั้งสถาบันขึ้นมาเพื่อลดมุมมองด้านลบต่อกันซึ่งกลไกดังกล่าวจะทำให้คู่กรณีได้มีช่องทางที่เป็นทางการในการสื่อสารระหว่างกัน

2. การสร้างความปรองดองโดยเน้นการสร้างความสัมพันธ์ แม้ว่าจะเป็นการสร้างกลไกขึ้นมาภายหลังจากความขัดแย้งก็ตาม แต่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องอาจจะยังไม่เกิดขึ้น หรือยังไม่เพียงพอสำหรับการจัดการความขัดแย้งที่เรื้อรังซึ่งต้องเกิดจากการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ทศนคติ อารมณ์ร่วมกันระหว่างผู้คนในสังคม อันจะนำไปสู่การให้อภัย (Forgiveness) ในอนาคต

ชลัท ประเทืองรัตน (2560) ได้สังเคราะห์และแสดงขั้นตอนของการสร้างความปรองดองไว้ ดังนี้

1. การยอมรับผิด การสร้างความปรองดองจะสามารถเกิดขึ้นได้
อย่างยั่งยืนถ้าผู้กระทำผิดหรือรัฐยอมรับว่าได้ทำผิดและขอโทษกับเหตุการณ์ที่ได้
กระทำไปแล้ว

2. การขอโทษ เป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับการกระทำที่ได้ทำผิดไปแล้ว
รวมถึงสัญญาว่าจะไม่กระทำผิดซ้ำอีก หัวใจของการขอโทษเป็นการแสดงความ
รู้สึกเสียใจมากกว่าการใช้เหตุผล (Reason) โดยผู้กระทำผิดคาดหวังว่าจะเยียวยา
ความรู้สึก ฟื้นฟูความสัมพันธ์ ความไว้วางใจให้กลับคืนมาได้

3. การให้หลักประกันหรือการรับประกัน ด้วยการให้คู่กรณีบอก
มาว่าต้องการอะไร เช่น ความปลอดภัย การจ่ายค่าชดเชย สวัสดิการสำหรับญาติของผู้
ผู้เสียหาย การสร้างอนุสาวรีย์เพื่อเป็นเกียรติแก่ความทรงจำ

4. การให้อภัย **Ronald Fisher** เห็นว่าการให้อภัยมีความ
เกี่ยวข้องกับศาสนาและด้านจิตบำบัด (Psychotherapy) อย่างไรก็ตาม
ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2542) เห็นว่า การให้อภัยมีความเกี่ยวข้องกับมิติทาง
การเมืองมากกว่ามิติทางศาสนา ดังนั้น การแก้ไขโดยเน้นมิติทางศาสนาอาจทำให้มิติ
ทางการเมืองของการให้อภัยถูกละเลยไป ทั้ง ๆ ที่การให้อภัยเป็นความจำเป็นทาง
การเมืองที่จะทำให้คนที่ขัดแย้งกันสามารถอยู่ร่วมกันได้ในอนาคต

การให้อภัยทางการเมืองมีความเกี่ยวข้องกับ 3 ประเด็น ดังนี้

4.1 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การให้อภัยเกิดขึ้นไม่ได้หาก
ผู้ให้อภัยยังอยู่ในสถานะผู้เสียหายซึ่งมีอำนาจน้อยกว่า การให้อภัยจะมีความหมาย
ก็ต่อเมื่อผู้ให้อภัยอยู่ในฐานะที่จะให้หรือไม่ให้อภัยผู้กระทำ ความรุนแรงต่อตนก็ได้

4.2 การให้อภัยกับเวลาและความทรงจำ ผู้ให้อภัยต้อง
ปลดปล่อยตนเองจากความทรงจำที่มีบาดแผล ไม่จมอยู่กับอดีต แต่อยู่กับปัจจุบัน
แห่งการให้อภัยให้ได้

4.3 การให้อภัยกับความยุติธรรม เป็นการปรับความสัมพันธ์
ทางอำนาจระหว่างกัน มองกันว่าไม่ใช่ศัตรู แต่ในฐานะผู้ให้อภัยและผู้ได้รับการ

ให้อภัย อันอาจรวมถึงความยุติธรรมที่ทั้งสองฝ่ายพึงประสงค์และมองไปสู่อนาคตร่วมกัน เป็นความยุติธรรมที่มีผลในทางเปลี่ยนแปลง (Transformative Justice)

ฟารีดา ปันจอร์ (2558) ได้เรียบเรียงและรวบรวมปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการสร้างความปรองดองจากงานวิจัยแนวทางการสร้างความปรองดองแห่งชาติของสถาบันพระปกเกล้า (2555) แนวคิดของ Lederach (ค.ศ. 1997) และแนวคิดของ Ropers ผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างสันติภาพและความปรองดองในหลายประเทศ สามารถประมวลสรุปได้ 6 ประการ ดังนี้

1. เจตจำนงทางการเมืองของผู้มีอำนาจตัดสินใจที่จะสร้างความปรองดองในชาติและความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมในการผลักดันขับเคลื่อนแนวทางการสร้างความปรองดอง

2. การสร้างบรรยากาศและพื้นที่ที่ทำให้ทุกฝ่ายเห็นถึงความเป็นไปได้ในการหาทางออกร่วมกัน โดยเน้นไปที่การ “ปิดพื้นที่ของการใช้ความรุนแรง” ด้วยการ “เปิดพื้นที่ทางการเมือง” ซึ่งพื้นที่ทางการเมืองในที่นี้ หมายถึงพื้นที่ทั้งทางกายภาพและความรู้สึกที่ทุกฝ่ายสามารถแสดงออก เรียกร้องและดำเนินการผลักดันเคลื่อนไหวให้เกิดการแก้ไขปัญหาหรือให้บรรลุปเป้าหมายทางการเมืองของตนได้อย่างสันติ ปราศจากความรุนแรงโดยไม่ถูกปิดกั้นกดทับด้วยความรุนแรงจากผู้มีอำนาจรัฐ

3. การพูดคุยเจรจากับทุกฝ่ายด้วยกระบวนการซึ่งเป็นที่ยอมรับของกลุ่มพลังต่าง ๆ ในสังคม เป็นการพูดคุยกับกลุ่มคนที่คิดต่างซึ่งเกิดความขัดแย้งรุนแรงกันถึงขนาดที่เรียกว่าเป็น “ศัตรู” นอกจากนี้ กระบวนการพูดคุยเจรจาจะต้องครอบคลุมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งด้วย (Inclusivity) เพื่อให้เกิดความรู้สึกว่าตนเป็นเจ้าของกระบวนการ (Sense of Ownership) ในการเจรจา โดยไม่มีใครหรือฝ่ายใดได้รับประโยชน์แต่ฝ่ายเดียว

4. เหตุแห่งความขัดแย้งได้รับการแก้ไขหรือจัดการภายใต้กลไกที่ชอบธรรม

5. การมีคำอธิบายต่อเหตุการณ์ที่กระทบความรู้สึกของสังคม การยอมรับการกระทำผิดอย่างจริงจัง และการให้อภัยต่อกัน

6. กลุ่มที่เคลื่อนไหวหรือต่อสู้ในพื้นที่ที่จะต้องมองเห็นอนาคตของตนเองว่าหลังจากพุดคุดไปแล้ว กลุ่มตนเองจะมีบทบาทอย่างไรและมากน้อยเพียงใดในสังคม ถ้าหากเขายังไม่เห็นว่าการกลุ่มตนเองจะได้รับประโยชน์ หรือได้รับการยอมรับ การปรองดองจะเกิดขึ้นได้ยากมาก

โมไนย พจน์ ได้ให้หลักคิดที่ควรเป็นฐานในการนำไปสู่การปรองดองไว้ 4 ประการ ประกอบด้วย

1. หลักเกณฑ์ชาวพุทธ หมายถึง ศีล วินัย และข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อความงามของตนเอง

2. หลักยุดิธรรม หมายถึง ความสมดุล พอดี เท่าเทียม ที่ชาย หญิง เด็ก คนชรา และทุกคน สามารถ เรียนรู้ เข้าถึง ปฏิบัติตนตามหลักพุทธศาสนาได้

3. หลักประโยชน์ (อรรถะ) พุทธศาสนามองหลักแห่งประโยชน์ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย จงจาริกไปเพื่อประโยชน์ของมหาชนหมู่มา” ในทางกฎหมาย บ้านเมือง หรือการปรองดอง ให้มองประโยชน์ประเทศชาติและคนส่วนใหญ่เป็นหลัก

4. หลักภราดรภาพ ซึ่งสรุปได้ว่า พฤติกรรมใดจะก่อให้เกิดคำว่า “ปรองดอง” ได้ต้องเกิดจากความพร้อมใจต่อกันบนฐานความเสมอภาคและเอกภาพ เพราะทุกคนย่อมสามารถเข้าถึงธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธศาสนาได้ทั้งสิ้น

อาจกล่าวโดยสรุปอย่างกว้าง ๆ ได้ว่า แนวทางที่จะสร้างความปรองดองของคนในชาติควรอยู่ภายใต้หลัก 3 ประการคือ

1. หลักนิติธรรม หมายถึง หลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย ที่กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมจะต้องไม่ฝืน ขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรม และหลักนิติธรรมนี้จะถูกล่วงละเมิดไม่ได้ ดังนั้น การออกกฎหมาย การใช้การบังคับใช้กฎหมาย การตีความกฎหมาย และดำเนินการในกระบวนการยุติธรรม ต้องอยู่ภายใต้หลักนี้

2. หลักยุติธรรม หมายถึง กระบวนการยุติธรรมต้องมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมและมีมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพ คຸ້ມครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามหลักนิติธรรม รวมทั้งการสร้าง ความสมานฉันท์ในสังคม

3. หลักเมตตาธรรม เป็นหลักการอีกประการหนึ่งที่จะช่วยสร้างความสามัคคีปรองดองของคนในชาติได้

จากหลัก 3 ประการดังที่กล่าวมาข้างต้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าการที่ความปรองดองของคนในชาติจะเกิดขึ้นได้นั้น การบริหารหรือปกครองประเทศต้องยึดหลักนิติธรรม การตรากฎหมายจะต้องไม่ขัดกับหลักนิติธรรม ผู้บังคับใช้กฎหมายจะต้องบังคับใช้กฎหมายด้วยความยุติธรรม และในการบังคับใช้กฎหมายของศาลหรือหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมจะต้องคำนึงถึงสิทธิผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา โดยเฉพาะการใช้ดุลพินิจเพื่อปล่อยชั่วคราวนั้นควรใช้ดุลพินิจในกรอบของหลักเมตตาธรรมเป็นสำคัญ

โดยสรุป ความปรองดองเป็นหนึ่งในวิธีสำคัญของการเสริมสร้างความสามัคคี เป็นกระบวนการในการหาข้อตกลงร่วมกันระหว่างคู่ขัดแย้งไม่ว่าจะเป็นระหว่างบุคคลกับบุคคลหรือระหว่างบุคคลกับรัฐ การสร้างความปรองดองมีอยู่หลายแนวทางด้วยกัน เช่น การสานเสวนา การยอมรับผิด การขอโทษ การให้อภัย การนิรโทษกรรม การแสวงหาความจริง การดำเนินคดี การชดเชยเยียวยา การปฏิรูประบบหน่วยงานที่มีส่วนรับผิดชอบต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน

ในการสร้างความปรองดองอาจใช้วิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือผสมผสานกันหลายวิธีการก็ได้ ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาและบริบททางวัฒนธรรมของแต่ละสังคม ทั้งนี้ โดยจะต้องคำนึงถึงด้านจิตใจ กฎหมาย สังคม วัฒนธรรม จิตวิทยาและการเมืองประกอบกัน อย่างไรก็ตาม ศาสนาถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญมากในการแก้ไขความขัดแย้ง ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า แนวทางการสร้างความปรองดองควรอยู่ภายใต้หลัก 3 ประการ ได้แก่หลักนิติธรรม หลักยุติธรรม และหลักเมตตาธรรม

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติผู้ศึกษาได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการความขัดแย้ง และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดอง

2.7.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการความขัดแย้ง

พระมหาธรรมา ธมฺมहाโส (นินิบุญยากร) (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1. จากการศึกษาวិเคราะห์ความขัดแย้งและรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถาพบว่า ในระดับโลกวิสัยนั้น พระพุทธศาสนามองว่าความขัดแย้งจัดได้ว่าเป็นทุกข์หรือเป็นธรรมชาติที่ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นของบุคคลและสังคมประการหนึ่ง แต่ในระดับโลกุตระนั้น พระพุทธศาสนามองว่าเป็นสภาวะที่ไร้ความขัดแย้ง สำหรับปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ในทางพระพุทธศาสนายอมรับว่าเกิดจากการทำงานร่วมกันระหว่างปัจจัยภายใน คือ กุศลมูลและอกุศลมูล รวมถึง ตัณหา ทิฏฐิ และมานะ และปัจจัยภายนอก คือ ข้อเท็จจริงความสัมพันธ์ ผลประโยชน์ ค่านิยม และโครงสร้างที่บิดเบี้ยว ด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงได้นำเสนอชุดของสันติวิธีในการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งประกอบไปด้วยการเจรจาตนเอง การไกล่เกลี่ยคนกลาง การตั้งคณะกรรมการไต่สวน การพิจารณาตัดสินโดยสังฆสภา ซึ่งกลยุทธ์ประกอบด้วย การตัดสินโดยการเสียบ การใช้เสียงข้างมาก การโน้มน้าว การประนีประนอม เป็นต้น ดังที่ปรากฏในอภิกรณสมถะ

2. จากการศึกษาวิเคราะห์ความขัดแย้งและรูปแบบในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่ พบว่า ความขัดแย้งในลุ่มน้ำแม่ตาช้างนั้นเป็นความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับการแย่งชิงทรัพยากรน้ำ การสร้างสิ่งก่อสร้างบุกรุกลำน้ำซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะ การทิ้งขยะและของเน่าเสียลงในลำน้ำ

สาเหตุเกิดจากการขยายตัวของพื้นที่ทำกิน การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ในลุ่มน้ำ และการขยายตัวของรีสอร์ท ผนวกกับความต้องการของมนุษย์โดย ไร้ขีดจำกัด ซึ่งผู้อยู่อาศัยในท้องถิ่นได้จัดการความขัดแย้งด้วยการเจรจากันเอง การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางและสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนในลุ่มน้ำ จนทำให้การแย่งชิงน้ำดำเนินไปสู่การแบ่งปันและการยึดมั่นในความเป็นอัตลักษณ์

3. จากการบูรณาการรูปแบบการจัดการความขัดแย้งในมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นรูปแบบตามที่ปรากฏในประเทศตะวันตก ประเทศตะวันออก ประเทศไทย พระพุทธศาสนา และลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ทำให้พบรูปแบบการจัดการ ความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีเชิงบูรณาการที่มีชื่อว่า รั้มีกัมมัชฌิมิวิธิ หมายถึง วิธีแบบกลาง ๆ หรือข้อปฏิบัติแบบกลาง (มัชฌิมิวิธิ) ที่ประสานสอดคล้อง พอเหมาะ พอดี โดยการวิเคราะห์และการประเมินจากทางเลือกหลาย ๆ ทางที่ผู้มีส่วนได้ส่วน เสียร่วมกันหาทางออกและมีฉันทามติร่วมกันว่าเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด โดยมีความ ชอบธรรม (รั้มีกัมมิวิธิ) เป็นแกนหลัก ได้แก่ 1) ดำเนินการต่อหน้าผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 2) ดำเนินการด้วยความโปร่งใส 3) ยุติธรรม 4) สามารถตรวจสอบได้ 5) รับผิดชอบ ต่อผลดีและผลเสียที่จะเกิดขึ้น 6) ถูกต้อง 7) ทุกฝ่ายสามารถปฏิบัติได้จริง 8) เหมาะสมกับสถานการณ์และเหตุปัจจัย 9) ได้ประโยชน์ทุกฝ่าย และ 10) เคารพ ในสิทธิของผู้อื่นหรือสิ่งอื่น

กษิรา เทียนส่องใจ (2550) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษา วิเคราะห์ห่อภัยทานเพื่อการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า

1. ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ สังคมไทยในปัจจุบัน กำลังเกิดปัญหาความขัดแย้งในหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ ปัญหาทางการเมือง ปัญหา นโยบายสาธารณะ ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหาการหย่าร้าง ซึ่งสาเหตุของปัญหาความขัดแย้งสามารถแบ่งตามปัจจัยภายนอกได้เป็น 5 ประเภท ด้วยกัน คือ 1) ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict) 2) ความขัดแย้งด้าน ผลประโยชน์ (Interest Conflict) 3) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict) 4) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) และ 5) ความขัดแย้งด้านคุณค่าหรือค่านิยม (Value Conflict)

ในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้น สาเหตุของความขัดแย้งเกิดมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ซึ่งปัจจัยภายใน ได้แก่ ปัญจธรรม คือ ตัณหา มานะ ทิฏฐิ และ อุกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ โดยทิฏฐิทำหน้าที่เป็นแกนกลางของปัจจัยภายในที่ทำงานร่วมกันกับอกุศลมูลในการเกิดความขัดแย้ง

2. อภัยทาน มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกว่าเป็นมहाทาน การพัฒนาอภัยทานเริ่มที่ สัมมาทิฏฐิ และ สัมมาสังกัปปะ ซึ่งเป็นหลักพื้นฐาน เพื่อให้เกิดอภัยทานที่ประกอบไปด้วยเมตตาธรรม ขันติธรรม และศีล 5

สำหรับกรอบแนวทางการปฏิบัติของอภัยทาน คือ พรหมวิหารธรรม สาราณียธรรม และสังคหัตถ์ 4 โดยวิธีการปฏิบัตินั้นแบ่งออกได้เป็น อภัยทานทางใจ อภัยทานทางวาจา และอภัยทานทางกาย อภัยทานเป็นพุทธสันติวิธีที่นำมาเป็นรูปแบบสำหรับจัดการปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยได้ ซึ่งนอกจากจะสามารถใช้ได้ในรูปแบบการแก้ไขหลังจากความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้ว ยังสามารถใช้เป็นรูปแบบของการป้องกันเพื่อไม่ให้ความขัดแย้งก่อตัวอีกด้วย อภัยทานทางใจนับว่ามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาให้มีความอดทน มีความเมตตา ไม่อาฆาตพยาบาทโกรธแค้นอภัยทานทางวาจา คือ การพูดที่ยึดหลักสัมมาวาจา และการกล่าวคำว่า “ขอโทษ” สำหรับอภัยทานทางกาย คือ การแสดงพฤติกรรมเคารพ และให้เกียรติในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ด้วยวิธีการของอภัยทานดังกล่าวมาทั้งหมดสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้ในที่สุด

นายอธิวัฒน์ สินทรโก (2555) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุการก่อเกิดและกระบวนการของความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ปี พ.ศ. 2535 และเพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยด้วยแนวทางสันติวิธี

ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุของความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ปี พ.ศ. 2535 มี 4 ประการ ได้แก่

1. ความขัดแย้งของอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ในสังคมไม่ว่าจะเป็นฝ่ายทหารกับฝ่ายประชาธิปไตย ฝ่ายคนเมืองกับฝ่ายคนชนบท ฝ่ายกลุ่มอำนาจเก่ากับฝ่ายกลุ่มอำนาจใหม่

2. ความขัดแย้งจากเรื่องของผลประโยชน์

3. ความขัดแย้งจากเรื่องของโครงสร้างการเมืองไทย

4. ความขัดแย้งจากการช่วงชิงอำนาจ โดยไม่มีกฎกติกาที่ชัดเจน ซึ่งกระบวนการของความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยมี 8

ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ช่วงสันติภาพอย่างแท้จริง

ขั้นตอนที่ 2 ช่วงความขัดแย้งที่ซ่อนเร้นอยู่

ขั้นตอนที่ 3 ช่วงความขัดแย้งที่ปรากฏออกมาให้เห็น

ขั้นตอนที่ 4 ช่วงการเพิ่มขึ้นของความตึงเครียด

ขั้นตอนที่ 5 ช่วงสงครามหรือการปะทะกันอย่างเต็มที่

ขั้นตอนที่ 6 ช่วงการลดลงของความตึงเครียดและการเจรจา

ขั้นตอนที่ 7 ช่วงการลดลงของความเครียดและการหาข้อตกลง

ขั้นตอนที่ 8 ช่วงหลังความขัดแย้งและการสร้างสันติภาพ

สำหรับแนวทางในการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทย ด้วยแนวทางสันติวิธีประกอบด้วย 7 แนวทาง ได้แก่ 1) การสร้างความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรม 2) การเร่งระงับปัญหาความขัดแย้ง 3) การลดความขัดแย้งในระดับบุคคล 4) การยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง 5) การสร้างความปรองดอง 6) การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางสันติวิธี และ 7) การสร้างความยึดมั่นในแนวทางสันติวิธีให้แก่สังคม

พระอริการสุนทร อาภาธโร (แสงมิม) (2556) ได้ทำการการศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาความหมายของความขัดแย้งและการบริหารความขัดแย้ง 2) เพื่อศึกษาวิธีการจัดการความขัดแย้ง

จากคัมภีร์พระพุทธศาสนา และ 3) เพื่อศึกษาบทบาทและวิธีการของพระสงฆ์ในการส่งเสริมลดความแอ้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา

ผลการศึกษาพบว่า

1. ความขัดแย้งเป็นความรู้สึกนึกคิดหรือการกระทำที่ขัดกันทั้งภายในตนเอง ระหว่างบุคคล และระหว่างกลุ่ม ซึ่งมีผลทำให้เกิดการแข่งขัน หรือการทำลายกัน ส่วนความขัดแย้งในมิติของพระพุทธศาสนาแบ่งออกได้เป็น 2 ประเด็นหลักๆ คือ ความขัดแย้งในแง่ของธรรมและความขัดแย้งในแง่ของวินัย

2. วิธีการจัดการความขัดแย้งจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา กรณีทั่ว ๆ ไปนั้นเราสามารถที่จะดำเนินการได้ดังต่อไปนี้ คือ (1) กรณีความขัดแย้งในเรื่องที่เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารจะต้องแก้ด้วยการสร้างโอกาสและให้การศึกษาอย่างถูกวิธี ทราบข้อมูลรอบด้านของปัญหาที่เกิดขึ้น (2) กรณีความขัดแย้งเนื่องจากการใช้อำนาจช่วงชิง การแก้ไขปัญหานั้นมักจะใช้กรณีการส่งทูตไปเพื่อเจรจา หรือจะต้องอาศัยภาวะผู้นำของผู้นำไปเป็นผู้ให้ข้อมูลหรือข้อเท็จจริง (3) ความขัดแย้งในด้านการตีความ เป็นความขัดแย้งที่เกิดจากการตีความเรื่องใดเรื่องหนึ่งแตกต่างกัน เช่น กรณีการตีความเรื่องพระวินัยของพระธรรมธกัปปะพระวินัยธรแห่งเมืองโกสัมพี ซึ่งในเรื่องดังกล่าวเป็นเพียงเรื่องเล็ก ๆ คือ เรื่องการรดน้ำชำระห้องน้ำก็ได้กลายมาเป็นปัญหาเนื่องจากพระธรรมธกัปปะพระวินัยธรตีความเรื่องนั้นแตกต่างกัน

3. บทบาทและวิธีการของพระสงฆ์ในการส่งเสริมลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ 2 ประการ คือ บทบาทหรือหน้าที่ต่อตนเอง และบทบาทหรือหน้าที่ต่อผู้อื่น ด้วยเหตุนี้ พระสงฆ์จึงมีบทบาทและวิธีการของพระสงฆ์ในส่งเสริมลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยใช้บทบาทตามภาวะที่มีอยู่เข้าไปมีส่วนร่วมการดำเนินกิจกรรมกับพระสงฆ์และประชาชน ตามภารกิจของพระสงฆ์ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ โดยสื่อกลางระหว่างศาสนจักรและอาณาจักร เพื่อการดำเนินกิจกรรมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากนั้นใช้วิธีการส่งเสริมลดความขัดแย้งโดยทำหน้าที่สั่งสอนประชาชน

ให้ปฏิบัติตามหลักพาสุภกวีหารธรรม มีเมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตา
มนธรรม เพื่อดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีเกียรติและมีความสุขตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
ย่อมก่อให้เกิดความสุขแก่ประชาชนนานัปการ

พิศิษฐ สิริสวัสดิ์นุกูล (2557) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการ
ความขัดแย้งทางการเมืองของคณะรักษาความสงบแห่งชาติในมุมมองของภาครัฐ
และเอกชนในส่วนภูมิภาค โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการความขัดแย้ง
ผลกระทบและสาเหตุความขัดแย้งทางการเมืองของไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2549 จนถึง
ปัจจุบัน และเพื่อศึกษามุมมองของภาครัฐและเอกชนในส่วนภูมิภาคต่อการจัดการ
ความขัดแย้งทางการเมืองของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

ผลการศึกษาระบบการความขัดแย้งทางการเมืองพบว่า มีจุด
เริ่มต้นจากการรวมตัวของกลุ่มคนที่มีแนวคิดต่อต้านการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
ของ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร มีการชุมนุมขับไล่ประท้วง ในขณะเดียวกันก็มี
ประชาชนจากต่างจังหวัดได้รวมตัวกันเพื่อสนับสนุน พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร
เป็นนายกรัฐมนตรี จากวิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้นนำไปสู่การรัฐประหารในปี พ.ศ. 2549
แต่ไม่ได้ทำให้เหตุการณ์ความขัดแย้งยุติลง ความขัดแย้งพัฒนาจนกลายเป็นการเผชิญ
หน้ากัน จนในที่สุดคณะรักษาความสงบแห่งชาติต้องเข้าควบคุมอำนาจการปกครอง
ประเทศ ในวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 และจัดตั้งศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการ
ปฏิรูป เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง และจากผลความขัดแย้งทาง
การเมืองได้ส่งผลกระทบในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การลงทุนเกิดการชะลอตัว
สังคมเกิดความแตกแยกในเรื่องแนวคิดทางการเมือง ภาคราชการเกิดระบบอุปถัมภ์
ในการแต่งตั้งโยกย้าย โดยผลการศึกษาสาเหตุของความขัดแย้งพบว่า ประกอบไป
ด้วยสาเหตุในเรื่องนักการเมืองไม่มีคุณธรรม จริยธรรม ระบบการเมืองมุ่งชิงความ
ได้เปรียบทางการเมือง มีการดึงมวลชนมาสนับสนุนแนวคิดของแต่ละฝ่าย

สำหรับผลการศึกษามุมมองของภาครัฐและเอกชนในส่วนภูมิภาค
ต่อการจัดการความขัดแย้งการเมืองของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ พบว่า
ไม่สามารถสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นได้จริงเนื่องจากความไม่พร้อมใจกันของ

คู่ขัดแย้งทั้ง 2 ฝ่าย ในกรณีนี้ ผู้วิจัยจึงได้มีข้อเสนอแนะว่า ต้องกำหนดให้การสร้างความปรองดองและสมานฉันท์ของคนในชาติเป็นวาระเร่งด่วน มีการระดมทุกภาคส่วนเข้ามา โดยเฉพาะแกนนำคู่ขัดแย้งทุกฝ่าย เพื่อหาข้อสรุปถึงแนวทาง วิธีการ ตลอดจนมาตรการในการสร้างความปรองดองและสมานฉันท์

สืบวงศ์ สุขะมงคล (2557) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ.2544-2555 โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการก่อตัวของความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ.2544 ถึง พ.ศ.2555 2) เพื่อศึกษารูปแบบความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ.2544 ถึง พ.ศ.2555 3) เพื่อศึกษาผลกระทบต่อความมั่นคง ประชาชน และประชาธิปไตย ที่เกิดจากความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ.2544 ถึง พ.ศ.2555 และ 4) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ.2544 ถึง พ.ศ.2555

ผลการวิจัยพบว่า สาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2544 ถึง พ.ศ. 2555 ประกอบด้วย ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของประชาชน การขัดกันในด้านอำนาจและผลประโยชน์ของกลุ่มการเมือง สื่อมวลชนและกลุ่มพันธมิตร การรัฐประหาร ระบบตรวจสอบถ่วงดุล รัฐธรรมนูญปี 2540 รัฐธรรมนูญปี 2550 การก่อตัวความขัดแย้งที่เป็นมูลเหตุสำคัญที่สุดคือการชุมนุมทางการเมืองโดยยึดสถานที่สาธารณะ

รูปแบบความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ.2544 ถึง พ.ศ. 2555 ประกอบด้วย สื่อมวลชนที่ไม่เป็นกลางและนำเสนอข้อมูลไม่ครบถ้วน นักวิชาการที่ไม่เป็นกลางวาทกรรม “อำมาตย์และไพร่” การชุมนุมของกลุ่มคนเสื้อเหลือง การปราบปรามและการใช้กำลังโดยรัฐ และการบังคับใช้กฎหมายอย่างไม่เป็นธรรมและไม่เท่าเทียมกัน รูปแบบความขัดแย้งที่มีระดับปัญหาสูงสุดคือการชุมนุมปราศรัยที่แยกราชประสงค์

สำหรับผลกระทบต่อความมั่นคง ประชาชน และประชาธิปไตย ที่เกิดจากความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2544 ถึง พ.ศ. 2555 ประกอบด้วย ผลกระทบทางด้านความแตกแยกของคนในชาติ จริยธรรมและ ธรรมาภิบาล ผลกระทบด้านความมั่นคง ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ การยอมรับของ ประเทศในระดับนานาชาติ ผลกระทบกับความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม ประชาธิปไตย ซึ่งผลกระทบที่มากที่สุดคือผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

ส่วนการบริหารจัดการความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2544 ถึง พ.ศ. 2555 ประกอบด้วย การสร้างความสามัคคีของคนในชาติ การแก้ปัญหาโดยสันติวิธีและการใช้กระบวนการตามระบอบประชาธิปไตย การเยียวยา การปรองดอง การให้ความเป็นธรรมตามกฎหมาย การอภิโหมในกรอบ กฎหมาย โดยสังเคราะห์เป็นต้นแบบในการบริหารจัดการความขัดแย้งประกอบด้วย 1) กระบวนการปรองดองที่มีรัฐบาลเป็นผู้นำ (Reconciliation Process Led by Government) 2) การสร้างอนาคตร่วม (Shared Future) 3) การแบ่งปันอำนาจ (Shared Power) 4) การจัดสรรผลประโยชน์ (Shared Benefits) ซึ่งผลวิจัยเชิง ปริมาณพบว่า ปัจจัยที่จะแก้ไขความขัดแย้งได้สูงที่สุดคือ การสร้างความสามัคคีของ คนในชาติ

อรอนงค์ พุกกะคุปต์ และคณะ (2559) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการความขัดแย้งของสังคมและการเมืองไทย ช่วง พ.ศ. 2551 ถึง พ.ศ. 2555 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การจัดการความขัดแย้งของสังคมและการเมืองไทย ช่วง พ.ศ. 2551 ถึง พ.ศ. 2555 รวมทั้งการแสวงหาหนทางที่จะสามารถใช้กลไกของ สภาพัฒนาการเมืองเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการสร้างความปรองดอง แห่งชาติ ผลการวิจัยพบว่า สาเหตุของความขัดแย้งคือความต้องการอำนาจและ ผลประโยชน์จากการศึกษาประเภทของความขัดแย้งทางการเมืองนั้นเกิดจาก ผลประโยชน์มากที่สุด วิธีการแก้ปัญหาในการจัดการความขัดแย้งที่ดีและ เหมาะสมในปัจจุบันคือการบูรณาการหรือการรวมตัวกัน อย่างไรก็ตาม พฤติกรรม การจัดการความขัดแย้งที่ผ่านมามุ่งเฉพาะแต่การเอาชนะกันเท่านั้น นอกจากนี้

ปัญหาที่เกิดจากความไว้วางใจในตัวบุคคลได้กลายเป็นผลกระทบที่สำคัญ ดังนั้น การแก้ไขปัญหาคือการบังคับใช้กฎหมาย หลักความยุติธรรม หลักคุณธรรมและ จริยธรรม ด้วยความร่วมมือของภาครัฐและกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง คนไทยสามารถ ที่จะสนับสนุนทางการเมืองได้โดยอาศัยหลัก 3 ประการ ได้แก่ หลักความเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา

ในส่วนข้อเสนอแนะของการศึกษานั้น ระบุว่า การส่งเสริม การดำเนินงานเพื่อจัดการความขัดแย้งที่เป็นรูปธรรมในพื้นที่ต้นแบบที่เป็นเป้าหมาย โดยการสนับสนุนการทำงานของประชาชนทั้งในระดับหมู่บ้านและตำบล สนับสนุน เครือข่ายภายในที่มีศักยภาพในการจัดการความขัดแย้ง นอกจากนี้ มุ่งสร้างแรง ขับเคลื่อนตามมาตรฐานทางสังคมมากกว่าการแก้ปัญหาของผู้มีอำนาจทางการเมือง และการทหารที่เป็นอยู่ สร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองให้กับเด็ก เยาวชนและ ประชาชน มีการสร้างความเข้มแข็งภาคพลเมืองโดยการให้รางวัลแก่ชุมชน รวมทั้ง ชื่นชมหรือสรรเสริญการทำงานของนักการเมืองที่ดี สร้างบรรยากาศที่อยู่ร่วมกัน โดยใช้หลักการของยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 ซึ่งไม่เพียงแต่จะทำให้ปัญหาเรื่องความสามัคคีของคน ในชาติลดลงหรือหมดไปเท่านั้น แต่จะทำให้ทุกปัญหาทางการเมืองของไทยลดลง หรือหมดไปด้วย การหันกลับมารักประเทศชาติจะสร้างความมั่นคงน่าอยู่อาศัยและ การยึดถือชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และพร้อมใจกันเป็นหนึ่งเดียวของคนในชาติ เป็นสิ่งที่จะทำให้ดินแดนนี้มีความสุขตลอดไป

ประภาพร สีทา (2560) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความขัดแย้งทาง การเมืองกับรัฐประหาร ปี พ.ศ. 2557 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) วิฤตการณ์ ความขัดแย้งทางการเมืองไทยที่เป็นเหตุในการทำรัฐประหาร (2) การอ้าง ความชอบธรรมในการทำรัฐประหาร (3) บทบาทของทหารในช่วงวิฤตการณ์ ทางการเมือง ผลการวิจัยพบว่า เหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้น มีสาเหตุมาจากการที่รัฐบาลพยายามเสนอร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมที่ทำให้ หลายฝ่ายไม่เห็นด้วย จึงเป็นเหตุให้มีการชุมนุมประท้วงกดดันรัฐบาลจนนำไปสู่

ความวุ่นวาย รุนแรงทางสังคม จนในที่สุดทหารก็ออกมาทำรัฐประหาร โดยทหารได้ใช้เหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองมาอ้างความชอบธรรมในการทำรัฐประหาร ประกอบกับทางรัฐบาลขาดความชอบธรรมทางการเมือง จึงส่งผลให้การทำรัฐประหารเกิดความชอบธรรมมากขึ้น นอกจากนี้ บทบาทของทหารในช่วงวิกฤตการณ์ทางการเมืองได้ปรับเปลี่ยนไปตามเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น โดยที่ทหารอาศัยเหตุการณ์และบริบทที่เกิดขึ้นในสังคมปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองจนสามารถก้าวเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองด้วยการทำรัฐประหารได้

เหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ.2556 ถึง พ.ศ.2557 ของไทยได้ทำให้ทหารสามารถก้าวเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองโดยวิกฤตการณ์ทางการเมืองได้ส่งผลให้ทหารทำการรัฐประหาร ในวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) อันมีพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้าคณะ นับเป็นการทำรัฐประหารครั้งที่ 13 ในประวัติศาสตร์ไทย สำหรับสาเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) อ้างถึงความชอบธรรมที่ต้องทำการรัฐประหารก็คือความขัดแย้งทางการเมืองที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น เกิดการประท้วงต่อต้านรัฐบาลตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2556 ถึงเดือนพฤษภาคม 2557 โดยคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย ให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) ซึ่งการประท้วงต่อต้านรัฐบาลในครั้งนั้นเริ่มจะบานปลาย ความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นได้นำไปสู่ความรุนแรง นอกจากนี้ การประท้วงที่ยืดเยื้อก็ได้สร้างความเสียหายต่อเศรษฐกิจและสังคมของไทย จนในที่สุดทหารจึงได้เข้ามาทำการรัฐประหารเพื่อยุติปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นดังกล่าว

ทัศนีย์ ปิ่นสวัสดิ์ (2561) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดชัยนาท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดชัยนาท 2) ศึกษาสาเหตุความขัดแย้งทางการเมือง 3) ศึกษาการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองด้วยความร่วมมือของภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคประชาสังคม และ 4) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดชัยนาท

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดชัยนาท มีดังนี้

1.1 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเพศกับรูปแบบการจัดการความขัดแย้งแบบประนีประนอม พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

1.2 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอายุกับรูปแบบการจัดการความขัดแย้งแบบประนีประนอม พบว่า ตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

1.3 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสถานภาพและตัวแปรระยะเวลาการอาศัยอยู่ในชุมชนกับรูปแบบการจัดการความขัดแย้งแบบประนีประนอม พบว่า ตัวแปรทั้งสองไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. สาเหตุความขัดแย้งทางการเมืองมีสาเหตุเกิดจากความขัดแย้งด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านโครงสร้าง ด้านผลประโยชน์ และด้านวัฒนธรรม

3. การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองด้วยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคประชาสังคมและภาคประชาชน มีดังนี้

3.1 การกระตุ้นความร่วมมือ โดยภาครัฐมีการสนับสนุนด้านบุคคลากร งบประมาณ และข้อมูล

3.2 การสร้างกรอบความร่วมมือ โดยมีการระบุเป้าหมายทั้งระยะสั้น ระยะกลางและระยะยาว

3.3 การระดมความร่วมมือ โดยมีการบูรณาการความร่วมมือในการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองผ่านการจัดกิจกรรมร่วมกันโดยอาศัยงานประเพณีวัฒนธรรมมาเป็นสิ่งจูงใจ รัฐมีการส่งเสริม สนับสนุนงบประมาณ ภาคประชาสังคมเป็นเจ้าภาพในการจัดกิจกรรมในการประชาสัมพันธ์

3.4 การสนธิความร่วมมือ โดยการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร
ระหว่างกันในรูปแบบของการจัดระบบเครือข่าย

4. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการความขัดแย้งทางการเมือง
คือระบบการศึกษาที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจด้านสันติวิธี
การจัดการความขัดแย้ง และบทบาทหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้
กับประชาชน และวัฒนธรรมอุปถัมภ์ ส่วนปัจจัยแห่งความสำเร็จ คือ การใช้สันติวิธี
ในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง รับฟังความคิดเห็นต่างของทุกฝ่าย มีการจัดการ
สานเสวนาโดยทุกฝ่ายมีส่วนร่วม

วรุฒม์ อินทฤทธิ์ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษากับการจัดการ
ความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า ความขัดแย้งทางการเมือง
ในสังคมไทยเป็นความขัดแย้งที่มีพื้นฐานมาจากความแตกต่างทางด้านอุดมการณ์
ประสบการณ์และความคิดเห็นทางการเมืองซึ่งความขัดแย้งทางการเมืองได้มี
พัฒนาการมาจากความขัดแย้งระหว่างชนชั้นปกครอง เป็นความขัดแย้งระหว่าง
ประชาชนกับประชาชนและนำไปสู่การกระทำความรุนแรงต่อกัน

นอกจากนี้ จากการศึกษาแนวคิดและบทบาทของการศึกษาในการ
จัดการกับปัญหาความขัดแย้ง พบว่า การศึกษามีบทบาทสำคัญทั้งในด้านของ
การป้องกันปัญหา การประสานรอยร้าวของคนในสังคม การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง
และการพัฒนาให้คนในสังคมมีความเข้าใจอันดีระหว่างกัน แนวทางการแก้ไข
ปัญหาความขัดแย้งด้วยการศึกษาที่นักวิชาการ นักการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ
รวมทั้งหน่วยงานสำคัญอย่าง UNICEF ให้ความสำคัญอย่างมากในการแก้ไขปัญหา
ความขัดแย้งของคนในสังคม คือ สันติศึกษา (Peace Education) ซึ่งเป็นวิธีการ
ที่จัดการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความอดทนต่อความแตกต่างที่เกิดขึ้น
ในสังคมและจัดการกับปัญหาความขัดแย้งได้อย่างถูกวิธี ทั้งนี้ เพราะปรัชญาพื้นฐาน
ของสันติศึกษาได้ให้ความสำคัญกับเรื่องต่างๆ ดังนี้ (เพิ่มศักดิ์ มกรภิรมย์, 2554)

1. ความมั่นคงของมนุษย์โดยรวมซึ่งอยู่เหนือความสำคัญของ
ความเป็นชาติ

2. การคุ้มครองสิทธิการเป็นประชากรโลกโดยไม่ถูกเลือกรับกับสิทธิในฐานะของผู้อื่น
3. การกระทำต่อกันในสถานะที่เป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน
4. ความชอบธรรมเป็นสิ่งที่แตกต่างหรืออยู่ในวัฒนธรรมที่ต่างไป
5. สิทธิของมนุษย์แต่ละคนบนพื้นโลกในการครอบครองทรัพย์สินและการแลกเปลี่ยนที่เท่ากัน
6. สิทธิที่จะได้รับการต้อนรับอย่างเท่าเทียมไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็ตาม
7. สิทธิที่ควรจะปกป้องมนุษย์จากความรุนแรง
8. การยอมรับในสิทธิของผู้อื่น และพร้อมที่จะเข้าใจสังคมและวิธีการปกครองของผู้คนในสังคมที่แตกต่างจากตน ไม่มองว่าตนดีกว่าผู้อื่น
9. สิทธิที่จะได้รับและเข้าถึงการพัฒนาและปกครองโดยประชาชนในรูปแบบของประชาธิปไตย

ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้ง : บริบทในสังคมไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจแนวคิดของความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้ง แล้วนำมาวิเคราะห์กับปัญหาความขัดแย้งในบริบทของสังคมไทย โดยนำเสนอใน 3 ส่วน คือ (1) การทบทวนแนวคิดว่าด้วยความขัดแย้ง (2) แนวคิดทฤษฎีของการจัดการความขัดแย้ง และ (3) การวิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย

ผลการศึกษาพบว่า ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่อยู่ในระบบสังคมที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และเป็นพัฒนาการขับเคลื่อนทางสังคม ซึ่งความขัดแย้งมีทั้งที่นำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดีกว่าเดิม และที่นำไปสู่ความเลวร้ายของสังคม สำหรับประเทศไทยความขัดแย้งเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะความขัดแย้งอันเกิดจากปัญหาทางการเมืองและการบริหารของชนชั้นนำตามโครงสร้างหลักของประเทศและความแตกต่างในอุดมการณ์ของพลเมืองไทย แนวทางของการจัดการความขัดแย้งจึงอยู่ที่การผสมผสานผลประโยชน์ และจัดการความแตกต่างด้วยสันติวิธี

2.7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการสร้างความสามัคคีปรองดอง สถาบันพระปกเกล้า (2555) ได้ทำการศึกษาวินิจฉัยเพื่อมุ่งตอบ

คำถามของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาแนวทางการสร้างความปรองดอง
แห่งชาติ สถาผู้แทนราษฎรว่า “อะไรคือรากเหง้าของความขัดแย้งทางการเมือง
ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และมีปัจจัยหรือกระบวนการใดที่ทำให้คนในสังคมสามารถ
กลับมาอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ” โดยแบ่งผลการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่หนึ่ง
คือ รากเหง้าของความขัดแย้งทางการเมืองไทย และส่วนที่สองคือ ข้อเสนอ
กระบวนการสร้างความปรองดองในชาติ

1. รากเหง้าของความขัดแย้งทางการเมืองไทย จากผลการศึกษา
พบว่า ปัญหาใจกลางคือมุมมองที่แตกต่างกันเกี่ยวกับความเป็นประชาธิปไตย
ของประเทศที่เกี่ยวข้องกับระบบการจัดการอำนาจและทรัพยากรในสังคม ระหว่าง
ฝ่ายหนึ่งให้น้ำหนักต่อการเลือกตั้งโดยเชื่อว่าความชอบธรรมของผู้บริหารประเทศ
อยู่ที่ “เสียงข้างมาก” ของประชาชน กับอีกฝ่ายหนึ่งให้น้ำหนักต่อ “คุณธรรม
จริยธรรม” ของผู้บริหารประเทศมากกว่าความเป็นตัวแทนของคนส่วนใหญ่
ซึ่งมุมมองทั้ง 2 แนวคิดนี้ ต่างก็มีทั้งกลุ่มที่เชื่อมั่นอย่างแรงกล้าในมุมมองของตนและ
กลุ่มที่อิงอยู่กับความเชื่อนั้นเพื่อแสวงหาและรักษาอำนาจตลอดจนผลประโยชน์
ส่วนตน เหล่านี้ได้ส่งผลให้ความขัดแย้งทางความคิดมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้นซึ่ง
ปัญหาใจกลางที่กล่าวไปแล้วนี้ได้เกิดขึ้นท่ามกลางบริบทของปัญหาพื้นฐานใน
สังคมไทย คือ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม อันเป็นเงื่อนไขที่ตอกย้ำให้
ความแตกต่างทางความคิดเห็นทางการเมืองกลับกลายเป็นความแตกแยกมากยิ่งขึ้น
 อีกทั้งการสะสมความรู้สึกของทั้งสองฝ่ายว่า อีกฝ่ายหนึ่งได้ใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม
ในการดำเนินการตามความเชื่อข้างต้นหรือใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ของตน อาทิ
การแทรกแซงกลไกการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ หรือการรัฐประหาร ทำให้มูลเหตุ
แห่งความขัดแย้งดังกล่าวได้ขยายตัวไปสู่วงกว้างมากขึ้น และในที่สุดได้ขยายตัวเป็น
ความขัดแย้งรุนแรงในทุกระดับของสังคมไทยจากการระดมฐานมวลชนเพื่อสนับสนุน
ฝ่ายตน และจากการเสนอข่าวของสื่อบางส่วนที่มีได้เน้นการนำเสนอข้อคิดเห็น
ที่ครอบคลุมนักการเมือง

2. ข้อเสนอกระบวนการสร้างความปรองดองในชาติ ท่ามกลาง สภาวะความขัดแย้งในปัจจุบันที่แต่ละฝ่ายยังคงยึดมั่นอยู่ในจุดยืน (Position) ของตนเอง สิ่งที่ต้องริเริ่มดำเนินการโดยเร็วคือการสร้างบรรยากาศแห่งการปรองดอง ด้วยการเปิดพื้นที่ให้ทุกฝ่ายได้มีโอกาสถกเถียงแลกเปลี่ยนข้อเสนอหรือทางเลือกและ ความเป็นไปได้ต่าง ๆ ในการสร้างความปรองดองในชาติ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ระหว่างกันมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้แต่ละฝ่ายสามารถก้าวออกจากจุดยืนที่แตกต่างกัน มาสู่จุดร่วมที่จะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้บนพื้นฐานของความจริงจิงและ จริ่งใจด้วยกระบวนการพูดคุย (Dialogue) ใน 2 ระดับ คือ ระดับตัวแทนทางการเมือง และกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง และ ระดับประชาชนในพื้นที่ในลักษณะของ “เวทีประเทศไทย” ซึ่งจะช่วยให้สังคมได้ร่วมกันแสวงหาทางออกต่อความขัดแย้ง ทางการเมืองปัจจุบัน และออกแบบภาพอนาคตของประชาธิปไตยไทย ตลอดจน กติกาทางการเมืองที่ยอมรับได้ร่วมกัน

สำหรับเนื้อหาสาระของการพูดคุยแลกเปลี่ยนซึ่งถือเป็นหัวใจ สำคัญของการปรองดองนั้นมีอยู่อย่างน้อย 6 ประเด็น โดยแบ่งเป็นระยะสั้น 4 ประเด็นเพื่อทำให้ความแตกแยกและบาดแผลที่เกิดขึ้นกับสังคมและปัจเจกบุคคล กลับคืนสู่สภาวะปกติโดยเร็ว และระยะยาว 2 ประเด็นเพื่อป้องกันความรุนแรงที่อาจ จะเกิดขึ้นจากความแตกต่างของมุมมองต่อประชาธิปไตย และเป็นการวางรากฐาน ของประเทศสู่อนาคต

2.1 ในระยะสั้น มีประเด็นที่สังคมควรต้องพิจารณาร่วมกัน ดังต่อไปนี้

2.1.1 การจัดการกับความจริงของเหตุการณ์รุนแรง ที่นำมาซึ่งความสูญเสียด้วยการสนับสนุนส่งเสริมบทบาทของคณะกรรมการอิสระ ตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.) ให้ดำเนินการค้นหา ความจริงให้แล้วเสร็จภายใน 6 เดือน และควรเปิดเผยข้อเท็จจริงของเหตุการณ์โดย ไม่ระบุตัวบุคคลในระยะเวลาที่เหมาะสมกับสถานการณ์และบริบททางสังคม ซึ่งวัตถุประสงค์ของการเปิดเผยนั้นจะต้องเป็นไปเพื่อให้สังคมได้เรียนรู้บทเรียนที่เกิด ขึ้นในอดีตและป้องกันมิให้เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นอีกในอนาคต

2.1.2 การให้อภัยแก่การกระทำที่เกี่ยวข้องผ่านกระบวนการนิรโทษกรรมคดีที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการชุมนุมทางการเมือง โดยรวมถึงกลุ่มผู้ชุมนุมทุกฝ่าย เจ้าหน้าที่รัฐและผู้บังคับบัญชา ตลอดจนผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการรักษาความสงบเรียบร้อย ซึ่งมีความเป็นไปได้อย่างน้อย 2 ทางเลือก ทางเลือกที่หนึ่ง คือการออกพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมคดีที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการชุมนุมทางการเมืองทั้งหมดทุกประเภท ทางเลือกที่สอง คือการออกพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมคดีที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการชุมนุมทางการเมืองเฉพาะคดีการกระทำความผิดตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 เท่านั้น โดยคดีอาญาที่มีมูลเหตุจูงใจทางการเมือง เช่น การทำลายทรัพย์สินของรัฐหรือเอกชน หรือการทำให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายและชีวิต จะไม่ได้รับการนิรโทษกรรมอย่างใดก็ตาม ทั้งสองทางเลือกดังกล่าวจะไม่ได้รับการนิรโทษกรรมในกรณีที่เป็นความผิดที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์

2.1.3 การเสริมสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมให้เป็นที่น่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับ และการลดเงื่อนไขของข้อกล่าวอ้างว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมในส่วนของการดำเนินการกับผู้ถูกกล่าวหาโดยกระบวนการตรวจสอบของคณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ (คตส.) โดยมีความเป็นไปได้อย่างน้อย 3 ทางเลือก ได้แก่ ทางเลือกที่หนึ่ง คือการดำเนินการกับผู้ถูกกล่าวหาด้วยกระบวนการยุติธรรมตามปกติที่มีอยู่ โดยให้เฉพาะผลการพิจารณาของ คตส. สิ้นผลลง และโอนคดีทั้งหมดให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ดำเนินการใหม่ แต่ไม่กระทบถึงคดีที่ถึงที่สุดแล้ว ทางเลือกที่สอง คือการเพิกถอนผลทางกฎหมายที่ดำเนินการโดย คตส. ทั้งหมด และให้ดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมปกติ โดยให้ถือว่าคดีดังกล่าวไม่ขาดอายุความ และทางเลือกที่สาม คือการเพิกถอนผลทางกฎหมายที่ดำเนินการโดย คตส. ทั้งหมด และไม่นำคดีที่อยู่ระหว่างกระบวนการและที่ตัดสินไปแล้วมาพิจารณาใหม่อีกครั้ง แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นอย่างใด จะต้องไม่มีการฟ้องร้อง คตส. เนื่องจากถือว่า การกระทำของ คตส. เป็นไปตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ในขณะนั้น

2.1.4 การกำหนดกติกาทางการเมืองร่วมกัน ซึ่งอาจรวมถึงการแก้ไขกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญ โดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาหาข้อสรุปร่วมกันต่อประเด็นที่อาจจะถูกมองว่าขัดต่อหลักนิติธรรมและความเป็นประชาธิปไตย และต้องหลีกเลี่ยงการสร้าง “ความยุติธรรมของผู้ชนะ” ในแง่ที่ผู้มีอำนาจรัฐเป็นผู้ตัดสินชี้ขาดโดยไม่ฟังเสียงที่เห็นต่าง อนึ่ง ประเด็นที่ต้องพิจารณาอาจรวมถึงการถ่วงดุลอำนาจระหว่างฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และองค์กรอิสระ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การตรวจสอบองค์กรอิสระการได้มาซึ่งบุคคลที่เข้าดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ หรือการยุบพรรคการเมือง

2.2 ในระยะยาว มีประเด็นที่สังคมควรต้องพิจารณาร่วมกันดังต่อไปนี้

2.2.1 การออกแบบภาพอนาคตของการปกครองระบอบประชาธิปไตยไทยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งเป็นหลักการที่ทุกฝ่ายยอมรับและยึดถือร่วมกัน โดยการเปิดพื้นที่ให้มีการพูดคุยกันถึงลักษณะความเป็นประชาธิปไตยของไทยที่คนในสังคมยังมีความเห็นแตกต่างกันอยู่ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเห็นพ้องในหลักการและกติกาทางการเมืองของระบอบประชาธิปไตยไทย

2.2.2 การวางรากฐานของประเทศเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม และการเสริมสร้างวัฒนธรรมความเป็นพลเมืองและความทนกันได้ (Tolerance) ในการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่าง ทั้งนี้ โดยทุกฝ่ายจะต้องร่วมกันสร้างบรรยากาศแห่งการปรองดอง ซึ่งในส่วนของรัฐบาลนั้นควรดำเนินการดังนี้

- 1) แสดงเจตจำนงทางการเมืองที่ชัดเจน รวมทั้งมีแนวทางที่เป็นรูปธรรมที่จะสร้างความปรองดองในชาติโดยเร็ว
- 2) สร้างความตระหนักแก่สังคมให้ทุกภาคส่วนเห็นความสำคัญของการสร้างความปรองดองในชาติ และ
- 3) มีคำอธิบายต่อเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นและเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงทั้งในรูปของตัวเงินและความรู้สึก อาทิ การให้เกียรติผู้สูญเสียทุกฝ่าย หรือการสร้างสัญลักษณ์เพื่อเป็นที่รำลึกถึงบทเรียนต่อเหตุการณ์ทางการเมืองของสังคมไทยในส่วน

ของผู้เกี่ยวข้องนั้น ทุกฝ่ายควรเร่งดำเนินการกระทำใด ๆ ที่ทำให้ผู้คนรู้สึกว่ายู่ในสังคมที่ไม่เคารพกฎหมายและหลักนิติรัฐ อาทิ การใช้มวลชนในการเรียกร้องหรือกดดันด้วยวิธีการอันผิดกฎหมาย และควรลดความหวาดระแวงระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม โดยยุติการเคลื่อนไหวใด ๆ ที่อาจถูกตีความได้ว่าเป็นความพยายามที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

2.2.3 สื่อมวลชนควรสนับสนุนกระบวนการสร้างความปรองดองและหลีกเลี่ยงการสร้างความขัดแย้งใหม่โดยนำเสนอความคิดเห็นทางการเมืองจากฝ่ายต่าง ๆ อย่างรอบด้าน

2.2.4 สังคมไม่ควรรื้อฟื้นเอาผิดกับการทำรัฐประหารที่ผ่านมาในอดีตและต้องหามาตรการในการป้องกันมิให้เกิดการรัฐประหารอีกในอนาคต พร้อมทั้งกำหนดโทษของการกระทำดังกล่าวไว้ในประมวลกฎหมายอาญา

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการดังที่กล่าวมาจะประสบผลสำเร็จได้ต้องอาศัยปัจจัยสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ 1) เจตจำนงทางการเมืองของผู้มีอำนาจรัฐที่จะสร้างความปรองดองโดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ 2) กระบวนการสร้างความปรองดองจะต้องมีพื้นที่ให้กับกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงและประชาชนจากทุกภาคส่วนในสังคมไทยได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นต่อทางออกและแนวทางป้องกันมิให้ความขัดแย้งกลับกลายเป็นความรุนแรงในอนาคต และ 3) ปัญหาใจกลางซึ่งเป็นเหตุแห่งความขัดแย้งจะต้องได้รับการแก้ไขและแปรเปลี่ยนเป็นพลังในการพัฒนาประชาธิปไตยที่พึงปรารถนาของประเทศไทย

พระมหากษัตริยา กิตติโสภโณ (แช่หลี) ดร. (2558) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ 2) เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิจัยพบว่า การสร้างความปรองดองสมานฉันท์นั้นเริ่มจากการสร้างความปรองดองในจิตใจของแต่ละคนก่อน เพื่อสร้างสันติภาพสู่สังคมภายนอก โดยใช้หลักการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ส่วนกระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านศีล 5 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้หลักการบริหารโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ คือ การวางแผน (Planning) การจัดหน่วยงาน (Organizing) การจัดสายงานและการจัดตัวบุคคล (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และ งบประมาณ (Budgeting) โดยผู้นำชุมชนจะต้องยึดหลักการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ 6 ประการ ได้แก่ หลักความถูกต้อง หลักความเหมาะสม หลักความบริสุทธิ์ หลักความยุติธรรม หลักพรหมวิหารธรรม และหลักความเสียสละ จะทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

สำหรับแนวทางการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ ดังนี้

1. กลยุทธ์ที่หนึ่ง จัดตั้งศูนย์อำนวยการกลางและศูนย์อำนวยการความสะอาดระดับชุมชนที่มีประสิทธิภาพ เช่น มีวัสดุอุปกรณ์ในการบันทึกและจัดเก็บข้อมูล เป็นศูนย์ประสานงานและขับเคลื่อนโครงการ มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
2. กลยุทธ์ที่สอง จัดอบรมประชาชนเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในการรักษาศีล 5 รวมถึงสถานศึกษา หน่วยงานราชการ โรงงาน และชุมชนอย่างต่อเนื่อง จัดทำเอกสาร แผ่นพับและสื่อการสอนเพื่อเผยแพร่โครงการให้ทั่วถึง และขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล 5 ระดับ 2 อย่างต่อเนื่อง ตามนโยบายของคณะสงฆ์
3. กลยุทธ์ที่สาม พัฒนาศักยภาพของบุคลากรทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ และสร้างจิตอาสาในการปฏิบัติงานให้เพิ่มมากขึ้น เน้นการประสานงานระหว่างบ้าน วัด และชุมชน (บวร)

4. กลยุทธ์ที่สี่ สร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผล การดำเนินโครงการที่มีคุณภาพ ขอความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาของจังหวัด เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัย ในการช่วยสร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและ ประเมินผลที่มีคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ มีการรายงานผลการดำเนินงานทั้งเชิงปริมาณ และคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

พลตรี ก้องพิทักษ์ วงศ์ศิรินรักษ์ และคณะ (2558) ได้ทำการ ศึกษาวิจัยเพื่อประมวลและวิเคราะห์ปรากฏการณ์ความขัดแย้งในสังคมไทย สาเหตุ การจัดการและกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และปัจจัยในการ เสริมสร้างความปรองดองในบริบทต่าง ๆ พร้อมทั้ง จัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการ เสริมสร้างความปรองดองแห่งชาติ

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาใจกลางของความขัดแย้งทางการเมืองไทย เกิดจากความแตกต่างในเชิงความคิด การจัดวางคุณค่าของอุดมการณ์ ประชาธิปไตยและความชอบธรรมในการจัดการผลประโยชน์ความขัดแย้งทาง การเมืองไทยในปัจจุบันถูกมองว่าเป็นความขัดแย้งที่มีความซับซ้อน แม้ทุกฝ่ายจะเห็น ตรงกันว่าระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขเป็นระบอบการ ปกครองที่มีความเหมาะสมกับสังคมไทยในปัจจุบันมากที่สุด แต่ผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ก็ยังมีความแตกต่างทางความคิดในแง่ของการให้น้ำหนักกับคุณค่าของระบอบ ประชาธิปไตยของประเทศ ซึ่งจะต้องอาศัยกระบวนการพูดคุย (Dialogue) ใน 2 ระดับ คือ ระดับตัวแทนทางการเมืองกับกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง และระดับ ประชาชนในพื้นที่ โดยเปิดพื้นที่ในลักษณะของเวทีประเทศไทย เพื่อให้ทุกภาคส่วน ในสังคมได้มีโอกาสถกเถียงแลกเปลี่ยนในวงกว้างต่อข้อเสนอ ทางเลือก และความ เป็นไปได้ต่างๆ พร้อมทั้งร่วมกันออกแบบภาพอนาคตของประชาธิปไตยไทยและ กติกาทางการเมืองที่สังคมเห็นพ้องต้องกัน

นายกี รัชพลอริยคุณ (2558) ได้ทำการศึกษาเรื่อง มาตรการ สร้างความปรองดองตามนโยบายของรัฐบาล –คสช. (คณะรักษาความสงบแห่งชาติ) จากผลการศึกษาพบว่า สังคมไทยในอดีตมีความขัดแย้งทางการเมืองเกิดขึ้น

หลายครั้ง อันเป็นความขัดแย้งทางความคิดเห็นที่แตกต่างทางการเมือง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นระยะแตกต่างกันไปตามบริบทสังคมและการเมืองไทย ในช่วงเวลานั้น ความขัดแย้งทางการเมืองดังกล่าวยังคงมีปรากฏขึ้นอยู่โดยเฉพาะภายหลังการทำรัฐประหารในปี 2549 เป็นต้นมา และได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ มีการยกระดับของความรุนแรงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง กลายเป็นการบ่มเพาะความขัดแย้งทางความเห็นต่างทางการเมืองที่รุนแรงมากขึ้น สืบเนื่องมาจากการที่แกนนำการเมืองกลุ่มต่างๆ ได้ทำการปลุกระดมมวลชนของตน โดยใช้ข้อมูลที่บิดเบือนในการยุยงปลุกปั่น และให้ร้ายฝ่ายตรงข้าม เพียงเพื่อหวังประโยชน์ทางการเมืองของกลุ่มตน ไม่คำนึงถึงความเสียหายของชาติ จนสร้างความรำคาญ ทำให้คนในชาติแตกความสามัคคี แบ่งออกเป็นฝักเป็นฝ่าย แบ่งข้าง แบ่งสี มองคนที่เห็นต่างเป็นศัตรูไม่คำนึงถึงส่วนรวม และความขัดแย้งนั้นยังกระจายรากลึกจากระดับประเทศไปจนถึงครอบครัวของคนไทยในทุกภูมิภาค จนเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงนำมาซึ่งความสูญเสีย โดยเฉพาะในเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม 2553 โดยที่สถานการณ์ดังกล่าวยังไม่มีความโน้มที่จะยุติและกลับมาสู่สถานการณ์ปกติได้ดังเดิม

ในที่สุด คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) จึงจำเป็นที่จะต้องเข้ามาควบคุมอำนาจการบริหารประเทศ เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ที่ผ่านมา โดยมีเจตนารมณ์เพื่อยุติความขัดแย้งที่ใช้ความรุนแรง สร้างความสามัคคีปรองดองเพื่อความสุขของประชาชนไทยทุกคน ซึ่ง คสช. ได้มีการจัดตั้งศูนย์ปรองดองสมานฉันท์ขึ้นทั่วประเทศในทุกระดับตั้งแต่ 28 พฤษภาคม 2557 เพื่อยุติความเห็นต่างและสร้างบรรยากาศแห่งความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ และให้ทุกหน่วยงานดำเนินการขับเคลื่อนมาตรการสร้างความปรองดองให้สอดคล้องกับนโยบายหลัก มีการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้เสนอความต้องการในการปฏิรูปประเทศ

นอกจากนี้ จากผลการศึกษายังพบว่ารัฐบาล - คสช. มีนโยบายการดำเนินการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยกำหนดเป็น Road Map เรื่องการสร้างความปรองดองเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ 3 ขั้นตอน โดยขั้นตอนที่ 1

เป็น “ขั้นการยุติความขัดแย้งเพื่อเตรียมการสร้างความปลอดภัย” และมีการขับเคลื่อนมาตรการสร้างความปลอดภัยโดยจัดตั้งศูนย์การปลอดภัยสันติภาพเพื่อการปฏิรูปทั้งในส่วนกลางและให้ครอบคลุมในระดับทุกพื้นที่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด อีกทั้งยังสั่งการให้ทุกหน่วยงานจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความปลอดภัยของคนในชาติ เพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินนโยบายของรัฐบาลและ คสช. อันเป็นมาตรการสร้างความปลอดภัยที่เกิดขึ้นในสังคมไทยตามเจตนารมณ์ของ คสช. ซึ่งการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับการสร้างความปลอดภัยตามแนวทางยุติธรรมในระบบเปลี่ยนผ่าน (Transition Justice) อันเป็นแนวทางที่มีการใช้แก้ไขความขัดแย้งในต่างประเทศที่ได้ผลมาแล้ว

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการสร้างความปลอดภัยยังคงต้องอาศัยระยะเวลาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องให้ครบองค์ประกอบ เช่น ด้านการนิรโทษกรรมที่เป็นไปตามหลักความยุติธรรมและเป็นที่ยอมรับกันได้ทุกฝ่ายเพื่อให้ความปลอดภัยนั้นเกิดขึ้นอย่างไม่มีเงื่อนไขและยั่งยืน ประกอบกับที่ผ่านมา รัฐบาลในขณะนั้นได้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นหลายคณะ ซึ่งแต่ละคณะล้วนมีผลงานวิจัยที่เสนอผลสะท้อนความจริงของความขัดแย้งได้ดียิ่ง ดังนั้น จึงควรนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์และเหมาะสมกับสังคมไทย และที่สำคัญ การดำเนินกระบวนการสร้างความปลอดภัยจะต้องสามารถตอบโจทย์ของปัญหาที่เป็นแก่นแท้ของความขัดแย้งได้อย่างตรงจุด ความปลอดภัยจึงจะเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง และยั่งยืน

ชลัท ประเทืองรัตนนา (2560) ได้ทำการศึกษาเรื่อง หนึ่งทศวรรษ การสร้างความปลอดภัยทางการเมืองไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบแนวทางในการสร้างความปลอดภัยทางการเมืองไทยของรัฐบาลในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา และค้นหาปัจจัยที่ส่งผลให้การปลอดภัยทางการเมืองไทยประสบความสำเร็จ ตลอดจนจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อนำไปสู่การสร้างความปลอดภัยของสังคมไทย และได้แบ่งผลการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่หนึ่ง ได้แก่ แนวทางในการสร้างความปลอดภัยทางการเมืองไทยของรัฐบาลในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา และปัจจัยที่ส่งผลให้การ

ปรองดองทางการเมืองไทยประสบความสำเร็จ ส่วนที่สอง ได้แก่ ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปสู่การสร้างความปลอดภัยในสังคมไทย

ผลการศึกษาในส่วนที่หนึ่ง (แนวทางในการสร้างความปลอดภัยทางการเมืองไทยของรัฐบาลในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา และปัจจัยที่ส่งผลให้การปรองดองทางการเมืองไทยประสบความสำเร็จ) พบว่า ความรุนแรงทางการเมืองไทยมีการยุติลงชั่วคราว แต่รากเหง้าของความขัดแย้งทางการเมืองไทยยังไม่ได้ได้รับการจัดการที่เพียงพอ ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาความขัดแย้งมีการเปลี่ยนแปลงรูปร่างและเปลี่ยนคู่กรณี แต่สาเหตุความขัดแย้งประเด็นสำคัญยังคงเป็นประเด็นเดิมคืออุดมการณ์ที่แตกต่างระหว่างฝ่ายที่เรียกร้องว่าประชาธิปไตยต้องมาจากการเลือกตั้งกับประชาธิปไตยที่ต้องเน้นคุณธรรมหรือความดีของผู้ปกครอง รวมถึงความขัดแย้งในประเด็นโครงสร้างอำนาจในการปกครองสำหรับการสร้างความปลอดภัยของรัฐบาลชุดต่าง ๆ ที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จด้วยสาเหตุดังต่อไปนี้

1. กลไกด้านการสร้างความปลอดภัยไม่เป็นที่ยอมรับจากผู้ที่เกี่ยวข้อง
2. การบริหารประเทศอย่างขาดหลักธรรมาภิบาลที่เพียงพอ เน้นการบริหารแบบรวมศูนย์อำนาจและเน้นระบบอุปถัมภ์
3. ขาดความต่อเนื่องและเป็นการเมืองของแต่ละรัฐบาล
4. ภาครัฐขาดกลไกขับเคลื่อนสู่สาธารณะทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น
5. ขาดกลไกเชื่อมโยงประสานผู้นำทั้ง 3 ระดับคือ ระดับบน ระดับกลาง และระดับล่าง
6. การไม่ให้ความสำคัญอย่างเพียงพอกับการตั้งกลไกระดับชาติหรือเจ้าภาพหลักขึ้นมากำกับดูแลและส่งเสริมงานด้านการสร้างความปลอดภัย

การสร้างความปลอดภัยทางการเมืองของรัฐบาลชุดต่าง ๆ มีจุดเน้นที่แตกต่างกัน เช่น การเจรจาโดยตรงระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มผู้ชุมนุมทางการเมือง การไกล่เกลี่ยโดยคนกลางโดยผู้นำทหาร การเยียวยาผู้เสียหายทาง

การเมืองด้วยงบประมาณที่แตกต่างกัน การสนับสนุนเครือข่ายภาคประชาสังคม การจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นทั่วประเทศเพื่อสร้างความปรองดอง การออกกฎหมายนิรโทษกรรมทางการเมืองให้กับทุกฝ่าย การจัดตั้งศูนย์ปรองดองเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับประชาชน อีกทั้งการสร้างสันติวัฒนธรรมของเจ้าหน้าที่ภาครัฐให้เกิดขึ้นด้วยการอบรม อย่างไรก็ตาม การสร้างความปรองดองของรัฐบาลแต่ละยุคมีจุดร่วมที่คล้ายกันคือเน้นที่การสร้างกลไกด้วยการตั้งคณะกรรมการเพื่อทำหน้าที่ในการหาข้อเท็จจริง เสนอมาตรการการเยียวยา การให้การเรียนรู้กับสังคมถึงสาเหตุของความขัดแย้ง และการเสนอมาตรการป้องกันการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

ส่วนปัจจัยที่จะส่งผลให้การปรองดองทางการเมืองไทยประสบความสำเร็จนั้นประกอบด้วยหลายปัจจัย ดังต่อไปนี้

1. ระบบการเมืองที่ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย กล่าวคือเป็นระบบการเมืองที่มุ่งหน้าสู่การเลือกตั้งและยอมรับกติกาจากการเลือกตั้ง การเลือกตั้งจะเป็นฐานของอำนาจที่มีความชอบธรรมในการทำให้ประเทศไทยมุ่งสู่ความปรองดองได้ดียิ่งขึ้น การสร้างบรรยากาศทางการเมืองที่จะนำไปสู่การเลือกตั้งอย่างเสรี โดยประชาชนสามารถมีส่วนร่วมทางการเมือง พูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้อย่างเต็มที่ภายใต้กรอบของกฎหมาย อีกทั้งพรรคการเมืองสามารถดำเนินกิจกรรมได้ตามครรลองในระบอบประชาธิปไตย รวมถึงไม่ทอดทิ้งให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอยู่นอวงอำนาจในการบริหารประเทศ จะนำไปสู่การสร้างความปรองดองทางการเมืองได้ดียิ่งขึ้น

2. ผู้นำทางการเมืองและผู้นำระดับต่าง ๆ มีเจตนาที่ชัดเจนในการสร้างความปรองดอง ลดผลประโยชน์ของกลุ่มตนลง และมีการพูดคุยกับฝ่ายอื่นเพื่อหาข้อตกลงทางการเมืองร่วมกัน นอกจากนี้ ผู้นำทางการเมืองควรบริหารประเทศด้วยความโปร่งใสในทุกระดับ ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนและมีคุณธรรม นอกจากผู้นำทางการเมืองในระดับสูงสุดแล้ว ผู้นำระดับที่ 2 ได้แก่ นักวิชาการ กลุ่มธุรกิจ องค์กรพัฒนาเอกชน สื่อมวลชน และผู้นำระดับที่ 3 ได้แก่ ผู้นำระดับ

ชุมชนควรมีเจตจำนงที่มุ่งมั่นเช่นเดียวกันในการอยากเห็นสังคมไทยก้าวไปข้างหน้า ได้โดยเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง และผู้นำทั้ง 3 ระดับควรหารือร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

3. มีระบบการศึกษาที่สร้างพลเมืองให้มีความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและคำนึงถึงเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ด้วยวิธีการให้การศึกษเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองแก่ประชาชน ด้วยวิธีการที่หลากหลาย และมีกระบวนการยุติธรรมในทุกระดับที่ให้ความยุติธรรมโดยไม่เลือกปฏิบัติ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน

4. มีระบบเศรษฐกิจที่ทำให้ประชาชนอยู่ดีกินดี ถ้าประชาชนอยู่ดีกินดี การเรียกร้องหรือการชุมนุมประท้วงก็จะไม่เกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นน้อยลง และสามารถนำไปสู่ความปรองดองได้ ทั้งนี้ การแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจควรเน้นไปในทิศทาง การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม นำไปสู่สังคมที่มีความเท่าเทียมกัน

5. โลกาวัดณ์จะนำไปสู่การกดดันให้สังคมไทยเน้นการสร้างความปลอดภัย เนื่องจากประเทศไทยไม่สามารถดำรงอยู่ได้เพียงลำพังโดยไม่ร่วมมือกันกับประเทศต่าง ๆ ในโลก โลกาวัดณ์ส่งเสริมแนวคิดประชาธิปไตย ธรรมาภิบาลและสันติภาพ ประเทศใดที่ไม่ดำเนินไปตามทิศทางดังกล่าวจะถูกต่างชาติกดดันในด้านต่าง ๆ รวมถึงการไม่ให้ความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

ผลการศึกษาในส่วนที่สอง (ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปสู่การสร้างความปลอดภัยในสังคมไทย) พบว่า แนวทางการสร้างความปรองดองควรเน้นแก้ปัญหาความรุนแรงทางกายภาพที่เห็นได้ชัดเจน ความรุนแรงด้านวัฒนธรรม (Culture Violence) และความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structure Violence) จุดเริ่มต้นที่สำคัญในการสร้างกลไกต่าง ๆ เพื่อสร้างความปรองดอง ได้แก่ การสร้างการยอมรับและความไว้วางใจให้เกิดขึ้น ทั้งนี้ โดยควรมีกระบวนการเริ่มต้นให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อทำให้เกิดการยอมรับในกลไกนั้น ๆ นอกจากนี้ การสร้างความปรองดองต้องใช้แนวทางที่หลากหลาย อันประกอบไปด้วย

1. การสร้างความปรองดองเน้นไปที่ระดับผู้นำที่มีอำนาจตัดสินใจ ทั้ง 3 ระดับในการทำงานร่วมกัน ผู้นำระดับบนคือผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจทางการเมือง มีความมุ่งมั่นและเจตจำนงที่ชัดเจนในการสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้น ผู้นำระดับกลางเป็นเหมือนข้อต่อที่จะส่งความต้องการจากผู้นำระดับบนไปยังประชาชนและจากประชาชนไปยังผู้นำระดับบน ในส่วนของผู้นำระดับล่างซึ่งเป็นผู้นำชุมชนย่อมมีอิทธิพลต่อความคิดของคนในชุมชน

2. การเปิดพื้นที่ปลอดภัย การสร้างพื้นที่กลางมีเวทีการพูดคุย และการเรียนรู้ร่วมกันของคนที่แตกต่างกัน การเปิดพื้นที่ปลอดภัยให้กลุ่มที่แตกต่างสามารถแสดงออกได้อย่างเต็มที่ มีเวทีการพูดคุยกันในระดับต่าง ๆ ทั้งระดับบน ระดับกลางและระดับล่าง เพื่อหาจุดร่วมของอนาคตการเมืองไทยโดยมีคนกลางที่ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกัน สร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นมีกติกาในการพูดคุย มีการเรียนรู้ของคนที่แตกต่างกันผ่านกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

3. การแสดงความรับผิดชอบในกระบวนการยุติธรรมกับการนิรโทษกรรม เมื่อเกิดเหตุการณ์ความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินจำเป็นต้องให้ผู้กระทำผิดได้รับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองได้กระทำ การแสดงความรับผิดชอบทำได้ในหลายรูปแบบ ผ่านทางวิธีการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการยุติธรรมในระบบปกติที่มีอยู่ ผสมผสานกับแนวคิดของความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่าน (คู่กรณีรัฐกับเอกชน) กับกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ (คู่กรณีเอกชนกับเอกชน) ซึ่งให้ผู้กระทำผิดและผู้เสียหายได้มาพูดคุยกัน มาเยียวยาความรู้สึก มารับรู้อารมณ์ ทศนคติซึ่งกันและกัน

สำหรับกรณีการนิรโทษกรรม ควรทำอย่างเป็นขั้นตอน โดยมีเงื่อนไขไม่เหมารวมให้กับทุกฝ่าย แต่มีจุดตั้งต้นนิรโทษกรรมให้กับประชาชนผู้มาชุมนุมเรียกร้องทางการเมืองซึ่งเป็นข้อเสนอแนะที่ในอดีตเกือบทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกันอยู่แล้ว

4. การเยียวยาผู้สูญเสียเป็นหน้าที่ของรัฐ และควรมีมาตรฐานที่ใกล้เคียงกันมีกรอบระยะเวลาที่เหมาะสมครอบคลุมการเยียวยาตั้งแต่ พ.ศ. 2548

จนถึง พ.ศ. 2557 และเยียวยาทั้งในรูปของเงินและจิตใจ เช่น การให้การรักษาทางการแพทย์ การให้การศึกษาสำหรับบุตร การฝึกอบรมอาชีพ การเยียวยาจะต้องรวมถึงพยายามที่จะไม่ทำให้ความรุนแรงเกิดขึ้นอีก

5. การค้นหาความจริงควรใช้แนวทางของคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ที่เคยศึกษามาแล้ว ส่วนการเปิดเผยความจริงควรเปิดเผยทุกแง่มุมและเรียนรู้มูลเหตุจูงใจต่าง ๆ รวมถึงการคุ้มครองความปลอดภัยของพยานโดยมีจุดร่วมกัน ได้แก่

5.1 การเปิดเผยข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อสาธารณะภายในเงื่อนไขของเวลาที่เหมาะสม

5.2 วัตถุประสงค์ของการเปิดเผยความจริงต้องเป็นไปเพื่อให้ศึกษาปรากฏการณ์เพื่อให้สังคมได้เรียนรู้บทเรียนที่เกิดขึ้นในอดีต และเป็นการสร้างฉันทามติร่วมกันหามาตรการเพื่อป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้นอีกในอนาคต

6. เปลี่ยนแปลงทัศนคติให้เห็นถึงประโยชน์สาธารณะ มิใช่เน้นแต่ความเป็นพวกพ้อง สร้างความเป็นชุมชนความห่วงใย (Moral Community) โดยใช้หลักธรรมทางศาสนาของทุกศาสนาเข้ามาเป็นเครื่องมือในการเชื่อมประสานให้เกิดความปรองดอง และเน้นการตัดวงจรการเผยแพร่แนวคิด อุดมการณ์ที่สุ่มเสี่ยงต่อการกระตุ้นให้เกิดการใช้ความรุนแรง เช่น การร่วมกันตรวจสอบสื่อมวลชนดังกล่าวอย่างใกล้ชิด สำหรับการสร้างสันติวัฒนธรรมควรได้รับการเผยแพร่และผลักดันผ่านทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบอย่างต่อเนื่อง

7. การปฏิรูปด้านต่าง ๆ รวมถึงด้านการปรองดอง เพื่อขจัดรากเหง้าของความไม่เป็นธรรม หลักสำคัญคือคนไทยทุกคนควรมีที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน หรือที่ในการประกอบอาชีพที่เพียงพอ ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานถ้วนหน้า เมื่อเจ็บป่วยไข้ก็ได้รับการรักษาถ้วนหน้า และดำรงตนได้อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี ไม่ถูกเลือกปฏิบัติด้วยเหตุต่าง ๆ รากเหง้าของความไม่เป็นธรรมทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองจำเป็นต้องได้รับการจัดการอย่างเหมาะสมในการปฏิรูปด้านต่าง ๆ ควรมีการปฏิรูปการเมือง ปฏิรูปสังคม เศรษฐกิจวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบและ

ต่อเนื่อง โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของในการปฏิรูปรวมถึงการเน้นการกระจายอำนาจ เพื่อให้อำนาจในการบริหารจัดการและการตัดสินใจลงไปสู่ฐานรากคือระดับชุมชน อีกทั้งการปฏิรูปด้านการสร้างความปรองดองควรเป็นประเด็นที่แยกออกมาให้เห็นอย่างชัดเจน และผลักดันด้านนี้จากระดับชาติลงสู่ท้องถิ่นเพื่อให้ทุกฝ่ายได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และมีข้อเสนอแนะจากระดับท้องถิ่นมาสู่ส่วนกลาง

จිරศักดิ์ โยมะบุตร และ วินัย ผลเจริญ (2561) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การสร้างความปรองดองสมานฉันท์หลังรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557 ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์และกระบวนการให้ความหมายและปฏิบัติการของประชาชนที่มีต่อการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น

ผลการศึกษาพบว่า ในด้านกระบวนการสร้างความปรองดองนั้น ศูนย์ปรองดองสมานฉันท์จังหวัดขอนแก่น ซึ่งอยู่ภายใต้การบริหารงานของกองทัพภาคที่ 2 และคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้แบ่งการดำเนินงานจัดตั้งศูนย์ปรองดองสมานฉันท์ขึ้นทุกอำเภอ โดยมีภารกิจในการทำให้ประชาชนมีความเข้าใจในเหตุผลของการเข้ามาบริหารงานของรัฐบาล คสช. และดำเนินการคลายความขัดแย้งระหว่างแกนนำทางการเมืองในพื้นที่ จัดเวทีเสวนาเพื่อนำไปสู่การสร้าง ความปรองดอง รวมทั้งจัดกิจกรรมการคืนความสุขให้กับประชาชนในพื้นที่

สำหรับผลการศึกษาด้านการให้ความหมายความขัดแย้งของ คสช. พบว่า รัฐบาล คสช. มองว่าประชาชนและนักการเมืองมีความต้องการทางการเมืองที่แตกต่างกันในด้านความคิดอย่างสิ้นเชิง จนไม่สามารถพูดคุยหรือตกลงกันได้ และในส่วนของประชาชนมีความคิดว่าปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมีหลายสาเหตุไม่ควรใช้การทหารนำการเมือง แต่ควรให้การเมืองนำการทหาร ทั้งนี้โดยทหารควรรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น ๆ

ส่วนผลการศึกษาในด้านปฏิบัติการของประชาชนที่มีต่อการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ พบว่า ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น ถึงแม้จะมีปัญหาความ

ขัดแย้งทางการเมืองแต่สามารถพูดคุยกันได้ ประชาชนที่มีความคิดเห็นทางการเมืองไม่กล้าแสดงตนอย่างชัดเจน เนื่องจากเกรงกลัวต่อการถูกดำเนินคดีหรือการเรียกให้รายงานตัว ซึ่งประชาชนเห็นว่าในการดำเนินการสร้างความปรองดอง รัฐไม่ควรใช้กฎหมายบีบบังคับให้คู่ขัดแย้งทางการเมืองกลัวเพราะจะไม่ได้ได้รับความร่วมมือในการสร้างความปรองดองอย่างแท้จริง และประชาชนเห็นว่าในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นยังไม่มีวี่แวงที่จะต้องมีการสร้างความปลอดภัย แต่รัฐบาลควรแก้ไขปัญหาระเบิดเศรษฐกิจให้กับประชาชนมากกว่า

ทิพวรรณ พุฒนาการณ์ (2562) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างความสามัคคีในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติที่สำคัญประการหนึ่งก็คือความขัดแย้งของคนในสังคม ความขัดแย้งอาจเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น ขัดแย้งกันในเรื่องของผลประโยชน์ ความแตกต่างทางความคิด ปัญหาทางเศรษฐกิจ หรือความแตกต่างทางอุดมการณ์ทางการเมือง ซึ่งหากความขัดแย้งดังกล่าวไม่ได้รับการแก้ไขก็อาจนำไปสู่ความแตกแยกของคนในสังคมจนยากเกินจะแก้ไข ดังนั้น จึงควรเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองให้เกิดขึ้นในสังคมไทย เพื่อธำรงไว้ซึ่งความสุขสงบร่มเย็น ทำให้สังคมน่าอยู่ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีมิตรภาพที่ดีต่อกัน และนำไปสู่ความร่วมมือกันพัฒนาประเทศไปสู่ความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมนานาอารยะประเทศ

ความสามัคคีเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่สำคัญในการหล่อหลอมให้คนในชาติมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และทำให้บ้านเมืองมีความเจริญรุ่งเรืองรอดพ้นจากภยันตรายทั้งปวง จึงกล่าวได้ว่า ความสามัคคีเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างและการดำรงอยู่ของประเทศชาติ

การเสริมสร้างความสามัคคีเป็นกระบวนการหล่อหลอมให้บุคคลในสังคมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ก่อให้เกิดพลังในการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ การเสริมสร้างความสามัคคีมีหลายวิธี เช่น การขัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการขั้นพื้นฐานที่หล่อหลอมให้บุคคลอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข โดยการปลูกฝังระเบียบวินัย การสอนให้รู้จักบทบาทหน้าที่เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม หรือโดยการสร้าง

ความปรองดองให้เกิดขึ้นในสังคม เป็นการประนีประนอมตกลงกันด้วยความใกล้เคียง
ไมตรีจิต เป็นการประสานรอยร้าวที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ ยังสามารถนำหลักการ
สร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมาเชื่อมโยงกับการสร้างความสามัคคีได้ เพราะ
หลักการนี้กล่าวถึงการรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น เคารพสิทธิของผู้อื่น เคารพ
ความแตกต่าง เคารพความเสมอภาค และเคารพกติกา รวมถึงมีความรับผิดชอบต่อ
สังคมและส่วนรวม ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้จะทำให้บุคคลอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี และ
อีกหนึ่งวิธีที่ใช้เสริมสร้างความสามัคคีได้ คือ การนำหลักคำสอนทางศาสนา
ประยุกต์และปฏิบัติ ได้แก่ หลักธรรมที่สำคัญ 4 หลักธรรม คือ สาราณียธรรม 6
สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 และสัปปุริสธรรม 7 ซึ่งหลักธรรมเหล่านี้ได้กล่าวถึง
การปฏิบัติตนในการเข้าสู่สังคม การคิด การพูด ความเมตตา ความแบ่งปัน การเสียสละ
การตอบแทน และการดูแลส่วนรวม เมื่อบุคคลสามารถปฏิบัติตามได้จะทำให้
ทุกคนในสังคมมีความสุข มีความรักความสามัคคีกลมเกลียว เมื่อสังคมปราศจาก
ความขัดแย้งจะเกิดความสงบสุข อันจะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าและความผาสุก
ในสังคมไทย

นาวาอากาศเอกหญิง ดร.ชญาดา เข้มเพชร (2564) ได้ทำการ
ศึกษาเรื่องการสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์สำหรับเยาวชนไทยโดยใช้หลักบรร :
บ้าน วัด โรงเรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างความปลอดภัย
สมานฉันท์สำหรับเยาวชนไทย การพัฒนารูปแบบการสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์
สำหรับเยาวชนไทย และ นำเสนอรูปแบบการสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์สำหรับ
เยาวชนไทย โดยใช้หลักบรร: บ้าน วัด โรงเรียน

ผลการศึกษาพบว่า การสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์สำหรับ
เยาวชนไทยที่เหมาะสม คือ การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ การใช้สื่อใหม่ และ
กิจกรรมการจิตอาสา สำหรับรูปแบบกิจกรรมนั้น ได้แก่ การอบรมเรื่อง “บวร”
กับการสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ในสังคมไทยด้วยหลักศีล 5 การจัดกิจกรรม
ธรรมะแรลลี่ กิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมสร้างเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรม
จุดเทียนแห่งปัญญา พิธีต้อนรับชาวค่ายและพิธีอำลาชาวค่าย

รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระ สตินเดชารักษ์ และคณะ (2565)

ได้จัดทำรายงานโครงการขับเคลื่อนการสร้างควมสามัคคีปรองดองสมานฉันท์ รายการค่าใช้จ่ายในการสร้างการรับรู้เพื่อให้เกิดความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ เพื่อเสนอต่อสำนักงานขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง (สำนักงาน ป.ย.ป.) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาองค์ความรู้และข้อมูลเรื่องปัญหาความขัดแย้งในการเมืองไทยและวิธีการสร้างความปรองดอง เปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการหาแนวทางสร้างความปรองดองด้วยการลงพื้นที่รับฟังความคิดเห็นและสำรวจความคิดเห็นด้วยแบบสอบถาม นำองค์ความรู้และข้อมูลดังกล่าวมาสังเคราะห์วิเคราะห์สภาพปัญหา กำหนดแนวทางและสร้างกระบวนการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง และจัดทำข้อเสนอที่ระบุแนวทาง กลไก และมาตรการในการสร้างความปรองดอง

ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) ผลการศึกษาจากภาควิชาการประกอบด้วยการทบทวนงานวิจัยและแนวคิดทฤษฎีเรื่องการปรองดอง และการสัมภาษณ์เชิงลึกนักวิชาการและผู้เกี่ยวข้อง 2) ผลการศึกษาจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ และ 3) ผลการศึกษาจากการลงพื้นที่และสำรวจความคิดเห็น

1. ผลการศึกษาจากภาควิชาการ บ่งชี้ว่าความขัดแย้งในสังคมไทยเป็นความขัดแย้งทางการเมืองทั้งในเรื่องความคิดความเชื่อทางการเมืองและความเหลื่อมล้ำในการจัดสรรทรัพยากรโดยมีปัจจัยกระตุ้นปัญหาให้รุนแรงยิ่งขึ้นจากการใช้อำนาจรัฐอย่างไม่เป็นธรรมและความเจริญก้าวหน้าด้านนวัตกรรมและการสื่อสาร เป็นความขัดแย้งที่ร้ายลึกลงไปทั้งในระดับสังคมและครอบครัว ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งดังกล่าวมีทั้งตัวบุคคล ทศนคติเชิงสถาบันและเชิงโครงสร้าง

ข้อเสนอเรื่องการปรองดองที่สำคัญของภาควิชาการคือแนวคิดเรื่องความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่านอันเป็นเครื่องมือที่ช่วยลดอคติ ความเกลียดชัง และสร้างความไว้วางใจระหว่างผู้ที่มีความขัดแย้งรุนแรง ความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่านประกอบด้วยกระบวนการต่าง ๆ ได้แก่ การค้นหาตรวจสอบข้อเท็จจริง การยอมรับ ขอภัยและแสดงความรับผิดชอบ การนิรโทษกรรม การเยียวยาและ

ชดเชยให้กับผู้ที่ได้รับผลกระทบ และการปฏิรูปหรือปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

2. ผลการศึกษาจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยมีกลุ่มตัวอย่าง 5 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ชลบุรี นครศรีธรรมราช นครราชสีมา และเชียงใหม่ พบว่า นอกจากกระบวนการในการสร้างความปรองดองตั้งข้างต้นแล้ว ในเชิงพื้นที่ ดำเนินการ การสร้างความปรองดองสามารถดำเนินการได้ทั้งในระดับตัวบุคคล ทัศนคติ เชิงสถาบันและเชิงโครงสร้าง ซึ่งผลการศึกษาจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบภาพปมความขัดแย้งมาจากความแตกต่างทางความคิดและอุดมการณ์อันเนื่องมาจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น ช่องว่างระหว่างช่วงวัย การศึกษาอบรม การได้รับข้อมูลแตกต่างกันหรือตีความข้อมูลแตกต่างกัน และความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงโอกาสและทรัพยากร ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ถูกตอกย้ำให้เห็นชัดโดยการใช้อำนาจรัฐที่ไม่เป็นธรรมและความบกพร่องหรือความด้อยประสิทธิภาพของสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ และนักการเมืองทำให้ไม่สามารถเป็นช่องทางในการแก้ไขบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ ส่งผลให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น นอกจากจะไม่สามารถบรรเทาเบาบางลงไปได้แล้วยังขยายตัวลงลึกไปสู่ชุมชน ครอบครัวและระหว่างปัจเจกชนต่าง ๆ

นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 จังหวัด ยังได้มีข้อเสนอร่วมกัน ในหลายประเด็นสำหรับทางออกของการอยู่ร่วมกันหรือการปรองดอง คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน การส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย การสร้างและบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรม การลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ การจัดหาสวัสดิการให้แก่ประชาชน และการกระจายอำนาจ ส่วนข้อเสนออย่างเป็นรูปธรรมที่ทุกพื้นที่เห็นตรงกันคือการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ การพิทักษ์สิทธิเสรีภาพประชาชนและการจำกัดบทบาทของกองทัพในทางการเมือง นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ยังได้เสนอเพิ่มเติมในเรื่องของการนิรโทษกรรมนักโทษการเมือง อย่างไรก็ตาม ในจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด พบว่า ตัวแทนจากกองทัพและหน่วยงานความมั่นคง มีความเห็นแตกต่างจากภาคส่วนอื่น ๆ ในบางประเด็น โดยให้น้ำหนักต่อการสร้าง

ความปรองดองไปที่การรณรงค์สร้างความรักความสามัคคีให้แก่ประชาชนทุกคน ในประเทศเป็นประเด็นสำคัญ ทั้งนี้ ประชาชนส่วนใหญ่มีความคาดหวังที่จะเห็นการ ประนีประนอม เลิกทะเลาะเบาะแว้งกันทั้งในระดับระหว่างชนชั้นนำและในระหว่าง ประชาชนด้วยกันเอง โดยประชาชนทั้งหมดเห็นว่าการเห็นต่างเป็นเรื่องปกติ และ สังคมที่ปรารถนาคือสังคมที่เห็นต่างแต่สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยสันติภายใต้กติกาที่ ชอบธรรม เป็นธรรมและเสมอภาค และด้วยความคาดหวังทำนองนี้ทำให้กลุ่มตัวอย่าง บางพื้นที่ให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนค่านิยมและทัศนคติด้วย

3. ผลการศึกษาจากการลงพื้นที่สำรวจความคิดเห็น พบว่า ผู้ตอบ แบบสอบถามเกือบทั้งหมดเห็นว่าการขัดแย้งในปัจจุบันของประเทศไทยเป็นความ ขัดแย้งทางการเมืองหรือนโยบายและเป็นความขัดแย้งทางความคิด สาเหตุของความ ขัดแย้งเป็นเรื่องของความต้องการอำนาจการเมือง การสูญเสียผลประโยชน์และ อำนาจการเมือง ความเหลื่อมล้ำ ความไม่เท่าเทียม การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เป็น ธรรม การไม่ยอมรับความเห็นต่างทางการเมือง การเข้าใจข้อมูลที่ได้รับต่างกัน โดยผู้ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งมีทั้งนักการเมือง นักธุรกิจ ข้าราชการทหารในอัตราส่วน ที่สูงกว่าข้าราชการพลเรือน นักวิชาการ นักศึกษา ประชาชน NGOs สื่อ และ ต่างประเทศเล็กน้อย

ผู้ตอบแบบสอบถามเกือบทั้งหมดเห็นด้วยกับแนวทางในการ จัดการความขัดแย้งด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การเจรจาสันติวิธี การไกล่เกลี่ยโดยบุคคล ที่สาม การตอรองเพื่อให้เกิดความสมดุล การไต่สวนเพื่อระงับข้อพิพาท การ ประนีประนอม การสร้างกติกาที่คู่แข่งยอมรับ การกระจายอำนาจและการปฏิรูป โครงสร้าง ทั้งนี้ ข้อมูลเบื้องต้นจากแบบสอบถามบ่งชี้ว่าประชาชนรับรู้เรื่องความ ขัดแย้งของประเทศในระดับสูงและเห็นด้วยกับการใช้วิธีการจัดการความขัดแย้ง ด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยสันติ

จากข้อมูลเปรียบเทียบความคิดของผู้ตอบแบบสอบถามตาม ปัจจัยส่วนบุคคลเรื่องเพศ การศึกษาและอาชีพ พบว่า มีลักษณะแตกต่างกัน โดยมี ภาพรวมว่าผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่า ประกอบอาชีพในภาคเอกชนและมีเพศสภาพ

LGBTQ จะมีความคิดเห็นต่อประเด็นต่าง ๆ ในเรื่องความขัดแย้งในระดับที่มากกว่า ผู้ที่การศึกษาน้อยกว่า ประกอบอาชีพข้าราชการ และมีเพศสภาพชายหรือหญิง

โดยสรุป จากการศึกษาในเชิงทฤษฎี การทบทวนงานวิจัย แบบสอบถาม การประชุมเชิงปฏิบัติการและความเห็นของนักวิชาการและผู้เกี่ยวข้อง ต่อประเด็นทางออกของความขัดแย้งหรือความปรองดองเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ ทุกฝ่ายเห็นความขัดแย้งและความเห็นต่างเป็นสิ่งปกติที่ต้องเกิดขึ้นในสังคม จึงเห็นว่าการปรองดองคือการทำให้คนในสังคมสามารถเห็นต่างกันได้แต่อยู่ร่วมกันได้ โดยสันติ ซึ่งในการนี้ ทุกกลุ่มเห็นว่าต้องดำเนินการอย่างน้อย 2 เรื่องคือ 1) การปรับความสัมพันธ์ทางอำนาจให้ใกล้เคียงกันมากขึ้นโดยการส่งเสริมรักษาระบบประชาธิปไตย ลดอำนาจรัฐ เพิ่มอำนาจประชาชน กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น การสร้างกติกาสื่อที่ซื่อสัตย์ เป็นธรรมและเสมอภาคเพื่อพิทักษ์สิทธิเสรีภาพการแสดงออกของประชาชนทุกคน และ 2) ปรับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจให้ใกล้เคียงกันมากขึ้น โดยการลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ การสร้างระบบเศรษฐกิจที่เป็นธรรม การสร้างรัฐสวัสดิการ หรืออีกนัยหนึ่งเครื่องมือสำคัญในการสร้างความปรองดองคือ “กติกาสื่อ” และ “ความยุติธรรม” ของประชาชน

อนึ่ง การที่จะดำเนินการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางอำนาจและ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในสังคมไทยให้ใกล้เคียงกันมากขึ้นหรือการสร้างกติกาสื่อและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเพื่อให้เกิดความปรองดองตามความคิดเห็น และข้อเสนอของภาคส่วนต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้น และภายใต้โอกาสและข้อจำกัดต่าง ๆ ซึ่งโอกาสที่สำคัญคือการที่ประชาชนมีฉันทามติในเรื่องความต้องการอยู่ร่วมกัน แม้มีความเห็นต่าง และข้อจำกัดที่สำคัญคือการขับเคลื่อนข้อเสนอเพื่อสร้างความปรองดองจำเป็นต้องใช้อำนาจ โครงการนี้จึงเสนอแนวทางในการขับเคลื่อนที่สามารถดำเนินการได้โดยสอดคล้องกับโอกาสและข้อจำกัดดังกล่าว คือ การขับเคลื่อนการปรองดองที่ทุกภาคส่วนสามารถมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนได้ และเป็น การขับเคลื่อนภายใต้เงื่อนไขปัจจัยที่ดำรงอยู่ของแต่ละภาคส่วนโดยใช้แนวทาง “เปิด-ปรับ-ผลัก” อันหมายถึงการดำเนินการเปิดพลังบวก ลดปัจจัยที่เป็นอุปสรรค

ต่อความปรองดอง **ปรับเปลี่ยนความรู้คิด**เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกัน และผลักดัน **การเปลี่ยนแปลง**ให้มีการแก้ไขปรับปรุงเชิงสถาบันและโครงสร้างต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของประชาชน ผ่านกลไกความร่วมมือระหว่างภาคประชาชน ภาคเอกชน และภาครัฐ (Public-Private-People Partnerships) หรือ “กลไกประชารัฐ” ซึ่งมียุทธศาสตร์ 4 ด้าน ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อความปรองดองในทันทีโดยมีเป้าประสงค์เพื่อสร้างความเป็นธรรม ลดผลกระทบด้านลบทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมต่อประชาชน ลดปัจจัยความขัดแย้ง เสริมความรู้สึkd้านบวกต่อความปรองดอง โดยคาดหวังว่าประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการปรองดอง ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งทางการเมือง ได้รับการเยียวยา ประชาชนเกิดความรู้สึkinทางบวกกับหน่วยงานที่เข้าร่วมหรือสนับสนุนโครงการ ประชาชนที่เข้าร่วมในโครงการในรูปแบบต่าง ๆ มีโอกาสเปิดใจรับฟังปัญหา ความคิด ความรู้สึกของเพื่อนร่วมสังคม และสังคมไทยเรียนรู้กระบวนการประชาธิปไตย ตัวอย่างมาตรการสำหรับยุทธศาสตร์นี้ได้แก่ โครงการที่เกี่ยวกับการเยียวยา การชดเชย การสร้างความเข้าใจระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การส่งเสริมทัศนคติที่จำเป็นต่อความปรองดอง มีเป้าประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ผู้นำและชนชั้นประชาชน สื่อมวลชน ข้าราชการ นักการเมือง มีทัศนคติและวิถีปฏิบัติที่สอดคล้องกับคุณค่าในระบอบประชาธิปไตย โดยคาดหวังว่าประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิเสรีภาพของตนเองตามกฎหมาย ประชาชนรับทราบช่องทางในการเข้าถึงกระบวนการทางกฎหมาย ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของตนเองในกระบวนการปรองดอง หน่วยงานที่เข้าร่วมโครงการมีภาพลักษณ์ที่ดีในเรื่องของการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของประชาชน ผู้นำ ชนชั้นนำ สื่อมวลชน ข้าราชการและนักการเมืองตระหนักถึงหลักการพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย ตัวอย่างมาตรการสำหรับยุทธศาสตร์นี้ได้แก่ โครงการที่ผลิต เผยแพร่และส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตย

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การปฏิรูปเชิงสถาบันเพื่อสร้างความปรองดอง มีเป้าหมายเพื่อปฏิรูประเบียบการเมือง เศรษฐกิจและสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกัน โดยสันติในระบอบประชาธิปไตย ปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนยอมรับ โดยคาดว่าจะสังคมไทยมีพลังสนับสนุนกลไกเชิงสถาบันในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติ ระเบียบการเมือง เศรษฐกิจและสังคมที่เป็นอุปสรรคต่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติในระบอบประชาธิปไตยได้รับการพิจารณาและเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงกระบวนการยุติธรรมได้รับความสนใจจากสังคม ตัวอย่างมาตรการสำหรับยุทธศาสตร์นี้ได้แก่ โครงการที่เกี่ยวกับการสร้างสถาบันในระบอบประชาธิปไตยที่ยั่งยืนทั้งสถาบันในเชิงองค์กรบูรณาการและสถาบันในเชิงระเบียบปฏิบัติ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การปฏิรูปโครงสร้างเพื่อสร้างความปรองดอง มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางการเมืองที่สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในระบอบประชาธิปไตยได้ โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ให้ความสำคัญเป็นธรรมแก่ประชาชน โครงสร้างทางสังคมที่ส่งเสริมสิทธิ เสรีภาพและศักยภาพของประชาชน โดยคาดว่าจะประชาชนสามารถสะท้อนความต้องการ การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างด้านต่าง ๆ สังคมตระหนักถึงโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรมมากขึ้น ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมสิทธิ เสรีภาพและศักยภาพของประชาชน ลดลง ตัวอย่างมาตรการสำหรับยุทธศาสตร์นี้ได้แก่ โครงการที่ลดอุปสรรคหรือส่งเสริมศักยภาพเชิงโครงสร้างที่ตอบสนองความต้องการของประชาชน

2.7.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion)

เอกรินทร์ ต่วนศิริ (2562) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ชุมชนในพื้นที่ ความรุนแรง: ว่าด้วยการยึดเหนี่ยวทางสังคมของชุมชน ในอำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี (Community in Ongoing Violence: On Social Cohesion in Mayo District, Pattani Province) ออกแบบและดำเนินการโดยสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการที่โครงการใช้ในการฟื้นฟูและสร้างความกลมเกลียวทางสังคม และเพื่อ

ประเมิน ประสิทธิภาพของกระบวนการที่มีต่อการยึดเหนี่ยวทางสังคม โดยอาศัยระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Method) ทั้งในเชิงปริมาณและ คุณภาพ บทความชิ้นนี้เสนอว่า การทำโครงการในลักษณะดังกล่าวเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในการสร้างการยึดเหนี่ยวทางสังคมซึ่งเป็นดังตาข่าย ที่รองรับความรุนแรง เป็นเงื่อนไขที่นำไปสู่การร่วมมือร่วมมือในการแก้ไขความขัดแย้ง และส่งผลต่อความยั่งยืนของสันติภาพที่เกิดขึ้นได้ในที่สุด ซึ่งหลังการดำเนินโครงการ พลวัตของการสร้างการยึดเหนี่ยวทางสังคมพัฒนาไปในทิศทางบวกในหลายมิติทั้งในระดับกลุ่ม กล่าวคือ โครงการเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างสายสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างคนภายนอก (คณะผู้จัดโครงการ) กับคนภายในชุมชน และเป็นจุดเริ่มต้นของการสานสายสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการ และในระดับปัจเจก กล่าวคือ โครงการสามารถเปลี่ยนแปลง ทัศนคติของผู้เข้าร่วมโครงการและเยาวชนผู้ช่วยโครงการซึ่งเป็นเยาวชนจากนอกพื้นที่ให้มีทัศนคติที่ดีต่อกันและมีความไว้วางใจ ต่อกันมากยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ดี การดำเนินโครงการดังกล่าวยังมีข้อจำกัดหลายประการ ทั้งปัญหาผู้เข้าร่วมโครงการที่ไม่มีความหลากหลายเพียงพอ การขาดการเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมย่อยภายใต้โครงการ และที่สำคัญทุนทางสังคมดั้งเดิมซึ่งมีสมรรถภาพของการยึดเหนี่ยวทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุนทางสังคมด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นยังไม่ถูกนำมาใช้อย่างเต็มที่ ซึ่งส่งผลให้เกิดทุนทางสังคมใหม่อันหมายถึงความสัมพันธ์ข้ามกลุ่มระหว่างรัฐกับชุมชน ระหว่างประชาชนต่างศาสนาและระหว่างภายในกับภายนอกพื้นที่ที่ปรากฏให้เห็นแต่เพียงเบาบางเท่านั้น จึงไม่เพียงพอสำหรับการสร้างการยึดเหนี่ยวทางสังคมได้ในระยะยาว อย่างไรก็ตาม แนวคิดและวิธีการที่ใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้โครงการนี้ก็ยังมีศักยภาพในการพัฒนา ปรับปรุงเพื่อให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นได้ในอนาคต

สมฤดี สงวนแก้วและคณะ (2020) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคม Important Roles Factors Affecting Social Cohesion แนวคิดความเชื่อมั่นทางสังคมมีคุณูปการต่อสังคมในแง่ที่ก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นทางสังคม ซึ่งเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนและเป็นความจำเป็นที่รัฐจะต้องสร้างขึ้น เพื่อความมั่นคงของชาติ

พัฒนาการที่ยาวนานและความสนใจที่เพิ่มขึ้นทำให้แนวคิดนี้ถูกห่อหุ้ม ด้วยคตินิยม และจุดเน้นของผู้ศึกษาในศาสตร์สาขาต่าง ๆ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอนิยาม ความหมาย ตัวแปรสำคัญที่มีผลต่อการสร้างความเชื่อมั่นทางสังคม และเพื่อถกเถียงถึง ข้อจำกัด ความท้าทายของความเป็นพหุวัฒนธรรมในสังคม และเพื่อเสนอแนวคิดความเชื่อมั่น ในชุมชนซึ่งเป็นการแก้ปัญหาความซับซ้อนของแนวคิด โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า แรงจูงใจในการเป็นสมาชิก การรับรู้ความเชื่อมั่น การมีส่วนร่วม ค่านิยมของชุมชนที่ยึดถือร่วมกัน ทูทางสังคม และบทบาทของสถาบัน ล้วนส่งผลต่อการสร้างความเชื่อมั่นทางสังคมของคนในสังคมทั้งสิ้น

คณะกรรมการพิจารณาบูรณาการข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อสร้างความสามัคคีปรองดอง (2560) ศึกษาเรื่อง เอกสารความเห็นร่วมเพื่อสร้างความสามัคคีปรองดอง โดยสรุปประเด็นปัญหาความขัดแย้งไว้ 10 ด้าน ดังนี้

- 1) ด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม สาเหตุความขัดแย้งเกิดจาก การบังคับใช้กฎหมาย ควรมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเหมาะสม เสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติ, กระบวนการยุติธรรมควรยึดหลักนิติธรรม/ความเสมอภาค/ ความรวดเร็ว/ความเป็นธรรม และการทบทวนกฎหมายให้ทันสมัย สอดคล้องกับความเป็นของสังคม และกฎหมายกติกาสากลระหว่างประเทศ
- 2) ด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และสาธารณสุข สาเหตุความขัดแย้งเกิดจาก ด้านเศรษฐกิจ การกระจายรายได้สู่ชนบท, การแก้ปัญหาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ และการกระจายความเท่าเทียมด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม การสร้างความเท่าเทียมทางสังคม, การกระจายอำนาจให้ท้องถิ่น และการให้ความสำคัญกับสังคมพหุวัฒนธรรม การศึกษา การปฏิรูประบบการศึกษาทั้งระบบ, การสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา และการแก้ปัญหาคูณด้านสาธารณสุข ความเท่าเทียมและการเข้าถึงบริหารด้านสาธารณสุข, การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการรักษา/ระบบการให้บริการ และการเพิ่มบุคลากรด้านสาธารณสุขให้มีคุณภาพและทั่วถึงทุกพื้นที่
- 3) ด้านการเมือง สาเหตุความขัดแย้งเกิดจาก การส่งเสริมการเมืองภาคประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้อง, การวางระบบการเลือกตั้งที่มีกติกากฎกติกาเป็นที่ยอมรับ และ

ดำเนินตาม Roadmap และการยอมรับผลการเลือกตั้ง การทำงานร่วมกัน รวมถึง การสร้างความเข้าใจและใช้กลไกรัฐสภาแก้ปัญหา 4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม สาเหตุความขัดแย้งเกิดจากการสร้างความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่ ก่อนที่หน่วยงานภาครัฐจะมีการดำเนินโครงการฯ ต่าง ๆ, การส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของประชาชนทุกภาคส่วน และการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความทันสมัย 5) ด้านยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี สาเหตุความขัดแย้งเกิดจาก เนื้อหาสาระของยุทธศาสตร์ 20 ปี ได้แก่ ใช้หลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และพัฒนาระบบการศึกษาไทย, การนำไปใช้/ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยการเสริมสร้างความรับรู้ ทำความ เข้าใจและสร้างการยอมรับให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และกระบวนการได้มาของ ยุทธศาสตร์ 20 ปี เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนจากการรับฟังความคิดเห็นใน การดำเนินการปฏิบัติกับยุทธศาสตร์ชาติทุกชั้นตอน 6) ด้านการต่างประเทศ สาเหตุ ความขัดแย้งเกิดจาก สนับสนุนการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชน, เสริมสร้างการ รักษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และดำเนินการตามกฎหมายและกฏกติกา ระหว่างประเทศ 7) ด้านความเหลื่อมล้ำ (การครอบครองที่ดิน/การบริหารจัดการน้ำ) สาเหตุความขัดแย้งเกิดจาก การปฏิรูปการบริหารจัดการน้ำ, การจัดสรรที่ดิน ให้ประชาชน และการจำกัดสิทธิ์ในการถือครองที่ดินของกลุ่มนายทุนทั้งในประเทศ และต่างประเทศ 8) ด้านการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชั่น สาเหตุความขัดแย้งเกิด จาก การปลูกฝังค่านิยมด้านการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชั่น การปลูกฝังเยาวชน ผ่านสถานศึกษาและการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับข้าราชการและนักการเมือง, การส่งเสริมกลไกของรัฐให้มีประสิทธิภาพ และการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมให้มี ประสิทธิภาพและปราศจากการแทรกแซง 9) ด้านการสื่อสารมวลชน สาเหตุความ ขัดแย้งเกิดจาก จรรยาบรรณของสื่อมวลชน, การปฏิรูปและกำกับดูแลสื่อ และ หลักประกันความเป็นอิสระของสื่อ 10) ด้านการปฏิรูป สาเหตุความขัดแย้งเกิดจาก การปฏิรูปด้านการบริหารราชการแผ่นดิน, การปฏิรูปด้านสังคม และกระบวนการ ดำเนินการปฏิรูป

บทที่ 3

วิธีการ

ดำเนินการศึกษา

ดังเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า “ความสามัคคี” เป็นสิ่งสำคัญและถือเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานในการดำรงอยู่ของชาติบ้านเมือง ส่วน “ความปรองดอง” นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างความเชื่อมั่นว่าคนไทยจะอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสงบสุข สอดคล้องกับวิถีชีวิตและจารีตประเพณีอันงดงามที่สั่งสมมาอย่างยาวนานตามประวัติศาสตร์ของชาติไทย ด้วยเหตุนี้ คณะกรรมการการทหารและความมั่นคงของรัฐจึงได้ทำการศึกษาเรื่อง “แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ” ด้วยคาดหวังว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการเสริมสร้างพลังอำนาจของชาติในทุก ๆ ด้าน เป็นแรงผลักดันที่จะนำพาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า สร้างโอกาสในการแข่งขันกับนานาประเทศบนเวทีโลก เอื้ออำนวยให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคมที่มีความเข้มแข็ง อบอุ่นและปลอดภัย อันจะเป็นการขับเคลื่อนประเทศไปสู่อนาคตตามแนวทางของยุทธศาสตร์ชาติอย่าง “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน”

3.1 วิธีการศึกษาวิจัย

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ” เป็นการศึกษาโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย แนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งและกระบวนการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองอันจะนำไปสู่การบริหารจัดการความขัดแย้งและข้อเสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองในประเทศไทย

3.1.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

(1) ส่วนที่หนึ่ง การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีความขัดแย้ง ประเภทของความขัดแย้ง สาเหตุของความขัดแย้ง การบริหารจัดการความขัดแย้ง ความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) และแนวทางการสร้างความสามัคคีปรองดอง (Reconciliation)

(2) ส่วนที่สอง การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion)

(3) ส่วนที่สาม การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

3.1.2 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นการศึกษาโดยใช้แบบสอบถามกลุ่มประชาชนเพื่อให้ได้ข้อมูลในภาพรวมเกี่ยวกับประเด็นความขัดแย้งในปัจจุบัน สาเหตุของความขัดแย้งดังกล่าว ระดับความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคมปัจจุบัน (Social Cohesion) และ การสร้างความปรองดองของคนในชาติ (Reconciliation)

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

(1) **แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง**ของ Karl Marx, Max Weber, George Simmel, Gaetano Mosca, Lewis A. Coser และ Theodore Caplow รวมทั้งแนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งของศาสตร์สาขาต่าง ๆ ได้แก่ จิตวิทยา สังคมวิทยา มานุษยวิทยา

(2) **แนวคิดเกี่ยวกับประเภทของความขัดแย้ง**ของนักวิชาการต่างประเทศและนักวิชาการในประเทศไทย ได้แก่ แนวคิดของ Moore, March and Simon, Ramsbotham, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญยากร) และศาสตราจารย์ ดร.ลิขิต ธีรเวคิน

(3) **แนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุของความขัดแย้ง**ของนักวิชาการต่างประเทศและนักวิชาการในประเทศไทย ซึ่งแนวคิดของนักวิชาการต่างประเทศที่ทำการศึกษ เช่น แนวคิดของ Mack and Snyder, Filley, Bar-Tal, Karl Marx, Max Weber, George Simmel, Dahrendrof, Lewicki et al., Follett, Galtung และ Schmidt, Thomas, Millgate, and Oison

ส่วนแนวคิดของนักวิชาการในประเทศไทยที่ทำการศึกษา เช่น แนวคิดของนิธิ เอียวศรีวงศ์, ชลัท ประเทืองรัตนา, ทิพวรรณ พงษ์ภากรณ์, ดร.เฉลิมศักดิ์ บุญนา และอาจารย์สุนิสา เขาวนเมธากิจ, กรุณา มธุลาภรังสรรค์, ดร.สุภัศตรา แก้วประดิษฐ์ ทรัพย์ชุกุล และคณะ, ดร.ศิริลักษณ์ ประสันแพงศรี และ ผศ.ปรีชาวัชร เศรษฐภัทรไพศาล, พระพรหม คุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) และ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญจากร)

(4) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการความขัดแย้ง ของนักวิชาการต่างประเทศและนักวิชาการในประเทศไทย ซึ่งแนวคิดของนักวิชาการต่างประเทศที่ทำการศึกษา เช่น แนวคิดของ Coffey, Cook, & Hunsaker, Kennrth W. Thomas Raph H. Killmann Filley, Johnson David, & Johnson Roger, Galtung, Lederach, Daniel Dana และ Mayer

ส่วนแนวคิดของนักวิชาการในประเทศไทยที่ทำการศึกษา เช่น แนวคิดของรองศาสตราจารย์ ดร.ธีระ สิ้นเดชารักษ์ และคณะ, ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, วันชัย วัฒนศัพท์, ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล, จุฑา เทียนไทย, สุภัตรา จิตตเสถียร, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) และพระไพศาล วิสาโล

(5) แนวคิดเรื่องความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) ของ Emile Durkheim, Noah Friedkin และ Jane Jenson

(6) แนวทางการสร้างความสามัคคีปรองดองของนักวิชาการ ต่างประเทศและนักวิชาการในประเทศไทย ซึ่งแนวคิดของนักวิชาการต่างประเทศที่ทำการศึกษา เช่น แนวคิดของ Abu-Nimer, Bercovitch et al, Luc Huyse, Van Ness & Strong, Brandon Hamber, Stef Vandeginste, Mark Freeman and Priscilla B. Hayner, Maslow, Ronald Fisher

ส่วนแนวคิดของนักวิชาการในประเทศไทยที่ทำการศึกษา เช่น แนวคิดของปริญญา เทวานฤมิตรกุล, ชลัท ประเทืองรัตนา, ทิพวรรณ พงษ์ภากรณ์, วีระ อำพันสุข, จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์, ศิริรัตน์ แอดสกูล, จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, ยศวันต์ บริบูรณ์ธนา, พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, ชัยวัฒน์ สถาอานันท์

(7) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้องกับการบริหารจัดการความขัดแย้ง แนวทางการสร้างความสามัคคีปรองดอง และความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion)

3.2.2 ข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถามผ่านเครื่องมือ Google form ในหัวข้อ “แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ” ช่วงระหว่างวันที่ 11 เมษายน ถึงวันที่ 4 พฤศจิกายน 2566 จำนวน 675 คน

(1) ขั้นตอนการทำและการตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม ผู้ศึกษาได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

1.1) ศึกษาเอกสาร ทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และขอคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา

1.2) พิจารณากำหนดหัวข้อคำถาม และสร้างชุดคำถาม ในการกำหนดแบบข้อคำถามให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.3) ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบสอบถามเสนอ ต่อผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหาของการศึกษา

(2) ขั้นตอนและวิธีการส่งแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามที่ได้รับการพิจารณาและได้รับความเห็นชอบจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว นำแบบสอบถามมาจัดทำผ่าน Google form ขอความร่วมมือให้กับกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามทางออนไลน์ (Application Line) ที่ประกอบด้วย ข้าราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ ธุรกิจส่วนตัว/เจ้าของกิจการ พนักงานเอกชน/ผู้รับจ้างทั่วไป อาจารย์ นักวิชาการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา นักการเมือง/สังกัดพรรคการเมือง และเกษตรกร

(3) ขั้นตอนและวิธีการเก็บข้อมูลจากคำตอบของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยเก็บข้อมูลผ่าน Google form ระบบออนไลน์ผ่าน Application line ตามเวลาที่กำหนด และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ต่อไป

3.2.3 ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion)

โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจง ตามแนวทางของ American Statistical Association (1997) เพื่อตรวจสอบและยืนยันข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามผ่าน Google Form โดยมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) ได้แก่ โดยนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.) รุ่นที่ 65 นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์เสนาธิการทหาร รุ่นที่ 64 และโดยนักศึกษาหลักสูตรจิตวิทยาความมั่นคง (สจว.) รุ่นที่ 123 ประเด็นความขัดแย้ง 6 ประเด็นดังนี้ (1) ทางการเมือง (2) ด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม (3) ความเหลื่อมล้ำ (ด้านเศรษฐกิจและสังคม, การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ด้านการศึกษา) (4) การทุจริตคอร์รัปชัน (5) การนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน และ (6) การละเมิดสิทธิมนุษยชน/สิทธิขั้นพื้นฐาน

2) รวบรวมข้อมูลผลการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) โดยการรับฟังการนำเสนอ โดยพล.อ. วรพงษ์ สง่าเนตร เป็นประธาน ในวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ.2566 ณ อาคารเอนกประสงค์ วปอ.สพท.

3.2.4 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive selection) จำนวน 11 คน ตามแนวทางของ Bernard (2011) เพื่อตรวจสอบและยืนยันข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion)

1) พิจารณาคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารจัดการความขัดแย้งและสันติวิธี จำนวน 11 คน ประกอบด้วย วุฒิสมาชิก อาจารย์มหาวิทยาลัย และผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี

2) นัดหมายและดำเนินการสัมภาษณ์ โดยคณะผู้ศึกษาได้ นัดหมายผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อดำเนินการสัมภาษณ์ ทั้งโดยการสัมภาษณ์ ณ สถานที่ตั้งและผ่าน Application zoom

3) รวบรวมข้อมูล โดยเตรียมเครื่องมือในการบันทึกเทป และ นำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ” เป็นการศึกษาโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบผสมผสาน กล่าวคือ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ การใช้แบบสอบถามผ่าน Google Form การทำแบบการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูล องค์ความรู้ ตัวแบบเกี่ยวกับความขัดแย้งและการสร้างความปลอดภัยที่ชัดเจน ได้แก่

3.1.1 แบบสอบถาม เรื่อง “แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ” ประกอบด้วย แบบสอบถามมีทั้งหมด 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบด้วย ภูมิภาค อาชีพ อายุ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้

ส่วนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับประเด็นความขัดแย้งและสาเหตุของความขัดแย้ง กลุ่มที่มีความเห็นต่าง และสาเหตุหลักของความขัดแย้ง ได้แก่

1 ข้อคำถามเกี่ยวกับประเด็นความขัดแย้งและสาเหตุของความขัดแย้ง ประกอบด้วย 1.1) ความขัดแย้งประเด็นทางการเมือง 1.2) ความขัดแย้งประเด็นด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม 1.3) ความขัดแย้งประเด็นความเหลื่อมล้ำ 1.4) ความขัดแย้งประเด็นการทุจริตคอร์รัปชัน 1.5) ความขัดแย้งประเด็นการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน 1.6) ความขัดแย้งประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน/สิทธิขั้นพื้นฐาน

2. กลุ่มบุคคลที่มีความคิดเห็นแตกต่าง ประกอบด้วย ผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ ข้าราชการ /พนักงานรัฐวิสาหกิจ ธุรกิจส่วนตัว/เจ้าของ

กิจการ พนักงานเอกชน/ผู้รับจ้างทั่วไป อาจารย์ นักวิชาการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา
นักการเมือง/สังกัดพรรคการเมือง เกษตรกร ชาวสวน ชาวนา ชาวไร่

3. ประเด็นความขัดแย้งเกิดจากสาเหตุหลัก ประกอบด้วย
คน โครงสร้างองค์กร และ ระบบบริหารจัดการ/ระบบการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

ส่วนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับประเด็นความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์
ในสังคม (Social Cohesion) และการสร้างความปรองดองของคนในชาติ
(Reconciliation) ประกอบด้วย

1. ประเด็นความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) ประกอบด้วย 5 ด้านได้แก่ 1.1) ความเชื่อมั่นในสถาบันสำคัญๆ ของรัฐ 1.2) ความรู้สึกถึงความต้องการ/เสียงเรียกร้อง ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ 1.3) ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 1.4) ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน 1.5) ความรู้สึกที่สังคมปลอดภัย การทุจริตและคอร์รัปชัน

2. การวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม ประกอบด้วย
2.1) ความรู้สึกต่อกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มของตน 2.2) ความรู้สึก
อย่างไรเมื่อเข้าไปอยู่เพียงลำพังในกลุ่มที่เห็นต่าง 2.3) ทำอย่างไรในการรักษาระยะห่าง
ระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่าง 2.4) ความรู้สึกว่ามีวิถีชีวิตถูกต้องค่า /กลั่นแกล้งจาก
กลุ่มที่เห็นต่าง 2.5) การเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่าง 2.6) ความรู้สึก/การปฏิบัติ
ในประเด็นด้านวัฒนธรรมกับกลุ่มที่เห็นต่าง 2.7) การสร้างความสามัคคีปรองดอง

โดยแบบสอบถามแบบใน ส่วนที่ 2 และ 3 เป็นแบบประเมินค่า Likert
Scale วัดระดับความคิดเห็น 5 ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยมากที่สุด (5 คะแนน) เห็นด้วย
(4 คะแนน) ไม่แน่ใจ (3 คะแนน) ไม่เห็นด้วย (2 คะแนน) และ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
(1 คะแนน)

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม
ซึ่งผู้ศึกษาได้แปลความหมายของค่าเฉลี่ยความคิดเห็นให้เป็นช่วงแต่ละช่วงเท่ากัน
ได้ ดังนี้

1. ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 การแปลความหมายระดับ มากที่สุด
2. ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 การแปลความหมายระดับ มาก
3. ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 การแปลความหมายระดับ ปานกลาง
4. ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 การแปลความหมายระดับ น้อย
5. ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 การแปลความหมายระดับ น้อยที่สุด

3.1.2 แนวทางการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก

เรื่อง “แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ” ประกอบด้วย

คำถามที่ 1 : ท่านคิดว่าปัจจุบันประเทศไทยมีความขัดแย้งหรือไม่

คำถามที่ 2 : ท่านคิดว่าความขัดแย้งที่มีอยู่ในขณะนี้ เป็นความขัดแย้ง

ในประเด็นใด (การเมือง กฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม ความเหลื่อมล้ำต่าง ๆ การทุจริตคอร์รัปชัน การละเมิดสิทธิมนุษยธรรม หรือเพราะการนำเสนอข่าวที่ไม่เป็นกลาง หรือในประเด็นอื่น ๆ)

คำถามที่ 3 : ท่านคิดว่าประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้น มีความเชื่อมโยงกันหรือไม่ และอะไรเป็นประเด็นความขัดแย้งหลักของประเทศไทย ในขณะนี้

คำถามที่ 4 : จากประเด็นความขัดแย้งที่ท่านได้กล่าวถึงนั้น มีสาเหตุมาจากอะไรบ้าง ท่านพอสรุปให้เราได้ไหม

คำถามที่ 5 : จากประเด็นความขัดแย้ง และสาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งที่กล่าวถึงนั้น ถ้าจะสร้างความรักความสามัคคีปรองดองให้เกิดขึ้น ท่านมีแนวความคิดที่ จะดำเนินการอย่างไร ขอให้แยกตอบให้ชัดเจนอย่างน้อย 3 ส่วน คือ 1) ในส่วนของประชาชนคนไทยกลุ่มต่าง ๆ

2) ในส่วนของโครงสร้าง/กลไกในการบริหารจัดการ รวมทั้งกฎหมายด้วย

3) ในส่วนของขั้นตอนวิธีการ ระบบแนวทางในการสร้างความสามัคคีปรองดอง

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และการวิจัย

เชิงปริมาณ (Quantitative research) ผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล (Data collection) ดังนี้

3.4.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญ โดยกระบวนการจัดการประชุมและการสัมภาษณ์ที่เกิดขึ้นจัดให้อยู่ในรูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) เพื่อช่วยกันระดมความคิดร่วมกัน การวิพากษ์การถกแถลง อันทำให้บรรลุวัตถุประสงค์การศึกษาของเอกสารฉบับนี้

ทั้งนี้ในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ได้ดำเนินการด้วยวิธีการดังนี้

(1) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) ดำเนินการโดย

1) นักศึกษาวิทยาลัยวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.) รุ่นที่ 65 จัดสัมมนา ในวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 ประเด็น (1) ทิศทางการเมือง (2) ด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม (3) ความเหลื่อมล้ำ (ด้านเศรษฐกิจและสังคม, การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ด้านการศึกษา)

2) นักศึกษาวิทยาลัยเสนาธิการทหาร รุ่นที่ 64 ในวันที่ 24 เมษายน พ.ศ.2566 ประเด็นที่ (4) การทุจริตคอร์รัปชัน

3) นักศึกษาหลักสูตรจิตวิทยาความมั่นคง (สจว.) รุ่นที่ 123 วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2566 ประเด็นที่ (5) การนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน และ (6) การละเมิดสิทธิมนุษยชน/สิทธิขั้นพื้นฐาน

(2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 11 ท่าน ดังมีรายนามต่อไปนี้ 1) พล.อ.บุญสร้าง เนียมประดิษฐ์ ประธานคณะกรรมการการทหารและความมั่นคงของรัฐ วุฒิสภา 2) นายจเด็จ อินสว่าง รองประธานคณะกรรมการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของ

ประชาชน คนที่หนึ่ง 3) พล.อ.พหล สง่าเนตร สมาชิกวุฒิสภา 4) นพ.อำพล จินดาวัฒนะ สมาชิกวุฒิสภา 5) นพ.พลเดช ปิ่นประทีป สมาชิกวุฒิสภา 6) ศ.กิตติคุณ ดร.สุริชัย หวันแก้ว ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 7) ศ.ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์อาจารย์ประจำสาขาวิชาการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 8) ดร.สันติ กนกธนาพร อดีตผู้อำนวยการสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (Asian Productivity Organization : APO) และอดีตเลขาธิการองค์การเพิ่มผลผลิตแห่งเอเชีย ณ ประเทศญี่ปุ่น 9) รศ.ดร.ธนพร ศรียากุลนายกสมาคมรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 10) รศ.ดร.ภูมิ มูลศิลป์ คณะบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 11) นายศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ ผู้อำนวยการสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า

3.4.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสารทางวิชาการ งานวิจัย บทความ สรุปลงการประชุมสัมมนา และสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รวมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์

3.5 ขั้นตอนการดำเนินการศึกษา

สำหรับขั้นตอนการดำเนินการศึกษา ปรากฏรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.5.1 ขั้นตอนที่ 1 เป็นการศึกษาทบทวนเอกสาร

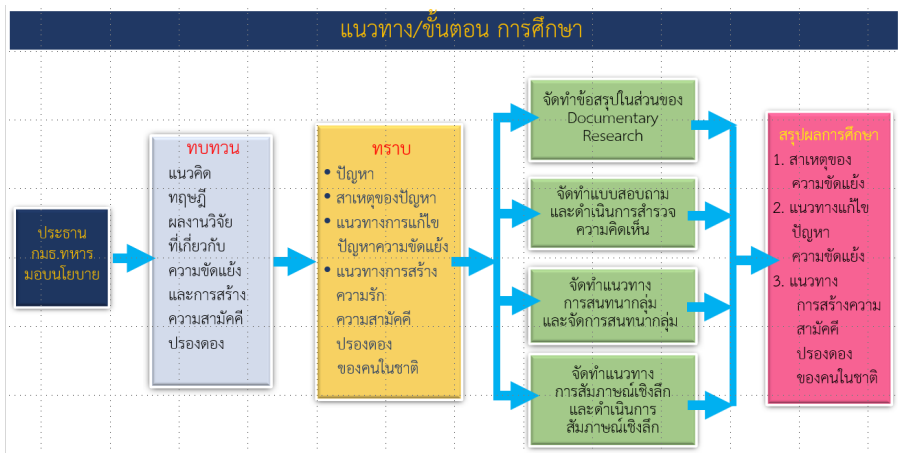
3.5.2 ขั้นตอนที่ 2 เป็นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนด้วยแบบสอบถามออนไลน์ผ่าน Google form เพื่อให้ทราบถึงความคิดเห็นของประชาชนที่เกี่ยวกับประเด็นความขัดแย้ง ความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) และการสร้างความปรองดองของคนในชาติ (Reconciliation) โดยมีกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามจำนวน 675 คน

3.5.3 ขั้นตอนที่ 3 เป็นการดำเนินการในรูปแบบของการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) โดย โดยนักศึกษาวิทยาลัยวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.) รุ่นที่ 65 นักศึกษาวิทยาลัยเสนาธิการทหาร รุ่นที่ 64 และโดยนักศึกษาหลักสูตรจิตวิทยาความมั่นคง (สจว.) รุ่นที่ 123 ประเด็นความขัดแย้ง 6 ประเด็น ดังนี้ (1) ทางการเมือง (2) ด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

(3) ความเหลื่อมล้ำ (ด้านเศรษฐกิจและสังคม, การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ด้านการศึกษา) (4) การทุจริตคอร์รัปชัน (5) การนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน และ (6) การละเมิดสิทธิมนุษยชน/สิทธิขั้นพื้นฐาน

3.5.4 ขั้นตอนที่ 4 เป็นการดำเนินการในรูปแบบของการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ซึ่งเป็น ผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านการบริหารจัดการความขัดแย้งและสันติวิธี ประกอบด้วย วุฒิสมาชิก อาจารย์มหาวิทยาลัย และผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี จำนวน 11 คน

3.5.5 ขั้นตอนที่ 5 ประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทบทวนเอกสาร การตอบแบบสอบถามผ่าน Google form, การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ดังแผนภาพที่ 2.1

แผนภาพที่ 2.1: แสดงขั้นตอนการดำเนินการศึกษา เรื่อง “แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ”

3.6 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นไปในลักษณะของการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล และทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กัน โดยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

3.6.1 รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การตอบแบบสอบถาม ผ่าน Google form การสนทนากลุ่มเฉพาะ และการสัมภาษณ์มาจัดหมวดหมู่ให้เป็นระบบและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อสะดวกต่อการนำไปวิเคราะห์

3.6.2 สร้างบทสรุปโดยการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) และรวบรวมข้อมูลในเชิงประจักษ์ จากแบบสอบถาม การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลในเชิงประจักษ์มากยิ่งขึ้น

3.6.3 นำข้อสรุปที่ได้มาเรียบเรียงและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

3.7 วิธีการเสนอผลการศึกษา

สรุปผล อภิปรายผล นำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาสาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย (2) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย และ (3) เพื่อศึกษากระบวนการในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการความขัดแย้งและข้อเสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองในประเทศไทย โดยจะนำเสนอเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ผลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion)

ส่วนที่ 3 ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

4.1 ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามผ่านเครื่องมือ Google form ในหัวข้อ “แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ” กลุ่มตัวอย่างจำนวน 675 คน โดยผลการวิเคราะห์แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

- 1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม
- 2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประเด็นและสาเหตุของความขัดแย้ง
- 3) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประเด็นความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) และ การสร้างความปรองดองของคนในชาติ (Reconciliation)

โดยผลการวิเคราะห์ทั้ง 3 ส่วนสามารถแบ่งออกเป็นตารางทั้งหมด 21 ตาราง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 4.1: แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
1. ท่านมีภูมิลำเนาอยู่จังหวัด		
กรุงเทพ/ปริมณฑล	262	38.8
ภาคกลาง (เว้น กรุงเทพ/ปริมณฑล)	61	9.0
ภาคเหนือ	41	6.1
ภาคใต้ (เว้น จขต.)	98	14.5
จขต.	62	9.2
ภาคตะวันออก	39	5.8
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	93	13.8
ภาคตะวันตก	13	1.9
รวม	669	100
2. ปัจจุบันท่านอาศัยอยู่ที่จังหวัด		
กรุงเทพ/ปริมณฑล	362	56.6
ภาคกลาง (เว้น กรุงเทพ/ปริมณฑล)	44	6.5
ภาคเหนือ	22	3.3
ภาคใต้ (เว้น จขต.)	69	10.2
จขต.	93	13.8
ภาคตะวันออก	25	3.7
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	46	6.8
ภาคตะวันตก	6	0.9
รวม	667	100

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
3. ศาสนา		
พุทธ	599	88.6
คริสต์	10	1.5
อิสลาม	44	8
อื่น ๆ	8	1.2
รวม	661	100
4. กรุณาเลือกช่วงอายุของท่าน		
12 - 25 ปี	24	3.6
26 - 48 ปี	326	48.2
49 - 55 ปี	133	19.7
56 - 75 ปี	180	26.6
76 ปีขึ้นไป	5	0.7
รวม	668	100
5. เพศ		
ชาย	444	65.7
หญิง	216	32.0
ไม่ระบุเพศ	3	0.4
รวม	663	100

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
6. ระดับการศึกษาที่สำเร็จสูงสุด		
ไม่ได้เข้าระบบการศึกษา	3	0.4
ระดับประถมศึกษา/ระดับมัธยมศึกษา	104	15.4
ระดับ ปวช./ปวส.	48	7.1
ระดับปริญญาตรี/เทียบเท่า	211	31.2
ระดับปริญญาโท	240	35.5
ระดับปริญญาเอก	62	9.2
รวม	668	100
7. อาชีพ		
ข้าราชการ /พนักงานรัฐวิสาหกิจ	480	68.0
ธุรกิจส่วนตัว/เจ้าของกิจการ	46	6.8
พนักงานเอกชน/ผู้รับจ้างทั่วไป	38	5.6
อาจารย์ นักวิชาการ	24	3.6
นักเรียน นิสิต นักศึกษา	13	1.9
นักการเมือง/สมาชิกพรรคการเมือง	4	0.6
เกษตรกร ชาวสวน ชาวนา ชาวไร่	5	0.7
สื่อสารมวลชน	2	0.3
อื่น ๆ	66	9.8
รวม	678	100

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
8. รายได้ต่อเดือน		
ต่ำกว่า 10,000 บาท	41	6.1
10,000-30,000 บาท	240	35.5
30,001-50,000 บาท	152	22.5
50,001-100,000 บาท	174	25.7
สูงกว่า 100,000 บาท	57	8.4
รวม	664	100

จากตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามข้อมูลตามข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า

(1) ภูมิลำเนาของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดกรุงเทพฯ/ปริมณฑลมีจำนวน 262 คน คิดเป็นร้อยละ 38.8 รองลงมา คือ ภาคใต้ (ยกเว้น จชต.) มีจำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 14.5 และภูมิลำเนาที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือ ภาคตะวันตกจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 1.9

(2) ที่อยู่อาศัยปัจจุบันของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดกรุงเทพฯ/ปริมณฑลมีจำนวน 362 คน คิดเป็นร้อยละ 56.6 รองลงมา คือ จชต. มีจำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 13.8 และที่อยู่อาศัยปัจจุบันที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือ ภาคตะวันตก จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 0.9

(3) ศาสนาของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธมีจำนวน 599 คน คิดเป็นร้อยละ 88.6 รองลงมา คือ ศาสนาอิสลามมีจำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 8 และศาสนาที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือ ศาสนาอื่น ๆ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 1.2

(4) อายุของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 26-48 ปี จำนวน 180 คน คิดเป็นร้อยละ 48.2 รองลงมา คือ อายุ 56-75 ปี จำนวน 180 คน คิดเป็น

ร้อยละ 26.6 และอายุที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือ อายุ 76 ปี ขึ้นไป จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 0.7

(5) เพศของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 444 คน คิดเป็นร้อยละ 65.7 รองลงมาคือ เพศหญิง จำนวน 216 คน คิดเป็นร้อยละ 32.0 และเพศที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือ ไม่ระบุเพศ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 0.4

(6) ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาโท จำนวน 240 คน คิดเป็นร้อยละ 35.5 รองลงมา คือ ระดับปริญญาตรี/เทียบเท่า จำนวน 211 คน คิดเป็นร้อยละ 31.2 และระดับการศึกษาที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือ ไม่ได้เข้ารับการศึกษ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 0.4

(7) อาชีพของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ประกอบอาชีพข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 480 คน คิดเป็นร้อยละ 68.0 รองลงมา คือ อาชีพอื่น ๆ จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 9.8 และอาชีพที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือ สื่อสารมวลชน จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.3

(8) รายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ประมาณ 10,000-30,000 บาท จำนวน 240 คน คิดเป็นร้อยละ 35.5 รองลงมา คือ รายได้ประมาณ 50,000-100,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 25.7 และรายได้ต่อเดือนที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือ ต่ำกว่า 10,000 บาท จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 6.1

1.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประเด็นและสาเหตุของความขัดแย้ง

ตารางที่ 4.2: แสดงถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากประเด็นใดบ้าง (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
1) ความขัดแย้งประเด็นทางการเมือง	487	28.1
2) ความขัดแย้งประเด็นด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม	259	14.9

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
3) ความขัดแย้งประเด็นความเหลื่อมล้ำ (ด้านเศรษฐกิจและสังคม, การเข้าถึง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ด้านการศึกษา)	298	17.2
4) ความขัดแย้งประเด็นการทุจริตคอร์รัปชัน	294	16.9
5) ความขัดแย้งประเด็นการนำเสนอข่าวสารของ สื่อมวลชน	215	12.4
6) ความขัดแย้งประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน/ สิทธิขั้นพื้นฐาน	182	10.5

จากตารางที่ 4.2 แสดงถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากประเด็นใดบ้าง โดยผู้ตอบแบบสอบถามสามารถตอบได้มากกว่าหนึ่งข้อ พบว่า ประเด็นความขัดแย้งเกิดขึ้นมากที่สุด ในประเด็นทางการเมือง จำนวน 487 คน คิดเป็นร้อยละ 28.1 รองลงมาลำดับที่ 2 เป็นประเด็นความเหลื่อมล้ำ (ด้านเศรษฐกิจและสังคม, การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ด้านการศึกษา) จำนวน 298 คน คิดเป็นร้อยละ 17.2 ลำดับที่ 3 เป็นประเด็นการทุจริตคอร์รัปชัน จำนวน 294 คน คิดเป็นร้อยละ 16.9 ลำดับที่ 4 เป็นประเด็นด้านกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม จำนวน 259 คน คิดเป็นร้อยละ 14.9 ลำดับที่ 5 เป็นประเด็นการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน จำนวน 215 คน คิดเป็นร้อยละ 12.4 และลำดับสุดท้าย ประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน/สิทธิขั้นพื้นฐาน จำนวน 182 คน คิดเป็นร้อยละ 10.5

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้แปลความหมายของค่าเฉลี่ยความคิดเห็นให้เป็นช่วงแต่ละช่วงเท่ากันได้ ดังนี้

1. ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 การแปลผลกำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ระดับ มากที่สุด
2. ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 การแปลผลกำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก
3. ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 การแปลผลกำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง
4. ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 การแปลผลกำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ระดับ น้อย
5. ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 การแปลผลกำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ระดับ น้อยที่สุด

ตารางที่ 4.3: ผลการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งในปัจจุบันเกิดขึ้นจากสาเหตุใด

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
3.1 ท่านคิดว่าความขัดแย้งประเด็นทางการเมือง เกิดจากสาเหตุใด									
(1) ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในระบบประชาธิปไตยที่ถูกต้อง	211 (31.2)	196 (29.0)	144 (21.3)	27 (4.0)	16 (2.4)	594	3.94	1.010	มาก
(2) ผู้ที่เสนอตัวเป็นนักการเมืองส่วนใหญ่ไม่ได้คำนึงถึงชาติบ้านเมือง	328 (48.5)	163 (24.1)	97 (14.3)	17 (2.5)	5 (0.7)	610	4.30	0.891	มาก

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
(3) ระบบการเลือกตั้งยังไม่สามารถคัดเลือกนักการเมืองที่ดีเข้าสภาได้อย่างแท้จริง มีการซื้อสิทธิขายเสียง	366 (54.1)	157 (23.2)	70 (10.4)	11 (1.6)	3 (0.4)	607	4.44	0.804	มาก
(4) โครงสร้าง/กลไกในการดำเนินการของรัฐสภายังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ไม่สามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนได้	264 (39.1)	226 (33.4)	102 (15.1)	17 (2.5)	2 (.03)	611	4.20	0.837	มาก

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
(5) กลุ่มผลประโยชน์ผู้ใช้การเมืองนอกสภาสร้างความรุนแรงเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตนเอง โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง	342 (50.6)	175 (25.9)	82 (12.1)	15 (2.2)	3 (0.4)	617	4.36	0.837	มาก
(6) กลไกแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่มีอยู่ยังขาดประสิทธิภาพไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ เปิดโอกาสให้มีการแทรกแซงทางการเมือง	291 (43.0)	210 (31.1)	88 (13.0)	20 (3.0)	5 (0.7)	614	4.24	0.874	มาก
(7) ความคิดเห็น/อุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่าง	247 (36.5)	234 (34.6)	102 (15.1)	23 (3.4)	7 (1.0)	613	4.13	0.899	มาก

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
(8) ระบบการเมืองไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้	252 (37.3)	214 (31.7)	108 (16.0)	23 (3.4)	13 (1.9)	610	4.10	0.962	มาก
(9) การช่วงชิงอำนาจโดยไม่มีกติการที่ชัดเจน	308 (45.6)	191 (28.3)	84 (12.4)	21 (3.1)	6 (0.9)	610	4.27	0.893	มาก
3.2 ท่านคิดว่าความขัดแย้งประเด็นด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม เกิดจากสาเหตุใด									
(1) กระบวนการยุติธรรมมีขั้นตอนเยอะ และ การดำเนินการล่าช้า	262 (38.8)	178 (26.3)	96 (14.2)	7 (1.0)	2 (0.3)	545	4.27	0.819	มาก
(2) กฎหมายส่วนใหญ่จะเป็นข้อจำกัด ไม่ใช่อำนวยความสะดวก	221 (32.7)	216 (32.0)	86 (12.7)	14 (2.1)	4 (0.6)	541	4.18	0.841	มาก
(3) บุคลากรที่เกี่ยวข้องบางส่วนทุจริตประพฤติมิชอบ	266 (39.3)	207 (30.6)	66 (9.8)	8 (1.2)	2 (0.3)	549	4.32	0.769	มาก

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
(4) มีการเลือกปฏิบัติกับบางคนบางกลุ่ม โดยได้ผลตอบแทน	319 (47.2)	162 (24.0)	64 (9.5)	7 (1.0)	2 (0.3)	554	4.42	0.772	มาก
(5) ประชาชนไม่รู้ไม่เข้าใจกฎหมาย	211 (31.2)	199 (29.4)	109 (16.1)	18 (2.7)	6 (0.9)	543	4.09	0.903	มาก
(6) การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่มีประสิทธิภาพ	303 (44.8)	165 (24.4)	69 (10.2)	9 (1.3)	4 (0.6)	550	4.37	0.819	มาก
3.3 ท่านคิดว่าความขัดแย้งประเด็นความเหลื่อมล้ำ(ด้านเศรษฐกิจ และสังคม ,การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ,ด้านการศึกษา ฯลฯ) เกิดจากสาเหตุใด									
(1) ผู้มีรายได้น้อยเข้าถึงแหล่งทุนและทรัพยากรได้ยาก	306 (45.3)	159 (23.5)	84 (12.4)	7 (1.0)	4 (0.6)	560	4.35	0.830	มาก
(2) การพัฒนาประเทศสร้างช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนให้ห่างมากขึ้น	289 (42.8)	165 (24.4)	80 (11.8)	17 (2.5)	10 (1.5)	561	4.26	0.935	มาก

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
(3) คนจน ผู้ที่อยู่ห่างไกลขาดโอกาสเข้าถึงการศึกษาที่ทัดเทียมกับคนในเมือง	275 (40.7)	171 (25.3)	89 (13.2)	17 (2.5)	10 (1.5)	562	4.22	0.940	มาก
(4) คนจน ผู้มีรายได้น้อยขาดโอกาสในการทำงานที่ดี ที่มีรายได้ที่เหมาะสมเพียงพอ	258 (38.2)	187 (27.7)	93 (13.8)	15 (2.2)	5 (0.7)	558	4.22	0.879	มาก
(5) โครงการต่าง ๆ ตามแนวนโยบายของรัฐไม่ทั่วถึง	225 (33.3)	198 (29.3)	108 (16.0)	24 (3.6)	4 (0.6)	559	4.10	0.907	มาก
3.4 ท่านคิดว่าความขัดแย้งประเด็นการทุจริตคอร์ปชั่น เกิดจากสาเหตุใด									
(1) เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตัว	424 (62.7)	85 (12.6)	43 (6.4)	3 (0.4)	5 (0.7)	560	4.64	0.723	มากที่สุด
(2) ขาดการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวดและจริงจัง	362 (53.6)	133 (19.7)	52 (7.7)	5 (0.7)	3 (0.4)	555	4.52	0.746	มากที่สุด

ประเด็น	เห็น ด้วย มากที่สุด	เห็น ด้วย มาก	เห็น ด้วย ปาน กลาง	เห็น ด้วย น้อย	เห็น ด้วย น้อย ที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับ ความ เห็น
(3) ไม่มี มาตรการในการ ป้องกันที่ชัดเจน	292 (43.2)	159 (23.5)	86 (12.7)	11 (1.6)	3 (0.4)	551	4.32	0.846	มาก
(4) ขาด มาตรการปราบ ปรามและการ ลงโทษต่อผู้ กระทำความผิด	318 (47.0)	148 (21.9)	72 (10.7)	16 (2.4)	3 (0.4)	557	4.37	0.854	มาก
(5) ไม่มี มาตรการในการ แก้ปัญหาที่เป็น รูปธรรม	307 (45.5)	149 (22.0)	86 (12.7)	10 (1.5)	3 (0.4)	555	4.35	0.843	มาก
(6) ขาดระบบ การตรวจสอบ ถ่วงดุล	298 (44.1)	162 (24.0)	79 (11.7)	11 (1.6)	4 (0.6)	554	4.33	0.845	มาก
3.5 ท่านคิดว่าความขัดแย้งประเด็นการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน เกิดจากสาเหตุใด									
(1) การเสนอ ข่าวสารไม่ สร้างสรรค์ ไม่เป็นกลาง	257 (38.0)	174 (25.7)	79 (11.7)	15 (2.2)	5 (0.7)	530	4.25	0.878	มาก
(2) การเสนอ ข่าวให้ร้ายคน อื่นโดยขาดหลัก ฐานข้อเท็จจริง	223 (33.0)	186 (27.5)	89 (13.2)	23 (3.4)	3 (0.4)	524	4.15	0.895	มาก

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
(3) การนำเสนอข่าวเพื่อให้คู่กรณีเกิดความขัดแย้ง	248 (36.7)	175 (25.9)	83 (12.3)	15 (2.2)	4 (0.6)	545	4.29	0.872	มาก
(4) มีการทุจริตคอร์รัปชันในวงการสื่อสารมวลชน	200 (29.6)	178 (26.3)	125 (18.5)	13 (1.9)	8 (1.2)	524	4.05	0.925	มาก
(5) นักข่าวขาดจริยธรรม	236 (34.9)	164 (24.3)	103 (15.2)	18 (2.7)	7 (1.0)	528	4.14	0.937	มาก
(6) กลไกในการตรวจสอบการทำงาน/การเสนอข่าวยังขาดประสิทธิภาพ	243 (35.9)	177 (26.2)	83 (12.3)	14 (2.1)	7 (1.0)	524	4.21	0.898	มาก
(7) การนำเสนอข่าวบิดเบือนโดยหวังผลอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น มีผลประโยชน์ขัดกัน หรือผลประโยชน์ซ่อนเร้น	274 (40.5)	161 (23.8)	76 (11.2)	16 (2.4)	6 (0.9)	533	4.28	0.896	มาก

ประเด็น	เห็น ด้วย มาก ที่สุด	เห็น ด้วย มาก	เห็น ด้วย ปาน กลาง	เห็น ด้วย น้อย	เห็น ด้วย น้อย ที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับ ความ เห็น
3.6 ท่านคิดว่าความขัดแย้งประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน/สิทธิขั้นพื้นฐาน เกิดจากสาเหตุใด									
(1) ถูกละเมิดสิทธิพลเมือง (ถูกจำกัดเสรีภาพ ถูกทำร้าย ทรมาณ สิทธิในการปกป้องจากการถูกจับกุมคุมขัง สิทธิในการนับถือศาสนา)	143 (21.2)	157 (23.2)	147 (21.7)	45 (6.7)	24 (3.6)	516	3.68	1.108	มาก
(2) ถูกละเมิดสิทธิทางการเมือง (สิทธิในการเลือกวิถีชีวิตของตนเอง ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ ฯลฯ เสรีภาพในการชุมนุม โดยสงบ การแสดงความคิดเห็น สิทธิในการเลือกตั้ง ฯลฯ)	163 (24.1)	166 (24.6)	114 (16.9)	54 (8.0)	20 (3.0)	517	3.77	1.119	มาก

ประเด็น	เห็น ด้วย มาก ที่สุด	เห็น ด้วย มาก	เห็น ด้วย ปาน กลาง	เห็น ด้วย น้อย	เห็น ด้วย น้อย ที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับ ความ เห็น
(3) ถูกละเมิดสิทธิทางเศรษฐกิจ (การมีงานทำเลือกงานได้ได้ค่าจ้างที่เป็นธรรม สิทธิในการครอบครองทรัพย์สิน ฯลฯ)	136 (20.1)	172 (25.4)	147 (21.7)	41 (6.1)	17 (2.5)	513	3.72	1.045	มาก
(4) ถูกละเมิดสิทธิทางสังคม (สิทธิในการได้รับการศึกษาหลักประกันสุขภาพมีเสรีภาพในการเลือกคู่ครองสร้างครอบครัว)	125 (18.5)	154 (22.8)	155 (22.9)	47 (7.0)	32 (4.7)	513	3.57	1.137	มาก
(5) ถูกละเมิดสิทธิทางวัฒนธรรม (เสรีภาพในการใช้ภาษาการแต่งกายการปฏิบัติตามวัฒนธรรม ฯลฯ)	108 (16.0)	153 (22.6)	143 (21.2)	65 (9.6)	40 (5.9)	509	3.44	1.183	ปาน กลาง

จากตารางที่ 4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประเด็นความขัดแย้งในปัจจุบันสามารถอธิบายได้ ดังนี้

3.1 สาเหตุความขัดแย้งประเด็นทางการเมือง พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ระบบการเลือกตั้งยังไม่สามารถคัดเลือกนักการเมืองที่ดีเข้าสภาได้อย่างแท้จริง มีการซื้อสิทธิขายเสียง” คิดเป็นร้อยละ 54.1 ค่าเฉลี่ย 4.44 **อันดับรองลงมา** คือ “กลุ่มผลประโยชน์ใช้การเมืองนอกสภาสร้างความรุนแรงเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตนเอง โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง” คิดเป็นร้อยละ 50.6 ค่าเฉลี่ย 4.36 **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้อง” คิดเป็นร้อยละ 31.2 ค่าเฉลี่ย 3.94 โดยทั้งสามอันดับอยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก

3.2 สาเหตุความขัดแย้งประเด็นด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “มีการเลือกปฏิบัติกับคนบางกลุ่มโดยได้ผลตอบแทน” คิดเป็นร้อยละ 47.2 ค่าเฉลี่ย 4.42 **อันดับรองลงมา** คือ “การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่มีประสิทธิภาพ” คิดเป็นร้อยละ 44.8 ค่าเฉลี่ย 4.37 **และ อันดับน้อยที่สุด** คือ “ประชาชนไม่รู้/ไม่เข้าใจกฎหมาย” คิดเป็นร้อยละ 31.2 ค่าเฉลี่ย 4.09 โดยทั้งสามอันดับอยู่ในเกณฑ์ระดับมาก

3.3 สาเหตุความขัดแย้งประเด็นความเหลื่อมล้ำ (ด้านเศรษฐกิจ และสังคม, การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, การศึกษา ฯลฯ) พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ผู้มีรายได้น้อยเข้าถึงแหล่งทุนและทรัพยากรได้ยาก” คิดเป็นร้อยละ 45.3 ค่าเฉลี่ย 4.35 **อันดับรองลงมา** คือ “การพัฒนาประเทศสร้างช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนให้ห่างมากขึ้น” คิดเป็นร้อยละ 42.8 ค่าเฉลี่ย 4.26 **และ อันดับน้อยที่สุด** คือ “โครงการต่าง ๆ ตามแนวนโยบายของรัฐไม่ทั่วถึง” คิดเป็นร้อยละ 33.3 ค่าเฉลี่ย 4.10 โดยทั้งสามอันดับอยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก

3.4 สาเหตุความขัดแย้งประเด็นการทุจริตคอร์รัปชัน พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตัว” คิดเป็นร้อยละ 62.7 ค่าเฉลี่ย 4.64 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มากที่สุด **อันดับรองลงมา** คือ “ขาดการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวดและจริงจัง” คิดเป็นร้อยละ 53.6 ค่าเฉลี่ย 4.52 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มากที่สุด **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ไม่มีมาตรการในการป้องกันที่ชัดเจน” คิดเป็นร้อยละ 43.2 ค่าเฉลี่ย 4.32 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก

3.5 สาเหตุความขัดแย้งประเด็นการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การนำเสนอข่าวเพื่อให้ผู้รณเกิดความขัดแย้ง” คิดเป็นร้อยละ 36.7 ค่าเฉลี่ย 4.29 **อันดับรองลงมา** คือ “การนำเสนอข่าวบิดเบือนโดยหวังผลอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น มีผลประโยชน์ขัดกัน หรือผลประโยชน์ซ่อนเร้น” คิดเป็นร้อยละ 40.5 ค่าเฉลี่ย 4.28 **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “มีการทุจริตคอร์รัปชันในวงการสื่อสารมวลชน” คิดเป็นร้อยละ 29.6 ค่าเฉลี่ย 4.05 โดยทั้งสามอันดับอยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก

3.6 สาเหตุความขัดแย้งประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน/สิทธิขั้นพื้นฐาน พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ถูกละเมิดสิทธิทางการเมือง (สิทธิในการเลือกวิถีชีวิตของตนเองทั้งการเมืองเศรษฐกิจ ฯลฯ เสรีภาพในการชุมนุม โดยสงบ การแสดงความคิดเห็น สิทธิในการเลือกตั้ง ฯลฯ)” คิดเป็นร้อยละ 24.1 ค่าเฉลี่ย 3.77 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ถูกละเมิดสิทธิทางเศรษฐกิจ (การมีงานทำ เลือกลงานได้ ได้ค่าจ้างที่เป็นธรรม สิทธิในการครอบครองทรัพย์สิน ฯลฯ)” คิดเป็นร้อยละ 20.1 ค่าเฉลี่ย 3.72 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ถูกละเมิดสิทธิทางวัฒนธรรม (เสรีภาพในการใช้ภาษา การแต่งกาย การปฏิบัติตามวัฒนธรรม ฯลฯ)” คิดเป็นร้อยละ 16.0 ค่าเฉลี่ย 3.44 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

ตารางที่ 4.4: ผลการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้นเกิดจากสาเหตุหลักอะไร ในระดับใด

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
ท่านคิดว่าประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้นเกิดจากสาเหตุหลักอะไร ในระดับใด									
(1) “คน” เป็นสาเหตุหลักของความขัดแย้ง	360 (53.3)	154 (22.8)	60 (8.9)	7 (1.0)	6 (0.9)	587	4.46	0.805	มาก
(2) “โครงสร้างองค์กร” ในการบริหารประเทศไม่สมบูรณ์/ไม่เหมาะสม	210 (31.1)	228 (33.7)	116 (17.2)	18 (2.7)	8 (1.2)	580	4.06	0.899	มาก
(3) “ระบบบริหารจัดการ/ระบบการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง” ที่ไม่เหมาะสม ไม่มีประสิทธิภาพ	259 (38.3)	222 (32.8)	84 (12.4)	13 (1.9)	5 (0.7)	583	4.23	0.839	มาก

จากตารางที่ 4.4 สาเหตุหลักของประเด็นความขัดแย้ง พบว่าอันดับมากที่สุด คือ “คน” คิดเป็นร้อยละ 53.3 ค่าเฉลี่ย 4.46 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก อันดับรองลงมา คือ ระบบบริหารจัดการ/ระบบการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

ที่ไม่เหมาะสม ไม่มีประสิทธิภาพ” คิดเป็นร้อยละ 38.3 ค่าเฉลี่ย 4.23 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับน้อยที่สุด** คือ “โครงสร้างองค์กรในการบริหารประเทศไม่สมบูรณ์/ไม่เหมาะสม” คิดเป็นร้อยละ 31.1 ค่าเฉลี่ย 4.06 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก

ตารางที่ 4.5: ผลการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้นเกิดจากสาเหตุหลักอะไร จำแนกตามอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
ประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้นเกิดจากสาเหตุหลักอะไร จำแนกตามอายุ					
(1) “คน” เป็นสาเหตุหลักของความขัดแย้ง	12-25 ปี	20	4.45	0.605	มาก
	26-48 ปี	289	4.41	0.833	มาก
	49-55 ปี	114	4.52	0.627	มากที่สุด
	56-75 ปี	158	4.49	0.894	มาก
	76 ปีขึ้นไป	5	4.80	0.447	มากที่สุด
(2) “โครงสร้างองค์กร” ในการบริหารประเทศไม่สมบูรณ์/ไม่เหมาะสม	12-25 ปี	20	4.05	0.887	มาก
	26-48 ปี	285	4.04	0.893	มาก
	49-55 ปี	113	4.14	0.822	มาก
	56-75 ปี	156	4.06	0.952	มาก
	76 ปีขึ้นไป	5	3.40	1.342	ปานกลาง
(3) “ระบบบริหารจัดการ/ระบบการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง” ที่ไม่เหมาะสม ไม่มีประสิทธิภาพ	12-25 ปี	20	4.20	4.20	มาก
	26-48 ปี	285	4.15	4.15	มาก
	49-55 ปี	115	4.30	4.30	มาก
	56-75 ปี	157	4.34	4.34	มาก
	76 ปีขึ้นไป	5	4.00	4.23	มาก

จากตารางที่ 4.5 ผลการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้นเกิดจากสาเหตุหลักอะไร จำแนกตามอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้ง จำแนกตามอายุโดยรวม พบว่า ช่วงอายุ 49-55 ปี คิดเห็นว่า “คน” เป็นสาเหตุหลักของประเด็นความคิดขัดแย้ง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.52 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มากที่สุด และ เมื่อจำแนกตามช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถามรายชื่อ พบว่า

5.1 ช่วงอายุ 12 - 25 ปี พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “คน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.45 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก อันดับรองลงมา คือ “ระบบ” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.20 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และอันดับน้อยที่สุด คือ “โครงสร้าง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.05 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก

5.2 ช่วงอายุ 26 - 48 ปี พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “คน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.41 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก อันดับรองลงมา คือ “ระบบ” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.15 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และอันดับน้อยที่สุด คือ “โครงสร้าง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.04 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก

5.3 ช่วงอายุ 49 - 55 ปี พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “คน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.52 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มากที่สุด อันดับรองลงมา คือ “ระบบ” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.30 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และอันดับน้อยที่สุด คือ “โครงสร้าง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.14 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก

5.4 ช่วงอายุ 56 - 75 ปี พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “คน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.49 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก อันดับรองลงมา คือ “ระบบ” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.34 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และอันดับน้อยที่สุด คือ “โครงสร้าง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.06 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก

5.5 ช่วงอายุ 76 ปีขึ้นไป พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “คน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.80 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มากที่สุด อันดับรองลงมา คือ “ระบบ” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.00 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และอันดับน้อยที่สุด คือ “โครงสร้าง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.40 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
ประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้นเกิดจากสาเหตุหลักอะไร จำแนกตามอายุ					
(1) “คน” เป็นสาเหตุหลักของความขัดแย้ง	ไม่ได้เข้าระบบการศึกษา	3	4.00	1.000	มาก
	ประถม/มัธยม	91	4.24	0.899	มาก
	ปวช./ปวส.	40	3.95	0.876	มาก
	ปริญญาตรี/เทียบเท่า	183	4.52	0.725	มากที่สุด
	ปริญญาโท	211	4.54	0.770	มากที่สุด
	ปริญญาเอก	58	4.66	0.785	มากที่สุด
(2) “โครงสร้างองค์กร” ในการบริหารประเทศไม่สมบูรณ์/ไม่เหมาะสม	ไม่ได้เข้าระบบการศึกษา	3	3.67	0.577	มาก
	ประถม/มัธยม	90	3.92	0.915	มาก
	ปวช./ปวส.	40	3.75	0.840	มาก
	ปริญญาตรี/เทียบเท่า	180	4.09	0.973	มาก
	ปริญญาโท	209	4.13	0.856	มาก
	ปริญญาเอก	57	4.11	0.795	มาก
(3) “ระบบบริหารจัดการ/ระบบการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง” ที่ไม่เหมาะสม ไม่มีประสิทธิภาพ	ไม่ได้เข้าระบบการศึกษา	3	4.00	1.000	มาก
	ประถม/มัธยม	89	3.99	0.898	มาก
	ปวช./ปวส.	41	3.93	0.848	มาก
	ปริญญาตรี/เทียบเท่า	184	4.26	0.878	มาก
	ปริญญาโท	208	4.33	0.781	มาก
	ปริญญาเอก	57	4.37	0.698	มาก

ตารางที่ 4.6 ผลการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้นเกิดจากสาเหตุหลักอะไร จำแนกตามระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากตารางที่ 4.6 ผลการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้นเกิดจากสาเหตุหลักอะไร จำแนกตามระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้ง จำแนกตามระดับการศึกษาโดยรวมพบว่า การศึกษาในระดับปริญญาเอก คิดเห็นว่า “คน” เป็นสาเหตุหลักของประเด็นความคิดขัดแย้ง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.66 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มากที่สุด และ เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามรายชื่อ พบว่า

6.1 ไม่ได้เข้าระบบการศึกษา พบว่า

อันดับมากที่สุด มีสองประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ “คน” และ “ระบบ” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.00 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก อันดับรองลงมา คือ “โครงสร้าง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.67 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก

6.2 ระดับ ประถม/มัธยม พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “คน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.24 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก อันดับรองลงมา คือ “ระบบ” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.99 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และอันดับน้อยที่สุด คือ “โครงสร้าง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.92 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก

6.3 ระดับ ปวช./ปวส. พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “คน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.95 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มากที่สุด อันดับรองลงมา คือ “ระบบ” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.93 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และอันดับน้อยที่สุด คือ “โครงสร้าง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.75 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก

6.4 ระดับปริญญาตรี/เทียบเท่า พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “คน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.52 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มากที่สุด อันดับรองลงมา คือ “ระบบ” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.26 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และอันดับน้อยที่สุด คือ “โครงสร้าง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.09 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก

6.5 ระดับปริญญาโท พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “คน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.54 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มากที่สุด อันดับรองลงมา คือ “ระบบ” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.33 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และอันดับน้อยที่สุด คือ “โครงสร้าง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.13 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก

6.6 ระดับปริญญาเอก พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “คน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.66 อยู่ในเกณฑ์ระดับมากที่สุด อันดับรองลงมา คือ “ระบบ” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.37 อยู่ในเกณฑ์ระดับมาก และอันดับน้อยที่สุด คือ “โครงสร้าง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.11 อยู่ในเกณฑ์ระดับมาก

ตารางที่ 4.7 ผลการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้นเกิดจากสาเหตุหลักอะไร จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
ประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้นเกิดจากสาเหตุหลักอะไร จำแนกตามอายุ					
(1) “คน” เป็นสาเหตุหลักของความขัดแย้ง	ข้าราชการ	401	4.43	0.837	มาก
	ธุรกิจส่วนตัว	43	4.51	0.736	มากที่สุด
	พนักงานเอกชน	33	4.48	0.755	มาก
	อาจารย์	21	4.67	0.483	มากที่สุด
	นักเรียน นักศึกษา	10	4.20	0.632	มาก
	นักการเมือง	3	5.00	0.000	มากที่สุด
	เกษตรกร	4	4.75	0.500	มากที่สุด
	สื่อสารมวลชน	2	5.00	0.000	มากที่สุด
	ไม่ได้ประกอบอาชีพ	60	4.52	0.813	มากที่สุด

(2) “โครงสร้างองค์กร” ในการบริหารประเทศไม่สมบูรณ์/ไม่เหมาะสม	ข้าราชการ	400	4.02	0.905	มาก
	ธุรกิจส่วนตัว	40	4.25	0.840	มาก
	พนักงานเอกชน	31	4.19	0.749	มาก
	อาจารย์	21	3.86	0.854	มาก
	นักเรียน นักศึกษา	10	3.90	0.876	มาก
	นักการเมือง	3	4.33	0.577	มาก
	เกษตรกร	4	4.00	0.816	มาก
	สื่อสารมวลชน	2	4.50	0.707	มากที่สุด
	ไม่ได้ประกอบอาชีพ	59	4.12	1.019	มาก
(3) “ระบบบริหารจัดการ/ระบบการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง” ที่ไม่เหมาะสม ไม่มีประสิทธิภาพ	ข้าราชการ	401	4.20	0.847	มาก
	ธุรกิจส่วนตัว	41	4.37	0.859	มาก
	พนักงานเอกชน	32	4.31	0.693	มาก
	อาจารย์	21	4.33	0.577	มาก
	นักเรียน นักศึกษา	11	4.27	0.786	มาก
	นักการเมือง	3	4.33	0.577	มาก
	เกษตรกร	4	4.00	0.816	มาก
	สื่อสารมวลชน	1	4.00	.	มาก
	ไม่ได้ประกอบอาชีพ	59	4.29	0.948	มาก

จากตารางที่ 4.7 ผลการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้นเกิดจากสาเหตุหลักอะไร จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้ง จำแนกตามอาชีพ โดยรวม พบว่า อาชีพอาจารย์ คิดเห็นว่า “คน” เป็นสาเหตุหลักของประเด็นความคิดขัดแย้ง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.67 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มากที่สุด และ เมื่อจำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถามรายชื่อ พบว่า

7.1 อาชีพข้าราชการ พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “คน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.43 อยู่ในเกณฑ์ระดับ
ระดับ มาก อันดับรองลงมา คือ “ระบบ” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.20 อยู่ในเกณฑ์ระดับ
มาก และอันดับน้อยที่สุด คือ “โครงสร้าง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.02 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก

7.2 อาชีพธุรกิจส่วนตัว พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “คน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.51 อยู่ในเกณฑ์ระดับ
มากที่สุด อันดับรองลงมา คือ “ระบบ” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.37 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และ
อันดับน้อยที่สุด คือ “โครงสร้าง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.25 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก

7.3 อาชีพพนักงานเอกชน พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “คน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.48 อยู่ในเกณฑ์ระดับ
มาก อันดับรองลงมา คือ “ระบบ” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.31 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก
และอันดับน้อยที่สุด คือ “โครงสร้าง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.19 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก

7.4 อาชีพอาจารย์ พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “คน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.67 อยู่ในเกณฑ์ระดับ
มากที่สุด อันดับรองลงมา คือ “ระบบ” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.33 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และ
อันดับน้อยที่สุด คือ “โครงสร้าง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.86 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก

7.5 อาชีพนักเรียน นักศึกษา พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ระบบ” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.27 อยู่ในเกณฑ์
ระดับ มาก อันดับรองลงมา คือ “คิด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.20 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก
และอันดับน้อยที่สุด คือ “โครงสร้าง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.90 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก

7.6 อาชีพนักการเมือง พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “คน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 5.00 อยู่ในเกณฑ์ระดับ
มากที่สุด อันดับรองลงมามีสองประเด็น คือ “โครงสร้าง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.33
และ “ระบบ” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.33 ทั้งสองประเด็นอยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก

7.7 อาชีพเกษตรกร พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “คน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.75 อยู่ในเกณฑ์ระดับมากที่สุด อันดับรองลงมามีสองประเด็น คือ “โครงสร้าง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.00 และ “ระบบ” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.00 ทั้งสองประเด็นอยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก

7.7 อาชีพพลี้อสารมวลชน พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “คน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 5.00 อยู่ในเกณฑ์ระดับมากที่สุด อันดับรองลงมา คือ “โครงสร้าง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.50 อยู่ในเกณฑ์ระดับมากที่สุด และอันดับน้อยที่สุด คือ “ระบบ” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.00 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก

7.8 ไม่ได้ประกอบอาชีพ พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “คน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 5.52 อยู่ในเกณฑ์ระดับมากที่สุด อันดับรองลงมา คือ “ระบบ” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.29 อยู่ในเกณฑ์ระดับมากที่สุด และอันดับน้อยที่สุด คือ “โครงสร้าง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.12 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประเด็นความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) และ การสร้างความปรองดองของคนในชาติ (Reconciliation)

ตารางที่ 4.8: ผลการวัดระดับความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) โดยรวม, จำแนกรายด้าน และรายชื่อ

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
8.1 ท่านมีความเชื่อมั่นในสถาบันสำคัญของรัฐเพียงใด									
(1) ศาลและกระบวนการยุติธรรม	132 (19.6)	240 (35.6)	189 (28)	54 (8)	31 (4.6)	646	3.60	1.051	มาก

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
(2) รัฐบาลและส่วนราชการ	84 (12.4)	201 (29.8)	231 (34.2)	78 (11.6)	41 (6.1)	635	3.33	1.058	ปานกลาง
(3) รัฐสภาและนักการเมือง	68 (10.1)	100 (14.8)	234 (34.7)	128 (19)	106 (15.7)	636	2.84	1.19	ปานกลาง
(4) ทหารและกองทัพ	127 (18.8)	199 (29.5)	163 (24.1)	92 (13.6)	57 (8.4)	638	3.39	1.209	ปานกลาง
(5) ตำรวจและการบังคับใช้กฎหมาย	65 (9.6)	136 (20.1)	205 (30.4)	137 (20.3)	94 (13.9)	637	2.91	1.192	ปานกลาง
รวม						652	3.23	0.984	ปานกลาง
8.2 ท่านมีความรู้สึกว่าการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด									
(1) สถาบันศาลและกระบวนการยุติธรรม	139 (20.6)	220 (32.6)	188 (27.9)	70 (10.4)	26 (3.9)	643	3.58	1.066	มาก
(2) รัฐบาลและส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง	134 (19.9)	198 (29.3)	208 (30.8)	72 (10.7)	31 (4.6)	643	3.52	1.087	มาก

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
(3) พรรคการเมือง นักการเมือง และรัฐสภา	114 (16.9)	144 (21.3)	196 (29)	117 (17.3)	67 (9.9)	638	3.19	1.229	ปานกลาง
(4) ทหารและกองทัพบก	134 (19.9)	192 (28.4)	177 (26.2)	78 (11.6)	58 (8.6)	639	3.42	1.206	ปานกลาง
(5) ตำรวจ	107 (15.9)	148 (21.9)	197 (29.2)	103 (15.3)	81 (12)	636	3.15	1.247	ปานกลาง
รวม						652	3.39	1.034	ปานกลาง
8.3 ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน									
(1) ท่านรู้สึก ว่า ชีวิตประจำวันของท่าน มีความปลอดภัย ปราศจาก อาชญากรรม และเหตุรุนแรง	63 (9.3)	196 (29)	258 (38.2)	91 (13.5)	36 (5.3)	644	3.25	1.001	ปานกลาง

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
(2) ท่านมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีงาน มีรายได้ มีปัจจัย 4 ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต	87 (12.9)	219 (32.4)	255 (37.8)	52 (7.7)	31 (4.6)	644	3.43	0.984	ปานกลาง
(3) ท่านรู้สึกว่าการเมืองมีเสถียรภาพ เสรีภาพและมั่นคง	55 (8.1)	120 (17.8)	221 (32.7)	155 (23)	88 (13)	639	2.84	1.141	ปานกลาง
(4) ท่านมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง	170 (25.2)	275 (40.7)	161 (23.9)	22 (3.3)	13 (1.9)	641	3.88	0.908	มาก
รวม						652	3.36	0.810	ปานกลาง
8.4 ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน									
(1) พึงพอใจเกี่ยวกับการบริหารประเทศ การพัฒนาเศรษฐกิจ/การพัฒนาประเทศ	70 (10.4)	172 (25.5)	262 (38.8)	81 (12)	57 (8.4)	642	3.18	1.074	ปานกลาง

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
(2) ฟังพอใจที่มีกระบวนการจัดการความขัดแย้งในชุมชน	51 (7.6)	141 (20.9)	290 (43)	100 (14.8)	57 (8.4)	639	3.05	1.026	ปานกลาง
(3) ฟังพอใจต่อระบบการอำนวยความสะดวกยุติธรรม	49 (7.3)	163 (24.1)	279 (41.3)	97 (14.4)	52 (7.7)	640	3.09	1.015	ปานกลาง
(4) ฟังพอใจต่อคุณภาพของบริการสาธารณะของภาครัฐ	58 (8.6)	177 (26.2)	284 (42.1)	77 (11.4)	45 (6.7)	641	3.20	1.001	ปานกลาง
(5) ฟังพอใจต่อนโยบายภาครัฐ	51 (7.6)	177 (26.2)	275 (40.7)	84 (12.4)	52 (7.7)	639	3.14	1.017	ปานกลาง
(6) ฟังพอใจต่อระบบการเมือง	43 (6.4)	84 (12.4)	249 (36.9)	155 (23)	104 (15.4)	635	2.70	1.101	ปานกลาง
(7) ฟังพอใจต่อชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน	77 (11.4)	217 (32.1)	275 (40.7)	50 (7.4)	23 (3.4)	642	3.43	0.926	ปานกลาง
(8) ฟังพอใจต่องานที่ทำ	141 (20.9)	240 (35.6)	212 (31.4)	27 (4)	16 (2.4)	636	3.73	0.937	มาก

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
(9) พึงพอใจต่อสุขภาพร่างกายที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน	138 (20.4)	278 (41.2)	184 (27.3)	27 (4)	13 (1.9)	640	3.78	0.899	มาก
รวม						652	3.26	0.832	ปานกลาง
8.5 ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน									
(1) การบริหารประเทศ การพัฒนา เศรษฐกิจ/ การพัฒนา ประเทศ ปราศจากการทุจริตคอร์รัปชัน	75 (11.1)	106 (15.7)	178 (26.4)	149 (22.1)	135 (20)	643	2.75	1.281	ปานกลาง
(2) กระบวนการยุติธรรม ปราศจากการทุจริตคอร์รัปชัน	71 (10.5)	128 (19)	218 (32.3)	131 (19.4)	92 (13.6)	640	2.93	1.192	ปานกลาง
(3) กระบวนการทางการเมือง ปราศจากการทุจริตคอร์รัปชัน	67 (9.9)	88 (13)	159 (23.6)	161 (23.9)	163 (24.1)	638	2.58	1.289	ปานกลาง

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
(4) กระบวนการจัดการความขัดแย้งในชุมชนปราศจากการทุจริตคอร์ปชั่น	66 (9.8)	101 (15)	215 (31.9)	147 (21.8)	105 (15.6)	634	2.80	1.198	ปานกลาง
(5) การบริการสาธารณะของภาครัฐปราศจากการทุจริตคอร์ปชั่น	62 (9.2)	100 (14.8)	210 (31.1)	153 (22.7)	109 (16.1)	634	2.77	1.194	ปานกลาง
(6) การพัฒนาประเทศตามนโยบายภาครัฐ ปราศจากการทุจริตคอร์ปชั่น	68 (10.1)	98 (14.5)	196 (29)	153 (22.7)	119 (17.6)	634	2.77	1.232	ปานกลาง
รวม						648	2.77	1.163	ปานกลาง
รวมทั้งหมด						654	3.20	0.788	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.8 การวัดระดับความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) โดยรวม, จำแนกรายด้าน และรายชื่อ สามารถอธิบายได้ ดังนี้

Social Cohesion โดยรวมความคิดเห็นคิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.20 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า เห็นด้วยมากที่สุด คือ “ความรู้สึกว่าความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.39 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **เห็นด้วยรองลงมา** คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.36 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **และเห็นด้วยน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.77 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านและรายชื่อ พบว่า

8.1 ความเชื่อมั่นในสถาบันสำคัญๆ ของรัฐ คิดเป็นค่าเฉลี่ยรวม 3.23 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง โดยความคิดเห็น**อันดับมากที่สุด** คือ “ศาลและกระบวนการยุติธรรม” คิดเป็นร้อยละ 19.6 ค่าเฉลี่ย 3.60 อยู่ในเกณฑ์ระดับ **มาก** **อันดับรองลงมา** คือ “ทหารและกองทัพ” คิดเป็นร้อยละ 18.8 ค่าเฉลี่ย 3.39 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “รัฐสภาและนักการเมือง” คิดเป็นร้อยละ 10.1 ค่าเฉลี่ย 2.84 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

8.2 ความรู้สึกว่าคุณสมบัติ/เสียงเรียกร้อง ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด คิดเป็นค่าเฉลี่ยรวม 3.39 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง โดยความคิดเห็น**อันดับมากที่สุด** คือ “สถาบันศาลและกระบวนการยุติธรรม” คิดเป็นร้อยละ 20.6 ค่าเฉลี่ย 3.58 อยู่ในเกณฑ์ระดับ **มาก** **อันดับรองลงมา** คือ “รัฐบาลและส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง” คิดเป็นร้อยละ 19.9 ค่าเฉลี่ย 3.52 อยู่ในเกณฑ์ระดับ **มาก** **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ตำรวจ” คิดเป็นร้อยละ 15.9 ค่าเฉลี่ย 3.15 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

8.3 ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน คิดเป็นค่าเฉลี่ยรวม 3.36 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง โดยความคิดเห็น**อันดับมากที่สุด** คือ “มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง” คิดเป็นร้อยละ 25.2 ค่าเฉลี่ย 3.88 อยู่ในเกณฑ์ระดับ **มาก**

อันดับรองลงมา คือ “ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีงาน มีรายได้ มีปัจจัย 4 ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต” คิดเป็นร้อยละ 12.9 ค่าเฉลี่ย 3.43 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “การเมืองมีเสถียรภาพ เสรีภาพและมั่นคง” คิดเป็นร้อยละ 8.1 ค่าเฉลี่ย 2.84 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

8.4 ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน คิดเป็นค่าเฉลี่ยรวม 3.26 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง โดยความคิดเห็น**อันดับมากที่สุด** คือ “พึงพอใจต่อสุขภาพร่างกายที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน” คิดเป็นร้อยละ 20.4 ค่าเฉลี่ย 3.78 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “พึงพอใจต่องานที่ทำ” คิดเป็นร้อยละ 20.9 ค่าเฉลี่ย 3.73 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “พึงพอใจต่อระบบการเมือง” คิดเป็นร้อยละ 6.4 ค่าเฉลี่ย 2.70 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

8.5 ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน คิดเป็นค่าเฉลี่ยรวม 2.77 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง โดยความคิดเห็น**อันดับมากที่สุด** คือ “กระบวนการยุติธรรม ปราศจากการทุจริตคอร์รัปชัน” คิดเป็นร้อยละ 10.5 ค่าเฉลี่ย 2.93 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **อันดับรองลงมา** คือ “กระบวนการจัดการความขัดแย้งในชุมชนปราศจากการทุจริตคอร์รัปชัน” คิดเป็นร้อยละ 9.8 ค่าเฉลี่ย 2.80 **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “กระบวนการทางการเมือง ปราศจากการทุจริตคอร์รัปชัน” คิดเป็นร้อยละ 9.9 ค่าเฉลี่ย 2.58 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

ตารางที่ 4.9: แสดงผลการวิเคราะห์ความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
การวัดระดับความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามเพศ					
(1) ท่านมีความเชื่อมั่นในสถาบันสำคัญของรัฐเพียงใด	ชาย	431	3.24	0.980	ปานกลาง
	หญิง	213	3.23	0.988	ปานกลาง
	อื่นๆ	2	3.90	1.555	มาก

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
การวัดระดับความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามเพศ					
(2) ท่านมีความรู้สึกว่าการต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่านได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด	ชาย	430	3.39	1.031	ปานกลาง
	หญิง	213	3.36	1.038	ปานกลาง
	อื่นๆ	3	3.73	1.553	มาก
(3) ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	ชาย	430	3.40	0.805	ปานกลาง
	หญิง	213	3.27	0.814	ปานกลาง
	อื่นๆ	3	3.66	1.527	มาก
(4) ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน	ชาย	430	3.29	0.839	ปานกลาง
	หญิง	213	3.21	0.815	ปานกลาง
	อื่นๆ	3	3.47	1.633	ปานกลาง
(5) ความรู้สึกที่สังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน	ชาย	427	2.78	1.174	ปานกลาง
	หญิง	213	2.73	1.134	ปานกลาง
	อื่นๆ	2	3.50	1.162	มาก

จากตารางที่ 4.9 ผลการวิเคราะห์ความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม สามารถอธิบายได้ดังนี้

9.1 เพศชาย พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.40 **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านมีความรู้สึกว่าการต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่านได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.39 **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกที่สังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.78 โดยทั้งสามอันดับอยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

9.2 เพศหญิง พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกว่าการต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่านได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย

3.36 **อันดับรองลงมา** คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.27 และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.73 โดยทั้งสามอันดับอยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

ตารางที่ 4.10: แสดงผลการวิเคราะห์ความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
วัดระดับความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามช่วงอายุ					
(1) ท่านมีความเชื่อมั่นในสถาบันสำคัญๆ ของรัฐเพียงใด	12-25 ปี	23	3.31	1.239	ปานกลาง
	26-48 ปี	318	3.24	0.998	ปานกลาง
	49-55 ปี	130	3.20	0.971	ปานกลาง
	56-75 ปี	175	3.52	0.742	มาก
	76 ปีขึ้นไป	5	3.23	0.985	ปานกลาง
(2) ท่านมีความรู้สึกว่าคุณภาพชีวิต/ความเสี่ยงเรียกร้องของท่านได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด	12-25 ปี	23	3.78	1.098	มาก
	26-48 ปี	318	3.43	1.057	มาก
	49-55 ปี	129	3.27	1.041	ปานกลาง
	56-75 ปี	176	3.35	0.980	ปานกลาง
	76 ปีขึ้นไป	5	3.08	0.715	ปานกลาง
(3) ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	12-25 ปี	23	3.31	1.211	ปานกลาง
	26-48 ปี	318	3.33	0.849	ปานกลาง
	49-55 ปี	129	3.35	0.727	ปานกลาง
	56-75 ปี	176	3.42	0.741	ปานกลาง
	76 ปีขึ้นไป	5	3.45	0.693	ปานกลาง

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
วัดระดับความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามช่วงอายุ					
(4) ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน	12-25 ปี	23	3.66	1.231	มาก
	26-48 ปี	318	3.23	0.883	ปานกลาง
	49-55 ปี	129	3.31	0.750	ปานกลาง
	56-75 ปี	176	3.27	0.744	ปานกลาง
	76 ปีขึ้นไป	5	3.57	0.371	มาก
(5) ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน	12-25 ปี	23	3.13	1.395	ปานกลาง
	26-48 ปี	315	2.90	1.174	ปานกลาง
	49-55 ปี	129	2.60	1.170	ปานกลาง
	56-75 ปี	175	2.63	1.087	ปานกลาง
	76 ปีขึ้นไป	5	2.73	0.902	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.10 ผลการวิเคราะห์ความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม สามารถอธิบายได้ดังนี้

10.1 ช่วงอายุ 12 - 25 ปี พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกถึงความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.78 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.66 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.13 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

10.2 ช่วงอายุ 26 – 48 ปี พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกถึงความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.43 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.33 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **และอันดับน้อยที่สุด**

คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.90 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

10.3 ช่วงอายุ 49 – 55 ปี พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.35 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **อันดับรองลงมา** คือ “ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.31 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.60 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

10.4 ช่วงอายุ 56 – 75 ปี พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความเชื่อมั่นในสถาบันสำคัญๆ ของรัฐเพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.52 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.42 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.63 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

10.5 ช่วงอายุ 76 ปีขึ้นไป พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.57 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.45 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.73 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

ตารางที่ 4.11: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามภูมิภาคของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับ ความเห็น
วัดระดับความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามภูมิภาค					
(1) ท่านมีความ เชื่อมั่นในสถาบัน สำคัญๆ ของรัฐ เพียงใด	กรุงเทพฯ/ปริมณฑล	355	3.16	1.057	ปานกลาง
	ภาคกลาง	43	3.22	0.903	ปานกลาง
	ภาคเหนือ	22	3.45	0.819	ปานกลาง
	ภาคใต้	67	3.40	0.847	ปานกลาง
	จขต.	87	3.33	0.889	ปานกลาง
	ภาคตะวันออก	24	3.08	0.948	ปานกลาง
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	46	3.36	0.944	ปานกลาง
ภาคตะวันตก	6	3.20	0.400	ปานกลาง	
(2) ท่านมีความ รู้สึกว่าคุณ ต้องการ/เสี่ยง เรียกร้องของ ท่าน ได้รับความ สนใจ/ตอบสนอง จากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด	กรุงเทพฯ/ปริมณฑล	355	3.35	1.072	ปานกลาง
	ภาคกลาง	43	3.32	1.076	ปานกลาง
	ภาคเหนือ	22	3.65	0.917	มาก
	ภาคใต้	67	3.46	0.974	ปานกลาง
	จขต.	87	3.50	0.974	มาก
	ภาคตะวันออก	24	3.18	1.141	ปานกลาง
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	46	3.46	0.928	ปานกลาง
ภาคตะวันตก	6	2.80	0.800	ปานกลาง	
(3) ความมั่นคง ปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน	กรุงเทพฯ/ปริมณฑล	355	3.31	0.810	ปานกลาง
	ภาคกลาง	43	3.44	0.826	ปานกลาง
	ภาคเหนือ	22	3.56	0.795	มาก
	ภาคใต้	67	3.35	0.833	ปานกลาง
	จขต.	87	3.49	0.791	ปานกลาง
	ภาคตะวันออก	24	3.38	0.946	ปานกลาง
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	46	3.30	0.794	ปานกลาง
ภาคตะวันตก	6	3.25	0.316	ปานกลาง	

ตารางที่ 4.11: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามภูมิภาคของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับ ความเห็น
วัดระดับความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามภูมิภาค					
(4) ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน	กรุงเทพฯ/ปริมณฑล	355	3.19	0.847	ปานกลาง
	ภาคกลาง	43	3.21	0.827	ปานกลาง
	ภาคเหนือ	22	3.32	0.755	ปานกลาง
	ภาคใต้	67	3.38	0.859	ปานกลาง
	จขต.	87	3.41	0.754	ปานกลาง
	ภาคตะวันออก	24	3.42	0.946	ปานกลาง
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	46	3.35	0.844	ปานกลาง
	ภาคตะวันตก	6	3.29	0.286	ปานกลาง
(5) ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน	กรุงเทพฯ/ปริมณฑล	353	2.66	1.183	ปานกลาง
	ภาคกลาง	42	2.85	1.144	ปานกลาง
	ภาคเหนือ	21	2.65	0.850	ปานกลาง
	ภาคใต้	67	3.00	1.066	ปานกลาง
	จขต.	87	3.12	1.225	ปานกลาง
	ภาคตะวันออก	24	2.56	1.195	ปานกลาง
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	46	2.73	1.055	ปานกลาง
	ภาคตะวันตก	6	2.63	1.244	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.11 ผลการวิเคราะห์ความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามภูมิภาคของผู้ตอบแบบสอบถาม สามารถอธิบายได้ดังนี้

11.1 ภูมิภาค กรุงเทพฯ/ปริมณฑล พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกว่าการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.35 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง อันดับรองลงมา คือ “ความมั่นคงปลอดภัย

ในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.31 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.66 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

11.2 ภูมิลำเนา ภาคกลาง พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.44 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านมีความรู้สึกถึงความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.32 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.85 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

11.3 ภูมิลำเนา ภาคเหนือ พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกถึงความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.65 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.56 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.65 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

11.4 ภูมิลำเนา ภาคใต้ พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกถึงความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.46 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านมีความเชื่อมั่นในสถาบันสำคัญๆ ของรัฐเพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.40 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.00 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

11.5 ภูมิลำเนา จซต. พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกถึงความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.50 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.49 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.12 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

11.6 ภูมิลำเนา ภาคตะวันออก พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.42 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **อันดับรองลงมา** คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.38 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.56 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

11.7 ภูมิลำเนา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกถึงความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.46 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านมีความเชื่อมั่นในสถาบันสำคัญๆ ของรัฐเพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.36 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.73 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

11.8 ภูมิลำเนา ภาคตะวันตก พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.29 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **อันดับรองลงมา** คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.25 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.73 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

ตารางที่ 4.12: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
วัดระดับความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามระดับการศึกษา					
(1) ท่านมีความเชื่อมั่นในสถาบันสำคัญๆ ของรัฐเพียงใด	ไม่ได้เข้าระบบการศึกษา	3	3.98	0.361	มาก
	ประถม/มัธยม	99	3.60	0.991	มาก
	ปวช./ปวส.	45	3.31	1.074	ปานกลาง
	ปริญญาตรี/เทียบเท่า	209	3.11	1.008	ปานกลาง
	ปริญญาโท	236	3.13	0.913	ปานกลาง
	ปริญญาเอก	59	3.40	0.911	ปานกลาง
(2) ท่านมีความรู้สึกว่าคุณค่าความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่านได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด	ไม่ได้เข้าระบบการศึกษา	3	3.73	1.101	มาก
	ประถม/มัธยม	98	3.75	0.957	มาก
	ปวช./ปวส.	45	3.61	0.974	มาก
	ปริญญาตรี/เทียบเท่า	208	3.27	1.094	ปานกลาง
	ปริญญาโท	237	3.27	0.978	ปานกลาง
	ปริญญาเอก	60	3.48	1.053	ปานกลาง
(3) ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	ไม่ได้เข้าระบบการศึกษา	3	3.91	0.629	มาก
	ประถม/มัธยม	98	3.52	0.886	มาก
	ปวช./ปวส.	45	3.42	0.969	ปานกลาง
	ปริญญาตรี/เทียบเท่า	208	3.25	0.830	ปานกลาง
	ปริญญาโท	237	3.30	0.705	ปานกลาง
	ปริญญาเอก	60	3.58	0.811	มาก

ตารางที่ 4.12: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
วัดระดับความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามระดับการศึกษา					
(4) ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน	ไม่ได้เข้าระบบการศึกษา	3	3.96	1.002	มาก
	ประถม/มัธยม	98	3.47	0.906	ปานกลาง
	ปวช./ปวส.	45	3.46	0.994	ปานกลาง
	ปริญญาตรี/เทียบเท่า	208	3.10	0.807	ปานกลาง
	ปริญญาโท	237	3.21	0.762	ปานกลาง
	ปริญญาเอก	60	3.52	0.787	มาก
(5) ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน	ไม่ได้เข้าระบบการศึกษา	3	3.38	1.456	ปานกลาง
	ประถม/มัธยม	96	3.22	1.196	ปานกลาง
	ปวช./ปวส.	45	3.30	1.087	ปานกลาง
	ปริญญาตรี/เทียบเท่า	207	2.65	1.178	ปานกลาง
	ปริญญาโท	237	2.58	1.096	ปานกลาง
	ปริญญาเอก	59	2.75	1.053	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.12 ผลการวิเคราะห์ความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม สามารถอธิบายได้ดังนี้

12.1 ไม่ได้เข้าระบบการศึกษา พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความเชื่อมั่นในสถาบันสำคัญๆ ของรัฐเพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.98 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก อันดับรองลงมา คือ

“ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.96 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.38 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

12.2 ระดับ ประถม/มัธยม พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกว่าการต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.75 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านมีความเชื่อมั่นในสถาบันสำคัญๆ ของรัฐเพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.60 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.22 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

12.3 ระดับ ปวช./ปวส. พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกว่าการต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.61 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.46 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.30 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

12.4 ระดับ ปริญญาตรี/เทียบเท่า พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกว่าการต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.27 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **อันดับรองลงมา** คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.25 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.65 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

12.5 ระดับ ปริณญาโท/เทียบเท่า พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.30 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านมีความรู้สึกว่าการต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.27 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และ **อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.58 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

12.6 ระดับ ปริณญาเอก พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.58 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ ท่านมีความรู้สึกว่าการต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.48 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และ **อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.75 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

ตารางที่ 4.13: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
วัดระดับความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามอาชีพ					
(1) ท่านมีความเชื่อมั่นในสถาบันสำคัญของรัฐเพียงใด	ข้าราชการ	453	3.23	0.983	ปานกลาง
	ธุรกิจส่วนตัว	46	3.08	0.903	ปานกลาง
	พนักงานเอกชน	35	3.34	1.21	ปานกลาง
	อาจารย์	23	3.27	0.657	ปานกลาง
	นักเรียน	12	3.00	1.403	ปานกลาง
	นักศึกษา				
	นักการเมือง	3	4.00	0.800	มาก
	เกษตรกร	5	3.59	1.102	มาก
	สื่อสารมวลชน	2	4.50	0.707	มากที่สุด
	ไม่ได้ประกอบอาชีพ	63	3.21	0.911	ปานกลาง
(2) ท่านมีความรู้สึกว่าการต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่านได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด	ข้าราชการ	452	3.40	1.039	ปานกลาง
	ธุรกิจส่วนตัว	46	3.25	0.984	ปานกลาง
	พนักงานเอกชน	36	3.46	1.137	ปานกลาง
	อาจารย์	23	3.20	0.807	ปานกลาง
	นักเรียน	12	3.61	1.192	มาก
	นักศึกษา				
	นักการเมือง	3	4.40	0.600	มาก
	เกษตรกร	5	3.44	1.126	ปานกลาง
	สื่อสารมวลชน	2	4.00	0.000	มาก
	ไม่ได้ประกอบอาชีพ	63	3.19	1.060	ปานกลาง

ตารางที่ 4.13: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
วัดระดับความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามอาชีพ					
(3) ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	ข้าราชการ	452	3.34	0.799	ปานกลาง
	ธุรกิจส่วนตัว	46	3.39	0.786	ปานกลาง
	พนักงานเอกชน	36	3.29	0.881	ปานกลาง
	อาจารย์	23	3.51	0.561	มาก
	นักเรียน	12	2.91	1.512	ปานกลาง
	นักศึกษา	3	3.83	0.803	มาก
	นักการเมือง				
	เกษตรกร	5	3.95	0.798	มาก
	สื่อสารมวลชน	2	3.62	0.830	มาก
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	63	3.39	0.812	ปานกลาง	
(4) ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน	ข้าราชการ	452	3.26	0.818	ปานกลาง
	ธุรกิจส่วนตัว	46	3.21	0.808	ปานกลาง
	พนักงานเอกชน	36	3.28	0.979	ปานกลาง
	อาจารย์	23	3.43	0.508	ปานกลาง
	นักเรียน	12	3.45	1.479	ปานกลาง
	นักศึกษา				
	นักการเมือง	3	3.96	0.944	มาก
	เกษตรกร	5	3.57	0.552	ปานกลาง
	สื่อสารมวลชน	2	3.38	0.864	ปานกลาง
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	63	3.26	0.842	ปานกลาง	

ตารางที่ 4.13: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
วัดระดับความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามอาชีพ					
(5) ความรู้สึก ว่าสังคมปลอดภัย จากการทุจริต และคอร์ปชั่น	ข้าราชการ	451	2.79	1.157	ปานกลาง
	ธุรกิจส่วนตัว	46	2.47	1.203	น้อย
	พนักงาน เอกชน	34	2.85	1.215	ปานกลาง
	อาจารย์	23	2.65	0.994	ปานกลาง
	นักเรียน	12	2.62	1.531	ปานกลาง
	นักศึกษา				
	นักการเมือง	3	3.88	0.917	มาก
	เกษตรกร	5	3.21	0.995	ปานกลาง
	สื่อสารมวลชน	2	3.08	1.296	ปานกลาง
	ไม่ได้ประกอบ อาชีพ	62	2.72	1.152	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.13 ผลการวิเคราะห์ความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม สามารถอธิบายได้ดังนี้

13.1 อาชีพข้าราชการ พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกว่าการต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.40 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **อันดับรองลงมา** คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.34 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์ปชั่น” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.79 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

13.2 อาชีพธุรกิจส่วนตัว พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.39 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านมีความรู้สึกถึงความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.25 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และ **อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.47 อยู่ในเกณฑ์ระดับ น้อย

13.3 อาชีพพนักงานเอกชน พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกถึงความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.46 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านมีความเชื่อมั่นในสถาบันสำคัญๆ ของรัฐเพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.34 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และ **อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.85 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

13.4 อาชีพอาจารย์ พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.51 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.43 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และ **อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.65 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

13.5 อาชีพนักเรียน นักศึกษา พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกถึงความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.61 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.45 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และ **อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.62 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

13.6 อาชีพนักการเมือง พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกถึงความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.40 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านมีความเชื่อมั่นในสถาบันสำคัญๆ ของรัฐเพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.00 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และ **อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.83 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก

13.7 อาชีพเกษตรกร พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.95 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านมีความเชื่อมั่นในสถาบันสำคัญๆ ของรัฐเพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.59 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และ **อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.21 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

13.8 อาชีพสื่อมวลชน พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความเชื่อมั่นในสถาบันสำคัญๆ ของรัฐเพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.50 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มากที่สุด **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านมีความรู้สึกถึงความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.00 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และ **อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.08 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

13.9 ไม่ได้ประกอบอาชีพ พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.39 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **อันดับรองลงมา** คือ “ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.26 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และ **อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.72 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

ตารางที่ 4.14 แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับ ความเห็น
วัดระดับความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามรายได้ต่อเดือน					
(1) ท่านมีความเชื่อมั่นในสถาบันสำคัญๆ ของรัฐเพียงใด	ต่ำกว่า 10,000 บาท	39	3.22	0.966	ปานกลาง
	10,000-30,000 บาท	234	3.31	1.003	ปานกลาง
	30,001-50,000 บาท	149	3.21	0.989	ปานกลาง
	50,001-100,000 บาท	168	3.21	0.970	ปานกลาง
	สูงกว่า 100,000 บาท	57	3.03	0.899	ปานกลาง
(2) ท่านมีความรู้สึกว่าการเรียกร้องของหน่วยงานที่ท่านได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด	ต่ำกว่า 10,000 บาท	39	3.40	0.877	ปานกลาง
	10,000-30,000 บาท	232	3.43	1.040	ปานกลาง
	30,001-50,000 บาท	150	3.42	1.050	ปานกลาง
	50,001-100,000 บาท	169	3.30	1.060	ปานกลาง
	สูงกว่า 100,000 บาท	57	3.34	0.999	ปานกลาง
(3) ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	ต่ำกว่า 10,000 บาท	39	3.26	0.955	ปานกลาง
	10,000-30,000 บาท	232	3.37	0.855	ปานกลาง
	30,001-50,000 บาท	150	3.25	0.857	ปานกลาง
	50,001-100,000 บาท	169	3.42	0.663	ปานกลาง
	สูงกว่า 100,000 บาท	57	3.45	0.744	ปานกลาง
(4) ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน	ต่ำกว่า 10,000 บาท	39	3.24	3.24	ปานกลาง
	10,000-30,000 บาท	232	3.28	3.28	ปานกลาง
	30,001-50,000 บาท	150	3.21	3.21	ปานกลาง
	50,001-100,000 บาท	169	3.28	3.28	ปานกลาง
	สูงกว่า 100,000 บาท	57	3.30	3.30	ปานกลาง

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับ ความเห็น
วัดระดับความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามรายได้ต่อเดือน					
(5) ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยและการทุจริตและคอร์รัปชัน	ต่ำกว่า 10,000 บาท	39	2.97	2.97	ปานกลาง
	10,000-30,000 บาท	230	2.98	2.398	ปานกลาง
	30,001-50,000 บาท	150	2.66	2.66	ปานกลาง
	50,001-100,000 บาท	167	2.63	2.63	ปานกลาง
	สูงกว่า 100,000 บาท	57	2.43	2.43	น้อย

จากตารางที่ 4.14 ผลการวิเคราะห์ความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม สามารถอธิบายได้ดังนี้

14.1 รายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกถึงความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.40 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **อันดับรองลงมา** คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.26 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.97 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

14.2 รายได้ 10,000 – 30,000 บาท พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกถึงความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.43 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **อันดับรองลงมา** คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.37 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.98 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

14.3 รายได้ 30,001 – 50,000 บาท พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกว่าคุณต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.42 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **อันดับรองลงมา** คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.25 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.66 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

14.4 รายได้ 50,001 – 100,000 บาท พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.42 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านมีความรู้สึกว่าคุณต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.30 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.63 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

14.5 รายได้ สูงกว่า 100,000 บาท พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.45 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านมีความรู้สึกว่าคุณต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.34 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.43 อยู่ในเกณฑ์ระดับ น้อย

ตารางที่ 4.15: แสดงผลการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) โดยรวม, จำแนกรายด้าน และรายข้อ

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
15.1 ท่านมีความรู้สึกต่อกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มของท่าน ระดับใด									
(1) มีความไม่เป็นมิตร	79 (11.7)	155 (23)	308 (45.6)	69 (10.2)	23 (3.4)	634	3.31	0.949	ปานกลาง
(2) มีความเกียจคร้าน	71 (10.5)	149 (22.1)	296 (43.9)	83 (12.3)	30 (4.4)	629	3.24	0.978	ปานกลาง
(3) ฉลาดแกมโกง/เจ้าเล่ห์	151 (22.4)	190 (28.1)	211 (31.3)	58 (8.6)	22 (3.3)	632	3.62	1.053	มาก
(4) ทำงานหนัก/ขยัน	53 (7.9)	137 (20.3)	305 (45.2)	103 (15.3)	32 (4.7)	630	3.12	0.953	ปานกลาง
(5) มีระเบียบวินัยรักความสะอาด	58 (8.6)	141 (20.9)	292 (43.3)	95 (14.1)	37 (5.5)	623	3.14	0.985	ปานกลาง
(6) มีพฤติกรรมชอบความรุนแรง	108 (16)	167 (24.7)	231 (34.2)	83 (12.3)	41 (6.1)	630	3.35	1.107	ปานกลาง
(7) ไม่ได้รู้สึกอะไร	75 (11.1)	121 (17.9)	274 (40.6)	84 (12.4)	68 (10.1)	622	3.08	1.116	ปานกลาง
รวม						642	3.27	0.725	ปานกลาง

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
15.2 ท่านมีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเข้าไปอยู่เพียงลำพังในกลุ่มที่เห็นต่างจากท่านมากที่สุด									
(1) รู้สึกถูกคุกคาม/ถูกทำร้าย	84 (12.4)	150 (22.2)	235 (34.8)	110 (16.3)	47 (7)	626	3.18	1.105	ปานกลาง
(2) รู้สึกมีความทุกข์/อึดอัด	116 (17.2)	169 (25)	215 (31.9)	88 (13)	38 (5.6)	626	3.38	1.119	ปานกลาง
(3) รู้สึกกลัว/วิตกกังวล	78 (11.6)	154 (22.8)	236 (35)	110 (16.3)	47 (7)	625	3.17	1.093	ปานกลาง
(4) รู้สึกถูกรังเกียจ/ถูกด้อยค่า/ถูกเหยียดหยาม	82 (12.1)	155 (23)	233 (34.5)	102 (15.1)	53 (7.9)	625	3.18	1.116	ปานกลาง
(5) ไม่ได้รู้สึกอะไร	88 (13)	126 (18.7)	208 (30.8)	106 (15.7)	92 (13.6)	620	3.02	1.240	ปานกลาง
รวม						639	3.20	0.861	ปานกลาง

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
15.3 ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด									
(1) ท่านยอมรับที่จะให้ผู้อื่นความเห็นต่างกับ/หรืออยู่ในกลุ่มที่เห็นต่างกันสามารถแต่งงานกันได้	101 (15)	211 (31.3)	252 (37.3)	42 (6.2)	20 (3)	626	3.53	0.948	มาก
(2) ท่านยอมรับที่จะอยู่อาศัยในละแวกบ้านเดียวกับกลุ่มที่เห็นต่างได้	92 (13.6)	227 (33.6)	251 (37.2)	39 (5.8)	17 (2.5)	626	3.54	0.912	มาก
(3) ท่านยอมรับที่จะทำงานร่วมกับกลุ่มที่เห็นต่างในสถานประกอบการเดียวกันได้	99 (14.7)	230 (34.1)	251 (37.2)	31 (4.6)	17 (2.5)	628	3.58	0.906	มาก

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
(4) ท่านยอมรับได้ถ้าผู้ที่อยู่ในกลุ่มที่เห็นต่างเป็นเจ้านาย (ในการทำงาน)	84 (12.4)	219 (32.4)	259 (38.4)	44 (6.5)	18 (2.7)	624	3.49	0.914	ปานกลาง
รวม						636	3.54	0.832	มาก
15.4 ท่านรู้สึกว่ามีวิถีชีวิตของท่านถูกด้อยค่า / กลั่นแกล้งจากกลุ่มที่เห็นต่างจากท่านมากที่สุดอย่างไรบ้าง									
(1) ถูกด้อยค่าในเรื่องของค่านิยมความคิดความเชื่อหรือการใช้ชีวิตประจำวันในเรื่องอื่น ๆ เช่น รสนิยมการแต่งกาย การพูดจา สื่อสาร การใช้ภาษา	75 (11.1)	121 (17.9)	232 (34.4)	122 (18.1)	82 (12.1)	632	2.98	1.175	ปานกลาง

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
(2) ถูกกลั่นแกล้ง/ลดโอกาสในการทำงาน	63 (9.3)	121 (17.9)	236 (35)	119 (17.6)	88 (13)	627	2.92	1.159	ปานกลาง
(3) คุกคาม/ทำร้ายร่างกายต่อท่าน	55 (8.1)	76 (11.3)	232 (34.4)	142 (21)	120 (17.8)	625	2.69	1.172	ปานกลาง
(4) ถูกด้อยค่าเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม	64 (9.5)	100 (14.8)	209 (31)	140 (20.7)	105 (15.6)	618	2.80	1.202	ปานกลาง
รวม						637	2.85	1.100	ปานกลาง
15.5 ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใด									
(1) สร้างความเสียหายแก่สมาชิกกลุ่มที่เห็นต่าง	40 (5.9)	83 (12.3)	153 (22.7)	148 (21.9)	198 (29.3)	622	2.39	1.237	น้อย
(2) การกล่าวร้ายป้ายสีกลุ่มที่เห็นต่าง	41 (6.1)	84 (12.4)	143 (21.2)	155 (23)	197 (29.2)	620	2.38	1.242	น้อย

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
(3) ดุลูก/กลั่นแกล้ง/ด้อยค่ากลุ่มที่เห็นต่าง	42 (6.2)	83 (12.3)	144 (21.3)	144 (21.3)	204 (30.2)	617	2.38	1.255	น้อย
(4) ปฏิเสธ/หลีกเลี่ยงที่จะพักอยู่ในห้องเดียว/สถานที่เดียวกันกับกลุ่มที่เห็นต่างอยู่	57 (8.4)	107 (15.9)	183 (27.1)	135 (20)	138 (20.4)	620	2.69	1.248	ปานกลาง
(5) ปฏิเสธการให้ความช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มที่เห็นต่าง	45 (6.7)	90 (13.3)	185 (27.4)	146 (21.6)	153 (22.7)	619	2.56	1.212	ปานกลาง
(6) ทำร้ายหรือทำอันตรายต่อกลุ่มตรงที่เห็นต่าง	39 (5.8)	74 (11)	130 (19.3)	134 (19.9)	242 (35.9)	619	2.25	1.260	น้อย
(7) ไม่สนใจ/ไม่ปฏิบัติสัมพันธ์ด้วย	85 (12.6)	108 (16)	206 (30.5)	105 (15.6)	119 (17.6)	623	2.90	1.282	ปานกลาง
รวม						635	2.53	1.126	ปานกลาง

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
15.6 ท่านมีความรู้สึก/ปฏิบัติอย่างไร ในประเด็นด้านวัฒนธรรมกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด									
(1) ท่านมีความรู้สึกที่ว่า วัฒนธรรมของท่านมีความแตกต่างจากวัฒนธรรมของกลุ่มที่เห็นต่างอย่างสิ้นเชิง ทั้ง ดนตรี/ การแสดง อาหาร ค่านิยม ศาสนา และความเชื่อ	62 (9.2)	116 (17.2)	238 (35.3)	121 (17.9)	87 (12.9)	624	2.91	1.153	ปานกลาง
(2) ท่านไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมกับกลุ่มที่เห็นต่าง	72 (10.7)	113 (16.7)	220 (32.6)	117 (17.3)	98 (14.5)	620	2.91	1.209	ปานกลาง
รวม						631	2.91	1.075	ปานกลาง

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
15.7 การสร้างความสามัคคีปรองดอง									
(1) ท่านคิดว่า การสร้างความสามัคคีปรองดองที่ ดีวิธีหนึ่งคือ การให้อภัย	259 (38.4)	176 (26.1)	143 (21.2)	34 (5)	13 (1.9)	625	4.01	1.024	มาก
(2) ท่านคิดว่า การเปิดโอกาสให้คู่ ขัดแย้งได้พูด ค่อยทำความเข้าใจซึ่ง กันและกัน สามารถ สร้างความสามัคคี ปรองดองได้	257 (38.1)	194 (28.7)	138 (20.4)	28 (4.1)	9 (1.3)	626	4.06	0.968	มาก

ประเด็น	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
(3) ท่านคิดว่า การเจรจาใกล้เกลี้ยโดยบุคคลที่สามสามารถสร้างความสามัคคีปรองดองได้	192 (28.4)	207 (30.7)	170 (25.2)	38 (5.6)	13 (1.9)	620	3.85	0.998	มาก
(4) ท่านคิดว่า การยอมรับผิดและขอโทษสามารถสร้างความสามัคคีปรองดองได้	256 (37.9)	197 (29.2)	133 (19.7)	27 (4)	10 (1.5)	623	4.06	0.969	มาก
รวม						633	4.00	0.889	มาก
รวมทั้งหมด						651	3.19	0.633	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.15 การวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (Reconciliation) โดยรวม, จำแนกรายด้าน และรายข้อ สามารถอธิบายได้ ดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (Reconciliation) โดยรวมความคิดเห็น คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.19 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า เห็นด้วยมากที่สุด คือ “การสร้างความสามัคคีปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.00 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก เห็นด้วยรองลงมา คือ “ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.54 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และเห็นด้วยน้อยที่สุด คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.53 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง เมื่อจำแนกเป็นรายด้านและรายข้อ พบว่า

15.1 ท่านมีความรู้สึกต่อกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มของท่าน ระดับใด คิดเป็นค่าเฉลี่ยรวม 3.27 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง โดยความคิดเห็นอันดับมากที่สุด คือ “ฉลาดแกมโกง/เจ้าเล่ห์” คิดเป็นร้อยละ 22.4 ค่าเฉลี่ย 3.62 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก อันดับรองลงมา คือ “มีพฤติกรรมชอบความรุนแรง” คิดเป็นร้อยละ 16 ค่าเฉลี่ย 3.35 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และอันดับน้อยที่สุด คือ “ไม่ได้รู้สึกอะไร” คิดเป็นร้อยละ 11.1 ค่าเฉลี่ย 3.08 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

15.2 ท่านมีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเข้าไปอยู่เพียงลำพังในกลุ่มที่เห็นต่างจากท่านมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยรวม 3.20 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง โดยความคิดเห็นอันดับมากที่สุด คือ “รู้สึกมีความทุกข์/อึดอัด” คิดเป็นร้อยละ 17.2 ค่าเฉลี่ย 3.38 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง อันดับรองลงมา คือ “รู้สึกถูกคุกคาม/ถูกทำร้าย” คิดเป็นร้อยละ 12.4 ค่าเฉลี่ย 3.18 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และอันดับน้อยที่สุด คือ “ไม่ได้รู้สึกอะไร” คิดเป็นร้อยละ 13 ค่าเฉลี่ย 3.02 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

15.3 ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยรวม 3.54 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก โดยความคิดเห็นอันดับมากที่สุด คือ “ยอมรับที่จะทำงานร่วมกับกลุ่มที่เห็นต่างในสถานประกอบการเดียวกันได้” คิดเป็นร้อยละ 14.7 ค่าเฉลี่ย 3.58 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก อันดับรองลงมา

คือ “ยอมรับที่จะอาศัยในละแวกบ้านเดียวกับกลุ่มที่เห็นต่างได้” คิดเป็นร้อยละ 13.6 ค่าเฉลี่ย 3.54 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ยอมรับได้ถ้าผู้ที่อยู่ในกลุ่มที่เห็นต่างเป็นเจ้านาย (ในการทำงาน)” คิดเป็นร้อยละ 12.4 ค่าเฉลี่ย 3.49 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

15.4 ท่านรู้สึกว่ามีวิถีชีวิตของท่านถูกด้อยค่า /กลั่นแกล้งจากกลุ่มที่เห็นต่างจากท่านมากที่สุด อย่างไรบ้าง คิดเป็นค่าเฉลี่ยรวม 2.85 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง โดยความคิดเห็น**อันดับมากที่สุด** คือ “ถูกด้อยค่าในเรื่องของค่านิยม ความคิด ความเชื่อ หรือการใช้ชีวิตประจำวันในเรื่องอื่น ๆ เช่น รสนิยมการแต่งกาย การพูดจาสื่อสาร การใช้ภาษา” คิดเป็นร้อยละ 11.1 ค่าเฉลี่ย 2.98 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **อันดับรองลงมา** คือ “ถูกกลั่นแกล้ง/ลดโอกาสในการทำงาน” คิดเป็นร้อยละ 9.3 ค่าเฉลี่ย 2.92 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ถูกด้อยค่าเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม” คิดเป็นร้อยละ 8.1 ค่าเฉลี่ย 2.69 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

15.5 ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใด คิดเป็นค่าเฉลี่ยรวม 2.53 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง โดยความคิดเห็น**อันดับมากที่สุด** คือ “ไม่สนใจ/ไม่ปฏิสัมพันธ์ด้วย” คิดเป็นร้อยละ 12.6 ค่าเฉลี่ย 2.90 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **อันดับรองลงมา** คือ “ปฏิเสธ/หลีกเลี่ยงที่จะพักอยู่ในห้องเดียว/สถานที่เดียวกันกับกลุ่มที่เห็นต่างอยู่” คิดเป็นร้อยละ 8.4 ค่าเฉลี่ย 2.69 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ทำร้ายหรือทำอันตรายต่อกลุ่มตรงที่เห็นต่าง” คิดเป็นร้อยละ 5.8 ค่าเฉลี่ย 2.25 อยู่ในเกณฑ์ระดับ น้อย

15.6 ท่านมีความรู้สึก/ปฏิบัติอย่างไร ในประเด็นด้านวัฒนธรรมกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยรวม 2.91 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง โดยความคิดเห็น**อันดับมากที่สุด** คือ “ท่านไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมกับกลุ่มที่เห็นต่าง” คิดเป็นร้อยละ 10.7 ค่าเฉลี่ย 2.91 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านมีความรู้สึกที่วัฒนธรรมของกลุ่มท่านมีความแตกต่างจาก

วัฒนธรรมของกลุ่มที่เห็นต่างอย่างสิ้นเชิง ทั้ง ดนตรี/การแสดง อาหาร ค่านิยม ศาสนา และความเชื่อ” คิดเป็นร้อยละ 9.2 ค่าเฉลี่ย 2.91 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

15.7 การสร้างความสามัคคีปรองดอง คิดเป็นค่าเฉลี่ยรวม 3.19 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง โดยความคิดเห็น**อันดับมากที่สุด** คือ “ท่านคิดว่าการเปิดโอกาสให้คู่ขัดแย้งได้พูดคุยทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน สามารถสร้างความสามัคคีปรองดองได้” คิดเป็นร้อยละ 38.1 ค่าเฉลี่ย 4.06 อยู่ในเกณฑ์ระดับ **มาก** **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านคิดว่าการยอมรับผิดและขอโทษ สามารถสร้างความสามัคคีปรองดองได้” คิดเป็นร้อยละ 37.9 ค่าเฉลี่ย 4.06 อยู่ในเกณฑ์ระดับ **มาก** และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านคิดว่าการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยบุคคลที่สาม สามารถสร้างความสามัคคีปรองดองได้” คิดเป็นร้อยละ 28.4 ค่าเฉลี่ย 3.85

ตารางที่ 4.16: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
การวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม reconciliation จำแนกตามเพศ					
(1) ท่านมีความรู้สึกต่อกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มของตนระดับใด	ชาย	425	3.27	0.748	ปานกลาง
	หญิง	210	3.27	0.669	ปานกลาง
	อื่นๆ	2	4.21	1.111	มาก
(2) ท่านมีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเข้าไปอยู่เพียงลำพังในกลุ่มที่เห็นต่างจากท่านมากที่สุด	ชาย	423	3.19	0.873	ปานกลาง
	หญิง	208	3.19	0.822	ปานกลาง
	อื่นๆ	3	4.20	0.721	มาก

(3) ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด	ชาย	423	3.55	0.838	มาก
	หญิง	205	3.50	0.819	มาก
	อื่นๆ	3	4.33	0.763	มาก
(4) ท่านรู้สึกอย่างไรถึงชีวิตของท่านถูกตัดย่ำค่า / กลั่นแกล้งจากกลุ่มที่เห็นต่างจากท่านมากที่สุด อย่างไรก็ตามบ้าง	ชาย	425	2.92	1.066	ปานกลาง
	หญิง	205	2.67	1.138	ปานกลาง
	อื่นๆ	2	4.25	1.060	มาก
(5) ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด ในประเด็นต่อไปนี้ในระดับใด	ชาย	422	2.55	1.132	ปานกลาง
	หญิง	205	2.45	1.079	น้อย
	อื่นๆ	3	4.27	0.630	มาก
(6) ท่านมีความรู้สึก/ปฏิบัติอย่างไร ในประเด็นด้านวัฒนธรรมกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด	ชาย	421	2.95	1.083	ปานกลาง
	หญิง	204	2.80	1.028	ปานกลาง
	อื่นๆ	2	4.00	1.414	มาก
(7) การสร้างความสามัคคีปรองดอง	ชาย	423	4.02	0.884	มาก
	หญิง	203	3.94	0.877	มาก
	อื่นๆ	3	3.16	2.020	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.16 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม สามารถอธิบายได้ดังนี้

16.1 เพศชาย พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.02 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.55 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.55 โดยทั้งสามอันดับอยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

16.2 เพศหญิง พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.94 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.50 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.45 อยู่ในเกณฑ์ระดับ น้อย

ตารางที่ 4.17: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับ ความเห็น
การวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม reconciliation จำแนกตามช่วงอายุ					
(1) ท่านมีความรู้สึก ต่อกลุ่มที่มีความ คิดเห็นแตกต่าง จากกลุ่มของท่าน ระดับใด	12-25 ปี	23	3.56	1.042	มาก
	26-48 ปี	312	3.27	0.757	ปานกลาง
	49-55 ปี	129	3.29	0.676	ปานกลาง
	56-75 ปี	172	3.23	0.654	ปานกลาง
	76 ปีขึ้นไป	5	3.22	0.501	ปานกลาง
(2) ท่านมีความรู้สึก อย่างไรเมื่อเข้าไป อยู่เพียงลำพังใน กลุ่มที่เห็นต่างจาก ท่านมากที่สุด	12-25 ปี	22	3.78	0.890	มาก
	26-48 ปี	311	3.18	0.877	ปานกลาง
	49-55 ปี	128	3.13	0.859	ปานกลาง
	56-75 ปี	172	3.23	0.813	ปานกลาง
	76 ปีขึ้นไป	5	2.72	0.540	ปานกลาง
(3) ท่านทำอย่างไร ในการรักษาระยะ ห่างระหว่างท่านกับ กลุ่มที่เห็นต่างกับ ท่านมากที่สุด	12-25 ปี	22	3.96	0.753	มาก
	26-48 ปี	312	3.56	0.859	มาก
	49-55 ปี	127	3.48	0.789	ปานกลาง
	56-75 ปี	169	3.52	0.818	มาก
	76 ปีขึ้นไป	5	3.05	0.670	ปานกลาง
(4) ท่านรู้สึกว่ามี ชีวิตของท่านถูก ด้อยค่า / กลั่นแกล้ง จากกลุ่มที่เห็นต่าง จากท่านมากที่สุด อย่างไรบ้าง	12-25 ปี	22	3.84	1.114	มาก
	26-48 ปี	312	2.84	1.110	ปานกลาง
	49-55 ปี	126	2.84	1.116	ปานกลาง
	56-75 ปี	171	2.77	1.015	ปานกลาง
	76 ปีขึ้นไป	5	2.40	1.140	น้อย

ตารางที่ 4.17: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับ ความเห็น
การวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม reconciliation จำแนกตามช่วงอายุ					
(5) ท่านมีการ เลือกปฏิบัติกับ กลุ่มที่เห็นต่างกับ ท่านมากที่สุด ในประเด็นต่อไปนี้ ใน ระดับใด	12-25 ปี	22	3.27	1.405	ปานกลาง
	26-48 ปี	310	2.58	1.160	ปานกลาง
	49-55 ปี	125	2.50	1.052	ปานกลาง
	56-75 ปี	172	2.35	1.051	น้อย
	76 ปีขึ้นไป	5	2.62	0.658	ปานกลาง
(6) ท่านมีความ รู้สึก/ปฏิบัติอย่างไร ในประเด็นด้าน วัฒนธรรมกับกลุ่ม ที่เห็นต่างกับท่าน มากที่สุด	12-25 ปี	22	3.54	1.271	มาก
	26-48 ปี	309	2.93	1.087	ปานกลาง
	49-55 ปี	126	2.97	1.067	ปานกลาง
	56-75 ปี	168	2.78	1.014	ปานกลาง
	76 ปีขึ้นไป	5	2.30	0.836	น้อย
(7) การสร้างความ สามัคคีปรองดอง	12-25 ปี	22	4.13	0.837	มาก
	26-48 ปี	311	3.89	0.908	มาก
	49-55 ปี	126	4.04	0.884	มาก
	56-75 ปี	168	4.14	0.851	มาก
	76 ปีขึ้นไป	5	4.20	0.890	มาก

จากตารางที่ 4.17 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม สามารถอธิบายได้ดังนี้

17.1 ช่วงอายุ 12 - 25 ปี พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.13 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอะไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.96 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.27 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

17.2 ช่วงอายุ 26 – 48 ปี พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.89 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอะไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.56 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.58 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

17.3 ช่วงอายุ 49 – 55 ปี พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.04 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอะไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.48 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.50 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

17.4 ช่วงอายุ 56 – 75 ปี พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.14 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอะไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.52 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.35 อยู่ในเกณฑ์ระดับ น้อย

17.5 ช่วงอายุ 76 ปีขึ้นไป พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.20 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านมีความรู้สึกต่อกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มของท่านระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.22 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีความรู้สึก/ปฏิบัติอย่างไรในประเด็นด้านวัฒนธรรมกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.30 อยู่ในเกณฑ์ระดับ น้อย

ตารางที่ 4.18: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามภูมิภาคของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
การวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม reconciliation จำแนกตามภูมิภาค					
(1) ท่านมีความรู้สึกต่อกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มของท่านระดับใด	กรุงเทพฯ/ปริมณฑล	348	3.25	0.668	ปานกลาง
	ภาคกลาง	42	3.39	0.728	ปานกลาง
	ภาคเหนือ	21	3.33	0.682	ปานกลาง
	ภาคใต้	67	3.33	0.860	ปานกลาง
	จขต.	86	3.29	0.808	ปานกลาง
	ภาคตะวันออก	24	3.28	0.836	ปานกลาง
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	46	3.27	0.781	ปานกลาง
	ภาคตะวันตก	6	3.16	0.537	ปานกลาง
(2) ท่านมีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเข้าไปอยู่เพียงลำพังในกลุ่มที่เห็นต่างจากท่านมากที่สุด	กรุงเทพฯ/ปริมณฑล	350	3.24	0.812	ปานกลาง
	ภาคกลาง	41	3.17	0.941	ปานกลาง
	ภาคเหนือ	21	3.26	0.959	ปานกลาง
	ภาคใต้	67	3.10	0.994	ปานกลาง
	จขต.	84	3.07	0.858	ปานกลาง
	ภาคตะวันออก	24	3.10	0.928	ปานกลาง
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	44	3.31	0.931	ปานกลาง
	ภาคตะวันตก	6	3.33	0.467	ปานกลาง

ตารางที่ 4.18: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามภูมิภาคของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
การวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม reconciliation จำแนกตามภูมิภาค					
(3) ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด	กรุงเทพฯ/ปริมณฑล	346	3.60	0.831	มาก
	ภาคกลาง	41	3.51	0.888	มาก
	ภาคเหนือ	21	3.58	0.885	มาก
	ภาคใต้	67	3.46	0.765	ปานกลาง
	จขต.	84	3.38	0.838	ปานกลาง
	ภาคตะวันออก	24	3.45	0.743	ปานกลาง
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	45	3.53	0.882	มาก
	ภาคตะวันตก	6	3.83	0.983	มาก
(4) ท่านรู้สึก่วาวิถีชีวิตของท่านถูกด้อยค่า /กลั่นแกล้งจากกลุ่มที่เห็นต่างจากท่านมากที่สุด อย่างไรบ้าง	กรุงเทพฯ/ปริมณฑล	346	2.81	1.094	ปานกลาง
	ภาคกลาง	41	2.83	1.125	ปานกลาง
	ภาคเหนือ	21	2.88	1.105	ปานกลาง
	ภาคใต้	68	3.01	1.129	ปานกลาง
	จขต.	83	2.96	1.042	ปานกลาง
	ภาคตะวันออก	24	2.94	1.190	ปานกลาง
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	46	2.76	1.175	ปานกลาง
	ภาคตะวันตก	6	2.41	1.008	น้อย

ตารางที่ 4.18: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามภูมิภาคของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
การวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม reconciliation จำแนกตามภูมิภาค					
(5) ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด ในประเด็นต่อไปนี้ในระดับใด	กรุงเทพฯ/ปริมณฑล	347	2.43	1.089	น้อย
	ภาคกลาง	41	2.69	1.213	ปานกลาง
	ภาคเหนือ	20	2.72	1.066	ปานกลาง
	ภาคใต้	67	2.74	1.172	ปานกลาง
	จขต.	84	2.67	1.324	ปานกลาง
	ภาคตะวันออก	24	2.62	1.127	ปานกลาง
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	44	2.45	1.155	น้อย
	ภาคตะวันตก	6	2.33	1.128	น้อย
(6) ท่านมีความรู้สึก/ปฏิบัติอย่างไร ในประเด็นด้านวัฒนธรรมกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด	กรุงเทพฯ/ปริมณฑล	342	2.87	1.058	ปานกลาง
	ภาคกลาง	41	3.02	1.139	ปานกลาง
	ภาคเหนือ	21	2.54	1.059	ปานกลาง
	ภาคใต้	67	3.08	1.046	ปานกลาง
	จขต.	84	3.02	1.087	ปานกลาง
	ภาคตะวันออก	24	3.27	1.052	ปานกลาง
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	44	2.73	1.163	ปานกลาง
	ภาคตะวันตก	6	2.75	1.083	ปานกลาง

ตารางที่ 4.18: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามภูมิภาคของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
การวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม reconciliation จำแนกตามภูมิภาค					
(7) การสร้างความสามัคคีปรองดอง	กรุงเทพฯ/ปริมณฑล	343	4.08	0.857	มาก
	ภาคกลาง	41	3.84	0.958	มาก
	ภาคเหนือ	21	3.97	0.840	มาก
	ภาคใต้	68	3.84	0.803	มาก
	จชต.	83	3.72	0.942	มาก
	ภาคตะวันออก	24	4.18	0.857	มาก
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	45	4.15	1.039	มาก
	ภาคตะวันตก	6	4.08	0.846	มาก

จากตารางที่ 4.18 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามภูมิลำเนาของผู้ตอบแบบสอบถามสามารถอธิบายได้ดังนี้

18.1 ภูมิลำเนา กรุงเทพฯ/ปริมณฑล พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.08 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอะไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.60 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในปัจจุบันต่อไปนี้ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.43 อยู่ในเกณฑ์ระดับ น้อย

18.2 ภูมิลำเนา ภาคกลาง พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.84 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอะไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.51 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในปัจจุบันต่อไปนี้ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.69 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

18.3 ภูมิลำเนา ภาคเหนือ พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.97 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอะไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.58 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีความรู้สึก/ปฏิบัติอย่างไร ในประเด็นด้านวัฒนธรรมกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.54 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

18.4 ภูมิลำเนา ภาคใต้ พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง” คิดเป็น

ค่าเฉลี่ย 3.84 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.46 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.74 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

18.5 ภูมิลำเนา จขต. พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.72 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.38 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.67 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

18.6 ภูมิลำเนา ภาคตะวันออก พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.18 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.45 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.62 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

18.7 ภูมิลำเนา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.15 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.53 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.45 อยู่ในเกณฑ์ระดับ น้อย

18.8 ภูมิลำเนา ภาคตะวันตก พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.08 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอะไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.83 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.33 อยู่ในเกณฑ์ระดับ น้อย

ตารางที่ 4.19: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับ ความเห็น
การวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม reconciliation จำแนกตามระดับการศึกษา					
(1) ท่านมีความรู้สึกต่อกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มของท่านระดับใด	ไม่ได้เข้าระบบการศึกษา	3	3.80	1.053	มาก
	ประถม/มัธยม	96	3.43	0.908	ปานกลาง
	ปวช./ปวส.	45	3.49	0.885	ปานกลาง
	ปริญญาตรี/เทียบเท่า	205	3.20	0.723	ปานกลาง
	ปริญญาโท	233	3.22	0.589	ปานกลาง
	ปริญญาเอก	59	3.29	0.659	ปานกลาง
(2) ท่านมีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเข้าไปอยู่เพียงลำพังในกลุ่มที่เห็นต่างจากท่านมากที่สุด	ไม่ได้เข้าระบบการศึกษา	3	3.20	0.692	ปานกลาง
	ประถม/มัธยม	94	3.24	0.969	ปานกลาง
	ปวช./ปวส.	44	3.49	1.009	ปานกลาง
	ปริญญาตรี/เทียบเท่า	203	3.18	0.894	ปานกลาง
	ปริญญาโท	234	3.13	0.736	ปานกลาง
	ปริญญาเอก	60	3.23	0.868	ปานกลาง

ตารางที่ 4.19: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับ ความเห็น
การวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม reconciliation จำแนกตามระดับการศึกษา					
(3) ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด	ไม่ได้เข้าระบบการศึกษา	3	3.33	0.763	ปานกลาง
	ประถม/มัธยม	95	3.47	0.907	ปานกลาง
	ปวช./ปวส.	43	3.36	0.898	ปานกลาง
	ปริญญาตรี/เทียบเท่า	201	3.60	0.859	มาก
	ปริญญาโท	234	3.56	0.752	มาก
	ปริญญาเอก	59	3.51	0.881	มาก
(4) ท่านรู้สึกว่ามีวิถีชีวิตของท่านถูกด้อยค่า/กลั่นแกล้งจากกลุ่มที่เห็นต่างจากท่านมากที่สุดอย่างไรบ้าง	ไม่ได้เข้าระบบการศึกษา	3	3.25	0.661	ปานกลาง
	ประถม/มัธยม	95	3.24	1.163	ปานกลาง
	ปวช./ปวส.	44	3.35	1.065	ปานกลาง
	ปริญญาตรี/เทียบเท่า	203	2.76	1.142	ปานกลาง
	ปริญญาโท	233	2.70	0.950	ปานกลาง
	ปริญญาเอก	58	2.72	1.192	ปานกลาง
(5) ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด ในประเด็นต่อไปนี้ในระดับใด	ไม่ได้เข้าระบบการศึกษา	3	2.19	0.929	น้อย
	ประถม/มัธยม	94	2.94	1.255	ปานกลาง
	ปวช./ปวส.	43	3.08	1.208	ปานกลาง
	ปริญญาตรี/เทียบเท่า	201	2.38	1.115	ปานกลาง
	ปริญญาโท	233	2.39	0.975	ปานกลาง
	ปริญญาเอก	60	2.47	1.176	ปานกลาง

ตารางที่ 4.19: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับ ความเห็น
การวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม reconciliation จำแนกตามระดับการศึกษา					
(6) ท่านมีความ รู้สึก/ปฏิบัติอย่างไร ในประเด็นด้าน วัฒนธรรมกับกลุ่มที่ เห็นต่างกับท่านมาก ที่สุด	ไม่ได้เข้าระบบการศึกษา	3	2.66	1.607	ปานกลาง
	ประถม/มัธยม	94	3.24	1.156	ปานกลาง
	ปวช./ปวส.	43	3.19	1.113	ปานกลาง
	ปริญญาตรี/เทียบเท่า	200	2.74	1.151	ปานกลาง
	ปริญญาโท	231	2.87	0.917	ปานกลาง
	ปริญญาเอก	59	2.92	1.061	ปานกลาง
(7) การสร้างความ สามัคคีปรองดอง	ไม่ได้เข้าระบบการศึกษา	3	4.33	0.577	มาก
	ประถม/มัธยม	96	3.83	0.952	มาก
	ปวช./ปวส.	42	3.75	0.927	มาก
	ปริญญาตรี/เทียบเท่า	201	3.98	0.902	มาก
	ปริญญาโท	230	4.06	0.830	มาก
	ปริญญาเอก	60	4.22	0.892	มาก

จากตารางที่ 4.19 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม สามารถอธิบายได้ดังนี้

19.1 ไม่ได้เข้าระบบการศึกษา พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.33 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านมีความรู้สึกต่อกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มของท่านระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.80 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.19 อยู่ในเกณฑ์ระดับ น้อย

19.2 ระดับ ประถม/มัธยม พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.83 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.33 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **และอันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.94 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

19.3 ระดับ ปวช./ปวส. พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.75 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา มี 2 ประเด็น** คือ (1) “ท่านมีความรู้สึกต่อกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มของท่านระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.49 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และ (2) “ท่านมีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเข้าไปอยู่เพียงลำพังในกลุ่มที่เห็นต่างจากท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.49 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง **อันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีความรู้สึก/ปฏิบัติอย่างไรในประเด็นด้านวัฒนธรรมกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.19 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

19.4 ระดับ ปริญาตรี/เทียบเท่า พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างควมสามัคคีปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.98 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอะไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.60 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.38 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

19.5 ระดับ ปริญาโท/เทียบเท่า พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างควมสามัคคีปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.06 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอะไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.56 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.39 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

19.6 ระดับ ปริญาเอก พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างควมสามัคคีปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.22 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอะไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.51 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.47 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

ตารางที่ 4.20: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
การวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม reconciliation จำแนกตามอาชีพ					
(1) ท่านมีความรู้สึกต่อกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มของตนระดับใด	ข้าราชการ	450	3.26	0.725	ปานกลาง
	ธุรกิจส่วนตัว	45	3.26	0.713	ปานกลาง
	พนักงานเอกชน	32	3.63	0.793	มาก
	อาจารย์	23	3.06	0.384	ปานกลาง
	นักเรียน นักศึกษา	12	3.16	1.015	ปานกลาง
	นักการเมือง	3	3.71	1.115	มาก
	เกษตรกร	5	3.54	0.841	มาก
	สื่อสารมวลชน	2	3.35	0.919	ปานกลาง
	ไม่ได้ประกอบอาชีพ	61	3.26	0.701	ปานกลาง
(2) ท่านมีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเข้าไปอยู่เพียงลำพังในกลุ่มที่เห็นต่างจากท่านมากที่สุด	ข้าราชการ	444	3.14	0.850	ปานกลาง
	ธุรกิจส่วนตัว	46	3.30	0.839	ปานกลาง
	พนักงานเอกชน	34	3.55	0.919	มาก
	อาจารย์	23	3.13	0.696	ปานกลาง
	นักเรียน นักศึกษา	11	3.71	0.864	มาก
	นักการเมือง	3	3.80	0.800	มาก
	เกษตรกร	5	3.32	1.221	ปานกลาง
	สื่อสารมวลชน	2	3.50	0.707	มาก
	ไม่ได้ประกอบอาชีพ	61	3.19	0.909	ปานกลาง

ตารางที่ 4.20: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
การวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม reconciliation จำแนกตามอาชีพ					
(3) ท่านทำ อย่างไรในการ รักษาระยะห่าง ระหว่างท่าน กับกลุ่มที่เห็น ต่างกับท่านมาก ที่สุด	ข้าราชการ	443	3.51	0.823	มาก
	ธุรกิจส่วนตัว	44	3.88	0.755	มาก
	พนักงานเอกชน	35	3.74	0.969	มาก
	อาจารย์	23	3.54	0.693	มาก
	นักเรียน นักศึกษา	11	4.02	0.711	มาก
	นักการเมือง	3	3.66	1.154	มาก
	เกษตรกร	5	3.60	0.821	มาก
	สื่อสารมวลชน	2	3.12	0.176	ปานกลาง
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	61	3.36	0.855	ปานกลาง	
(4) ท่านรู้สึกว่ วิถีชีวิตของท่าน ถูกตัดยค่า / กลั่นแกล้งจาก กลุ่มที่เห็นต่าง จากท่านมาก ที่สุด อย่างไร บ้าง	ข้าราชการ	443	2.82	1.078	ปานกลาง
	ธุรกิจส่วนตัว	45	2.76	1.295	ปานกลาง
	พนักงานเอกชน	34	3.13	1.261	ปานกลาง
	อาจารย์	23	2.52	0.790	ปานกลาง
	นักเรียน นักศึกษา	11	3.72	1.051	มาก
	นักการเมือง	3	3.66	1.154	มาก
	เกษตรกร	5	3.35	0.858	ปานกลาง
	สื่อสารมวลชน	2	3.45	0.294	ปานกลาง
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	61	2.79	1.047	ปานกลาง	

ตารางที่ 4.20: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
การวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม reconciliation จำแนกตามอาชีพ					
(5) ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด/น้อยในประเด็นต่อไปนี้ในระดับใด	ข้าราชการ	442	2.51	1.124	ปานกลาง
	ธุรกิจส่วนตัว	45	2.38	1.153	น้อย
	พนักงานเอกชน	33	3.09	1.226	ปานกลาง
	อาจารย์	23	2.28	0.934	น้อย
	นักเรียน นักศึกษา	11	2.98	1.367	ปานกลาง
	นักการเมือง	3	2.95	1.929	ปานกลาง
	เกษตรกร	5	2.92	1.573	ปานกลาง
	สื่อสารมวลชน	2	2.50	0.707	ปานกลาง
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	61	2.32	0.936	น้อย	
(6) ท่านมีความรู้สึก/ปฏิบัติอย่างไรในประเด็นด้านวัฒนธรรมกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด	ข้าราชการ	439	2.91	1.095	ปานกลาง
	ธุรกิจส่วนตัว	45	2.86	1.062	ปานกลาง
	พนักงานเอกชน	33	3.28	1.166	ปานกลาง
	อาจารย์	23	2.63	0.814	ปานกลาง
	นักเรียน นักศึกษา	11	3.22	1.147	ปานกลาง
	นักการเมือง	3	4.00	1.000	มาก
	เกษตรกร	5	3.10	1.024	ปานกลาง
	สื่อสารมวลชน	2	2.75	0.353	ปานกลาง
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	61	2.72	0.993	ปานกลาง	

ตารางที่ 4.20: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
การวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม reconciliation จำแนกตามอาชีพ					
(7) การสร้างความสามัคคีปรองดอง	ข้าราชการ	440	3.95	0.902	มาก
	ธุรกิจส่วนตัว	45	4.26	0.886	มาก
	พนักงานเอกชน	34	4.13	0.736	มาก
	อาจารย์	23	4.29	0.638	มาก
	นักเรียน นักศึกษา	11	4.00	0.887	มาก
	นักการเมือง	3	4.33	1.154	มาก
	เกษตรกร	5	4.25	0.790	มาก
	สื่อสารมวลชน	2	4.00	1.414	มาก
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	60	3.88	0.948	มาก	

จากตารางที่ 4.20 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม สามารถอธิบายได้ดังนี้

20.1 อาชีพข้าราชการ พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสามัคคีปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.95 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอะไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.51 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.51 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

20.2 อาชีพธุรกิจส่วนตัว พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างควมสามัคคีปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.26 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.88 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.38 อยู่ในเกณฑ์ระดับ น้อย

20.3 อาชีพพนักงานเอกชน พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างควมสามัคคีปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.13 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.74 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.09 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

20.4 อาชีพอาจารย์ พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างควมสามัคคีปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.29 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.54 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.28 อยู่ในเกณฑ์ระดับ น้อย

20.5 อาชีพนักเรียน นักศึกษา พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.02 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “การสร้างควมสามัคคีปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.00 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่

เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในเดือนต่อไปนี้ ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.98 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

20.6 อาชีพนักการเมือง พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์กับรองตอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.33 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านมีความรู้สึก/ปฏิบัติอย่างไร ในประเด็นด้านวัฒนธรรมกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.00 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในเดือนต่อไปนี้ ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.95 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

20.7 อาชีพเกษตรกร พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์กับรองตอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.25 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอะไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.60 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในเดือนต่อไปนี้ ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.92 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

20.8 อาชีพสื่อสารมวลชน พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์กับรองตอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.00 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านมีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเข้าไปอยู่เพียงลำพังในกลุ่มที่เห็นต่างจากท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.50 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในเดือนต่อไปนี้ ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.50 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

20.9 ไม่ได้ประกอบอาชีพ พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.88 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอะไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.36 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีความรู้สึก/ปฏิบัติอย่างไร ในประเด็นด้านวัฒนธรรมกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.72 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

ตารางที่ 4.21: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
การวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม reconciliation กับ รายได้ต่อเดือน					
(1) ท่านมีความรู้สึกต่อกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มของ ระดับใด	ต่ำกว่า 10,000 บาท	39	3.19	0.869	ปานกลาง
	10,000-30,000 บาท	230	3.33	0.805	ปานกลาง
	30,001-50,000 บาท	147	3.22	0.674	ปานกลาง
	50,001-100,000 บาท	164	3.25	0.630	ปานกลาง
	สูงกว่า 100,000 บาท	57	3.32	0.628	ปานกลาง
(2) ท่านมีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเข้าไปอยู่เพียงลำพังในกลุ่มที่เห็นต่างจากท่านมากที่สุด	ต่ำกว่า 10,000 บาท	38	3.12	0.924	ปานกลาง
	10,000-30,000 บาท	227	3.22	0.916	ปานกลาง
	30,001-50,000 บาท	146	3.12	0.875	ปานกลาง
	50,001-100,000 บาท	167	3.23	0.775	ปานกลาง
	สูงกว่า 100,000 บาท	57	3.24	0.802	ปานกลาง

ตารางที่ 4.21: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
การวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม reconciliation กับ รายได้ต่อเดือน					
(3) ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด	ต่ำกว่า 10,000 บาท	38	3.43	0.706	ปานกลาง
	10,000-30,000 บาท	227	3.52	0.868	มาก
	30,001-50,000 บาท	147	3.47	0.857	ปานกลาง
	50,001-100,000 บาท	163	3.57	0.804	มาก
	สูงกว่า 100,000 บาท	57	3.81	0.746	มาก
(4) ท่านรู้สึกว่ามีวิถีชีวิตของท่านถูกด้อยค่า / กลั่นแกล้งจากกลุ่มที่เห็นต่างจากท่านมากที่สุด อย่างไรบ้าง	ต่ำกว่า 10,000 บาท	38	3.08	1.078	ปานกลาง
	10,000-30,000 บาท	227	2.99	1.088	ปานกลาง
	30,001-50,000 บาท	148	2.73	1.116	ปานกลาง
	50,001-100,000 บาท	163	2.75	1.049	ปานกลาง
	สูงกว่า 100,000 บาท	57	2.68	1.142	ปานกลาง

ตารางที่ 4.21: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
การวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม reconciliation กับ รายได้ต่อเดือน					
(5) ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในระดับใดในประเด็นต่อไปนี้	ต่ำกว่า 10,000 บาท	38	2.42	1.057	ปานกลาง
	10,000-30,000 บาท	225	2.79	1.186	ปานกลาง
	30,001-50,000 บาท	145	2.32	1.047	ปานกลาง
	50,001-100,000 บาท	166	2.45	1.083	ปานกลาง
	สูงกว่า 100,000 บาท	57	2.26	1.061	ปานกลาง
(6) ท่านมีความรู้สึก/ปฏิบัติอย่างไร ในประเด็นด้านวัฒนธรรมกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด	ต่ำกว่า 10,000 บาท	38	2.96	1.067	ปานกลาง
	10,000-30,000 บาท	226	3.03	1.128	ปานกลาง
	30,001-50,000 บาท	145	2.79	1.053	ปานกลาง
	50,001-100,000 บาท	161	2.86	0.997	ปานกลาง
	สูงกว่า 100,000 บาท	57	2.85	1.121	ปานกลาง

ตารางที่ 4.21: แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ตัวแปรต้น	N	Mean	S.D.	ระดับความเห็น
การวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม reconciliation กับ รายได้ต่อเดือน					
(7) การสร้างความสามัคคีปรองดอง	ต่ำกว่า 10,000 บาท	38	3.82	0.879	มาก
	10,000-30,000 บาท	228	3.82	0.897	มาก
	30,001-50,000 บาท	145	4.04	0.940	มาก
	50,001-100,000 บาท	162	4.07	0.863	มาก
	สูงกว่า 100,000 บาท	56	4.46	0.586	มาก

จากตารางที่ 4.21 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถามสามารถอธิบายได้ดังนี้

21.1 รายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสามัคคีปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.82 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.43 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.42 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

21.2 รายได้ 10,000 – 30,000 บาท พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.82 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอะไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.52 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.79 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

21.3 รายได้ 30,001 – 50,000 บาท พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.04 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอะไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.47 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.32 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

21.4 รายได้ 50,001 – 100,000 บาท พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.07 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอะไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.57 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.45 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

21.5 รายได้ สูงกว่า 100,000 บาท พบว่า

อันดับมากที่สุด คือ “การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.46 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก **อันดับรองลงมา** คือ “ท่านทำอะไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.81 อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก และ**อันดับน้อยที่สุด** คือ “ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับ

กลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้เป็นระดับใด” คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.26 อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

โดยสรุป ผลข้อมูลจากแบบสอบถาม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามผ่านเครื่องมือ Google form ในหัวข้อ “แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ” กลุ่มตัวอย่างจำนวน 675 คน โดยสรุปผลการวิเคราะห์แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่าผู้ตอบแบบสอบถาม มากที่สุด มีภูมิลำเนาและที่อยู่อาศัย ในกรุงเทพฯ/ปริมณฑล นับถือศาสนาพุทธ ช่วงอายุ 26 – 48 ปี เพศชาย ระดับการศึกษาที่สำเร็จสูงสุดปริญญาโท อาชีพรับข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ และรายได้ต่อเดือน 10,000 – 30,000 บาท

2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประเด็นและสาเหตุของความขัดแย้งระดับความคิดเห็นผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่คิดเห็นว่าการเมืองมากที่สุด และสาเหตุของความขัดแย้ง คือ “ระบบการเลือกตั้งยังไม่สามารถคัดเลือกนักการเมืองที่ดีเข้าสภาได้อย่างแท้จริง มีการซื้อสิทธิขายเสียง” ประเด็นความเหลื่อมล้ำ (ด้านเศรษฐกิจและสังคม, การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, การศึกษา ฯลฯ) สาเหตุของความขัดแย้ง มากที่สุด คือ “ผู้มีรายได้น้อยเข้าถึงแหล่งทุนและทรัพยากรได้ยาก” ประเด็นการทุจริตคอร์ปชั่น สาเหตุของความขัดแย้ง มากที่สุด คือ “เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตน” ประเด็นด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม สาเหตุของความขัดแย้ง มากที่สุด คือ “มีการเลือกปฏิบัติกับคนบางกลุ่มโดยได้ผลตอบแทน” ประเด็นการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน สาเหตุของความขัดแย้ง มากที่สุด คือ “การนำเสนอข่าวเพื่อให้คู่กรณีเกิดความขัดแย้ง” ประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน/สิทธิขั้นพื้นฐาน สาเหตุของความขัดแย้งมากที่สุด “ถูกละเมิดสิทธิทางการเมือง (สิทธิในการเลือกวิถีชีวิตของตนเองทั้งการเมือง เศรษฐกิจ ฯลฯ เสรีภาพในการชุมนุม โดยสงบการแสดงความคิดเห็น สิทธิในการเลือกตั้ง ฯลฯ)”

3) ผลการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้น เกิดจากสาเหตุหลักคือ “คน” มากที่สุด รองลงมาคือ “ระบบบริหารจัดการ/ระบบการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้ง” ที่ไม่เหมาะสม ไม่มีประสิทธิภาพ และ “โครงสร้างองค์กร” ในการบริหารประเทศไม่สมบูรณ์/ไม่เหมาะสม ตามลำดับ โดยอายุของผู้ตอบแบบ สอบสวนส่วนใหญ่ อยู่ในระดับ 49-55 ปี มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาเอก และ ประกอบอาชีพอาจารย์

4) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประเด็นความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ใน สังคม (Social Cohesion) และ การสร้างความปรองดองของคนในชาติ (Reconciliation)

4.1 การวัดระดับความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยอันดับมากที่สุด คือ “ความรู้สึกว่าความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจาก สถาบันต่าง ๆ เพียงใด” เมื่อวิเคราะห์รายด้าน พบว่า (1) ความเชื่อมั่นในสถาบัน สำคัญ ๆ ของรัฐ และ อันดับมากที่สุด คือ “ศาลและกระบวนการยุติธรรม” (2) ความรู้สึกว่าความต้องการ/เสียงเรียกร้อง ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจาก สถาบันต่าง ๆ เพียงใด อันดับมากที่สุด คือ “สถาบันศาลและกระบวนการยุติธรรม” (3) ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อันดับมากที่สุด คือ “มีสุขภาพ ร่างกายแข็งแรง” (4) ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน อันดับมากที่สุด คือ “พึงพอใจต่อสุขภาพร่างกายที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน” (5) ความรู้สึก ว่าสังคมปลอดจากการทุจริตและคอร์รัปชัน อันดับมากที่สุด คือ “กระบวนการ ยุติธรรมปราศจากการทุจริตคอร์รัปชัน”

4.2 ผลการวิเคราะห์ความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ใน สังคม (Social Cohesion) จำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า (1) เพศชาย อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” และ (2) เพศหญิง อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกที่ความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” จำแนกตามช่วงอายุของผู้ตอบ

แบบสอบถาม พบว่า (1) ช่วงอายุ 12 - 25 ปี และ (2) ช่วงอายุ 26 - 48 ปี อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกว่าการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด (3) ช่วงอายุ 49 - 55 ปี อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” (4) ช่วงอายุ 56 - 75 ปี อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความเชื่อมั่นในสถาบันสำคัญๆ ของรัฐเพียงใด” (5) ช่วงอายุ 76 ปีขึ้นไป อันดับมากที่สุด คือ “ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน”

จำแนกตามภูมิฐานะของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า (1) ภูมิฐานะกรุงเทพฯ/ปริมณฑล ,(3) ภูมิฐานะภาคเหนือ (4) ภูมิฐานะภาคใต้ (5) ภูมิฐานะจชต. และ (7) ภูมิฐานะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกว่าการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” (2) ภูมิฐานะภาคกลาง อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” (6) ภูมิฐานะภาคตะวันออก และ (8) ภูมิฐานะภาคตะวันตก อันดับมากที่สุด คือ “ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน”

จำแนกตามระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า (1) ระดับประถม/มัธยม, (2) ระดับ ปวช./ปวส. และ (3) ระดับปริญญาตรี/เทียบเท่า อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกว่าการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” ส่วน (4) ระดับ ปริญญาโท/เทียบเท่า และ(5) ระดับ ปริญญาเอก อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน”

จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า (1) อาชีพข้าราชการ (2) อาชีพธุรกิจส่วนตัว (3) อาชีพพนักงานเอกชน (5) อาชีพนักเรียนนักศึกษา และ (6) อาชีพนักการเมือง อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกว่าการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด (4) อาชีพอาจารย์ อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” (7) อาชีพเกษตรกร อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” (8) อาชีพสื่อมวลชน อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความเชื่อมั่นในสถาบันสำคัญๆ ของรัฐเพียงใด” และ (9) ไม่ได้ประกอบอาชีพ อันดับมากที่สุด

คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” จำแนกตามรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า (1) รายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท (2) รายได้ 10,000 – 30,000 บาท (3) รายได้ 30,001 – 50,000 บาท อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกว่าการต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่านได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” ส่วน (4) รายได้ 50,001 – 100,000 บาท อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน”

4.3 การวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (Reconciliation)

โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้าน “การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง” มีอันดับมากที่สุด เมื่อ จำแนกรายด้าน มีดังนี้ (1) ท่านมีความรู้สึกต่อกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มของท่าน อันดับมากที่สุด คือ “ฉลาดแกมโกง/เจ้าเล่ห์” (2) ท่านมีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเข้าไปอยู่เพียงลำพังในกลุ่มที่เห็นต่างจากท่านมากที่สุด อันดับมากที่สุด คือ “รู้สึกมีความทุกข์/อึดอัด” (3) ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด อันดับมากที่สุด คือ “ยอมรับที่จะทำงานร่วมกับกลุ่มที่เห็นต่างในสถานประกอบการเดียวกันได้” (4) ท่านรู้สึกว่ามีวิถีชีวิตของท่านถูกด้อยค่า /กลับแกล้งจากกลุ่มที่เห็นต่างจากท่านมากที่สุด อย่างไรบ้าง อันดับมากที่สุด คือ “ถูกด้อยค่าในเรื่องของค่านิยม ความคิด ความเชื่อ หรือการใช้ชีวิตประจำวันในเรื่องอื่น ๆ เช่น ธรรมเนียมการแต่งกาย การพูดจาสื่อสารการใช้ภาษา” (5) ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใด อันดับมากที่สุด คือ “ไม่สนใจ/ไม่ปฏิสัมพันธ์ด้วย” (6) ท่านมีความรู้สึก/ปฏิบัติอย่างไร ในประเด็นด้านวัฒนธรรมกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด อันดับมากที่สุด คือ “ท่านไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมกับกลุ่มที่เห็นต่าง” (7) การสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง อันดับมากที่สุด คือ “ท่านคิดว่าโอกาสให้คู่ขัดแย้งได้พูดคุยทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดองได้”

3.4 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามเพศของผู้ตอบ

แบบสอบถาม พบว่า เพศ ช่วงอายุ ภูมิสำเนา ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และ อาชีพ มีอันดับความเห็นมากที่สุดประเด็นเดียวกัน คือ “การสร้างความสามัคคีปรองดอง” ยกเว้น กลุ่มนักเรียน นักศึกษา มีอันดับมากที่สุดในประเด็น “ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด”

4.2 ส่วนที่ 2 ผลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion)

คณะผู้ศึกษาได้นำประเด็นความขัดแย้ง 6 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นทางการเมือง ประเด็นด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมประเด็นความเหลื่อมล้ำ (ด้านเศรษฐกิจและสังคม, การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ด้านการศึกษา) ประเด็นการทุจริตคอร์รัปชั่น ประเด็นการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน และ ประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน/สิทธิขั้นพื้นฐาน มาดำเนินการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) จากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อยืนยันผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ตามวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย 2) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย 3) เพื่อศึกษากระบวนการในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองสรุปผลได้ดังนี้

2.1 ประเด็นทางการเมือง

1) สาเหตุของความขัดแย้งทางการเมือง มี 4 ประการ ดังนี้

1.1 ความแตกต่างของช่วงวัย (Generation Gap) สังคมไทยในปัจจุบันประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีช่วงอายุที่หลากหลาย ตั้งแต่ช่วง Baby Boomer (คนที่เกิดตั้งแต่ พ.ศ. 2489-2507) Generation X (คนที่เกิดตั้งแต่ พ.ศ. 2508-2522) Generation Y (คนที่เกิดตั้งแต่ พ.ศ. 2523-2540) จนถึง Generation Z (คนที่เกิดตั้งแต่ พ.ศ. 2540 ขึ้นไป) ซึ่งแต่ละกลุ่มมีพื้นฐานการเติบโตในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อทัศนคติและแนวคิดทางการเมืองที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ พฤติกรรมของเยาวชนคนรุ่นใหม่มักตัดสินใจด้วยอารมณ์และความรู้สึกมากกว่าเหตุผล

1.2 โซเชียลมีเดีย (Social Media) การสื่อสารข้อมูลและแสดงความคิดเห็นผ่านโซเชียลมีเดียมีความสะดวก รวดเร็ว สามารถรับ-ส่งสารได้ตลอด 24 ชั่วโมง และสามารถเลือกรับสารเฉพาะเรื่องที่ตัวเองสนใจได้ ทำให้มักจะพบกลุ่มคนที่รับฟังเสียงสะท้อนของกลุ่มตนเอง และปิดกั้นความคิดเห็นที่แตกต่าง รวมถึงสภาพการสื่อสารในปัจจุบัน โดยเฉพาะการสื่อสารทางการเมืองบนพื้นที่ออนไลน์ กำลังนำไปสู่สถานะที่เรียกว่า “Echo Chamber” หมายถึง ปรากฏการณ์ที่ระบบทางเทคโนโลยีประกอบกับผู้ใช้ทำการกลั่นกรองเนื้อหาที่เปิดรับ ตลอดจนประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องให้อยู่ในวงล้อมของคนที่มีคิดเหมือนกัน นำไปสู่การตอกย้ำของความคิด อคติใด ๆ ที่มีร่วมกับคนในกลุ่ม การสร้างกลุ่มแบ่งขั้วสามารถพัฒนานำไปสู่พฤติกรรมสุดโต่ง จนถึงการแตกแยกของคนในสังคม นอกจากนี้ ยังมีข่าวปลอม/การบิดเบือนที่ทำให้เสมือนข่าวจริงในหลายรูปแบบด้วยกัน เช่น Misinformation (ข้อมูลที่ไม่จริง หรือข้อมูลที่คลาดเคลื่อนโดยผู้เผยแพร่อาจมีหรือไม่มีเจตนาทำให้เข้าใจผิดก็ได้ และผู้เผยแพร่อาจเชื่อโดยบริสุทธิ์ใจว่ามันจริงก็ได้) Disinformation (ข้อมูลที่ไม่จริง และผู้เผยแพร่ก็รู้ว่ามันไม่จริง แต่ตั้งใจเผยแพร่เพื่อสร้างความเข้าใจผิด หรือมุ่งจะให้เกิดความเสียหาย) และ Mal-information (ข้อมูลที่ตั้งอยู่บนข้อเท็จจริง แต่ถูกใช้ในลักษณะที่ตั้งใจจะก่อให้เกิดความเสียหาย หรือความเกลียดชังต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคล)

1.3 คอร์รัปชัน เกิดจากการเมืองที่ขาดประสิทธิภาพ จนนำไปสู่การฝังรากลึกของปัญหาความเหลื่อมล้ำ ซึ่งเห็นได้จาก เสรีภาพของสื่อของประเทศไทย (สะท้อนสิทธิในการแสดงความคิดเห็นและการตรวจสอบการทำงานของรัฐ) ด้านความปลอดภัยของประชาชนและการคอร์รัปชันได้คะแนนที่ค่อนข้างต่ำ การปกป้องทรัพย์สินทางปัญญาที่ไม่ได้มาตรฐานและไม่ดีเท่าที่ควร และกฎหมายก้าวก่ายการแข่งขันที่ไม่สามารถใช้อย่างเต็มที่

1.4 รัฐธรรมนูญ การออกแบบรัฐธรรมนูญต้องสะท้อนความต้องการของคนส่วนใหญ่ในประเทศ และเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวางหลักประชาธิปไตยทางการเมืองการปกครองของประเทศ ซึ่งในทางปฏิบัติรัฐธรรมนูญของประเทศไทยมีการแก้ไขไปตามบริบททางการเมืองของประเทศ ทำให้คนบางกลุ่มเห็นว่า การแก้ไข

รัฐธรรมนูญในแต่ละครั้งเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มคนที่มีอำนาจทางการเมือง ในยุคนั้นมากกว่าเพื่อความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น

2) แนวทางในการบริหารจัดการความขัดแย้งด้านการเมือง

ควรเริ่มจากการพัฒนาคนเป็นอันดับแรก โดยเน้นการส่งเสริมและเสริมสร้างสถาบันครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง เนื่องจากสถาบันครอบครัวถือว่าเป็นสถาบันหลักและสถาบันแรกในการกลมเกลียวประชาชน และพัฒนาระบบการศึกษาให้พลเมืองทุกคนเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในทุกมิติ พร้อมทั้ง พัฒนาขีดความสามารถผ่านการเสริมสร้างให้ประชาชนมีศักยภาพและรู้เท่าทันเทคโนโลยีที่ทันสมัย อย่างไรก็ตาม รากฐานของปัญหาที่สำคัญ คือ ความแตกต่างระหว่างวัย (Generation Gap) ดังนั้น การแสวงหาแนวทาง เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างช่วงวัย เพื่อลดปัญหาความแตกต่างระหว่างวัย นอกจากนี้ รัฐบาลควรเปิดเวทีให้แสดงความคิดเห็นกับประชาชนในทุกช่วงวัย เพื่อให้เกิดการพัฒนาประเทศร่วมกันอย่างสันติสุขมากที่สุด ขณะเดียวกัน สื่อเริ่มมีบทบาทในสังคมไทยมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ควรมีระบบการควบคุมและกำกับดูแลสื่ออย่างเหมาะสม เพื่อไม่ให้เกิดการนำสื่อ และสื่อสังคมออนไลน์ไปใช้ในทิศทางไม่ถูกต้อง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและปฏิรูปประเทศให้เกิดการกระจายอำนาจในทุกภาคส่วน เพื่อลดปัญหาคอร์รัปชันและระบบอุปถัมภ์ที่ฝังรากลึกของสังคมไทย

ดังนั้น กระบวนการในการแก้ไขปัญหาทางการเมือง สิ่งที่เราควรให้ความสำคัญอันดับแรก ๆ คือ ควรสร้างความตระหนักรู้ของพลเมืองให้เท่าทันเทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างก้าวกระโดดและเสริมสร้างสมรรถนะทางดิจิทัลให้กับพลเมืองอย่างทั่วถึง โดยประชาชนทุกคนควรรักษา Core Value หลักของประเทศชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นศูนย์รวมหลักของคนในชาติ รวมถึงสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการปฏิรูประบบการศึกษา เพื่อสร้างพลเมืองที่รอบรู้ (Informed Citizen) อย่างรอบด้านมากที่สุด ผ่านการจัดกิจกรรมเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างทุกช่วงวัย เพื่อขจัดช่องว่างระหว่างวัย (Generation Gap) และสนับสนุนให้มีการเปิดพื้นที่และเวที สำหรับเป็นการสานเสวนา และความคิดเห็นที่หลากหลาย เพื่อเป็นจุดร่วม

ในการพัฒนาประเทศต่อไป พร้อมทั้งควรสนับสนุน/เสริมสร้างรากฐานของสถาบันครอบครัว ซึ่งถือว่าเป็นสถาบันหลักของสังคมให้มีความเข้มแข็ง นอกจากนี้ ควรมีการดำเนินการพัฒนาและปรับปรุงระบบการกำกับดูแลจริยธรรมในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในทุกรูปแบบ สนับสนุนการแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันที่ต้นเหตุ และการกำจัดเงื่อนไข/ปัจจัยที่เอื้ออำนวย พร้อมทั้งภาครัฐควรมีสนับสนุนการกระจายอำนาจให้กับท้องถิ่น-ชุมชน เพื่อลดปัญหาของระบบอุปถัมภ์และปัญหาคอร์รัปชันหรือแม้แต่การสนับสนุนให้กลไกทางการเมืองขับเคลื่อนไปต่อ โดยการสนับสนุนการยอมรับการเลือกตั้งและการเคารพกฎกติกาต่าง ๆ

2.2 ประเด็นด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

1) สาเหตุของปัญหากฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

ในปัจจุบันคือ การขาดความน่าเชื่อถือและความโปร่งใส การปฏิบัติกฎหมายที่ย่อหย่อน ประกอบกับประชาชนมีความคาดหวังกับระบบ/กระบวนการยุติธรรมสูง ขณะที่การไม่ปฏิบัติตามกฎหมายของหน่วยงาน หรือตัวบุคคล ไม่เป็นธรรม อันเป็นผลมาจากปัจจัยแห่งระบบอุปถัมภ์ ซึ่งจะนำไปสู่ความไม่เป็นธรรม ความไม่เท่าเทียม และความไม่เสมอภาค โดยกระบวนการยุติธรรมบางส่วนไม่สามารถตรวจสอบความถูกต้องได้

2) แนวทางการการบริหารจัดการความขัดแย้งของประเด็นด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

เริ่มต้นจากการพัฒนาคนในสังคมต้องมีความซื่อสัตย์ สุจริต มีวินัยและเคารพกฎหมาย เนื่องจากประชาชนทุกคนควรมีความรู้ทางกฎหมายขั้นพื้นฐาน เพื่อใช้เป็นเกราะปกป้องและคุ้มครองตนเองและส่วนร่วมให้เป็นสังคมที่น่าอยู่ยิ่งขึ้น ควรมีการพัฒนาและสนับสนุนระบบเทคโนโลยีเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบการตรวจสอบการปฏิบัติงานในทุกภาคส่วน เพื่อสร้างความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือของกระบวนการต่าง ๆ ของรัฐ รวมทั้งการพัฒนาและเสริมสร้างระบบนิติรัฐให้องค์กรต่าง ๆ มีความโปร่งใส อิสระ และสามารถตรวจสอบได้

ดังนั้น กระบวนการสนับสนุนให้เกิดการแก้ไขปัญหาด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม เริ่มต้นจากการส่งเสริมให้คนในสังคมมีวินัย เคารพกฎหมาย และสร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจพื้นฐานทางด้านกฎหมายให้กับประชาชน โดยทั่วไป สำหรับหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนต่าง ๆ ควรนำระบบเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการตรวจสอบการป้องกันและป้องปรามการทุจริตในทุกรูปแบบ นอกจากนี้หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมควรมีการปฏิบัติงานที่ดีเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ปราศจากการแทรกแซงจากหน่วยงานหรือองค์กรอื่น ๆ ทั้งนี้ สิ่งที่สำคัญ คือ จะต้องสร้างระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมให้มีความน่าเชื่อถือ โปร่งใส มีความอิสระ และสามารถตรวจสอบได้

2.3 ประเด็นความเหลื่อมล้ำ (ด้านเศรษฐกิจและสังคม, การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ด้านการศึกษา)

1) สาเหตุของปัญหาประเด็นความเหลื่อมล้ำ

ปัญหาความเหลื่อมล้ำมีหลากหลายมิติ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม, การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ด้านการศึกษา เป็นต้น ซึ่งพื้นฐานเกิดจากการไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้อย่างเท่าเทียม ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ คนรวย-คนจน และโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนต่าง ๆ ประกอบกับโครงสร้างของสังคมและการพัฒนาประเทศ ยิ่งเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดช่องว่างทางสังคมมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ความเหลื่อมล้ำและโอกาสในการเข้าถึงระบบการศึกษาของสังคมไทยยังคงมีความแตกต่าง ซึ่งเห็นได้ชัดเจนคือ สังคมเมืองกับสังคมชนบท/ท้องถิ่นที่มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่และโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ มักกระจุกอยู่ในสังคมเมือง หรือหัวเมืองในจังหวัดต่าง ๆ

2) แนวทางในการจัดการความขัดแย้งของประเด็นความเหลื่อมล้ำ

เริ่มต้นจากสังคมต้องสร้างแรงผลักดันและกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความพยายาม เพื่อให้ได้มาซึ่งอะไรบางอย่างที่อยากได้ แต่จะต้องไม่ใช่การแข่งขันจนนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างกัน เพื่อให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงโอกาสด้านต่าง ๆ

ได้อย่างเท่าเทียม นอกจากนี้ ควรสนับสนุนให้เกิดการจ้างงานและอาชีพใหม่ๆ รวมถึงการสร้างกระบวนการให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) และเกิดการกระตุ้นให้เกิดการสร้างงานและอาชีพที่หลากหลาย พร้อมทั้งสนับสนุนกลุ่มรัฐวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งนี้ ในระดับโครงสร้าง ควรมีการสนับสนุนและพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานให้เอื้ออำนวยต่อคนทุกกลุ่มอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ประกอบกับรัฐควรมีระบบการบริหารจัดการและจัดสรรงบประมาณ เพื่อสามารถให้การสนับสนุนให้กับประชาชนทุกกลุ่มที่มีความต้องการได้อย่างเท่าเทียม

การเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองด้านคน ควรเริ่มต้นจากการสนับสนุนให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงโอกาสด้านต่าง ๆ ได้เท่าเทียมมากที่สุด พร้อมทั้งพัฒนาและสนับสนุนขีดความสามารถของประชาชนในทุกมิติให้ครอบคลุมความต้องการของประชาชนทุกกลุ่มมากที่สุด โดยมีวิธีการและกระบวนการที่สำคัญ คือ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ซึ่งเป็นธุรกิจที่มุ่งเน้นเพื่อสร้างผลลัพธ์ทางสังคมหรือสิ่งแวดล้อม โดยมีรูปแบบแตกต่างจากธุรกิจทั่วไปที่เน้นเรื่องของผลกำไรเป็นหลัก แต่จะเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร (Non-profit organization) และเป็นองค์กรที่หวังผลกำไรที่ต้องแบ่งปันในสังคม (For-profit organization) สำหรับด้านโครงสร้างและระบบ รัฐควรจะต้องดำเนินการเรื่องคุณภาพของการบริการขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะการกระจายรายได้ การบริหารจัดการที่ดิน/ทรัพยากร เพิ่มโอกาสทางสังคม รวมถึงรัฐต้องบริหารจัดการงบประมาณให้ทุกภาคส่วน อย่างเท่าเทียม เพื่อสร้างโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรของประเทศอย่างเท่าเทียม ซึ่งการพัฒนาาระบบการเก็บภาษี (ที่ดิน มรดก) และการจัดเก็บรายได้อาจเป็นจุดเริ่มต้นของความเท่าเทียมได้เช่นกัน

2.4 ประเด็นการทุจริตคอร์รัปชัน

1) สาเหตุของปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน

สาเหตุของปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน มีหลากหลาย ได้แก่ กระบวนการตรวจสอบมีความล่าช้า ไม่ทันต่อเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่กำลังเผชิญ รวมถึงการบังคับใช้

กฎหมายปัจจุบันไม่มีความเข้มแข็ง ทำให้ผู้กระทำความผิดสามารถหลบเลี่ยงความผิดตลอดจนบทลงโทษของข้อกฎหมายไม่มีความหนักแน่นเพียงพอ ส่งผลให้ผู้กระทำความผิดเมื่อถูกลงโทษแล้ว สามารถพ้นโทษโดยเร็ว นอกจากนี้ ระบบอุปถัมภ์ของสังคมไทย เอื้อต่อการปกป้องผู้กระทำความผิดด้วยเช่นกัน ขณะเดียวกัน ผู้แจ้งเบาะแสก็ขาดความเชื่อมั่นและความปลอดภัยในการให้ข่าว ตลอดจนประชาชนโดยทั่วไปยังขาดความตระหนักรู้ในโทษภัยของผลกระทบ จากการทุจริตคอร์รัปชัน รวมถึงองค์กรอิสระยังไม่มี ความเข้มแข็ง ขาดเกราะป้องกันและคุ้มครองทั้งคนและกลไกให้ปลอดภัยจากการทุจริตคอร์รัปชัน ตลอดจนผู้นำประเทศที่ผ่านมา มักไม่ค่อยเอาจริงเอาจังกับการปราบปรามการทุจริต

2) แนวทางในการจัดการความขัดแย้งของประเด็นการทุจริตคอร์รัปชัน

สำหรับแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาคนด้วยการสร้างความตระหนักรู้ถึงโทษภัยของการทุจริตคอร์รัปชัน และปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน เพื่อเป็นเกราะป้องกันภัยไม่ให้ถูกผู้อื่นเอาเปรียบ ขณะเดียวกัน เพื่อไม่ให้ตนเองมีส่วนร่วมในกระบวนการความผิดดังกล่าวด้วย พร้อมทั้งควรส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและภาคประชาสังคมในการตรวจสอบผู้กระทำความผิด และสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ให้เบาะแสของผู้กระทำความผิดต่าง ๆ สำหรับด้านกลไกควรสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการต่อต้านการทุจริตด้านต่าง ๆ โดยการเป็นหูเป็นตาให้กับองค์กร พร้อมทั้งสนับสนุนองค์กรกลางที่สามารถดำเนินการจัดการแก้ไขปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน จัดทำระบบการตรวจสอบและเพิ่มโทษแก่ผู้กระทำความผิด นอกจากนี้ เพื่อป้องกันระบบที่เอื้ออำนวยต่อการเกิดทุจริตฯ และลดปัญหาาระบบอุปถัมภ์ เช่น ตำแหน่งที่สามารถให้คุณ/โทษได้ และการใช้ดุลพินิจส่วนบุคคลต่อการดำเนินการต่าง ๆ เป็นต้น

สำหรับการแก้ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน การเสริมสร้างให้เกิดความสามัคคี ร่วมกันได้นั้น ควรเร่งดำเนินการเสริมสร้างจิตสำนึกที่เกี่ยวกับความซื่อสัตย์ สุจริต ให้กับประชาชนทุกคน โดยควรมีการจัดตั้งเครือข่ายในการตรวจสอบ เพื่อใช้เป็น

เครื่องมือในการป้องปรามและป้องกันการทุจริตที่เกิดขึ้น รวมถึงพัฒนากระบวนการให้เบาะแสผู้กระทำความผิด และกระบวนการในการคุ้มครองความปลอดภัยของผู้ให้เบาะแสด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ ฝ่ายรัฐสภา (อำนาจนิติบัญญัติ) ควรออกกฎหมายเพิ่มเติมให้ครอบคลุม และกำกับควบคุมดูแลอย่างเข้มงวด จัดตั้งหน่วยงานอิสระในการติดตามกรณีการ และองค์กรคุ้มครองพยาน ขณะที่รัฐบาล (อำนาจการบริหาร) จัดทำประเด็นทุจริตให้เป็นวาระแห่งชาติ และขับเคลื่อนให้รัฐมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง และสำหรับศาล (อำนาจตุลาการ) ควรเพิ่มบทลงโทษให้กับผู้กระทำความผิด พร้อมกับควรงดการอภัยโทษ เพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดพ้นผิดได้ไวยิ่งขึ้น

2.5. ประเด็นการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน

1) สาเหตุของปัญหาการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน

ปัญหาของการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนในปัจจุบัน ถือว่าเป็นสิ่งที่สร้างผลกระทบต่อด้านสังคมการเมือง และประเทศได้ อันเป็นผลเป็นการสื่อสารข่าวของสื่อมวลชน/สื่อสังคม ที่ไม่เป็นกลาง บิดเบือน มุ่งให้เกิดความแตกแยก ยิ่งทำให้ประเทศมีปัญหาความไม่มั่นคง นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ซึ่งอาจนำไปสู่ความรุนแรงที่สุดโต่งและกระทบต่อความมั่นคงแห่งรัฐได้ โดยศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม (Anti-Fake News Center) และกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม พบว่ามีผู้โพสต์ข่าวปลอม/แชร์ข่าวปลอมมีมากกว่า 90% (อายุ 18-34 ปี) และพฤติกรรมการใช้สื่อสังคม นิยมใช้ระบบออนไลน์ และตัดสินใจโดยใช้ความรู้สึกมากกว่าเหตุผล รวมถึงเพื่อให้กฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันมากที่สุด

2) แนวทางในการจัดการความขัดแย้งของประเด็นการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน

ด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบันส่งผลให้ประชาชนทุกคนสามารถเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารได้ด้วยตนเองในทุกช่วงเวลา ประกอบกับช่องทางในการสื่อสารของสื่อในปัจจุบันมีความหลากหลายและทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่สามารถ หรืออาจกำกับดูแลสื่อได้อย่างไม่ทั่วถึง จนนำไปสู่

ปัญหาของสื่อสังคมออนไลน์ในรูปแบบต่าง ๆ ได้ ดังนั้น รัฐควรจัดทำระบบโครงสร้างทางด้านกฎหมายเฉพาะในการบริหารจัดการและกำกับดูแลสื่อ และสร้างระบบกฎหมายมีความล่าช้า ไม่สอดคล้องและครอบคลุมกับสภาพปัญหาในปัจจุบันมีความซับซ้อน

ดังนั้น ควรเร่งดำเนินการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับผู้ผลิตสื่อ โดยการจัดทำหลักสูตรที่ผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพ เน้นหลักคิดวิเคราะห์และแยกแยะข้อมูล เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง และไม่เกิดการแทรกแซงข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานหรือองค์กร และผู้มีอิทธิพลต่าง ๆ ประกอบกับการพัฒนาทักษะทางด้านเทคโนโลยีให้กับประชาชนทุกช่วงวัยให้สามารถรู้เท่าทันสื่อในรูปแบบต่าง ๆ ได้ โดยมีวิธีการที่ช่วยป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาดังกล่าวได้ เช่น การส่งเสริมการสร้างสื่อสร้างสรรค์ เพื่อสร้างจิตสำนึกให้คนรุ่นใหม่ การประสานความร่วมมือและส่วนร่วมทุกระดับ และการใช้สื่อเพื่อปลูกฝังความรักและความสามัคคี สำหรับภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการดำเนินการทั้งการปฏิรูปกลไกและกระบวนการผลิตสื่อมวลชน ตั้งแต่โครงสร้าง/เนื้อหา/ระบบการตรวจสอบให้มีความรัดกุมและครอบคลุม พัฒนาระบบกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่อย่างเข้มงวดและเคร่งครัด พร้อมทั้งพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารกลางในระดับประเทศ เพื่อคุ้มครองและบริหารประชาชนได้อย่างเป็นระบบ

2.6 ประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน/สิทธิขั้นพื้นฐาน

1) สาเหตุของปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน/สิทธิขั้นพื้นฐาน

การละเมิดสิทธิมนุษยชนและสิทธิขั้นพื้นฐาน มีมูลเหตุของการละเมิดส่วนใหญ่เกิดจากการที่ประชาชนถูกละเมิดสิทธิทั้งการเป็นพลเมืองและสิทธิขั้นพื้นฐานในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะการละเมิดสิทธิทางการเมือง ที่มักถูกแทรกแซงจากผู้มีอิทธิพล และการละเมิดหรือการละเว้นการปฏิบัติตามที่กฎหมายหรือรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดได้บัญญัติไว้ อย่างไรก็ตาม ประชาชนทุกคนควรมีสื่อในการแสดงความคิดเห็นหรือการแสดงออกทางความคิดเห็นด้านการเมือง หรือด้านอื่น ๆ ที่ประชาชนพึงควรมีได้ เช่น การชุมนุมประท้วงในพื้นที่สาธารณะ เป็นต้น

2) แนวทางการจัดการความขัดแย้งของประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน/สิทธิขั้นพื้นฐาน

ควรเริ่มต้นในการแก้ไขปัญหาจากการสร้างคน โดยการให้ประชาชนควรเกิดความตระหนักรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นสิทธิมนุษยชนและสิทธิขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เกิดการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและภาคประชาสังคมอย่างทั่วถึง เพื่อให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในส่วนต่าง ๆ ได้นอกจากนี้ ควรสร้างระบบเพื่อใช้กำกับและควบคุมใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด ประกอบกับควรดำเนินการจัดทำระบบตรวจสอบและเพิ่มโทษให้กับผู้กระทำความผิด เพื่อไม่ให้เกิดผู้กระทำความผิดเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของประเทศให้เอื้ออำนวยและครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ประกอบกับต้องไม่ขัดต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์

ดังนั้น การป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนและสิทธิขั้นพื้นฐานของสังคม ควรมีขั้นตอนการดำเนินการอย่างตรงไปตรงมา โดยสร้างการตระหนักรู้ให้ประชาชนเข้าใจในเรื่องสิทธิของตน ปลุกฝังจิตสำนึกดังกล่าวให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ประกอบกับต้องปลุกฝังวัฒนธรรมและคุณค่าที่ดีงามของสังคมไทย ทั้งนี้ กระบวนการดำเนินการของของภาครัฐ ควรมีกระบวนการคัดเลือกบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งทุกตำแหน่ง โดยเฉพาะตำแหน่งระดับหัวหน้าหรือผู้นำ จำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความยุติธรรม เพื่อให้เกิดการประสานความร่วมมือและมีส่วนร่วมในทุกระดับ นอกจากนี้ ควรมีการควบคุมและบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด ยุติธรรมและมีมาตรฐาน เพื่อให้กระบวนการทำงานดำเนินไปอย่างเหมาะสมและถูกต้อง ตลอดจนควรมีการปรับปรุง ปฏิรูปกฎหมายให้สอดคล้องต่อสถานการณ์และบริบทภายใต้การมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศได้

โดยสรุป ผลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion)

สาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย โดยประเด็นความขัดแย้งหลัก ๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยทั้ง 6 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นทางการเมือง ประเด็นความเหลื่อมล้ำ ประเด็นการทุจริตคอร์รัปชัน ประเด็นกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

และประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้น มีประเด็นและสาเหตุของความขัดแย้งที่เพิ่มเติม โดยประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ ส่วนแรก สาเหตุที่เกิดขึ้นจาก “คน” ได้แก่ 1) ช่องว่างระหว่างวัย (Generation Gap) 2) ค่านิยม ความเชื่อ และวัฒนธรรมที่ต่างกัน 3) ความไม่ไว้วางใจในกระบวนการยุติธรรม 4) การถูกละเมิดสิทธิทางการเมือง 5) ขาดการมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมและต่อชาติ 6) สื่อสารมวลชนขาดคุณภาพและมีอิทธิพลสูงในสังคม และ 7) พฤติกรรมการใช้สื่อ และ ส่วนที่ 2 สาเหตุที่เกิดขึ้นจาก “โครงสร้างและระบบ” ได้แก่ 1) กฎหมายไม่สอดคล้องกับสถานการณ์และการบังคับใช้ 2) ความไม่เท่าเทียมในทางเศรษฐกิจและสังคม 3) การใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง 4) การกำกับดูแลสื่อที่ไม่ทั่วถึง และ 5) การทุจริตคอร์รัปชัน ทั้งนี้ ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งหมดมีแรงผลักดันให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ให้ขยายความรุนแรงมากยิ่งขึ้น คือ “สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media)”

สำหรับแนวทางในการแก้ไขหรือการจัดการความขัดแย้งต่าง ๆ ข้างต้น โดยเริ่มต้นจาก ส่วนแรก “ด้านคน” มีแนวทาง ดังนี้ 1) สร้างความตระหนักและความเข้าใจแก่ประชาชนในด้านต่าง ๆ 2) การปฏิรูปการศึกษาและการจัดทำหลักสูตร เพื่อให้ประชาชนมีความรอบรู้ (Informed Citizen) 3) การพัฒนาและการเสริมสร้างให้ประชาชนให้เข้าใจถึงปัญหาและแนวทางในการแก้ไขเบื้องต้น และ 4) ปลูกฝังวัฒนธรรมและคุณค่าที่ดีงามของสังคมไทย จิตสำนึกที่ดี พร้อมกับความซื่อสัตย์ สุจริต ส่วนที่ 2 “ด้านเครื่องมือและวิธีการ” มีแนวทาง ดังนี้ 1) จัดกิจกรรมและเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วม 2) สนับสนุนและเสริมสร้างรากฐานให้กับสถาบันครอบครัว 3) ส่งเสริมกระบวนการเชิงสร้างสรรค์ด้านต่าง ๆ เช่น ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ Social Enterprise และการสร้างสื่อที่สร้างสรรค์ เพื่อสร้างจิตสำนึกให้คนรุ่นใหม่ ประกอบกับการใช้สื่อเพื่อปลูกฝังความรักและความสามัคคี และ ส่วนสุดท้าย “ด้านโครงสร้างหรือระบบหรือกลไก” มีแนวทาง ดังนี้ 1) รัฐต้องบริหารจัดการระบบประมาณให้กับทุกภาคส่วนอย่างเท่าเทียม 2) รัฐต้องดำเนินการเรื่องคุณภาพของการบริการขั้นพื้นฐาน 3) รัฐควรมีการกระจายอำนาจให้กับท้องถิ่นและชุมชนอย่าง

เท่าเทียม 4) ควรมีการกำหนดประเด็นทุจริตให้เป็นวาระแห่งชาติ และนำระบบเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการตรวจสอบการทุจริตคอร์รัปชัน 5) พัฒนาระบบการบริหารทรัพยากรบุคคลด้วยระบบคุณธรรม (Merit System) และ 6) ปฏิรูปกลไกและกระบวนการผลิตสื่อมวลชน ตั้งแต่โครงสร้าง/เนื้อหา/ระบบการตรวจสอบให้ครอบคลุม

4.3 ส่วนที่ 3 ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

ผู้ศึกษาได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งจากแบบสอบถามและการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 คน เพื่อยืนยันผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามตามวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย 2) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย 3) เพื่อศึกษากระบวนการในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง สรุปผลได้ดังนี้

3.1 ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 1

3.1.1 ประเด็นและสาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย

ประเทศไทยในปัจจุบันยังคงมีความขัดแย้งซึ่งกำลังเริ่มมีมากขึ้น ซึ่งปัญหาความขัดแย้งมักเกิดจากปัญหาของช่องว่าง อาทิ ช่องว่างทางความคิด ช่องว่างระหว่างวัย (มีมาทุกยุคสมัยแต่ปัจจุบันอาจจะมีมากขึ้น) ซึ่งโลกได้เปลี่ยนไปอยู่ตลอดเวลา ช่วงสงครามเย็นก็มีความขัดแย้งทางการเมืองและหลังจากจบสงครามก็มีความขัดแย้งอื่น ๆ ตามมา โดยสาเหตุสำคัญจากปัญหาเรื่องช่องว่าง คือ เทคโนโลยี และข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่มาจากหลากหลายเครื่องมือซึ่งมีอิทธิพลเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว หรือ Disruption ที่นำมาสู่ปัญหาความขัดแย้งหลายๆ ประเด็น นอกจากนี้ โดยในช่วงที่ผ่านมายังขาดการฝึกสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อชาติและสังคม รวมถึงตนเอง เพราะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นประชาธิปไตย ซึ่งพลเมืองไม่ค่อยได้รับการฝึกอบรมของการเป็นผู้นำ

ประเด็นความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นในไทยแตกต่างจากต่าง

ประเทศ เพราะเมื่อใครก้าวขึ้นสู่อำนาจภายหลัง ทั้งสองฝ่ายจะระดมกำลังพัฒนา ประเทศพร้อมกัน แต่สำหรับในประเทศไทยหากอีกฝ่ายก้าวขึ้นสู่อำนาจ แทนที่จะช่วยกันบริหารพัฒนาประเทศ แต่กลับพยายามจับผิดและหาทางให้อีกฝ่ายลงจากอำนาจ พฤติกรรมเช่นนี้เป็นเรื่องที่ต้องได้ยากกว่าเพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนี้ อาจส่งมาจากกรรมพันธุ์ การอบรมสั่งสอน หรือความเคยชิน

3.1.2 แนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย

จากประเด็นและสาเหตุของความขัดแย้งนั้น นำมาสู่แนวทางการแก้ไข ปัญหาที่จะต้องมีการวางแผนอย่างเป็นระบบทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว รวมถึงแนวทางการป้องกันซึ่งเป็นวิธีที่มีความจำเป็น เพราะหากคิดวางแผนที่จะ แก้ไขอย่างเดี่ยวแปลว่าไม่สามารถป้องกันได้อีกแล้ว

แนวทางการป้องกันที่ดี คือ การให้การศึกษา การอบรมจิตใจ ที่ไม่ใช่แค่ใน ระบบหรือในโรงเรียน (Formal Education) เพื่อสร้างคนไม่ให้เป็นเชื้อของความขัดแย้ง โดยการสร้างคนที่มีจิตใจดี เป็นคนในอุดมคติ หรือสร้างคนที่มี Mind Set ที่ดีและถูกต้องเหมาะสมในเรื่องของการทำให้สังคมน่าอยู่และสร้างสรรค์ขึ้น หรือการสร้างผู้นำที่ดี เช่น โรงเรียนผู้นำทางทหาร หรือโรงเรียนผู้นำอื่น ๆ เป็นต้น รวมถึงการสร้างคนที่มีคุณธรรม

แนวทางการแก้ไข คือ Traditional Period โดยการสร้างอนาคตจากเด็ก สร้างคนให้เป็นคนดี และผลักดันให้คนดีมีอำนาจ อย่าปล่อยให้คนไม่ดีมาใช้อำนาจ และป้องกันการถูกโจมตีหรือเป็นเหยื่อจาก Fake News

3.1.3 กระบวนการในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง

แนวทางการเสริมสร้าง คือ (1) การประชาสัมพันธ์ เพื่อหาทางเข้าใจ ประชาชนให้ได้มากที่สุด (2) การสร้างคนที่มีคุณภาพในสังคม (3) การมีคุณธรรม: เน้นการทำหน้าที่ ซื่อสัตย์สุจริต (4) การออกกฎหมาย: หากมีกลุ่มคนยุยง/ปลุกปั่น/ ก่อกวนแก่ง จะต้องมีกฎหมายออกมาควบคุมดูแลเพื่อลดความแตกแยก

นอกจากนี้แนวทางในการสร้างความสามัคคีควรนำเข้าสู่หลักสูตรการศึกษา

โดยมีภาคทฤษฎีเรื่องความสามัคคี มีกิจกรรมสร้างความสามัคคี เช่น (1) ร่วมกันการปลูกต้นไม้ (2) การลงแขกร่วมมือกันทำงาน (3) โรงเรียนควรคิดกิจกรรมมาก ๆ ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น (4) ทบทุนการแข่งขันกีฬาเพื่อสร้างความสามัคคี (5) การให้เด็กและเยาวชนเขียนเรียงความเรื่องความสามัคคี และ (6) สื่อมวลชนควรส่งเสริมและสร้างความสามัคคีของคนในชาติโดยเฉพาะคนต่างวัย เป็นต้น

จึงกล่าวได้ว่าสิ่งสำคัญที่สุดในการสร้างความสามัคคีปรองดอง คือ “คน” เราจะต้องทำให้คนเป็นคนดีให้ได้จำนวนหนึ่ง ซึ่งต้องมากพอที่จะทำให้คนดีได้ก้าวขึ้นมามีอำนาจ เพื่อให้คนในชาติเป็นคนที่มีคุณภาพ และสามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ประเทศ

3.2 ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 2

3.2.1 ประเด็นและสาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย

ประเทศไทยในปัจจุบันมีความขัดแย้งกันอยู่ตลอดเวลาและมีแนวโน้มที่จะรุนแรงมากยิ่งขึ้น ซึ่งหากไม่ได้มีการดำเนินการหรือควบคุม ซึ่งประเด็นความขัดแย้งเดิม คือ (1) ความเหลื่อมล้ำ (ทางการเงิน สิทธิ) (2) ความไม่เป็นธรรม และ (3) ปัญหาทางการเมือง แต่ปัจจุบันมีประเด็นความขัดแย้งใหม่ คือ (1) ความเชื่อของคนต่างรุ่นต่างวิถีชีวิต โดยสังคมในปัจจุบันมีทั้งในโลกจริงและโลกเสมือน และ(2) ระบอบการปกครองที่ไม่ได้ถูกปลูกฝังมาแบบสมัยก่อน อย่างไรก็ตามประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้มีตัวเร่งและตัวขยายให้มีความขัดแย้งเพิ่มมากขึ้น ได้แก่ (1) นักการเมือง/กลุ่มการเมือง (2) สื่อ/ข่าวปลอม (เป็นเครื่องสำคัญโดยเฉพาะของการเมือง) และ (3) การแทรกแซงของมหาอำนาจ

โดยประเด็นความขัดแย้งทั้งแบบเดิมและแบบใหม่นั้นมีความเชื่อมโยงกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งประเด็นความขัดแย้งเดิมคือ ความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรม เปรียบเสมือนตัวเชื้อ และถูกขยายด้วยปัญหาของรุ่นใหม่ ภัยแบบใหม่ และข่าวปลอม (IOX) โดยมีตัวเร่งเป็น การเมือง และชาติมหาอำนาจ ทั้งนี้ประเด็นที่ร้อนแรงที่สุด (Hot Plasma) คือการศรัทธาใหม่ในระบบการเมืองใหม่ ซึ่งคนเป็นปัจจัยที่

สำคัญที่สุดเพราะคนยังมีจุดอ่อน ต่อมาสังคมยังไม่สอดคล้องกับยุคปัจเจก เทคโนโลยี และโลกเสมือน ส่วนการบริหารจัดการยังไม่ทันยุคและขาดกระบวนการคิดรอบคอบ รอบด้าน สาเหตุของความขัดแย้งได้แก่ **1) คน** มีความอ่อนในเรื่องของปัญญาและความคิด เนื่องจากการอบรม การศึกษา และการขัดเกลาทางทางสังคมอ่อน ขาดกระบวนการคิดอย่างรอบด้านและครบมิติ ขาดเครื่องมือจัดการข้อมูล รับรู้ เฉพาะหน้า ไม่รู้รากเหง้า และไม่เห็นความเชื่อมโยง นอกจากนี้ คนยังมีความอ่อนจิต วิญญาณ เนื่องมาจากขาดคุณธรรม (การทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม) ขาดจริยธรรม (มารยาทสังคม) และขาดอุดมการณ์ (หลงความเป็นอุดมการณ์ ตาม Virtual World) **2) สังคมไทย** ยึดเอกลักษณ์วัฒนธรรม ซึ่งถูกบ่อนเบียนจากโลกเสมือนซึ่งส่งเสริม ความรุนแรง และการละเลยหน้าที่ สิทธิ ไม่ส่งเสริมคนดี/ไม่มีการลงโทษทางสังคม **3) การเมือง** มุ่งประโยชน์ส่วนตน การทุจริต การขาดความรู้จริง ขาดคุณธรรม ใช้ทุกวิถีทางเพื่ออำนาจแม้การข่มขู่คุกคาม และอิทธิพลต่างชาติ และที่สำคัญคือ การไม่ดูแลสร้างสรรค์สังคมและไม่กระทำให้ตนเป็นต้นแบบ **4) สังคมโลก** ความเป็นพลวัตสูง แก่งแย่งทางเศรษฐกิจรุนแรง ทำลายกัน ทำลายระบบเดิม ทำลายโลก สร้างวัฒนธรรมอำนาจ

3.2.2 แนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย

1) การสร้างภูมิคุ้มกันภายใน (คน,สังคม) คือ ให้มีมิติทางปัญญา ความคิดและจิตวิญญาณ เข้มแข็ง คิดกว้าง รู้ลึก มองไกล คิดรอบคอบรอบด้าน ยืดหยุ่น พลิกแพลง ภูมิใจในวัฒนธรรมคุณค่าไทย มีคุณธรรม (วินัย ซื่อสัตย์ สุจริต กตัญญูกตเวที) รู้หน้าที่-สิทธิ สร้างสังคมที่มีคุณธรรม พอเพียง เชิดชูคนดี แก้ปัญหา ด้วยปัญญา และความเคารพกฎหมาย

2) สร้างสมดุลภายนอก คือ สร้างความสมดุลและยืดหยุ่นกับทั้ง มหาอำนาจ ประเทศเพื่อนบ้าน กับกระแสโลกเสมือน ขยายเครือข่าย โดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงออกไปสู่โลก

3.2.3 กระบวนการในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง

การสร้างสนามของความรู้ ความรัก ความสามัคคี กล่าวคือ เป็นการสร้าง

ความคิดรอบด้าน คิดร่วมกัน บนพื้นฐานของการรักษาคุณธรรมและคุณค่าของไทย โดยใช้เครื่องมือ “Star STEMS” และ การใช้กลุ่มคนรุ่นเดียวกัน ภูมิลำเนา/บ้านเดียวกัน สื่อสารและสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ควรสร้างวิทยาการ “Star STEMS” เพื่อนำไปขยายผล ในท้องถิ่น ให้คนไทยได้รู้จัก เพื่อร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมกันแก้ไขปัญหา และเสริมสร้างความรักความสามัคคี ร่วมพัฒนาท้องถิ่น และสังคมโดยรวม

3.3 ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 3

3.3.1 ประเด็นและสาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย

ในปัจจุบันประเทศไทยมีความขัดแย้ง โดยประเด็นความขัดแย้งของประเทศ เรื่องหลักและเป็นรากเหง้าของทุกประเด็น คือ “ความเหลื่อมล้ำและผลประโยชน์” โดยในสังคมและชุมชนเรื่องผลประโยชน์จะต้องได้รับการจัดสรรให้ได้อย่างลงตัว เพื่อลดความขัดแย้งแต่เมื่อผลประโยชน์ไม่ลงตัวจึงสะท้อนให้เห็นความเหลื่อมล้ำเปรียบเสมือนสาเหตุของโรค โดยในสังคมไทยมีภาวะของรวยกระจุจกจนกระจาย โดยคำว่า จนที่ว่าหมายถึง จนโอกาส จนปัญญา (จนการศึกษาความรู้) จนทรัพยากร และ อีกหลายด้านที่ไม่ได้มีความหมายแค่เรื่องเงิน จนโอกาสเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะถ้าหากไม่มีโอกาสนั้นก็จะนำไปสู่ความจนในเรื่องอื่น ๆ ตามมา

ปัจจุบันเรากำลังพัฒนาประเทศโดยนำกรุงเทพเป็นศูนย์กลาง ตัวอย่างเรื่องระบบน้ำประปา ซึ่งประชากรใน กทม. มีน้ำใช้สะอาดและราคาถูก แต่เมื่อเทียบกับต่างจังหวัด ราคาและคุณภาพแตกต่างกัน และมีความขาดแคลนอีกด้วย และยังรวมถึงเรื่องระบบไฟฟ้าด้วยเช่นกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการบริหารจัดการกระจายการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมเป็นทิศทางในการพัฒนาประเทศน้อยกว่าในเมือง คือการพัฒนาบนสังคมในยุคโลกภิวัตน์ บนระบบทุนนิยม และระบบเสรีนิยม โดยทั้งหมดที่กล่าวมาคือภาพกว้างของคำว่าผลประโยชน์ ที่มีคนบางกลุ่มได้เข้าถึงระบบต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วน นอกจากนี้ความจนที่สำคัญอีกประการ คือ ความจนอำนาจ การไม่มีอำนาจจะไม่มีโอกาสในการต่อรองเรื่องใดๆก็ตาม ตัวระบบของประเทศไทยเป็นระบบอำนาจนิยมรวมศูนย์ เสียงของผู้ที่ปกครองจะมีความเป็นใหญ่และเชื่อมโยงกับระบบทุนนิยม

ซึ่งในอดีต-ปัจจุบันมีทุนนิยมผูกขาดและกลายเป็นผลประโยชน์ ซึ่งไม่ได้กระจายถึงคนหมู่มาก คนที่ได้รับเป็นเพียงแค่คนที่ได้รับโอกาสในการเข้าถึง

ทั้งนี้ โอกาส อำนาจ ทรัพยากร ความรู้ เป็นรากเหง้าของสิ่งที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ซึ่งมีที่มาจากประเด็นต่าง ๆ อาทิ ทางการเมือง กระบวนการยุติธรรม เปรียบเสมือนอาการของโรค และการทุจริตคอร์รัปชันเป็นฐานใหญ่ของความไม่เป็นธรรมทางสังคมนำมาสู่ความแตกแยก สำนึกในสังคมไทยจึงไม่มี เพราะเมื่อคนเห็นว่ามีโอกาสจะต้องหยิบฉวยสิ่งนั้น นอกจากนี้ยังมีระบบอุปถัมภ์เพราะพวกพ้องในสังคมไทยมีจำนวนที่เยอะมาก เพราะฉะนั้นใครได้รับโอกาสจะต้องมีพวกพ้อง อาทิ (1) การเข้าไปพึ่งพาอิทธิพลของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ในพื้นที่เพื่อขอความช่วยเหลือ (2) การฝากลูกหลานเข้าโรงเรียน (3) การมีหลักสูตรเพิ่มพูนความรู้ แต่กลายเป็นการเติมเครือข่ายและการสร้างระบบอุปถัมภ์ เป็นสาเหตุรากเหง้าของความขัดแย้งที่ไม่สามารถทำให้เกิดความสงบสุขได้เลย โดยท้ายที่สุดเหลื่อมล้ำมีสาเหตุมาจากโครงสร้างความคิดและวัฒนธรรมความเชื่อจนทำให้ไม่มีอุดมการณ์ร่วม

3.3.2 แนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย

ต้องมีกลไกและโครงสร้างการจัดการ (ปัจจุบันยังไม่มี) เพื่อเปิดโอกาสให้คนทุกหมู่เหล่าได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนกันโดยใช้หลักอภิปรายธรรม (ธรรมะแห่งความไม่เสื่อม) เป็นการสร้างโอกาสให้คนได้มาคุยกัน โดยที่ไม่มีใครเหนือกว่าใคร แต่กระบวนการนี้ต้องไม่ใช่ที่รัฐเป็นคนมาจัด หรือเป็นกลุ่มหัวอำนาจเป็นคนมาจัด โดยมีคนที่มีความรู้และความน่าเชื่อถือโดยไม่ใช่คนของฝ่ายใด แต่หน้าที่ของรัฐบาลคือสนับสนุนงบประมาณเป็นเจ้าภาพในด้านการสนับสนุนทรัพยากร แล้วกลไกที่ดำเนินการจะต้องเป็นกลไกที่มีการยอมรับจากทุกฝ่าย โดยใช้ระยะเวลาเป็นปีถึงจะเกิดความปรองดอง กลไกดังกล่าวนี้จะต้องจัดหน่วยขึ้นมาบริหารอย่างเป็นทางการเพื่อให้รัฐบาลสนับสนุน เป็นเสมือน Commission ขึ้นมาอย่างอิสระไม่ได้อยู่ภายใต้รัฐบาลหรือรัฐสภา แต่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อทำงานด้านนี้โดยเฉพาะ หรือเป็นมูลนิธิต่าง ๆ ที่มีความเป็นกลาง

อย่างไรก็ตามกลไกดังกล่าวนี้ไม่ได้หมายถึงกลุ่มคนสองฝ่ายเท่านั้น แต่เป็นการเปิดกว้างที่จะรับฟังความคิดเห็นจากผู้คนทุกหมู่เหล่าได้มีโอกาสพูดคุยหาทางออกและอนาคตของประเทศ ให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านเมือง เพื่อนำพาประเทศสู่เป้าหมายเดียวกัน เป็นการสร้างและให้โอกาสคนอย่างเท่าเทียม เป็นการสร้างระบบกล่อมเกลாத่างสังคม คนรุ่นเก่าต้องยอมรับความเห็นของคนรุ่นใหม่ การ “ฟัง” เป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด และจะต้องมี Empathy ต่อกันให้มากที่สุด

3.4 ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 4

3.4.1 ประเด็นและสาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย

ความขัดแย้ง เป็นเรื่องธรรมชาติ จะจัดการความขัดแย้งอย่างไร ถึงจะให้เกิดความสงบสุขและเจริญก้าวหน้า เช่นเดียวกับร่างกาย แต่ร่างกายมีระบบและวิธีการจัดการกับความขัดแย้งต่าง ๆ ทั้งในระดับเซลล์ การทำงานของระบบประสาทฮอโมน แต่ร่างกายสามารถจัดการความขัดแย้งได้เพราะมีเป้าหมายเดียวกัน คือการมีชีวิตอยู่รอด รองลงมาคือ **ครอบครัว** มีความขัดแย้งภายในเป็นเรื่องธรรมดา ผู้นำของครอบครัวมีบทบาทเพื่อให้ทั้งครอบครัวอยู่รอดปลอดภัยและอยู่เย็นเป็นสุข นอกจากครอบครัว ระดับชุมชน ท้องถิ่น และประเทศ ซึ่งประเทศไทยมีความขัดแย้งแน่นอน แต่ความขัดแย้งมีด้านไหนบ้าง ตามสถานการณ์ต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงไป ยกตัวอย่างเช่น ตั้งแต่ปี 2547 เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในภาคใต้ เริ่มมีไฟใต้ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นับตั้งแต่ปี 2547 ถึง 2566 รวม 19 ปีแล้ว

ในการให้คำจำกัดความของความมั่นคง มีวิสัยทัศน์ที่กว้างและครอบคลุมมากขึ้น พัฒนามาถึงการทำยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แนวคิด วิธีคิด ครอบคลุม วิธีคิดถูกแล้ว วิธีปฏิบัติจะอย่างไร จากวิธีคิดนำมาสู่แนวนโยบาย (แผน กฎหมาย วิสัยทัศน์ ของชาติ) ทิศทางใหญ่ของประเทศจะไปสู่จุดไหน ซึ่งมียุทธศาสตร์ชาติมาเป็น เครื่องมือ นอกจากนี้ ประเทศไทยยังมีปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายในทุก ๆ เรื่อง เพราะสาเหตุมาจากการปลูกฝังในครอบครัว (Social Socialization) การกล่อมเกลாத่างสังคมไม่เหมือนกัน จึงมีปัญหาในการปฏิบัติ ซึ่งผู้ปฏิบัติตามกฎหมาย ก็คือประชาชน

3.4.2 แนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย

จากการวิเคราะห์ผู้ขัดแย้งซึ่งต้องเข้าใจผู้ขัดแย้ง เช่น กรณีสุราก็้าวหน้าหรือสุราพื้นบ้าน ที่ต้องคืนรน เพราะปัจจุบันกฎหมายเอื้อทุนใหญ่จน สุราพื้นบ้านถูกกดจนเกินไป ทำให้ทุนใหญ่สามารถยึดครองตลาดได้ แต่ในขณะเดียวกันสุราพื้นบ้านก็ไม่ได้ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุน จึงนำมาสู่ความต้องการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ทำอย่างไรถึงอยู่ร่วมกันได้ ต้องแบ่งปัน ต้องมีแนวคิดเรื่องอยู่รอดร่วมกัน แบ่งปัน (Common possibility) ประเทศต้องอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน หากจุดลงตัวด้วยแนวทางสายกลาง โดยมีหลักสำคัญดังนี้

1) กระบวนการมีส่วนร่วม (Participation) ตั้งแต่กระบวนการแรก ๆ พยายามให้ทุกคนมีที่ยืนในสังคม ภายใต้อกรอบ กติกาของกฎหมาย และฟื้นฟูเยียวยาหลังเกิดความขัดแย้ง

2) ความเข้าใจและรับรู้ถึงความขัดแย้งเป็นเรื่องความธรรมดา ควรวิเคราะห์คู่ขัดแย้งเป็นพื้นฐาน และจัดการกับความขัดแย้งด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม และทางสายกลาง เป็นทางออกในการจัดการความขัดแย้ง

3.4.3 กระบวนการในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง

1) **ปัจจัยคน** สำคัญที่สุดควรพัฒนาให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบ เป็นปัจจัยสำคัญ

2) **โครงสร้าง /ระบบ /กลไก** หมายถึง กฎหมาย หน่วยงาน องค์กร ทรัพยากร เข้ามาสนับสนุน ทำให้คนดีสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในขณะที่ใหญ่ขึ้น มีความยั่งยืนและต่อเนื่อง ระบบจึงมารองรับบทบาทของบุคคล

3) **วิธีการ** เกิดขึ้นจากบทเรียน ความรู้ และประสบการณ์ ซึ่งประสบการณ์ของผู้นำและผู้ปฏิบัติ ผู้นำเอาไปปฏิบัติประสบการณ์จะเป็นตัวตัดสิน ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่สั่งสมและฝึกฝน

โดยเน้นว่า ทั้ง **คน/ระบบ/และวิธีการ** มีความสำคัญเท่าๆกัน ถ้านักวิชาการนำการแก้ปัญหาจะเน้นที่ความรู้ **วิธีการ** และทฤษฎี แต่ถ้านำโดยนักปฏิบัตินิยม

อยู่ที่การฝึกฝนและประสบการณ์สั่งสม เพราะฉะนั้น ถ้านักวิชาการปฏิบัติตามทฤษฎีมากอาจจะล้มเหลวได้ ทั้งนี้ คนสำคัญ ต้องมีความสำนึกส่วนรวม สำนึกสาธารณะ มีความรักบ้านเมือง เป็นตัวนำก่อน แล้วจึงหาความรู้เพิ่มเติม สร้างกฎหมาย สร้างกฎ กติกา ซึ่งการบริหารภายใต้กฎ กติกา ที่มีอยู่จะพาประเทศพัฒนาไปได้

3.5 ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 5

3.5.1 ประเด็นและสาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย

ปัจจุบันเป็นยุคดิจิทัลเข้ามาเกี่ยวข้องกับสื่อสารทางอารมณ์ ก็ถูกกระตุ้นเร็ว ด้วยความเร่งและความเร็ว มีการขยายส่วนขัดแย้งทางด้านอารมณ์ ความโกรธ ความไม่ชอบ ความเกลียด สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการใช้ชีวิต ผ่านการใช้มือถือ ประเทศไทยไม่ได้จำกัด วัยหรืออายุในการใช้เทคโนโลยี โดยเฉพาะในยุคโควิด-19 เทคโนโลยีเติบโตมาก เราต้องรู้รอบรู้เท่าทัน (Literacy) สถานการณ์หรือการสื่อสารในยุคปัจจุบัน จึงมีส่วนเข้าไปขยายบางปัจจัยทำให้เห็นอาการควบคุมบริบทมีการเปลี่ยนแปลงไป

ประเด็นการเมืองเป็นปัญหาที่ทำให้เกิดการแตกแยกได้ด้วย ทั้งนี้ การบริหารกับการเมืองเป็นซึ่งกันและกัน ต้องอยู่ในสังคม ไม่อาจปลอดจากการเมืองได้ การเมืองต้องมีหลักเกณฑ์ ต้องโปร่งใส เป็นที่ยอมรับร่วมกันได้ คือประชาธิปไตย ความคิดเห็นในสังคม การพัฒนาการเมืองและการพัฒนาบริหารจำเป็นต้องเกิดขึ้นในสังคมและต้องมีการเรียนรู้ร่วมกัน การเมืองมันจะหยุดไม่มีการเรียนรู้และไม่พัฒนาได้ ไม่มีทางสมบูรณ์ เช่นเดียวกันกับการบริหาร มันต้องอยู่ในสังคมเป็นฝ่ายกำกับดูแล

ความคิดแตกต่างและกลายเป็นความคิดเป็นฝักเป็นฝ่าย ไม่ใช่ปัญหาร้ายแรง แต่การจัดการกับอีกฝ่ายคือการใช้วิธีที่รุนแรงต่อคนที่คิดต่าง เป็นสิ่งที่ยอมรับได้ยาก และยอมรับไม่ได้ ทั้งนี้ ความคิดต่างควรมาแลกเปลี่ยนกันด้วยข้อมูล ทำให้ชัดเจนในสังคมด้วยข้อมูลและหลักฐาน ซึ่งในปัจจุบันยังไม่ได้มีเวทีให้ได้แสดงความคิดเห็น ซึ่งในช่วงปี 2563 มีการประท้วงรูปแบบใหม่ (แฟลชม็อบ) การใช้สื่อ โดยเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ช่วงนั้นไม่ยากกับการแก้ไข เกิดปัญหาช่องว่างระหว่างวัยมากกว่านั้นมีการประท้วง ในช่วงโควิด19 ใช้สถานการณ์ฉุกเฉิน รวมทั้งการชุมนุม การดูแลสถานณ์โควิด-19

3.5.2 แนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย

การรับมือกับปัญหาความขัดแย้งภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น การจะช่วยให้มีพื้นที่ ถกและแลกเปลี่ยน ใช้สติและปัญญาร่วมกันจากหลายภาคส่วน ได้อย่างไร การสร้างความเชื่อมั่นต่อกัน อนาคตของประเทศชาติภายในคือเรื่องที่สำคัญ ไม่ควรมองคนคิดต่างเป็นอาชญากร ไม่ใช่อำนาจมาทำลาย ทำให้ลดทอนความรู้สึกไม่เป็นธรรมและไม่ไว้วางใจของประชาชน ประเทศไทยยังมีโอกาสจัดความสัมพันธ์ด้วยระบบเปิด โดยไม่ใช่อำนาจ แต่จัดให้มีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เคารพน้ำใจซึ่งกันและกัน โดยการจัดสภาพแวดล้อมที่ทำให้เกิดความสบายใจ คือ การพูดถึงอนาคตของประเทศ เรื่องงาน การดำรงชีวิต เศรษฐกิจ สังคม เพื่อนบ้าน ประเทศมหาอำนาจ เป็นต้น สำหรับประเทศไทย ทุกเรื่องสามารถที่จะพูดคุยและปรับทุกข์ได้ เราต้องเข้าใจและเรียนรู้

แนวทางการแก้ไขความขัดแย้ง 5 ประการ 1) การสร้างความไว้วางใจ (Trust) ไม่เกินขอบเขต 2) สร้างบรรยากาศที่เหมาะสม (มั่นคง มั่นใจ) พร้อมทั้งนำไปสู่การพูดคุย 3) ภาครัฐต้องทำตัวเป็นกลางที่เหมาะสม ไม่เป็นคู่ต่อสู้ รักษากฎระเบียบ 4) การพูดคุย ในทุกเรื่องไม่เลือกที่จะไม่พูดคุยบางเรื่อง 5) มองผลประโยชน์ที่ใกล้เคียง ไม่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

3.5.3 กระบวนการในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง

ในสังคมควรสร้างบรรยากาศให้สามารถพูดคุยกันได้ทุกเรื่อง ภายใต้เงื่อนไขที่ช่วยกันสร้าง อนาคตของประเทศร่วมกัน มองเห็นผลประโยชน์ของชาติร่วมกัน การใช้ภาษาในการสื่อสารกันเป็นภาษาเดียวกัน พฤติกรรมที่พร้อมจะเคารพกัน สำหรับประเทศไทย ควรมีกลไก ที่จะทำให้เกิดการพูดคุยกัน เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหา ร่วมกัน ซึ่งการพูดคุยกับเยาวชนอาจจะต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปจากเดิม เช่น ในปัจจุบันคือกลุ่มคนที่เป็น Influencer ทั้งนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นภาครัฐเท่านั้นในการพูดคุย

3.6 ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 6

3.6.1 ประเด็นและสาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย

กระบวนการของการปรองดองของประเทศจะขึ้นอยู่กับความสามารถในการปกป้อง ความขัดแย้งให้เหมือนทรัพยากรที่มีค่าในสังคม ซึ่งหากสามารถปฏิบัติได้ก็จะนำไปสู่หนทางของการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ดังนั้นจุดเริ่มต้นของกระบวนการแก้ไขปัญหา เนื่องจากแนวทางการจัดความขัดแย้ง เป็นหนึ่งในแนวทางการแก้ไขปัญหา ความขัดแย้งทางวิชาการที่ไม่นิยมนำมาปรับใช้ เพราะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ หรือยากที่จะประสบความสำเร็จ และไม่มีประเทศใดไม่มีความขัดแย้งและความขัดแย้งก็เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เป็นข้อเท็จจริงของชีวิตทุกคนในสังคม

ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของความขัดแย้ง โดยการมองปัญหาจากกลุ่มก้อนประเด็นต่าง ๆ ให้เป็นชั้น (Layers) หรือชั้นของความขัดแย้ง ซึ่งมีทั้งหมด 3 ชั้น ดังนี้

- 1) ชั้นตัวบุคคล (Agency) : ผู้กระทำ หรือบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องนั้น ๆ
- 2) ชั้นโครงสร้าง : ระบบการจัดการ วิธีการหรือแนวทางในการปฏิบัติ
- 3) ชั้นวัฒนธรรม

: ปัจจัยที่แสดงให้เห็นถึงความชอบธรรมกับสิ่งที่เป็นอยู่ ซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ในสังคมนั้นอยู่ได้ด้วยความชอบธรรม อาทิ หน่วยงานต่าง ๆ ที่มีการแสดงออกมาให้เห็นว่ากำลังปฏิบัติหน้าที่บางอย่าง ซึ่งเป็นหน้าที่ที่หน่วยงานอื่น ๆ ไม่สามารถดำเนินการแทนได้ ยกตัวอย่าง หน่วยงานทหารที่ทำหน้าที่ป้องกันประเทศ ซึ่งไม่มีหน่วยงานใดที่จะสามารถปฏิบัติหน้าที่แทนได้ เป็นต้น โดยทั้ง 3 ปัจจัยทำหน้าที่ไม่เหมือนกันและมีความไวต่อความเปลี่ยนแปลงที่ต่างกัน

3.6.2 แนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย

เมื่อมองว่าความขัดแย้งไม่ใช่ปัญหาแต่เป็นประโยชน์และทรัพยากรอันมีค่า ฉะนั้น กระบวนการสันติวิธีจึงต้องมีการคุ้มครองความขัดแย้ง เพื่อทำให้ปัญหาต่าง ๆ ลดลงไปได้ อย่างไรก็ตามสิ่งที่ควรปฏิบัติคือ การลดความรุนแรง โดยมองว่าอะไรคือตัวเปลี่ยนผ่านจากความขัดแย้งให้กลายเป็นความรุนแรง

3.6.3 กระบวนการในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง

ความขัดแย้งเป็นทรัพยากรอันมีค่าและต้องประดับประดาเอาไว้ถ้าหากต้องการจะสร้างความปรองดองในประเทศ กล่าวคือ บุคคลที่มีความแตกต่างจากเรา

ทั้งความคิดหรือการกระทำ เราจะต้องประคับประคองไว้ โดยมองว่าบุคคลกลุ่มนั้น ก็เป็นประชาชนในชาติเหมือนกัน

ดังนั้น ในเรื่องของ การสร้างความรักความสามัคคีปรองดอง จะต้องให้ความชอบธรรมกับบุคคลที่มีความแตกต่างโดยไม่มองว่าเป็นศัตรูต่อกันเพราะว่าในสังคม มีปัจจัยหลายอย่างจะทำให้แต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน อาทิ การศึกษา อายุ สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ฉะนั้นความแตกต่างจึงไม่ใช่เรื่องแปลกแต่อย่างใด นอกจากนี้ แนวทางการเสวนา Dialog ต่าง ๆ ระหว่างกลุ่มคนที่เห็นต่างหรือมีความขัดแย้งกัน อาจเป็นแนวทางที่จะช่วยในเรื่องการแก้ไขปัญหาคัดแย้ง แต่จะต้องปรับเปลี่ยนมุมมองของการมองฝ่ายตรงข้ามเป็นศัตรูให้กลายเป็นคู่แข่ง

3.7 ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 7

3.7.1 ประเด็นและสาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย

ปัญหาในสังคมมีความซับซ้อน และไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีปกติที่เคยทำกัน โดยปัญหาสังคมซับซ้อนประกอบด้วย ความซับซ้อน 3 ด้าน ดังนี้ 1) *ความซับซ้อนที่มีความเป็นพลวัตสูง (High Dynamic Complexity)* คือ ความซับซ้อนที่สาเหตุและผลกระทบมีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน แต่อาจจะมียุทธศาสตร์ของช่วงเวลา โดยไม่ได้เกิดขึ้นตามกันมาทันที จึงทำให้ต้องคำนึงและตระหนักถึงเหตุการณ์ในอนาคตที่จะเกิดขึ้นระหว่างช่วงเวลานั้น ซึ่งไม่สามารถทราบเหตุการณ์ข้างหน้าได้ และไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีปกติ 2) *ความซับซ้อนของสังคมสูง (High Social Complexity)* คือ สังคมที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ที่หลากหลาย และมีผู้เล่นที่แตกต่างกัน มีทัศนคติและความคิดที่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สามารถหาคำตอบ หรือแนวทางการแก้ไขปัญหา จากผู้เชี่ยวชาญ หรือวิธีที่เป็นที่ยอมรับกันได้ ดังนั้นจึงจะต้องใช้วิธีการให้ผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาด้วย และ 3) *ความซับซ้อนทั่วไป (General Complexity)* คือ การที่เราไม่สามารถค้นเคยหรือกำหนดได้กับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จึงไม่สามารถใช้วิธีที่การแก้ไขที่เคยใช้ และมี Best Practice ที่จะสามารถทำตามได้ ดังนั้นการแก้ปัญหาก็จะต้องเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการหาคำตอบ

นอกจากนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเป็นปัญหาที่เผชิญกันมาอย่างยาวนาน ซึ่งมีความซับซ้อนที่เป็นพลวัตสูง และมีความขัดแย้งที่เชื่อมโยงถึงกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียที่หลากหลาย อีกทั้งยังขาดตัวขยายออกไปและยากที่จะสามารถคาดการณ์ได้ในอนาคต และจากปัญหาในสังคมไทยที่ผ่านมา จะเห็นแนวทางและความพยายามในการจัดการปัญหาทางสังคมที่ซับซ้อนเป็นไปในรูปแบบที่ชัดเจน 2 แนวทาง คือ (1) การใช้อำนาจเข้าจัดการ และ (2) การยุติปัญหาด้วยการเจรจาด้วยการประนีประนอม อย่างไรก็ตามทั้งสองแนวทางนี้ก็ยังไม่ใช่วิธีแก้ปัญหาได้อย่างเบ็ดเสร็จ จนทำให้สังคมเรามุ่งถึงจุดที่วิกฤต และผลกระทบของปัญหาที่เกิดขึ้นก็ขยายตัวออกไป จนกระทั่งแม้ปัจเจกบุคคลก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงผลกระทบที่เกิดขึ้นได้

3.7.2 แนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย

ภายใต้สถานการณ์ปัญหาสังคมที่มีความซับซ้อน สิ่งที่ควรปฏิบัติ คือ การนำผู้คนที่มีความสนใจที่แตกต่างกันมาทำงานร่วมกัน โดยงานนั้นไม่ใช่แค่การหารื้อเพื่อบรรลุข้อตกลงร่วมกันทั่วไป หรือการพัฒนาขั้นตอนการปฏิบัติเท่านั้น โดยพวกเขาแค่จำเป็นต้องยอมรับในเงื่อนไขเดียวเท่านั้น คือ “มีความจำเป็นที่ต้องเกิดการเปลี่ยนแปลง” แต่ไม่ได้หมายความว่าพวกเขาจะต้องยกเลิกวิธีการแก้ไขปัญหาที่คิดไว้ หรือแม้กระทั่งละทิ้งประเด็นของตนเอง โดยใช้ “ความร่วมมือแบบยืดหยุ่น (Stretch Collaboration)” โดยจะต้องเปิดรับความเป็นจริงอันน่าเจ็บปวดของความขัดแย้ง การลองผิดลองถูกและการร่วมสร้างสรรค์ผลงาน ความร่วมมือแบบยืดหยุ่นนี้จึงเป็นเหมือนการฝึกให้เราพร้อมในการรับมือกับความไม่แน่นอน (Uncertainties) ซึ่งช่วยให้เรารับมือกับสถานการณ์ที่ซับซ้อนได้ ในกรณีที่เรารู้จำเป็นต้องร่วมงานกับคนที่ไม่เห็นพ้องต้องกัน คนที่เราไม่ชอบหรือไม่เชื่อใจ โดยหลักการที่สำคัญของความร่วมมือแบบใหม่มี 3 ประการ ได้แก่ (1) การเปิดรับความขัดแย้งและการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ (2) การทดลองเรียนรู้เพื่อหาวิธีในการเดินทางต่อไป และ (3) การลงมือปฏิบัติโดยการเข้าไปอยู่ในสถานการณ์

3.7.3 กระบวนการในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง

แนวคิดที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาที่มีความซับซ้อน ในส่วนของประชาชนคนไทยกลุ่มต่าง ๆ ในส่วนของขั้นตอน วิธีการ และกระบวนการในการสร้างความสามัคคีปรองดองนั้น เป็นปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีที่ปกติที่เคยประพฤติปฏิบัติกัน แต่จะต้องอาศัยการดัดแปลงจากการสร้างภาพจำลองเหตุการณ์ในอนาคตด้วยการ นำเทคนิคจากการทำ Scenario Planning กับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน การแก้ไขปัญหาสังคมในตอนนี้คือ การนำผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียมาหารือและรับฟังความคิดเห็นด้วย โดยไม่มีอคติเปิดใจและรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง หรือที่เรียกว่า “การนำศัตรูมาทำงานร่วมกัน”

3.8 ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 8

3.8.1 ประเด็นและสาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย

“ปัญหาเชิงโครงสร้าง” คือการรวมศูนย์อำนาจการปกครองมาโดยไม่ตอบโจทย์กับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี เป็นรากเหง้าของปัญหาที่เกิดขึ้นภายในประเทศ นับตั้งแต่การสร้างรัฐชาติของไทยสมัยรัชกาลที่ 5 จากภัยคุกคามของประเทศตะวันตกจึงมีความจำเป็นที่เราจะต้องสร้างความเป็นรัฐชาติขึ้นมา โดยการรวบรวมหัวเมืองต่าง ๆ มาสร้างเป็นกระทรวง ซึ่งในอดีตเคยเป็นรัฐอิสระ เพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง อีกทั้งเทคโนโลยีที่เริ่มมีการพัฒนาและมีการเปลี่ยนแปลงไป ทำให้กลายเป็นเครื่องมือ โดยเรียงลำดับดังนี้ วิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ แฟกซ์ โทรศัพท์มือถือ Internet Social Media เป็นต้น เมื่อเทคโนโลยีเปลี่ยนโลกเปลี่ยนแต่การเมืองแบบการรวมศูนย์ยังเป็นอยู่เหมือนเดิม จึงทำให้เกิดการบริหารที่ยากและขาดประสิทธิภาพ จึงไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้จึงนำมาสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำและนำมาสู่กฏกติกาที่เข้าถึงส่วนกลางได้ไม่เท่าเทียมกัน ยกตัวอย่างปัญหาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่มีปัญหาในเชิงโครงสร้าง โดยการเข้าถึงบริการสาธารณะต่าง ๆ ในพื้นที่สามจังหวัดต้องมีอุปสรรคด้วยปัญหาความยากจนและวัฒนธรรมที่ทำให้แตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ

ทำให้การเข้าถึงบริการและทรัพยากรต่าง ๆ ยากมากขึ้น และปัญหาในพื้นที่ จชต. เริ่มต้นขึ้นจากความเหลื่อมล้ำในทุก ๆ มิติ

3.8.2 แนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย

การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในประเทศไทยจึงต้องดำเนินการในเชิงระบบ เพื่อจัดโครงสร้างใหม่ โดยเริ่มต้นขึ้นมาตั้งแต่ปี 2540 โดยรัฐธรรมนูญปี 40 เป็นฉบับแรกที่มีการกล่าวถึงการกระจายอำนาจ และต่อมามีพระราชบัญญัติการกระจายอำนาจปี 42 เรื่องการปกครองส่วนท้องถิ่นขึ้นมาเป็นฉบับแรก และมาถูกขึ้นด้วยการ รัฐประหารปี 49 และ 57 จึงเกิดการรวมอำนาจเข้ามาสู่ส่วนกลาง ฉะนั้นจากปัญหา ที่กล่าวมาหากเราไม่ได้แก้ปัญหเชิงโครงสร้างจะไม่สามารถดำเนินการในส่วนอื่น ๆ ต่อไปได้ จะติดกับดักทุกฝ่ายที่เข้ามามีอำนาจ ฉะนั้นจึงต้องมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญใหม่

สำหรับในประเด็นของโลกยุคใหม่ การแก้ไขคือ ผู้ใหญ่ในยุคปัจจุบันนี้ควร เริ่มศึกษาและฝึกฝนในการเข้าถึงข้อมูลในแหล่งต่าง ๆ จาก Social Media เปิดใจ ให้กว้างในข้อมูลและความคิดเห็นที่แตกต่าง เพื่อเป็นโอกาสในการสื่อสารกับคนรุ่นใหม่

3.8.3 กระบวนการในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง

ในการจัดการด้านโครงสร้างจะต้องเริ่มต้นจาก (1) การยอมรับกติกา ทางการเมือง หรือฉันทมติของผลการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นการส่งสัญญาณถึงความพร้อม ที่จะได้รับการเปลี่ยนแปลง เพราะการเลือกตั้งเป็นสัญญาณสันติวิธีที่ดีที่สุดแล้ว (2) การกำหนดกติกาในการกระจายอำนาจร่วมกัน คือ รัฐธรรมนูญ

3.9 ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 9

3.9.1 ประเด็นและสาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย

ปัญหาความขัดแย้งหลักของไทยมี 3 ประเด็นได้แก่ (1) ปัญหาทางการเมือง ซึ่งมีความสำคัญอย่างมาก (2) ปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ คือการที่คนรวยสามารถเข้าถึงได้มากกว่าคนจน และ (3) ปัญหาของกระบวนการ ยุติธรรม ทั้งนี้ ประเด็นความขัดแย้งที่กล่าวอยู่ในช่วงบริบทปี พ.ศ. 2557 แต่ถ้ามอง ในมุมมองของปัจจุบันจากประเด็นความขัดแย้งเดิมที่กล่าวมาพบว่า ปัญหาทางการเมือง ที่เป็นประเด็นหลัก คือ คู่ขัดแย้งทางการเมือง และในปัจจุบันได้ขยายออกไปเชิงมิติ

สังคมด้วย คือ (1) *ประเด็นปัญหาของ Generation* (2) *การเกิดขึ้นของ Social Media* และ (3) *กระแสของต่างประเทศ* คือ การใช้คำว่าประชาธิปไตยกับสิทธิมนุษยชน มาใช้ในมิติทางการเมือง เช่น อาหารสปริง กระแสการเมืองในเกาหลีและฮ่องกง รวมถึงในประเทศไทย

สาเหตุจากประเด็นปัญหา ที่กล่าวมาเกิดขึ้นจาก การบริหารจัดการข้อมูลของภาครัฐ ตัวอย่างเช่น ฝ่ายยุติธรรม/กระบวนการยุติธรรม ไม่ได้ออกมาสื่อสารกับทางสังคมว่ากระบวนการเป็นอย่างไร หรือฝ่ายของภาครัฐ ที่ไม่ได้ออกมาสื่อสารและประชาสัมพันธ์กับสิ่งที่ได้ดำเนินการ รวมถึงการไม่จัดการกับข่าวปลอม (Fake News) และถึงแม้ว่าจะมีหน่วยงานรองรับในตรวจสอบและจัดการด้านข้อมูลข่าวสาร แต่หน่วยงานมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาก็พร้อมให้การสนับสนุนเพื่อนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องโดยมีการรองรับจากสถาบันการศึกษาที่ให้ข้อมูล

3.9.2 แนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย

ประเด็นที่ 1 ด้านการเมือง: โดยส่วนใหญ่ความขัดแย้งจะเกี่ยวข้องกับกติกาก้าวเข้าสู่อำนาจเป็นหลัก ซึ่งเป้าหมายของนักการเมือง คือ กติกาก้าวเข้าสู่ตำแหน่งที่เหมาะสมกับตนเองมากที่สุด (Political Turnover) ดังนั้น การที่รัฐธรรมนูญภายหลังการรัฐประหารมักจะมีกติกากฎกติกาทางการเมืองที่มักจะเอื้อต่อคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยแนวทางการแก้ไขคือ การสร้างกติกาก้าวเข้าสู่ตำแหน่ง โดยให้มีส่วนร่วมของประชาชนมากยิ่งขึ้น และเปิดพื้นที่ให้การก้าวเข้าสู่ตำแหน่งเป็นเสียงส่วนใหญ่ต้องการเห็น และกระบวนการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของภาคประชาชน

ประเด็นที่ 2 ด้านกระบวนการยุติธรรม: สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ที่ได้รับเลือกเข้ามาไม่ได้ใช้อำนาจที่ตนเองมีไปตรากฎหมายและแก้กระบวนการยุติธรรม แต่กลับวิจารณ์กระบวนการยุติธรรมทั้งระบบและไม่ได้แก้กฎหมายที่ตนเองมีอำนาจ ดังนั้นถ้านักการเมืองดำเนินการแก้ไขหรือออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับสังคมได้ ถึงจะเป็นการแสดงบทบาทของการเป็นนักการเมืองมากกว่าการใช้อำนาจไปโจมตีฝ่ายตุลาการ และในส่วนของฝ่ายตุลาการก็มีการแสดงบทบาทและขับเคลื่อนกันภายในองค์กร เช่น การให้ความช่วยเหลือประชาชนเกี่ยวกับมิติทางกฎหมายให้แก่ประชาชน เป็นต้น

ประเด็นที่ 3 ความเหลื่อมล้ำ: รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันมีการกล่าวถึงแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ การปฏิรูป การขับเคลื่อน แต่ปัญหา คือ หลายหน่วยงานนำสิ่งที่ตนเองปฏิบัติอยู่แล้วมาเขียนเป็นรายงานปฏิรูป เพราะการปฏิรูปจะต้องไม่เป็นที่ปฏิบัติกันเป็น Routine แต่มีความต้องการสิ่งพิเศษขึ้นมาเพื่อนำมาขับเคลื่อนสำหรับประเด็นปัญหาของความเหลื่อมล้ำ คือ (1) สุขภาพ (2) การเข้าถึงการศึกษา และ (3) สวัสดิการต่าง ๆ ซึ่งผู้ที่มีหน้าที่ในการขับเคลื่อน คือ ฝ่ายบริหารและนิติบัญญัติ ที่จะต้องตรากฎหมายออกมาให้ความช่วยเหลือกับประชาชนและอำนวยความสะดวกด้านกฎหมาย และอีกหนึ่งแนวทางที่สามารถปฏิบัติได้ คือ การเปิดช่องทางให้เข้าร่วม 10,000 รายชื่อ เพื่อเสนอกฎหมายเข้าสู่การพิจารณาของกฎหมายได้ โดยกฎหมายจะต้องเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ หรือแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ดังนั้นหากไม่สามารถคาดหวังกับฝ่ายของการเมืองได้ จะต้องให้ฝ่ายของสถาบันการศึกษา ซึ่งสามารถเป็นหน่วยงานกลางเพื่อสื่อสารและช่วยเหลือประชาชน ทั้งเปิดพื้นที่รับรู้ รับฟัง และเป็นผู้ดูแลในการให้ความช่วยเหลือประชาชน และผลักดันให้กฎหมายนี้เข้าสู่รัฐสภาได้ และส่วนระดับท้องถิ่นรัฐธรรมนูญกำหนดให้ท้องถิ่นสามารถออกข้อบัญญัติและนำเสนอท้องถิ่น ซึ่งยังเป็นกระบวนการที่ยังไม่สามารถประสบความสำเร็จ (อยู่ในระหว่างการดำเนินการของสถาบันพระปกเกล้าฯ) แต่ถ้าหากประสบความสำเร็จจะเป็นแนวทางที่ทำให้ประชาชนลดการพึ่งพานักการเมืองลงสามารถเข้ามามีส่วนร่วมและพึ่งพาตนเอง พึ่งพาสถาบันการศึกษาได้

3.9.3 กระบวนการในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง

ประชาชน: การอบรมหรือสร้างประชาชนที่มีคุณภาพ เช่น หลักสูตรการส่งเสริมด้านประชาธิปไตยให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน และสภาพพัฒนาการเมือง ตามรัฐธรรมนูญปี 50 (ถูกยกเลิกไป) เป็นสภาที่คู่ขนานแต่เน้นให้ภาคประชาชนเข้ามาฝึกและเตรียมตัวให้เป็นประชาชนที่มีคุณภาพ ดังนั้นในส่วนของเยาวชนมีหน่วยงานและโครงการต่าง ๆ รองรับ แต่กลุ่มประชาชนวัยทำงานกลับเป็นกลุ่มที่มักเป็นห่วง ดังนั้นควรใช้ระบบประชาธิปไตยเพื่อเปิดพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น สำหรับประชาชนในระดับรากหญ้า อาจจะมีความรู้และความเข้าใจ

ในเรื่องประชาธิปไตยแตกต่างจากคนกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่สามารถถือโทษกลุ่มคนเหล่านี้ได้ เพราะสิ่งที่คนกลุ่มนี้ได้รับจึงทำให้เกิดมุมมองดังกล่าวขึ้น

โครงสร้างและกลไก: ในท้ายที่สุดคือการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ฝ่ายนิติบัญญัติ คือ การได้มาซึ่ง สมาชิกวุฒิสภา (สว.) จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง เช่น รูปแบบผสม คือ สว.ที่ได้รับการโหวตจากในพื้นที่ และ สว.ที่เป็นตัวแทนของกลุ่มวิชาชีพต่าง ๆ ฝ่ายบริหาร จะต้องมีการสื่อสารกับประชาชน เช่น เพราะเหตุใดถึงไม่สามารถเลือก นายฯ ได้ ส่วนฝ่ายตุลาการของประเทศไทยใช้ระบบศาลคู่ ซึ่งเป็นแนวทางที่มีความเหมาะสมแล้ว

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

- การปฏิรูปสื่อหรือบทบาทของสื่อ สืบเนื่องมาจากปัจจุบันการนำเสนอ ข้อมูลต่าง ๆ ของสื่อผ่านช่องทางต่าง ๆ ได้สร้างความไม่เข้าใจให้กับกลุ่มคนต่าง ๆ ในเรื่องของความไม่ถูกต้อง ดังนั้น หากมีการนำเครือข่ายของมหาวิทยาลัยมาใช้ เพื่อที่จะสามารถระบุได้ว่าสิ่งใดผิดหรือถูก อาจจะทำให้เกิดการตรวจสอบข้อมูล ตามแนวทางของ Digital literacy

- การเปิดพื้นที่ให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือออกความคิดเห็น ควรเลือก Topic เรื่องสิทธิและเสรีภาพ อาจจะสามารถดึงดูดความสนใจ รวมไปถึง เรื่องกฎกติกาทางการเมือง

- การสร้างเครือข่ายของมหาวิทยาลัย ควรเริ่มต้นจากการกำหนดศูนย์กลาง (Center) เช่น กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (DE) เป็นต้น เพื่อทำหน้าที่ ติดตามข้อมูลข่าวสาร (Monitor) ที่อาจจะป็นข่าวปลอม (Fake News) และกระจาย ให้เครือข่ายมหาวิทยาลัยตรวจสอบและนำเสนอข้อมูลใหม่ที่เป็นความจริงออกสู่สังคม

- หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการทำให้คำตอบแก่ประชาชน ในเรื่องประชาธิปไตย เช่น สถาบันพระปกเกล้า แต่อาจจะต้องให้ผู้ที่มีอำนาจสั่งการสื่อสารไปให้ขับเคลื่อนในประเด็นนี้ จัดตั้งเป็นกรรมการพิเศษขึ้นมา ดึงงบประมาณขึ้นมาเป็นพิเศษ และตั้งเครือข่ายระหว่างสถาบันการศึกษา

- *วิธีการในการสื่อสารกับคนรุ่นใหม่* การเปิดพื้นที่ให้กลุ่มคนรุ่นใหม่ได้พูด และจะต้องอดทนในคำตอบเพื่อรับฟังการสื่อสารที่คนรุ่นใหม่ต้องการสื่อออกมา และค่อย ๆ ดึงให้คนรุ่นใหม่เข้าใจในกระบวนการและหลักการ สิ่งสำคัญคือ แนวทางการสื่อสารกับคนรุ่นใหม่จะไม่สามารถใช้วิธี Lecture ควรจะใช้เป็นการจัดทำ Workshop เป็นหลัก

3.10 ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 10

3.10.1 ประเด็นและสาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย

ประเทศไทยในปัจจุบันยังคงมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ซึ่งความขัดแย้งไม่ใช่เรื่องใหม่เป็นเรื่องที่ปกติที่จะต้องเกิดขึ้นในสังคมไม่สามารถห้ามไม่ให้เกิดขึ้นได้ แต่สิ่งสำคัญคือ หากเกิดความขัดแย้งขึ้นมาแล้วนั้นจะต้องบริหารจัดการอย่างไร และจะแก้ไขได้ด้วยกระบวนการสันติวิธีได้อย่างไร เพื่อนำไปสู่ความปรองดอง โดยความขัดแย้งเปรียบเสมือนธรรมชาติที่เราไม่สามารถห้ามไม่ให้มันเกิดขึ้นได้ แต่สิ่งที่สามารถทำได้คือการป้องกัน โดยไม่ใช้ความรุนแรง และหาทางออกด้วยสันติวิธี

ประเด็นความขัดแย้ง ทั้ง 6 ด้านเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงในสังคม แต่เราควรมองให้เป็นโอกาสในการแก้ไขจากประเด็นปัญหานั้น เช่น ปัญหาความเหลื่อมล้ำ หรือกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเราควรมองให้เป็นบวกจากประเด็นปัญหาเหล่านั้น ตัวอย่างประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ดังนี้ **1) รัฐธรรมนูญ** จากการไม่มีการยอมรับในระบบที่ตั้งขึ้น และประชาชนหรือผู้ปฏิบัติยังไม่ได้มีการทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ **2) สถาบัน** เกิดการแตกแยกเป็นกลุ่มๆ และมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น โดยมีการเผชิญหน้าของกลุ่มปกป้องและเห็นต่าง **3) การแย่งชิงอำนาจทางการเมือง** เกิดการสร้างวาทกรรมเพื่อสนับสนุนให้ตนเองขึ้นมาใช้อำนาจ นำไปสู่การแบ่งฝ่าย และใช้ความรุนแรง ใช้สื่อปลุกปั่นกระแสทางการเมือง เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งมีผลกระทบมาก ทั้งเร็วและรุนแรง **4) ความไม่มีเสถียรภาพของรัฐบาล** เกิดปัญหาผลประโยชน์พรรคอยู่เหนือสาธารณะและจะนำมาสู่ปัญหาอื่น ๆ **5) ความไม่เป็นมืออาชีพของฝ่ายนิติบัญญัติ / รัฐสภา** จากการที่คุณธรรม จริยธรรมของ สส. เสื่อมลง **6) การใช้สิทธิและเสรีภาพในการเรียกร้องของกลุ่มต่าง ๆ** แม้ว่าเป็นสิทธิ

ขั้นพื้นฐานในประชาธิปไตย แต่จะมีการละเมิดสิทธิทางกฎหมาย/สิทธิผู้อื่นร่วมด้วย รวมไปถึงการต่อว่า การกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ **7) ข้าราชการประจำที่มีความสัมพันธ์กับฝ่ายนักการเมือง** นักการเมืองอาจเข้ามาแทรกแซงการทำงานของข้าราชการประจำ เพื่อสร้างฐานอำนาจทางการเมืองและแสวงหาผลประโยชน์ **8) โครงสร้างการกระจายอำนาจ** การกระจายอำนาจส่วนท้องถิ่น ไม่มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะได้ ไม่สามารถเป็นตัวแทนของรัฐได้ และมีความขัดแย้งระหว่างท้องถิ่นและท้องที่ ซึ่งทำให้การพัฒนาไม่เกิดขึ้น **9) ภาคประชาชน/ภาคประชาสังคม** ประชาชนบางกลุ่มที่ออกมาเรียกร้อง เพื่อประโยชน์ส่วนตน แอบแฝง ขาดจิตสำนึกต่อส่วนรวม ขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง รวมถึงขาดความสมดุลกับรัฐสภากับการเมืองภาคประชาชน **10) สังคมไทยไร้ระเบียบ ไร้กฎหมาย** สังคมไทยเป็นสังคมที่ไม่ยอมรับกฎกติกาหากเป็นผู้สูญเสีย จึงมีการสร้างมวลชนเพิ่ม ล้มล้างหลักนิติธรรม ล้มล้างความถูกต้องโดยไปใช้ความถูกต้อง นำไปสู่ความแบ่งแยกและความเกลียดชัง (เป็นเรื่องอันตราย) และ **11) สังคมเกิดความวิตกกังวลต่อการแทรกแซงของทหาร** ทหารจะเข้ามาร่วมแก้ปัญหาหรือไม่ (รัฐประหาร) ทั้งนี้ทุกประเด็นปัญหามีความเชื่อมโยงกันหมด

สาเหตุของความขัดแย้ง **1) ข้อมูล** การมีข้อมูลที่ไม่ตรงกัน นำมาซึ่งความขัดแย้ง **2) ผลประโยชน์** ไม่ใช่แค่เรื่องทรัพย์สินเงินทอง แต่ยังรวมถึงศักดิ์ศรี ความยุติธรรม และทรัพยากร **3) ความสัมพันธ์** หากแต่ละฝ่ายมีการสื่อสารไม่ดี ทักษะคิดตายตัว ใช้อารมณ์เป็นเครื่องมือ (หากแก้ไขให้เริ่มอันดับแรก) **4) ค่านิยม** ความเชื่อปรัชญาความคิด ค่านิยมที่แตกต่างกัน (Generation Gap) โดยค่านิยมเป็นเรื่องที่แก้ไขยากและฝังรากลึก ซึ่งปัจจุบันมีสื่อเป็นตัวเร่งให้เกิดความขัดแย้งมากขึ้น และ **5) โครงสร้าง** มีการแย่งชิงอำนาจ การไม่ยอมรับระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รัฐธรรมนูญ ความพยายามของผู้มีอำนาจในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างภายในประเทศ

3.10.2 แนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 กล่าวว่า “บ้านเมืองไทยสามารถฟันฝ่าอุปสรรคได้โดยดี เพราะว่าจิตใจสามัคคีและแสดงออกซึ่งสามัคคี ถ้าทราบใดเรารักษาความสามัคคี ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันได้ เราก็จะอยู่ได้อย่างมีความสุขตราบนั้น” ซึ่งสอดคล้องกับทางวิชาการในคำว่า “**ความเห็นอกเห็นใจ**” (*Empathy*) เป็นคำสำคัญหรือหัวใจสำคัญของการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง โดยการบริหารจัดการความขัดแย้ง ควรทำความเข้าใจในประเด็นดังต่อไปนี้

- 1) มนุษย์มีความคิดที่แตกต่างกันไม่มีทางเหมือนกัน ทำให้ Generation Gap เห็นขัดมากขึ้นในสังคมปัจจุบัน ดังนั้นสังคมจะต้องตระหนักและสร้างการรับรู้ความเข้าใจเพื่อยอมรับในความหลากหลายในทุกมิติ และกำหนดเป้าหมายร่วมกัน
- 2) เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นจะต้องเรียนรู้ว่าประเทศควรเลือกกลไกและความร่วมมือใดที่จะใช้ในการจัดการ โดยต้องยึดหลักความรุนแรงทั้งกาย วาจา ใจ
- 3) การให้คุณค่าและน้ำหนักแตกต่างกัน ทำให้เกิดสังคมแบ่งขั้ว ดังนั้นจะต้องกำหนดด้วยหลักการนำสูตร H₂O คือ Harmony Together Opportunity
- 4) การสร้างจุดร่วมและยอมรับซึ่งกันและกัน โดย (1) Trust การทำความจริงให้ปรากฏ หาสาเหตุของความขัดแย้ง/ รากเหง้าของปัญหา และสร้างเป็นองค์ความรู้ (2) Justice หากไม่เกิดความยุติธรรมตั้งแต่ระดับครอบครัวสู่สังคม ก็เกิดปัญหาดังนั้นสิ่งที่ต้องสร้างคือการมีส่วนร่วมทางสังคมของประชาชน เปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามาช่วยกันคิดและเสวนา (3) Peace การพูดคุย เสวนา เจรจา ไกล่เกลี่ย ต้องอยู่ภายใต้ของการเปิดพื้นที่ที่ปลอดภัย ให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งโดยตรงและอ้อม มีพื้นที่ในการหาทางออกร่วมกัน และ (4) Mercy เปิดใจ เอาใจเขามาใส่ใจเรา ให้อภัยกันและชนะด้วยกันทั้งคู่ (win-win situation)

ตัวอย่างกลุ่มทางการเมืองในปัจจุบันที่รวมถึงเยาวชนคนรุ่นใหม่ ปัญหาที่เกิดขึ้นนำมาซึ่งความสัมพันธ์ที่ไม่ดีต่อกัน นำไปสู่ความไม่ไว้วางใจ และความเกลียดชัง ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าอันตรายมาก ดังนั้นการแก้ไขหรือการบริหารจัดการมีทางเลือก ดังนี้

- 1) เปิดพื้นที่ปลอดภัย สร้างสะพานเชื่อมให้คนแต่ละฝ่ายสามารถพูดคุยกันได้

ก่อนที่ความรุนแรงจะเกิดขึ้นมากกว่านี้ โดยเจาะลึกกลุ่ม Stakeholder ผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยตรงเข้ามามีส่วนร่วม 2) การเปิดพื้นที่ลับ ให้เกิดการเจรจา และหาข้อตกลงร่วมกัน โดยเก็บเป็นความลับ (เป็นการลดระดับความรุนแรงแต่สามารถแก้ไขปัญหาได้)

3.10.3 กระบวนการในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง

หลักการ “Citizen Dialog ประชาเสวนา” เป็นกระบวนการที่ใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน กำหนดประเด็นหารือ โดยมี Issue Book ซึ่งเป็นการศึกษา ภาพอนาคตในอีก 10 ปีข้างหน้า เพื่อนำมาเป็นโจทย์ในการหารือ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจกัน จะทำให้ความขัดแย้งลดน้อยลง และต้องดำเนินการต่อเนื่อง โดยใจความสำคัญของหลักการดังกล่าวนี้คือปรารถนาให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกัน อย่างแท้จริง นอกจากนี้ ควรมีการให้การศึกษเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic education)

3.11 ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 11

3.11.1 ประเด็นและสาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย

ประเด็นความขัดแย้ง ประเด็น การเมือง กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ความเหลื่อมล้ำต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องการเมือง เป็นการชักนำ ผลประโยชน์ทางการเมือง โดยใครที่ได้อำนาจทางการเมือง มีอำนาจทุกอย่างสำหรับประเทศ มีทั้งอำนาจในการบริหาร นิติบัญญัติ และแทรกแซงทางตุลาการ เพราะฉะนั้น เรื่องของการเมือง ก่อให้เกิดความขัดแย้งมากกว่าเรื่องอื่น และเรื่องสื่อ ที่นำเสนอที่เรียกว่า สื่อเลือกข้าง สื่อที่ถูกซื้อ การที่คนรู้ไม่เท่าทันสื่อ ก่อให้เกิดความบาดหมางและขัดแย้ง นอกจากนี้ ประเด็นความขัดแย้ง ยังมีการถูกหยิบยกมานำเสนอ ให้เป็นข้อขัดแย้ง แสดงว่ามี กลุ่มหรือการชักนำ เช่น จากนักวิชาการ (บางคน) ทั้งจากหน่วยปฏิบัติฝ่ายความมั่นคง ที่แสวงหาประโยชน์ ฝ่ายการเมืองที่ทุจริต นักการเมืองอาวุโสบางคน ผู้มีอำนาจทางการเมือง ทั้งนี้ ฝ่ายความมั่นคงรับรู้แต่ไม่สามารถดำเนินการตามกฎหมายได้ นอกจากนี้ ผลประโยชน์ของชาติสำคัญ ทั้งนี้ ปัญหาบ้านเมืองเรารู้ควรแก้ตรงไหน ความสามัคคีและความปรองดองไม่ได้ถูกสร้าง การแก้ยากและจะถูกระบบอื่นมา แทรกแซง และมีความสับสนพร้อมทั้งเกิดการปะทะ สุดท้ายบ้านเมืองจะเป็นรัฐที่ล้มเหลว ผลก็คือความไม่ปรองดอง ความไม่สมานฉันท์

สาเหตุของความขัดแย้ง คือ ผลประโยชน์ คือการมีอำนาจทางการเมือง ประเทศไม่ได้ ทำประชาธิปไตยเพื่อประชาชนมานานแล้ว ตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง ทำประชาธิปไตยเพื่อเจ้าของพรรค เพื่อนายทุน เพื่อธุรกิจ ที่เราเรียกว่า ธุรกิจการเมือง ทำเพื่อมักใหญ่ใฝ่สูง ของคนบางคนหรือบางกลุ่ม โดยเนื้อแท้ ไม่ได้ทำในเนื้อหาของประชาธิปไตยจริง ๆ ประชาธิปไตยที่เรานำมาใช้ลอกเลียนแบบตะวันตก เป็นของปลอมทั้งนั้น (อาจมองในแง่ร้าย) แต่ก็เป็นการดีที่เราได้เรียนรู้ แก่นของประชาธิปไตยจริงๆ ต้องทำแบบนี้ แต่โดยข้อเท็จจริง ไม่ได้ทำ เช่น Rule of Law ทำให้เกิดปัญหาหลาย ๆ เรื่อง นอกจากนี้ กระบวนการยุติธรรมทุกชั้นตอนใช้บังคับได้สำหรับกับคนที่ไม่มีพวก แต่คนที่ไม่มีพวกมีอำนาจ มีเงินจะได้รับการลดจากหนักเป็นเบา รวมทั้งปัจจัยเสริมหลายอย่างเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรม เช่น การเรียนในหลักสูตรต่าง ๆ เป็นต้น

3.11.2 แนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย

ต้องเชิญหัวหน้าปัญหาทั้งหลาย มาพูดคุยและเจรจาอย่างจริงจังและตรงไปตรงมา ทางหน่วยงานต้องมีประเด็นชัดเจน ซึ่งน่าจะเป็นทางออกทางเดียวในขณะนี้ ทั้งนี้ การปฏิบัติงานของข่าวสารจนถึง AI มีการบิดเบือน เช่น รัฐปัตตานี ไม่มีอยู่จริง แต่ถูกการปลุกปั่นว่าสยามเข้ามายึดครอบครอง และต้องมีการแก้ไขกฎหมายหลายอย่าง กฎหมายต้องทันสมัยและมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด

ทั้งนี้ การพูดคุยหรือเจรจา หน่วยต่าง ๆ และภาคเอกชน และคนที่ประเด็น ทั้งนี้ แต่คนที่เข้ามาประชุมต้องเคารพและให้เกียรติที่ประชุม ภาครัฐควรเป็นเจ้าภาพ หรือจะเป็นนักวิชาการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดหรือภาคเอกชนมาเป็นประธาน ขั้นตอนมติในที่ประชุมริบดำเนินการเป็นขั้นเป็นตอน ต้องประชาสัมพันธ์ทุกทิศทางและควรพูดให้ตรงประเด็น ทั้งนี้ ในการประชุมความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน สามารถพูดคุยเจรจา แต่ต้องประชุมแบบเปิดเผย หรือกรมประชาสัมพันธ์มีการดูแลในการคัดกรองข่าว เผยแพร่ข่าว ทั้งนี้ อาจจะต้องเป็นคณะกรรมการพิเศษในกรณีที่มีการพูดคุย แต่ไม่สามารถตกลงกันได้ อาจจะมีตัวกลางหรือคนกลางไกล่เกลี่ย

คนใกล้เกลี่ยต้องอยู่ในที่ประชุมใกล้เกลี่ยกันเอง ทั้งนี้ในที่ประชุมต้องได้รับคัดเลือก ประธานต้องบอกถึงความจริงใจในการแก้ปัญหาเพื่อมุ่งไปสู่ความร่วมมือของคนในชาติให้ได้

3.11.3 กระบวนการในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง

การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น ในเรื่องการสร้างความสามัคคีปรองดอง และกระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ

โดยสรุปผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

สาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย จากประเด็นความขัดแย้งหลัก ๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยทั้ง 6 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นทางการเมือง ประเด็นความเหลื่อมล้ำ ประเด็นการทุจริตคอร์ปชั่น ประเด็นกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม และประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้น มีประเด็นและสาเหตุของความขัดแย้งที่เพิ่มเติม โดยประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ *ส่วนแรก* สาเหตุที่เกิดขึ้นจาก “คน” ได้แก่ 1) ประชาชนเกิดความไม่ไว้วางใจภาครัฐ 2) ช่องว่างระหว่างวัย (Generation Gap) 3) เกิดการแย่งชิงอำนาจและผลประโยชน์ระหว่างกัน 4) การกล่อมเกลாதงสังคมที่แตกต่างกัน และ 5) ความคิดเห็นต่าง และความแตกต่างของสังคม และ *ส่วนที่ 2* **มูลเหตุที่เกิดขึ้นจาก “โครงสร้างและระบบ”** ได้แก่ 1) ความไม่เท่าเทียมในด้านโอกาสต่าง ๆ 2) เกิดการแทรกแซงจากต่างประเทศ 3) โครงสร้างเชิงอำนาจ 4) ความไม่เป็นธรรม 5) ระบบอุปถัมภ์ 6) รัฐธรรมนูญ และ 7) สถาบันต่าง ๆ **ทั้งนี้** ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งหมดมีแรงผลักดันให้เกิดปัญหาต่าง ๆ คือ “สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media)

สำหรับแนวทางในการแก้ไขหรือการจัดการความขัดแย้งต่าง ๆ ข้างต้น โดยเริ่มต้นจาก *ส่วนแรก “ด้านคน”* มีแนวทาง ดังนี้ 1) การพัฒนาและส่งเสริมระบบการศึกษา เพื่อพัฒนาคนให้มีความพร้อมทุกด้าน 2) พัฒนาหลักสูตรทางด้านการศึกษา เพื่อสร้างความสามัคคีและทักษะความเข้าใจและความสามารถในการใช้เทคโนโลยี (Digital Literacy) 3) การปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) 4) การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education) และ

5) การสร้างสนามของความรู้ ความรัก ความสามัคคีด้วย “Star Stem” ส่วนที่ 2 “ด้านเครื่องมือและวิธีการ” มีแนวทาง ดังนี้ 1) เปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม 2) การรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของคนรุ่นใหม่ 3) การจัดการกับความขัดแย้งด้วยสันติวิธี 4) การเจรจาไกล่เกลี่ยและประนีประนอม โดยมีคนกลางที่มีอิทธิพลต่อความคิด (Influencer) 5) การสร้างจุดร่วมและยอมรับซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ โดยมีองค์ประกอบ 5 ประการได้แก่ ความจริง (Trust) ความยุติธรรม (Justice) ความสงบ (Peace) ความเมตตา (Mercy) และ 6) การสร้างฉากทัศน์หรือภาพอนาคต (Scenario Planning/Citizen Dialog) และ ส่วนสุดท้าย “ด้านโครงสร้างหรือระบบหรือกลไก” มีแนวทาง ดังนี้ 1) กำหนดโครงสร้างและกลไกการจัดการกับความขัดแย้ง 2) การยอมรับกฎกติกาทางการเมืองหรือฉันทามติของผลการเลือกตั้ง 3) การกำหนดกติกาในการกระจายอำนาจร่วมกัน (รัฐธรรมนูญ) 4) การแก้ไขหรือออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอำนวยความสะดวกและช่วยเหลือประชาชน 5) การปรับปรุงกฎหมายให้มีความทันสมัยและบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 6) การปฏิรูปสื่อ

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา

และข้อเสนอแนะ

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของ คนในชาติ” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาสาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย (2) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย และ (3) เพื่อศึกษากระบวนการในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง อันจะนำไปสู่การบริหารจัดการความขัดแย้งและข้อเสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองในประเทศไทย โดยวิธีการศึกษาวิจัยประกอบด้วย

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นการวิจัยโดยใช้แบบสอบถามกลุ่มประชาชนเพื่อให้ได้ข้อมูลในภาพรวมเกี่ยวกับประเด็นความขัดแย้งในปัจจุบัน สาเหตุของความขัดแย้งดังกล่าว ระดับความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคมปัจจุบัน (Social Cohesion) และ การสร้างความปรองดองของคนในชาติ (Reconciliation)

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ (1) ส่วนที่หนึ่ง การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีความขัดแย้ง ประเภทของความขัดแย้ง สาเหตุของความขัดแย้ง การบริหารจัดการความขัดแย้ง ความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) และแนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดอง (2) ส่วนที่สอง การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) และ (3) ส่วนที่สาม การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ผลข้อมูลจากแบบสอบถาม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามผ่านเครื่องมือ Google form ในหัวข้อ “แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของ

คนในชาติ” กลุ่มตัวอย่างจำนวน 675 คน โดยสรุปผลการวิเคราะห์แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุด มีภูมิลำเนาและที่อยู่อาศัย ในกรุงเทพ/ปริมณฑล นับถือศาสนาพุทธ ช่วงอายุ 26 - 48 ปี เป็นเพศชาย มีระดับการศึกษาที่สำเร็จสูงสุด ปริญญาโท อาชีพรับข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ และรายได้ต่อเดือน 10,000 - 30,000 บาท

2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประเด็นและสาเหตุของความขัดแย้ง ระดับความคิดเห็นผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่คิดเห็นว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจาก **ประเด็นทางการเมือง และสาเหตุของความขัดแย้ง** มากที่สุด คือ “ระบบการเลือกตั้งยังไม่สามารถคัดเลือกนักการเมืองที่ดีเข้าสภาได้อย่างแท้จริง มีการซื้อสิทธิขายเสียง” **ประเด็นความเหลื่อมล้ำ (ด้านเศรษฐกิจ และสังคม, การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, การศึกษา ฯลฯ) สาเหตุของความขัดแย้ง** มากที่สุด คือ “ผู้มีรายได้น้อยเข้าถึงแหล่งทุนและทรัพยากรได้ยาก” **ประเด็นการทุจริตคอร์รัปชัน สาเหตุของความขัดแย้ง** มากที่สุด คือ “เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตน” **ประเด็นด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม สาเหตุของความขัดแย้ง** มากที่สุด คือ “มีการเลือกปฏิบัติกับคนบางกลุ่มโดยได้ผลตอบแทน” **ประเด็นการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน สาเหตุของความขัดแย้ง** มากที่สุด คือ “การนำเสนอข่าวเพื่อให้คู่กรณีเกิดความขัดแย้ง” **ประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน/สิทธิขั้นพื้นฐาน สาเหตุของความขัดแย้ง** มากที่สุด คือ “ถูกละเมิดสิทธิทางการเมือง (สิทธิในการเลือกวิถีชีวิตของตนเองทั้งการเมือง เศรษฐกิจ ฯลฯ เสรีภาพในการชุมนุม โดยสงบการแสดงความคิดเห็น สิทธิในการเลือกตั้ง ฯลฯ)”

3) ผลการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้น เกิดจากสาเหตุหลักคือ “คน” มากที่สุด รองลงมาคือ “ระบบบริหารจัดการ/ระบบการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้ง” ที่ไม่เหมาะสม ไม่มีประสิทธิภาพ และ “โครงสร้างองค์กร” ในการบริหารประเทศไม่สมบูรณ์/ไม่เหมาะสม ตามลำดับ โดยอายุของผู้ตอบแบบ

สอบส่วนใหญ่ อยู่ในระดับ 49 – 55 ปี มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาเอก และประกอบอาชีพอาจารย์

4) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประเด็นความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) และ การสร้างความปรองดองของคนในชาติ (Reconciliation)

4.1 การวัดระดับความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดย อันดับมากที่สุด คือ “ความรู้สึกว่าความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่านได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” เมื่อวิเคราะห์รายด้าน พบว่า (1) ความเชื่อมั่นในสถาบันสำคัญ ๆ ของรัฐ และ อันดับมากที่สุด คือ “ศาลและกระบวนการยุติธรรม” (2) ความรู้สึกว่าความต้องการ/เสียงเรียกร้อง ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง เพียงใด อันดับมากที่สุด คือ “สถาบันศาลและกระบวนการยุติธรรม” (3) ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อันดับมากที่สุด คือ “มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง” (4) ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน อันดับมากที่สุด คือ “พึงพอใจต่อสุขภาพร่างกายที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน” (5) ความรู้สึกที่สังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน อันดับมากที่สุด คือ “กระบวนการยุติธรรมปราศจากการทุจริตคอร์รัปชัน”

4.2 ผลการวิเคราะห์ความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) จำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า (1) เพศชาย อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” และ (2) เพศหญิง อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกที่ความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่านได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่างๆ เพียงใด” จำแนกตามช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า (1) ช่วงอายุ 12 - 25 ปี และ (2) ช่วงอายุ 26 – 48 ปี อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกที่ความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่านได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” (3) ช่วงอายุ 49 – 55 ปี อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” (4) ช่วงอายุ 56 – 75 ปี

อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความเชื่อมั่นในสถาบันสำคัญๆ ของรัฐเพียงใด” (5) ช่วงอายุ 76 ปีขึ้นไป อันดับมากที่สุด คือ “ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน” จำแนกตามภูมิฐานะของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า (1) ภูมิฐานะกรุงเทพฯ/ปริมณฑล , (3) ภูมิฐานะภาคเหนือ (4) ภูมิฐานะภาคใต้ (5) ภูมิฐานะจชต. และ (7) ภูมิฐานะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกถึงความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” (2) ภูมิฐานะภาคกลาง อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” (6) ภูมิฐานะภาคตะวันออก และ (8) ภูมิฐานะภาคตะวันตก อันดับมากที่สุด คือ “ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน” จำแนกตามระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า (1) ระดับประถม/มัธยม, (2) ระดับ ปวช./ปวส. และ (3) ระดับปริญญาตรี/เทียบเท่า อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกถึงความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด” ส่วน (4) ระดับ ปริญญาโท/เทียบเท่า และ(5) ระดับ ปริญญาเอก อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า (1) อาชีพข้าราชการ (2) อาชีพธุรกิจส่วนตัว (3) อาชีพพนักงานเอกชน (5) อาชีพนักเรียนนักศึกษา และ (6) อาชีพนักการเมือง อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกถึงความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด (4) อาชีพอาจารย์ อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” (7) อาชีพเกษตรกร อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” (8) อาชีพสื่อมวลชน อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความเชื่อมั่นในสถาบันสำคัญๆ ของรัฐเพียงใด” และ (9) ไม่ได้ประกอบอาชีพ อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” จำแนกตามรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า (1) รายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท (2) รายได้ 10,000 – 30,000 บาท (3) รายได้ 30,001 – 50,000 บาท อันดับมากที่สุด คือ “ท่านมีความรู้สึกถึงความต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจาก

สถาบันต่าง ๆ เพียงใด” ส่วน (4) รายได้ 50,001 – 100,000 บาท อันดับมากที่สุด คือ “ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน”

4.3 การวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (Reconciliation) โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้าน “การสร้างความสามัคคีปรองดอง” มีอันดับมากที่สุด เมื่อวิเคราะห์รายด้าน พบว่า (1) ท่านมีความรู้สึกต่อกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มของท่าน อันดับมากที่สุด คือ “ฉลาดแกมโกง /เจ้าเล่ห์” (2) ท่านมีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเข้าไปอยู่เพียงลำพังในกลุ่มที่เห็นต่างจากท่านมากที่สุด อันดับมากที่สุด คือ “รู้สึกมีความทุกข์/อึดอัด” (3) ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด อันดับมากที่สุด คือ “ยอมรับที่จะทำงานร่วมกับกลุ่มที่เห็นต่างในสถานประกอบการเดียวกันได้” (4) ท่านรู้สึก่ววิถีชีวิตของท่านถูกด้อยค่า /กลั่นแกล้งจากกลุ่มที่เห็นต่างจากท่านมากที่สุด อย่างไรบ้าง อันดับมากที่สุด คือ “ถูกด้อยค่าในเรื่องของค่านิยม ความคิด ความเชื่อ หรือการใช้ชีวิตประจำวันในเรื่องอื่น ๆ เช่น รสนิยมการแต่งกาย การพูดจาสื่อสาร การใช้ภาษา” (5) ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในระดับใด อันดับมากที่สุด คือ “ไม่สนใจ/ไม่ปฏิสัมพันธ์ด้วย” (6) ท่านมีความรู้สึก/ปฏิบัติอย่างไร ในประเด็นด้านวัฒนธรรมกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด อันดับมากที่สุด คือ “ท่านไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมกับกลุ่มที่เห็นต่าง” (7) การสร้างความสามัคคีปรองดอง อันดับมากที่สุด คือ “ท่านคิดว่าการเปิดโอกาสให้คู่ขัดแย้งได้พูดคุยทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน สามารถสร้างความสามัคคีปรองดองได้”

4.4 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (reconciliation) จำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า เพศ ช่วงอายุ ภูมิสำเนา ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และอาชีพ มีอันดับความเห็นมากที่สุดประเด็นเดียวกัน คือ “การสร้างความสามัคคีปรองดอง” ยกเว้น กลุ่มนักเรียน นักศึกษา มีอันดับมากที่สุด ในประเด็น “ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด”

5.1.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย 2 ส่วนได้แก่ (1) ส่วนที่หนึ่ง การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) และ (2) ส่วนที่สอง การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) สรุปได้ดังนี้

5.1.2.1 สาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย

(1) ประเด็นความขัดแย้งในประเทศไทย

ประกอบด้วย 6 ประเด็นหลัก ๆ เรียงลำดับมากที่สุด ดังนี้
1) ประเด็นทางการเมือง 2) ประเด็นความเหลื่อมล้ำ (ด้านเศรษฐกิจและสังคม, การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม, ด้านการศึกษา) 3) ประเด็นการทุจริตคอร์รัปชัน 4) ประเด็นด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม 5) ประเด็นการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน 6) ประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน/สิทธิขั้นพื้นฐาน โดยแต่ละประเด็น มีสาเหตุ ดังนี้

1) ประเด็นทางการเมือง ก่อให้เกิดความขัดแย้งมากที่สุด โดยมีสาเหตุของความขัดแย้งจากแบบสอบถามเรียงลำดับจากมากที่สุด 3 อันดับแรก ดังนี้ (1) ระบบการเลือกตั้งยังไม่สามารถคัดค้านักการเมืองที่ดีเข้าสภาได้อย่างแท้จริง มีการซื้อสิทธิขายเสียง (2) กลุ่มผลประโยชน์ใช้การเมืองนอกสภาสร้างความรุนแรงเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตนเอง โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง (3) ผู้ที่เสนอตัวเป็นนักการเมืองส่วนใหญ่ไม่ได้คำนึงถึงชาติบ้านเมือง สาเหตุเพิ่มเติม จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) และ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ได้แก่ (1) ความแตกต่างของช่วงวัย (Generation Gap) (2) โซเชียลมีเดีย (Social Media) (3) คอร์รัปชัน (4) การเมืองมุ่งประโยชน์ส่วนตน (5) ระบบอำนาจแบบรวมศูนย์ปัญหาเชิงโครงสร้าง (6) ระบบอุปถัมภ์ (7) การใช้ความรุนแรงต่อคนที่มีความเห็นต่าง (8) ความไม่มีเสถียรภาพของรัฐบาล (9) สังคมขาดระเบียบและไม่เคารพกฎหมาย

2) ประเด็นความเหลื่อมล้ำ (ด้านเศรษฐกิจและสังคม, การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ด้านการศึกษา) โดยมีสาเหตุของความขัดแย้งจากแบบสอบถามเรียงลำดับจากมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ (1) ผู้มีรายได้

น้อยเข้าถึงแหล่งทุนและทรัพยากรได้ยาก (2) การพัฒนาประเทศสร้างช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนให้ห่างมากขึ้น (3) คนจน ผู้ที่อยู่ห่างไกลขาดโอกาสเข้าถึงการศึกษาที่ทัดเทียมกับคนในเมือง สอดคล้องกับ การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) และ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กล่าวคือ (1) ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้อย่างเท่าเทียม (2) ขาดโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนต่าง ๆ (3) การขาด โอกาส อำนาจ ทรัพยากร ความรู้ และ (4) โครงสร้างของสังคมและการพัฒนาประเทศทำให้เกิดช่องว่างทางสังคมมากยิ่งขึ้น

3) ประเด็นการทุจริตคอร์รัปชัน โดยมีสาเหตุของความขัดแย้งจากแบบสอบถามเรียงลำดับจากมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ (1) เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตน (2) ขาดการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวดและจริงจัง (3) ขาดมาตรการปราบปรามและการลงโทษต่อผู้กระทำความผิด เพิ่มเติมจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) และ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ได้แก่ (1) กระบวนการตรวจสอบมีความล่าช้า (2) บังคับใช้กฎหมายปัจจุบันไม่มีความเข้มแข็งทำให้ผู้กระทำความผิดสามารถหลบเลี่ยงความผิด (3) บทลงโทษของข้อกฎหมายไม่หนัก และ (4) ระบบอุปถัมภ์ของสังคมไทย

4) ประเด็นด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม โดยมีสาเหตุของความขัดแย้งจากแบบสอบถามเรียงลำดับจากมากที่สุด ได้แก่ (1) มีการเลือกปฏิบัติกับคนบางกลุ่มโดยได้ผลตอบแทน (2) ขาดการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวดและจริงจัง (3) ขาดมาตรการปราบปรามและการลงโทษต่อผู้กระทำความผิด เพิ่มเติมจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) และ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ได้แก่ (1) ขาดความน่าเชื่อถือและความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม (2) ประชาชนมีความคาดหวังกับระบบ/กระบวนการยุติธรรมสูง และ (3) ระบบอุปถัมภ์ ซึ่งจะนำไปสู่ความไม่เป็นธรรม ความไม่เท่าเทียม และความไม่เสมอภาค

5) ประเด็นการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน โดยมีสาเหตุของความขัดแย้งจากแบบสอบถามเรียงลำดับจากมากที่สุด ได้แก่ (1) การนำเสนอข่าว

เพื่อให้คู่กรณีเกิดความขัดแย้ง (2) การนำเสนอข่าวบิดเบือนโดยหวังผลอย่างไรอย่างหนึ่ง เช่น มีผลประโยชน์ขัดกัน หรือผลประโยชน์ซ้อนเร้น (3) การเสนอข่าวสารไม่สร้างสรรค์ ไม่เป็นกลาง สอดคล้องกันกับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) และ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ได้แก่ (1) จากการเสนอข่าวของสื่อมวลชน/สื่อสังคม ที่ไม่เป็นกลาง บิดเบือน มุ่งให้เกิดความแตกแยก และ (2) พฤติกรรมการใช้สื่อของสังคม นิยมใช้สื่อออนไลน์และตัดสินโดยใช้ความรู้สึกมากกว่าเหตุผล

6) ประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน/สิทธิขั้นพื้นฐาน โดยมีสาเหตุของความขัดแย้งจากแบบสอบถามเรียงลำดับจากมากที่สุด ได้แก่ (1) ถูกละเมิดสิทธิทางการเมือง (สิทธิในการเลือกวิถีชีวิตของตนเองทั้งการเมือง เศรษฐกิจ ฯลฯ เสรีภาพในการชุมนุม โดยสงบการแสดงความคิดเห็น สิทธิในการเลือกตั้ง ฯลฯ) (2) ถูกละเมิดสิทธิทางเศรษฐกิจ (การมีงานทำ เลือกงานได้ ได้ค่าจ้างที่เป็นธรรมสิทธิในการครอบครองทรัพย์สิน ฯลฯ) (3) ถูกละเมิดสิทธิพลเมือง (ถูกจำกัดเสรีภาพ ถูกทำร้าย ทรมาณ สิทธิในการปกป้องจากการถูกจับกุมคุมขัง สิทธิในการนับถือศาสนา) สอดคล้องกันกับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) และ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ได้แก่ (1) ประชาชนถูกละเมิดสิทธิทางการเมืองและสิทธิขั้นพื้นฐานในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะการละเมิดสิทธิทางการเมือง ที่มักถูกแทรกแซงจากผู้มีอิทธิพล และ (2) การละเมิดหรือการละเว้นการปฏิบัติตามที่กฎหมายหรือรัฐธรรมนูญ

สำหรับประเด็นความขัดแย้งเพิ่มเติมจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) และ สัมภาษณ์เชิงลึก(In-Depth Interview) ให้ความเห็นเกี่ยวกับประเด็น ได้แก่ (1) ปัญหาชายแดนใต้/ขบวนการแบ่งแยกดินแดน (2) ปัญหายาเสพติด (3) การเติบโตของเทคโนโลยี (4) ปัญหาสภาวะแวดล้อมและเศรษฐกิจ (5) ปัญหาของ Generation (6) การเกิดขึ้น ของ Social media และ (7) กระแสต่างประเทศ

(2) สาเหตุหลักของความขัดแย้งในประเทศไทย

จากประเด็นปัญหาความขัดแย้งทั้ง 6 ประเด็น จากการศึกษาจากแบบสอบถาม พบว่า “คน” เป็นสาเหตุหลักของความขัดแย้ง มากที่สุด รองลงมาคือ “ระบบบริหารจัดการ/ระบบการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง” ที่ไม่เหมาะสม ไม่มีประสิทธิภาพ และน้อยที่สุด “โครงสร้างองค์กร” ในการบริหารประเทศไม่สมบูรณ์/ไม่เหมาะสม สอดคล้องกับความคิดเห็นจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) และ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กล่าวคือ คน เป็นสาเหตุหลักของความขัดแย้ง เนื่องจาก “คน” มีความอ่อนในเรื่องของปัญหาและความคิด เนื่องจากขาดการอบรม การศึกษา และการขัดเกลาทางสังคม ขาดกระบวนการคิดอย่างรอบด้านและครบมิติ รับรู้เฉพาะหน้า ไม่รู้รากเหง้า และไม่เห็นความเชื่อมโยง มีความอ่อนด้านจิตวิญญาณ เนื่องจากขาดคุณธรรม (การทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม) ขาดจริยธรรม (มารยาทสังคม) และขาดอุดมการณ์ ทั้งนี้ ปัจจัยคน/ โครงสร้าง /ระบบ/ และวิธีการ ต่างมีความสำคัญและทำหน้าที่ที่แตกต่างกัน โดยที่ “คน” ที่ดีสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน เมื่อมี โครงสร้าง / ระบบ ที่ดีเข้ามาสนับสนุนและรองรับ ส่วน “วิธีการ” เกิดจากการเรียนรู้และการสั่งสมประสบการณ์ ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของแต่ละบุคคล ที่ส่งผลต่อวิธีการปฏิบัติของแต่ละบุคคล แต่อย่างไรก็ตามปัจจัย “คน” ก็เป็นปัจจัยหลักของสาเหตุของความขัดแย้งในดังที่กล่าวมาข้างต้น

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงได้สรุปสาเหตุของความขัดแย้งจาก ทั้งจากแบบสอบถาม การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยแบ่งเป็น ปัจจัย “คน” และ “โครงสร้าง/ระบบ/วิธีการ” เพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้ง และเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) สาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดจาก “คน” ได้แก่ ค่านิยม ความเชื่อ และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน รวมถึงการกล่อมเกลาทางสังคมที่แตกต่างกัน ย่อมนำไปสู่ความคิดเห็นที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาช่องว่างระหว่างวัย

(Generation Gap) เนื่องจากปัจจุบันการใช้สื่อสังคมออนไลน์ถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสื่อสาร การขาดคุณภาพสื่อและการมีอิทธิพลในการชักจูงมวลชนสูง และพฤติกรรมการใช้สื่อที่ใช้ความรู้สึกมากกว่าเหตุผล นอกจากนี้ การขาดจิตสำนึกต่อส่วนรวมในภาพรวมทั้งในระดับชาติและระดับชุมชน คนในสังคมยังเกิดความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ขาดความไว้วางใจทั้งภาครัฐและกระบวนการยุติธรรม รวมทั้ง การแย่งชิงอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตน รวมถึงปัญหาจากการถูกละเมิดสิทธิทางการเมืองและสิทธิขั้นพื้นฐานต่าง ๆ

2) สาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดจาก “โครงสร้าง/ระบบ/วิธีการ” ได้แก่ กฎหมายไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและการบังคับใช้กฎหมายไม่มีประสิทธิภาพ รัฐธรรมนูญที่จะเป็นสาเหตุของความขัดแย้งได้ รวมทั้ง การแทรกแซงจากต่างประเทศ ปัญหาโครงสร้างเชิงอำนาจ และระบบอุปถัมภ์ที่ฝังรากลึกในสังคมสร้างความไม่เป็นธรรมและความไม่เท่าเทียม การใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของภาครัฐ นอกจากนี้ ปัญหาของทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาเกี่ยวกับสถาบันหลักๆ ราชอาณาจักรสื่อสารที่ดีกับสังคม ปัญหาการควบคุมสื่อยังไม่ครอบคลุมและทั่วถึงโดยเฉพาะสื่อออนไลน์ การจัดการกับข่าวปลอม (Fake news) ที่ขาดประสิทธิภาพ

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภายใต้สภาวะแวดล้อมปัจจุบันที่เทคโนโลยีเข้ามามีอิทธิพลมากขึ้นต่อทัศนคติความเชื่อและพฤติกรรมของคนในสังคมและประเทศชาติ โดยเฉพาะสื่อสังคมโซเชียล (Social media) ซึ่งส่งผลให้ประเด็นปัญหาและสาเหตุของความขัดแย้งในสังคมไทยขยายความรุนแรงและเป็นวงกว้างมากยิ่งขึ้น เนื่องจากสื่อมีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ ทัศนคติและพฤติกรรมของคนอย่างมากมายมหาศาล ดังนั้นหากผู้ที่ต้องการแสวงผลประโยชน์จากความเชื่อและความคิดของประชาชน ก็สามารถใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างทัศนคติและความเชื่อต่าง ๆ ได้ตามเป้าหมายที่ตนต้องการ หากประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายขาดภูมิคุ้มกันหรือไม่มีทักษะด้านดิจิทัลและรู้เท่าทันสื่อที่ดีพอ ก็จะได้รับผลกระทบจากข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่บิดเบือน เช่น ข่าวปลอม (Fake news) หากภาครัฐหรือผู้มี

ส่วนเกี่ยวข้องไม่สามารถรับมือกับข้อมูลข่าวสารเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะก่อให้เกิดความเสียหาย ความขัดแย้งต่าง ๆ ก็จะมี ความรุนแรงมากขึ้น

5.1.2.2 แนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย

ผลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) และ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากประเด็นปัญหาและสาเหตุที่เกิดขึ้น พบว่า ปัจจัย “วิธีการ” ที่มีการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาความขัดแย้งของ ภาครัฐ และภาคโครงสร้างและกลไกกลางในการบริหารจัดการความขัดแย้งของ ประเทศไทย ประกอบกับผลการตอบแบบสอบถามพบว่า “ระบบบริหารจัดการ/ ระบบการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง” ที่ไม่เหมาะสม ไม่มีประสิทธิภาพ เป็นสาเหตุ หลักของความขัดแย้ง รวมทั้งปัจจุบันเป็นยุคของสื่อสังคมโซเชียล (Social media) ได้มีบทบาทและอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชนอย่างมาก การใช้ประโยชน์จากสื่อ เพื่อให้เกิดผลกระทบในทางบวกหรือลบ รวมทั้งการขาดจริยธรรมของผู้ผลิตสื่อและ พฤติกรรมของประชาชนในการรับสื่อ จึงมีความสำคัญที่ทำให้มีแนวโน้มที่จะนำไปสู่ ความขัดแย้งสูงขึ้น ดังนั้น จึงนำมาสู่การบริหารจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย ซึ่งมีแนวทางในการดำเนินการ ดังนี้

(1) การจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพด้วยสันติวิธี โดยการกำหนด ให้มีโครงสร้างและกลไกการจัดการความขัดแย้งที่มีความเป็นกลางได้รับการยอมรับ จากทุกฝ่าย ทั้งจากการเปิดพื้นที่ให้มีการเจรจา ไกลเกลี้ย และประนีประนอม รวมถึงการมีคนกลางที่มีความเป็นกลางและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายด้วย ให้มีการ สร้างจุดร่วมและการยอมรับซึ่งกันและกัน ประกอบกับการพึ่งพิงและมีนวัตกรรม (Innovation) ในการจัดการกับความขัดแย้งเพื่อสร้างให้เกิดความปรองดองอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย (๑) *ความจริง (Trust)* โดยการทำความจริงให้ปรากฏ และ หาสาเหตุของความขัดแย้ง/รากเหง้าของปัญหา รวบรวมข้อเท็จจริงและเปิดเผยข้อเท็จจริง ในสถานการณ์ที่เหมาะสม (๒) *ความยุติธรรม (Justice)* ความปรองดองไม่ สามารถเกิดขึ้นได้ถ้าปราศจากความยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความยุติธรรมและความเท่าเทียมกันด้านความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เพื่อดำรงไว้ซึ่งความสงบสุข

และความมั่นคง หากไม่เกิดความยุติธรรมตั้งแต่ระดับครอบครัวสู่สังคมก็จะเกิดปัญหา ดังนั้นสิ่งที่ต้องสร้างคือการมีส่วนร่วมทางสังคมของประชาชน เปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามาช่วยกันคิดและเสวนา (๓) **สันติภาพ (Peace)** ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การอยู่ดีกินดี ความปลอดภัย การให้ความเคารพ และรู้สึกเป็นอิสระ จากความรู้สึกด้านลบ เกิดขึ้นได้โดยการพูดคุย เสวนา เจรจา ไกล่เกลี่ย และอยู่ภายใต้ของการเปิดพื้นที่ที่ปลอดภัย ให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งโดยตรงและอ้อมมีพื้นที่ในการหาทางออกร่วมกัน และ (๔) **ความเมตตา (Mercy)** เกี่ยวข้องกับการยอมรับ การให้อภัยการสนับสนุน และความเห็นใจ เปิดใจ เอาใจเขามาใส่ใจเรา ให้อภัยกัน และชนะด้วยกันทั้งคู่ (win-win situation) สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การปล่อยผ่านและเริ่มต้นใหม่ การที่คู่กรณีมาพบกัน มีพื้นที่ในการแสดงความรู้สึก รับรู้ความจริงร่วมกัน ว่าเกิดอะไรขึ้นความสัมพันธ์ที่ดีจะเกิดขึ้นและนำไปสู่การกำหนดอนาคตร่วมกัน

(2) **การสร้างฉกทัศน์หรือภาพอนาคตร่วมกัน** เนื่องจากแนวคิดการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนของประเทศไทย กระบวนการในการสร้างความสามัคคีปรองดองนั้น เป็นปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีที่ปกติที่เคยประพฤติปฏิบัติกันได้ จะต้องอาศัยการดัดแปลงจากการสร้างภาพจำลองเหตุการณ์ในอนาคต โดยประยุกต์ใช้เทคนิค **การวางแผนด้วยฉกทัศน์ (Scenario Planning)** กับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชนมาหารือและรับฟังความคิดเห็นโดยปราศจากอคติ เพื่อเปิดใจและรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง เช่นเดียวกันกับการนำหลักการ **ประชาเสวนา (Citizen Dialog)** ซึ่งเป็นกระบวนการที่ใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน กำหนดประเด็นหารือ ซึ่งเป็นการศึกษาภาพอนาคตร่วมกันและแก้ปัญหาาร่วมกัน

(3) **การส่งเสริมกระบวนการบริหารจัดการความขัดแย้งเชิงสร้างสรรค์** ในการบริหารจัดการความขัดแย้งนั้น ควรมีการนำกระบวนการที่มีความสร้างสรรค์ ซึ่งประกอบด้วย 1) **กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน** ควรมีการประสานความร่วมมือและส่วนร่วมในทุกระดับ 2) **การส่งเสริมการสร้างสื่อที่สร้างสรรค์** โดยการนำสื่อมาใช้ให้เกิดประโยชน์เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกความรักและความสามัคคี

ให้คนรุ่นใหม่ 3) **ควรมีการเปิดช่องทางให้มีการสื่อสารระหว่างคนทุกช่วงวัย และการรับฟังคนรุ่นใหม่ของคนรุ่นเก่าให้มากขึ้น** และ 5) **เปิดพื้นที่สร้างสภาวะแวดล้อมให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกัน** โดยการเปิดพื้นที่ปลอดภัย เพื่อสร้างสะพานเชื่อมให้คนแต่ละฝ่ายสามารถพูดคุยกันได้ก่อนที่ความรุนแรงจะเกิดขึ้น โดยนำกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง (Stakeholder) เข้ามา มีส่วนร่วม รวมทั้งการเปิดพื้นที่ลับให้เกิดการเจรจาและหาข้อตกลงร่วมกันก่อนที่จะเกิดความรุนแรงมากขึ้น

5.1.2.3 กระบวนการในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง

ผลจากการศึกษาทั้งแบบสอบถาม การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) พบว่าประเด็นปัญหาของความขัดแย้งแต่ละประเด็น มีปัจจัยสาเหตุหลัก ได้แก่ ปัจจัย “คน” และปัจจัย “โครงสร้าง/ระบบ” จึงนำมาสู่กระบวนการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง โดยเริ่มที่ “คน” เนื่องจากเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง โดยการทำให้คนเป็นคนดีและต้องมีจำนวนมากพอ จึงควรดำเนินการผ่านการพัฒนาคนทั้งด้านความรู้ ทักษะคิด คุณธรรมจริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต มีอุดมการณ์ความรักชาติ ซึ่งจะนำไปสู่ความรักความสามัคคีปรองดอง ด้วยระบบการให้การศึกษาอบรมเพื่อให้คนในชาติเป็นคนที่มีคุณภาพและสามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติได้ ขณะเดียวกันก็ดำเนินการในส่วนของ “โครงสร้าง/ระบบ” ควบคู่กันไป เพื่อรองรับกระบวนการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองให้มีความยั่งยืนต่อไป โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) กระบวนการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ

1) การปฏิรูปการศึกษาและจัดทำหลักสูตร ผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) เพื่อสร้างความสามัคคีปรองดอง โดยบรรจุเรื่องความสามัคคีในหลักสูตรการศึกษา โดยให้มีทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติในรูปแบบของกิจกรรมสร้างความสามัคคี เช่น (1) ร่วมกันการปลูกต้นไม้ (2) การลงแขกร่วมมือกันทำงาน (3) จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น (4) การแข่งขันกีฬาเพื่อสร้างความสามัคคี (5) การให้เยาวชนเขียนเรียงความ

เรื่องความสามัคคี เป็นต้น นอกจากนี้ การสร้างให้เยาวชนมีภูมิคุ้มกันภายในให้รู้เท่าทันสื่อ (Digital Literacy) เน้นหลักคิดวิเคราะห์เพื่อสร้างพลเมืองที่รอบรู้ (Informed Citizen) การสร้างสนามของความรู้ ความรัก ความสามัคคี โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ “Star STEM” มาประยุกต์ใช้ในหลักสูตร และการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education) เพื่อให้เยาวชนไทยมีความเสียสละและอุดมการณ์ความรักชาติ โดยการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมในการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ทั้งการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาระดับอุดมศึกษา

2) ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Learning Education) โดยการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับประชาชนทุกช่วงวัยได้มีโอกาสในการเข้ารับการศึกษอาบรม ผ่านการศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-Formal Education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (In-Formal Education) เพื่อพัฒนาบุคคลให้เป็นคนดี มีวินัย รู้จักสิทธิควบคู่กับหน้าที่และความรับผิดชอบ พัฒนาทักษะของประชาชนทุกช่วงวัยให้รู้เท่าทันสื่อต่าง ๆ ภูมิใจและตระหนักในความสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รักษาประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ มีคุณธรรมและมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรักความสามัคคี มีความเป็นผู้นำ มีวินัย และเคารพกฎหมาย เช่น หลักสูตรผู้นำพอเพียงเพื่อความมั่นคง เป็นต้น

3) การสร้างจิตสำนึกและการปลูกฝังจิตสำนึก โดยการสร้างจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมและสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) หรือ “จิตสาธารณะ” หมายถึง การตระหนักรู้ในความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และการเข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือชุมชนหรือสังคม ให้เป็นนิสัยแห่งชาติของคนไทย รวมทั้ง การสร้างความตระหนักและความเข้าใจ รู้เท่าทันและเสริมสร้างสมรรถนะทางดิจิทัลให้กับประชาชนและผู้ผลิตสื่อ ตลอดจนการปลูกฝังวัฒนธรรมและคุณค่าที่ดีงามของสังคมไทย จิตสำนึกความซื่อสัตย์ สุจริตตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม และการสร้างความตระหนักและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายเบื้องต้น สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน เช่น โครงการจิตอาสา เป็นต้น

(2) กระบวนการแก้ปัญหาเชิงโครงสร้าง

1) การยอมรับกฎกติกาทางการเมืองหรือฉันทามติของผลการเลือกตั้งและการกำหนดกฎกติกาในการกระจายอำนาจร่วมกัน (รัฐธรรมนูญ) โดยมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ให้มีการกระจายอำนาจมากขึ้น

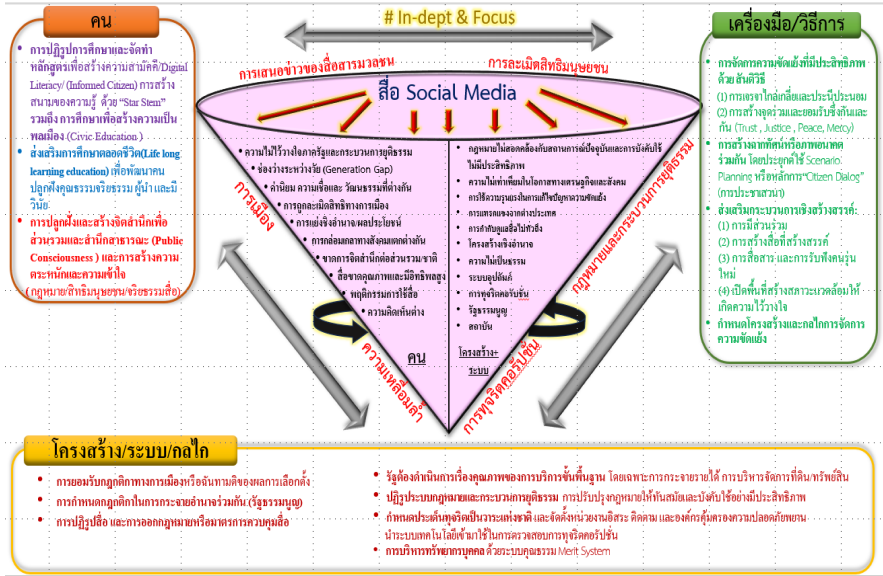
2) รัฐควรดำเนินการเรื่องคุณภาพของการบริการขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะการกระจายรายได้ การบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากร รวมทั้งการบริหารจัดสรรงบประมาณให้ทุกภาคส่วนอย่างเท่าเทียม เพื่อสร้างโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรของประเทศอย่างเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำ

3) การปฏิรูประบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม โดยการปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัย และบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึง 1) ความน่าเชื่อถือ โปร่งใส มีความเป็นอิสระและตรวจสอบได้ 2) ต้องมีระบบการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ และ 3) การออกกฎหมายและกำกับควบคุมดูแลอย่างเข้มงวด

4) การบริหารทรัพยากรบุคคลของภาครัฐด้วยระบบคุณธรรม (Merit System) เพื่อสร้างความเป็นธรรมในองค์กร ลดบทบาทของระบบอุปถัมภ์ นับตั้งแต่กระบวนการการดำเนินของของภาครัฐ ควรมีกระบวนการคัดเลือกบุคคลเข้าสู่ตำแหน่ง โดยเฉพาะตำแหน่งระดับหัวหน้าหรือผู้นำ จำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความยุติธรรม เพื่อให้เกิดการประสานความร่วมมือและมีส่วนร่วมในทุกกระดับ

5) การกำหนดประเด็นทุจริตเป็นวาระแห่งชาติ โดยจัดตั้งหน่วยงานที่มีความเป็นอิสระ ติดตาม และองค์กรคุ้มครองความปลอดภัยพยาน รวมทั้งมีการนำระบบเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการตรวจสอบการทุจริตคอร์รัปชัน

6) การปฏิรูปสื่อและการออกกฎหมายหรือมาตรการควบคุมสื่อให้ครอบคลุมและทั่วถึง โดยภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการดำเนินการทั้งการปฏิรูปกลไกและกระบวนการผลิตสื่อมวลชน ตั้งแต่โครงสร้าง/เนื้อหา/ระบบการตรวจสอบให้มีความรัดกุมและครอบคลุม และจริยธรรมของสื่อ (ดังแสดงในภาพที่ 5.1)

แผนภาพที่ 5.1: แสดงโมเดลสรุปผลการศึกษา เรื่อง “แนวทางการเสริมสร้างความรักความสามัคคีของคนในชาติ”

5.2 ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากประเด็นความขัดแย้งในประเทศไทยมีมายาวนาน โดยเฉพาะประเด็นด้านการเมืองที่มีสาเหตุรากเหง้าของปัญหาที่ฝังรากลึก ส่งผลต่อความขัดแย้งที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน และจะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น จากอิทธิพลของโซเชียลมีเดีย (Social media) ที่แต่ละฝ่ายนำมาใช้เป็นเครื่องมือทำให้เกิดความคิดเห็น ความเชื่อ และทัศนคติแตกต่างกันในทุกมิติ ทั้งมิติการเมือง เศรษฐกิจและสังคม และความมั่นคง โดยเฉพาะประเด็นของสถาบันหลักและความมั่นคงของชาติ ทำให้เกิดปรากฏการณ์การแบ่งแยกมวลชนออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ ซึ่งจะนำมาสู่ปัญหาความขัดแย้งที่ยากจะ

ประสานได้ในอนาคต หากไม่มีการดำเนินการหรือแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพ อาจทำให้เกิดการแตกความสามัคคีของคนในชาติ ซึ่งจะเป็นความเสี่ยงสูงของประเทศที่ยากจะรักษาไว้ซึ่งความมั่นคง เอกราชอธิปไตย และผลประโยชน์ของชาติไว้ได้ ซึ่งผลจากการศึกษา ได้เสนอแนวทางในการบริหารจัดการความขัดแย้งและการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง 3 แนวทาง ได้แก่ 1) การบริหารความขัดแย้งด้วยสันติวิธี 2) การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ และ 3) การแก้ปัญหาเชิงโครงสร้าง เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง และเนื่องจากปัจจัยหลักที่เป็นสาเหตุของปัญหาความขัดแย้ง ได้แก่ “คน” นั้น ดังนั้น เพื่อให้ผลการศึกษานำไปสู่การดำเนินการและส่งผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม โดยเสนอแนะเชิงนโยบายดังต่อไปนี้

5.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

5.2.1.1 การพัฒนาคนให้มีคุณภาพมีสมรรถนะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่อการสร้างความรักความสามัคคีปรองดอง โดยมุ่งเน้นการให้การศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับความสามัคคีกับประชาชนทุกช่วงวัยและทุกระดับ (ระดับปฐมวัย วัยเรียน วัยรุ่น วัยแรงงาน และวัยผู้สูงอายุ) ทั้ง 3 ระบบได้แก่ (1) การศึกษาเพื่อคุณวุฒิตามระดับมี 3 ระดับได้แก่ การศึกษาก่อนวัยเรียน การศึกษาขั้นพื้นฐาน (ชั้น ป.1 -ชั้น ม.6) และการศึกษาระดับอุดมศึกษา (ระดับต่ำกว่าปริญญาตรีและระดับปริญญาตรี) (2) การศึกษาเพื่อพัฒนาตัวเอง เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ ทักษะ และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านสำหรับประกอบอาชีพหรือยกระดับคุณภาพชีวิต ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ และ (3) การศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือการดำเนินการด้วยวิธีการใด ๆ เพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้สิ่งที่ตนสนใจ เช่น การส่งเสริม สนับสนุน กระตุ้น ที่จะเอื้อให้บุคคลมีช่องทางในการเรียนรู้อย่างทั่วถึงสามารถเพิ่มพูนความรู้ได้อย่างกว้างขวาง รู้เท่าทันการพัฒนาการของโลกอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อให้เกิดการศึกษาเพื่อการพัฒนาตนเองและการศึกษาเพื่อเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยดำเนินการต่อไปนี้

(1) ปฏิรูปหลักสูตรผ่านระบบการศึกษาในระบบ มุ่งเน้นใน

การศึกษาในระบบโรงเรียน โดยมีกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เป็นหน่วยงานหลักในการบูรณาการจัดการศึกษา ให้มีประสิทธิภาพ โดยผลักดันให้ “การสร้างความสำเร็จที่ปรารถนา” เป็นนโยบายเร่งด่วนในแผนยุทธศาสตร์กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เพื่อรองรับยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยการพัฒนากลยุทธ์และจัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะความสำเร็จที่ปรารถนา โดยกำหนดให้ “ความสำเร็จ” เป็นสมรรถนะที่พึงและเป็นผลลัพธ์ของการเรียนรู้ และบรรจุเรื่อง “ความสำเร็จ” ในหลักสูตรการศึกษาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ผ่านการจัดทำหลักสูตร กำหนดเนื้อหารายวิชา ออกแบบกระบวนการเรียนการสอน และออกแบบกิจกรรม เพื่อจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบทในท้องถิ่นและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและเหมาะสม มีความเชื่อมโยงผสมผสานกันทั้งกิจกรรมในห้องเรียนและกิจกรรมนอกห้องเรียนและเชื่อมโยงไปยังครอบครัวและสังคม เพื่อสร้างสมรรถนะความสำเร็จให้กับผู้เรียน นอกจากนี้ควรมีการออกแบบ วิธีการ และเครื่องมือวัดและประเมินผลพฤติกรรมอย่างเป็นรูปธรรม โดยส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนการเรียนรู้เชิงรุก รู้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการคิด การปฏิบัติ การสะท้อนคิด การมีปฏิสัมพันธ์ การทำงานเป็นทีม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเกิดแรงบันดาลใจ โดยให้กระบวนการเรียนรู้มีความเหมาะสมในแต่ละช่วงวัย เช่น กิจกรรมการแข่งขันกีฬา กิจกรรมการทำงานเป็นทีม การจัดทำโครงการ สร้างความสำเร็จ การเขียนเรียงความเกี่ยวกับความสำเร็จ เป็นต้น

(2) บูรณาการจัดระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อความมั่นคง

ระหว่างสถาบันการศึกษาด้านความมั่นคงและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในการศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งมีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักคือ กรมส่งเสริมการเรียนรู้ สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ตาม พ.ร.บ.ส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ.2566 ซึ่งเดิมเป็น

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งมีหน้าที่สนับสนุน การเรียนรู้ 3 รูปแบบได้แก่ การเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง และการเรียนรู้เพื่อคุณวุฒิตามระดับให้การส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนคนไทยทุกช่วงวัยตั้งแต่แรกเกิดจนเสียชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาส เพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ทักษะอาชีพ และทักษะชีวิตที่สอดคล้องและเท่าทันพัฒนาการของโลก มีโอกาสพัฒนาหรือเพิ่มพูนทักษะของคนให้สูงขึ้น ตามความถนัดหรือความจำเป็นที่ตนต้องการ ผ่านการมีส่วนร่วมของ 3 เสาหลักได้แก่ รัฐ เอกชน และท้องถิ่น ให้สามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ทุกรูปแบบ สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มี “ศูนย์การเรียนรู้” ที่ขยายตัวรองรับทุกพื้นที่ ตั้งแต่ระดับปฐมวัย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับอาชีวศึกษา และระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสริมทักษะชีวิตให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผ่านการเรียนรู้ในหลายรูปแบบที่หลากหลาย โดยมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากหน่วยงานในระดับพื้นที่และระดับประเทศ ดังนั้น จึงเป็นโอกาสของสถาบันการศึกษาด้านความมั่นคงและการป้องกันประเทศในการบูรณาการการทำงานร่วมกับกรมส่งเสริมการเรียนรู้ ในการจัดหลักสูตรให้การศึกษอบรมเพื่อการเสริมสร้างสมรรถนะความสามัคคีปรองดองให้กับองค์กรภาครัฐ ข้าราชการทหาร ตำรวจ ข้าราชการพลเรือน พนักงานรัฐวิสาหกิจและภาคเอกชน รวมทั้งสถาบันการศึกษาต่าง ๆ โดยมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติต่อความมั่นคง สร้างความเข้าใจและความร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน สร้างความรักความสามัคคี ตระหนักในความสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การรักษาประโยชน์ผลประโยชน์ของประเทศชาติ เช่น หลักสูตรนันทวิทยาของศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ หลักสูตรสถาบันจิตวิทยาความมั่นคงของสถาบันจิตวิทยาความมั่นคง สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ และหลักสูตรผู้นำพอเพียงเพื่อความมั่นคง มุณินิธิคลังสมอง วปอ.เพื่อสังคม เป็นต้น

(3) การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมอันดีงามซึ่งเป็นรากฐาน

ของการสร้างความสามัคคีปรองดอง โดยมุ่งเน้นให้สถาบันทางสังคมร่วมปลูกฝังค่านิยมวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ ปลูกฝังวัฒนธรรมและคุณค่าที่ดีงามของสังคมไทย จิตสำนึกความซื่อสัตย์ สุจริต จิตสาธารณะ ความสามัคคีปรองดอง โดยบูรณาการร่วมระหว่าง “ครอบครัว ชุมชน ศาสนา การศึกษา และสื่อ” ในการหล่อหลอมคนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม ความสามัคคี ในลักษณะที่เป็น “วิถี” การดำเนินชีวิต โดยการบูรณาการเรื่องความซื่อสัตย์ วินัย คุณธรรม จริยธรรม ในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา พร้อมทั้งให้สถานศึกษาสอดแทรกการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการมีจิตสาธารณะ และความสามัคคี เข้าไปในทุกสาระวิชาและในทุกกิจกรรม รวมทั้งปรับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก สถานศึกษาให้เอื้อต่อการมีคุณธรรม จริยธรรม จิตสาธารณะ และความสามัคคี รวมถึงการรักษาขนบธรรมเนียม และประเพณีอันดีงาม นอกจากนี้ สามารถปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยการพัฒนา ผู้นำชุมชนให้ เป็นต้นแบบของการมีคุณธรรมจริยธรรม การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนในการจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การจัดระเบียบสังคม และการนำเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เช่น กิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมการบำเพ็ญประโยชน์ต่าง ๆ ในชุมชน กิจกรรมปลูกป่า และ กิจกรรมเพื่อสังคมของภาคเอกชน (Corporate Social Responsibility: CSR) เพื่อส่งเสริมความร่วมมือกับภาคเอกชนและประชาสังคม เป็นต้น

(4) การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education)

โดยการนำ “หลักการสร้างพลเมืองในระบบประชาธิปไตย” มาใช้เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย เพื่อให้เยาวชนรู้บทบาทหน้าที่ของการเป็นสมาชิกในสังคม ควบคู่กับความรับผิดชอบ มีสิทธิเสรีภาพควบคู่กับหน้าที่ เพื่อให้เกิดการยอมรับในความแตกต่าง และเคารพกติกาในการอยู่ร่วมกัน ซึ่งเป็นคุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของพลเมืองในการทำให้เกิดความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ โดยรัฐบาลต้องผลักดันเรื่องศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองให้เป็นกฎหมาย และเป็นวาระแห่งชาติเพื่อให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ ตั้งแต่คุณภาพของ

ผู้เรียน หลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนรู้ การประเมินผลการศึกษา สมรรถนะและบทบาทของครูผู้สอน เทคโนโลยีและระบบการสนับสนุนทางการศึกษาและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การสร้างพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ให้มีความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข บทบาทหน้าที่ของความเป็นพลเมือง มีความรักและหวงแหนความเป็นชาติ ภูมิใจและรักท้องถิ่นและประเทศชาติ ซึ่งจะทำให้เกิดอุดมการณ์ของความรักชาติ เกิดความรักความสามัคคีปรองดอง ซึ่งจะเป็นภูมิคุ้มกันของประชาชนในชาติ เพื่อปกป้องประเทศให้รอดพ้นจากภัยคุกคามต่าง ๆ ได้ ทั้งนี้ ได้ศึกษา “ต้นแบบ” จากประเทศญี่ปุ่น ที่ได้ผลักดันการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ตั้งแต่ระดับกฎหมาย โดยการกำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาขั้นพื้นฐานของญี่ปุ่น มีเป้าหมายที่จะพัฒนาพลเมืองของประเทศให้เป็นผู้มีจิต สาธารณะ มีความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมและศีลธรรม และมีความยึดมั่นผูกพันต่อชุมชนท้องถิ่นของตน และได้มีหลักปฏิบัติเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองผ่านการเรียนการสอนในโรงเรียนตามแนวทางของประเทศญี่ปุ่น (Everyday Practice of Citizenship Education) ไม่เพียงแต่การมุ่งเน้นสิ่งที่จะเลือกเข้ามาสอนใน โรงเรียนแต่ยังมุ่งหนุนเสริมให้นักเรียนมีพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในชุมชนของตนเองด้วย ดังแผนภาพที่ 5.2

แผนภาพที่ 5.2: แสดงแนวทางของประเทศญี่ปุ่น (Everyday Practice of Citizenship Education)

โดยทั้งหลักสูตรแนวทางการปฏิบัติ การจัดการเรียนการสอนและการทำกิจกรรมจะเหมือนกันเกือบทั้งประเทศ นักเรียนจะได้รับการปลูกฝังให้ยึดมั่นผูกพันกับเรื่องความสะอาดในโรงเรียนทุกวันตั้งแต่อายุ 6 ขวบ สิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้และได้ทำตลอดเวลาในทุก ๆ วัน คือ การฝึกความรู้ความเข้าใจ ความสามารถในการเข้าใจ หลักปฏิบัติในโรงเรียน ทำเป็นกิจวัตรประจำวัน ฝึกจนเกิดความเคยชิน แบ่งปันและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ส่งเสริมการร่วมกิจกรรมด้วยกัน ความรู้สึกของผู้อื่น การสนับสนุนผู้อื่น ทักษะการเจรจาต่อรอง การฝึกกระบวนการตัดสินใจ การมีส่วนร่วม และการคิดไตร่ตรอง ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนี้ไม่ได้ถูกกำหนดไว้ว่าเป็นการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองเท่านั้น แต่ได้ถูกหลอมขึ้นเป็นวัฒนธรรมของโรงเรียนทั่วทั้งญี่ปุ่น¹ ดังนั้นจะเห็นว่า รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของประเทศญี่ปุ่นสามารถนำมาเป็นต้นแบบในการปฏิรูประบบการศึกษาของประเทศไทยเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education) ได้เป็นอย่างดี

อีกหนึ่งแนวทางที่สำคัญสำหรับการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง คือ **การปฏิรูปหลักสูตรสังคมศึกษา** โดยให้ความสำคัญกับ**วิชาหน้าที่พลเมือง** ทั้งเวลาเรียนและจัดกิจกรรมเสริมในโรงเรียน เนื่องจากการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นยุทธศาสตร์สำคัญต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองให้กับเยาวชนไม่ควรสอนแต่ภาคทฤษฎีหรือสอนแบบบรรยาย ควรเน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experience Learning) ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสปฏิบัติจริง โดยใช้โรงเรียนเป็นสถานที่จำลองความเป็นประชาธิปไตยเพื่อสร้างกระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจ โดยที่เน้นการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม เช่น เกมส์ การแสดงละครเกี่ยวกับประชาธิปไตย เป็นต้น เน้นการจัดการเรียนการสอนที่ผู้สอนต้องเคารพในความคิดของผู้เรียนโดย

¹ เลิศพร อุดมพงษ์.(มปป.). การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic/Citizenship Education) ในการส่งเสริมบทบาทของ ภาคพลเมืองในเมืองระบบตัวแทน: แนวทางที่ยั่งยืนผ่านประสบการณ์จากต่างประเทศ.[ออนไลน์] แหล่งที่มา :https://www.kpi.ac.th/media_kpiacth/pdf/M8_272.pdf [2566,สิงหาคม 25]

ใช้กระบวนการอภิปรายแสดงความคิดเห็นให้มากขึ้น ปรับเปลี่ยนวิธีประเมินจากที่เน้นการวัดผลสัมฤทธิ์เชิงทฤษฎีผ่านตัวหนังสือ ไปเป็นการประเมินผลการปฏิบัติของผู้เรียน (performance assessment) รวมทั้งการปฏิรูประบบการพัฒนาครู ที่ต้องเริ่มจากการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (paradigm) การสอนแบบดั้งเดิมไปสู่วิธีการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอน เป็นผู้เอื้อการเรียนรู้ เป็นที่ปรึกษาและสนับสนุนการเรียนรู้อย่างเป็นประชาธิปไตย รวมทั้งการขัดเกลาเยาวชนผ่านการสร้างตนเองเป็นต้นแบบที่ดีตามวิถีประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ดังนั้น การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจึงจัดเป็นอีกหนึ่งแนวทางในสร้างคุณลักษณะพื้นฐานการให้กับเยาวชนและจะเป็นรากฐานที่สำคัญในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองให้เกิดขึ้น ตั้งแต่โรงเรียน ครอบครัว ชุมชน/สังคม และประเทศชาติได้

5.2.1.2 **รัฐบาลควรสร้างความตระหนักในสังคมต่อความสำคัญของความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ** โดยผลักดันให้ **“ความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ”** เป็นวาระแห่งชาติ โดยรัฐบาลควรกำหนดให้ **“ความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ”** เป็นนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล เพื่อเสริมสร้างให้ประชาชนมีความรักความสามัคคีมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในสังคมและประเทศชาติ ผ่านการขับเคลื่อนแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นความมั่นคง ในแผนย่อยการรักษาความสงบภายในประเทศ ซึ่งได้กำหนดแนวทาง **“การสร้างความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ”** แล้วนั้น โดยนำขึ้นมาเป็นนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลและขับเคลื่อนให้มีการดำเนินการให้สัมฤทธิ์ผลอย่างเป็นรูปธรรม โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม กำหนดเป้าหมายร่วมกัน แนวทางการขับเคลื่อนเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และแผนการปฏิบัติร่วมกัน และการถ่ายทอดและสื่อสารยุทธศาสตร์ให้กับหน่วยงาน/องค์กรทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้ปฏิบัติมีความเข้าใจที่สอดคล้องตรงกัน ประสานการปฏิบัติที่สอดคล้องกัน ทั้งนี้ ปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการสร้าง

ความปรองดอง ขึ้นกับเจตจำนงทางการเมืองของผู้นำรัฐบาลที่ต้องมีความมุ่งมั่นและริเริ่มขับเคลื่อนการสร้างความสัมพันธ์ปรองดองอย่างต่อเนื่องด้วยความจริงใจและจริงจัง นอกจากนี้ต้องคำนึงถึงความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนและสร้างฐานมวลชนสนับสนุนการสร้างความสัมพันธ์ปรองดองก็มีความสำคัญเช่นกัน ดังนั้น จึงควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและ หน่วยงาน/องค์กรทุกภาคส่วน ได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างความรักสามัคคีปรองดองของคนในชาติ ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชาติ อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทย มุ่งเน้นการบริหารและการดำเนินการภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาล สนับสนุนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) โดยการอำนวยความยุติธรรมที่ต้องการทำให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบสามารถกลับคืนสู่สภาพดีเช่นเดิม ซึ่งเป็นการสร้างความสมานฉันท์ในสังคมอันเป็นเป้าหมายสุดท้าย การบูรณาการการแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพเป็นรูปธรรม การมุ่งเสริมสร้างผู้นำต้นแบบในระดับต่าง ๆ เพื่อสร้างบรรยากาศของความสามัคคีปรองดอง และการเปิดพื้นที่ที่ปลอดภัยและรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่ายโดยในแต่ละช่วงวัยควรรับฟังและเคารพในความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ซึ่งจะลดปัญหาช่องว่างระหว่างวัย (Generation Gap) ด้วย นอกจากนี้ การรับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันจะทำให้เกิดความเข้าใจกันซึ่งกันและกันและหาหนทางในการแก้ปัญหาาร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่และลดความขัดแย้งและสร้างความสามัคคีปรองดองในที่สุด ทั้งนี้ แนวทางที่จะสร้างความปรองดองของคนในชาติ ควรอยู่ภายใต้หลัก 3 ประการ คือ (1) **หลักนิติธรรม** หลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย ที่กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมจะต้องไม่ฝ่าฝืน ขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรม (2) **หลักยุติธรรม** กระบวนการยุติธรรม ต้องมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมและมีมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพ ค้ำครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามหลักนิติธรรม รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ในสังคม และ (3) **หลักเมตตาธรรม** เป็นหลักการอีกประการหนึ่งที่จะช่วยสร้างความสามัคคีปรองดองของคนในชาติได้

5.2.1.3 รัฐบาลควรกำหนดให้มีโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสันติภาพ

(Infrastructure for Peace) เป็นกลไกในการบริหารจัดการความขัดแย้งแห่งชาติ โดยการสร้างและจัดตั้งสถาบันขึ้นมาในการบริหารจัดการความขัดแย้งและเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองของประเทศ เพื่อให้คู่กรณีมีช่องทางในการสื่อสารระหว่างกันและหาทางออกร่วมกัน สถาบันดังกล่าวควรจะเป็นองค์กรที่เป็นกลางทำหน้าที่ในการบริหารจัดการความขัดแย้งของประเทศไทย เป็นกลไกบริหารจัดการความขัดแย้งแบบบูรณาการบนหลักนิติธรรม ยุติธรรม และเมตตาธรรมบนพื้นฐานของประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข พร้อมทั้งควรมีความเป็นอิสระในการดำเนินงาน โดยปราศจากการแทรกแซงจากทุกฝ่ายทั้งจากคู่กรณีและจากรัฐบาล และได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย โดยควรประกอบด้วยองค์กรที่หลากหลายภาคีเครือข่าย และเชื่อมโยงกันในระดับต่างๆ ทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น เพื่อให้สามารถสร้างสันติภาพได้ ซึ่งอาจเป็นหน่วยงานของรัฐหรือเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน ยกตัวอย่างเช่น *ในรูปของคณะกรรมการเสริมสร้างความสามัคคีแห่งชาติ* ที่ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิด้านสันติวิธี นักวิชาการที่มีองค์ความรู้ ประสบการณ์และความเชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการความขัดแย้ง สถาบันการศึกษาที่ได้รับการยอมรับจากสังคมถึงความเป็นกลาง เป็นโครงสร้างที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลทั้งอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายและงบประมาณรองรับให้มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการความขัดแย้งของประเทศ โดยมีโครงสร้างและบทบาททั้งเชิงรับที่มีการบริหารจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีภายใต้กลไกที่ชอบธรรม และเชิงรุกที่มีการป้องกันความขัดแย้งและการเสริมสร้างความปรองดองโดยมุ่งเน้นแนวทางการเสริมสร้างความปรองดอง ผ่านกระบวนการที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานที่นำไปสู่การเกิดสันติภาพอย่างยั่งยืน โดยให้มีเวทีหรือพื้นที่ให้มีการสื่อสารระหว่างกัน และจัดให้มีกระบวนการพูดคุยเจรจาซึ่งเป็นที่ยอมรับของกลุ่มพลังต่าง ๆ ในสังคมที่ครอบคลุมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง เพื่อนำไปสู่ข้อตกลงที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนมุมมองและความรู้สึกที่มีต่อกัน อันจะก่อให้เกิดการให้อภัยและความร่วมมือระหว่างกันในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งจะนำไปสู่การสร้าง ความสามัคคีปรองดองในที่สุด

5.2.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

5.2.3.1 การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างในภาพรวมของประเทศอาจจะไม่ครอบคลุมพื้นที่ที่เป็นปัญหาและกลุ่มตัวอย่างที่ทั่วถึงทุกภาคส่วนที่เป็นตัวแปรสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาของความขัดแย้งต่างๆ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จากการศึกษาในครั้งนี้ มีภูมิลำเนาและที่อยู่อาศัยในกรุงเทพ/ปริมณฑล และ อาชีพรับข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ มีระดับการศึกษาที่สำเร็จสูงสุดปริญญาโท ซึ่งจัดว่าเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชนชั้นกลาง ทำให้ผลการศึกษาอาจไม่สะท้อนปัญหาของความขัดแย้งอย่างแท้จริง ดังนั้น การศึกษาในครั้งต่อไป ควรศึกษาเชิงพื้นที่ โดยการเจาะพื้นที่ที่มีการประเมินแล้วมีเหตุการณ์ที่เป็นสัญญาณหรือความเสี่ยงที่จะเกิดความขัดแย้งหรือมีปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้งในพื้นที่และศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมทุกภาคส่วน เพื่อให้ได้ปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาที่สามารถนำไปขยายผลใช้ต่อไปได้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น พื้นที่ จชต. เป็นต้น

5.2.3.2 การศึกษาครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมผสาน (Mix Method) ทั้งการเชิงปริมาณและวิจัยเชิงคุณภาพ ถึงแม้ผลการวิจัยเชิงคุณภาพสามารถยืนยันและสอดคล้องกับการวิจัยเชิงปริมาณได้เป็นอย่างดีก็ตาม แต่เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่สามารถนำไปใช้และขยายผลต่อไปได้นั้น ในการวิจัยในครั้งต่อไป ควรทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนต่าง ๆ ที่มีปัญหา ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากชุมชน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา โดยการนำโมเดลที่ได้ไปทดลองใช้ (Sandbox) เพื่อทดสอบโมเดลการเสริมสร้างความรักความสามัคคี ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ที่มีบริบทที่แตกต่างกัน

ภาษาไทย

กมลเลิศ โปธิกนิษฐ. 2561. รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการสำรวจข้อมูลประเด็นความขัดแย้งจาก การดำเนินโครงการตามแนวนโยบายของรัฐ เขตภาคเหนือ (Conflict Mapping Phase 2). การศึกษาภายใต้โครงการฐานข้อมูลองค์ความรู้การจัดการความขัดแย้งที่เกิดจากการ ดำเนินโครงการตามแนวนโยบายของรัฐ โดยการสนับสนุนจาก สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า.

กรรณมา มธุลาภรังสรรค์. 2564. ปัจจัยและเงื่อนไขความขัดแย้งในสังคมไทย. วารสารสถาบันวิจัย ญาณสังวร. 12(1).

กวี รัชชพลอรียคุณ. 2558. มาตรการสร้างความปรองดองตามนโยบายของรัฐบาล – คสช. (คณะรักษาความสงบแห่งชาติ). วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารจัดการ สาธารณะ) สาขาวิชาการบริหารจัดการสาธารณะสำหรับนักบริหาร, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กษิรา เทียนส่องใจ. 2550. การศึกษาวิเคราะห์ภัยทันทเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย ปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ก้องพิทักษ์ วงศ์ดิธนรักษ์, พลตรี และ คณะ. 2558. “การศึกษากระบวนการสร้างความปรองดอง และเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง”. วารสารรังสีตบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและ สังคมศาสตร์. ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2558): 72 - 88.

คณะอนุกรรมการพิจารณาบูรณาการข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อสร้างความ
สามัคคีปรองดอง. 2560. เอกสารความเห็นร่วมเพื่อสร้างความสามัคคี
ปรองดอง. เอกสารอัดสำเนา.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. 2543. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

จิรศักดิ์ โยมะบุตร และ วินัย ผลเจริญ. 2561. “การสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์
หลัง รัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557 ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น”. วารสาร
การเมืองการปกครอง. ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม – เมษายน 2562:
138 – 153.

จุฬา เทียนไทย. 2547. **การจัดการ: มุมมองนักบริหาร**. กรุงเทพฯ: แมครอ-ฮิล/ ท้อป.

จุฬารัตน์ เอื้ออำนวยการ. 2548. **กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : การคืนอำนาจ
แก่เหยื่อ อาชญากรรมและชุมชน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
วิจัย.

ฉันทนา บรรพศิริโชติ. 2542. **ความขัดแย้งในสังคมไทยยุควิกฤติเศรษฐกิจ**.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คบไฟ.

เฉลิมศักดิ์ บุญนำ และสุนิสา เซาว์นเมธากิจ. 2562. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง
การสำรวจ ข้อมูลประเด็นความขัดแย้งจากการดำเนินโครงการตามแนว
นโยบายของรัฐ (Conflict Mapping Phase 2) ภาคใต้**. การศึกษาภายใต้
โครงการฐานข้อมูลองค์ความรู้การจัดการ ความขัดแย้งที่เกิดจากการดำเนิน
โครงการตามแนวนโยบายของรัฐ โดยการสนับสนุนจาก สำนักสันติวิธีและ
ธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า.

ชญาดา เข้มเพชร, นาวาอากาศเอกหญิง ดร. “การสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์
สำหรับเยาวชนไทยโดยใช้หลักบวร : บ้าน วัด โรงเรียน”. วารสาร มจร พุทธ
ปัญญาปริทรรศน์. ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2564): 1 – 10.

ชลัท ประเทืองรัตนา และพัชรา เสริมตระกูล. 2560. รายงานเรื่อง 1 ทศวรรษการสร้าง ความ ปรองดองทางการเมืองไทย. สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาลสถาบันพระปกเกล้า.

ชลัท ประเทืองรัตนา. 2560. การสร้างความปรองดอง. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. 2533. ทำทนายทางเลือก: ความรุนแรง การไม่ใช้ความรุนแรง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกลด์คีมทอง.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. 2542. อภัยวิถี: มิตร/ศัตรูและการเมืองแห่งการให้อภัย. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. 2546. อาวุธมีชีวิตแนวคิดเชิงวิพากษ์ว่าด้วยความรุนแรง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน.

ตติยา สุวรรณบุบผา. 2551. ความเป็นพลเมืองไทยในระบบประชาธิปไตย. นครศรีธรรมราช : บริษัท ป.อินเตอร์ปริ้น แอนด์ ดีไซน์ จำกัด.

ทัศนีย์ ปิ่นสวัสดิ์. 2561. “การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดชัยนาท”. Veridian E- Journal ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ มหาวิทยาลัย ศิลปากร. ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (เดือนมกราคม – เมษายน 2561).

ทิพวรรณ พงศ์มากรณ์. “การเสริมสร้างความสามัคคีในสังคมไทย”. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2562): หน้า 92 - 107

ประภาพร สีหา. 2560. “ความขัดแย้งทางการเมืองกับรัฐประหาร ปี พ.ศ. 2557”. วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2560): 145 - 166

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. 2555. **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง**. กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊กส์
พับลิเคชั่นส์.

พรนพ พุกกะพันธ์. 2542. **การบริหารความขัดแย้ง**. กรุงเทพฯ: ว.สกุลเพชร.

พระครูใบฎีกาสุนันท์ สุวิชาโน และคณะ. 2565. “การมีส่วนร่วม” ความปรองดอง
สมานฉันท์: พลังบวรในสังคมไทย”. วารสารวิจัยวิชาการ. ปีที่ 5 ฉบับที่ 1
(มกราคม-กุมภาพันธ์ 2565): 41 - 54

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). 2551. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**.
(พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์.

พระไพศาล วิสาโล. 2549. **สันติวิธี วิถีแห่งอารยะ**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

พระไพศาล วิสาโล. 2550. **สร้างสันติ ด้วยมือเรา**. นครปฐม: ศูนย์ศึกษาและพัฒนา
สันติวิธี (ศพส.) มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระไพศาล วิสาโล. 2550. **สร้างสันติด้วยมือเรา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม:
ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระมหากษัตริยา กิตติโสภโณ (แช่หลี), ดร.. 2558. **รายงานการวิจัย เรื่อง การสร้าง
ความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5
จังหวัด พระนครศรีอยุธยา**. ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาดร. ธมมहाโส (นิธิบุญยากร). 2547. **รูปแบบการจัดการความขัดแย้ง
โดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่**.
ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์จิตตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระอธิการสุนทร อาภาธโร (แสงม้าม). 2566. **บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา พระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. 2556. **ไพร่-นารี ผีทักษิณ เมืองไทยหลังปรากฏการณ์ 49 วัน**. กรุงเทพฯ: มติชน.

พิศิษฐ์ สิริสวัสดิ์ดิณกุล. 2557. **การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองของคณะรักษาความสงบ แห่งชาติในมุมมองของภาครัฐและเอกชนในส่วนภูมิภาค**. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทั่วไป วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ, มหาวิทยาลัยบูรพา.

พาริศา ปันจอร์. 2558. **คู่มือกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้/ปาตานี “เราจะทำงานร่วมกัน ได้อย่างไร ?”** รวมความแนวคิดของ ดร.นอร์เบิร์ต โรเปอร์ส. ปาตานี: ดีพีบุ๊คส์.

มอริส, แครเธอริน. 2547. **การจัดการความขัดแย้งและการขอโทษ**. (วันชัย วัฒนศัพท์, ผู้แปล). นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.

มัวร์, คริสโตเฟอร์. 2542. **กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง**. (วันชัย วัฒนศัพท์, ผู้แปล). ขอนแก่น: ศิริภัณฑ์ออฟเซ็ท.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2556. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.

ลิขิต ธีรเวคิน. 2550. **วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ลิวิส เอ. โคเซอร์. 2533. **แนวความคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา ตอน คาร์ล มาร์กซ์**. (จามะรี พิทักษ์วงศ์, ผู้แปล). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ. 2546. รายงานเรื่อง การสำรวจทัศนคติของประชาชน เรื่อง ความขัดแย้งในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

วันชัย วัฒนศัพท์. 2547. ความขัดแย้ง : หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา. นนทบุรี: สถาบัน พระปกเกล้า.

วีระ อัมพันสุข. 2551. การประยุกต์พุทธธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ B.E.C.

ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล. 2542. มนุษย์กับสันติภาพ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2556). ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริลักษณ์ ประสันแพงศรี และ ปรีชาวัชร เศรษฐภัทรไพศาล. 2561. รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัย การสำรวจข้อมูลประเด็นความขัดแย้งจากการดำเนินโครงการตาม แผนนโยบายของรัฐ (Conflict Mapping Phase 2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 20 จังหวัด. การศึกษาภายใต้โครงการฐานข้อมูลองค์ความรู้การจัดการความขัดแย้งที่เกิดจากการดำเนินโครงการตามแผนนโยบายของรัฐ โดยการสนับสนุนจากสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า.

สถาบันพระปกเกล้า. 2555. การสร้างความปรองดองแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

สถาบันพระปกเกล้า. 2555. ศึกษาแนวทางการสร้างความปรองดองแห่งชาติ สภาผู้แทนราษฎร มีนาคม พ.ศ. 2555. รายงานวิจัยการสร้างความปลอดภัยแห่งชาติ เสนอต่อ คณะกรรมการวิสามัญพิจารณา.

สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เสนอต่อสำนักงาน
ขับเคลื่อนการปฏิรูป ประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติและการสร้างความสามัคคี
ปรองดอง (สำนักงาน ป.ย.ป.). 2565. **โครงการขับเคลื่อนการสร้าง
สามัคคีปรองดองสมานฉันท์รายการค่าใช้จ่ายในการ สร้างการรับรู้ เพื่อ
ให้เกิดความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ.** เอกสารอัดสำเนา.

สถาบันสันติศึกษา. 2548. **คู่มือการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง.** ขอนแก่น:
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สมยศ นาวิการ. 2540. **การบริหารและพฤติกรรมองค์กร.** กรุงเทพฯ: ผู้จัดการ.

สมฤดี สงวนแก้ว และคณะ. 2563. “ปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดความเชื่อม
แน่นทางสังคม (Important Roles Factors Affecting Social Cohesion)”.
Journal of Liberal Arts, Maejo University. 8 (1) (January-June
2020): 194.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. 2551. **ธรรมนูญชีวิต 9 ประการ ตามรอย
พระยุคลบาท.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

สีบวงษ์ สุขะมงคล. 2557. “การบริหารจัดการความขัดแย้งทางการเมืองใน
ประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2544 – 2555” **วารสารเกษมบัณฑิต.** ปีที่ 15
ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2557): 39 - 55

สุภัศตรา เก้าประดิษฐ์ ทรัพย์ชูกุล และคณะ. 2562. **รายงานฉบับสมบูรณ์ (Final
Report) โครงการสำรวจข้อมูลประเด็นความขัดแย้งจากการดำเนิน
โครงการตามแผนนโยบายของรัฐ (Conflict Mapping Phase 2) ภาค
กลาง. การศึกษาภายใต้โครงการฐานข้อมูลองค์ความรู้การจัดการความขัดแย้ง
ที่เกิดจากการดำเนินโครงการตามแผนนโยบายของรัฐ โดยการสนับสนุนจาก
สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า.**

เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. 2540. **ความขัดแย้ง : การบริหารเพื่อสร้างสรรค์.**
กรุงเทพฯ: ต้นอ่อนแถมมี.

เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. 2540. **ความขัดแย้งการบริหารเพื่อสร้างสรรค์.**
กรุงเทพฯ: เลิฟ แอนด์ ลิฟ เพรส.

อธิวัฒน์ สิ้นทรโก. 2555. **การจัดการความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี.** วิทยานิพนธ์
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน
วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ, มหาวิทยาลัยบูรพา.

อรอนงค์ พุกกะคุปต์, ชัยโรจน์ เจริญชัยภรณ์ และ นิภาพร พุทธิพงษ์. 2558. “การ
จัดการความขัดแย้งของสังคมและการเมืองไทย ช่วง 2551 -2555”. วารสาร
รังสิตบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังคมศาสตร์. 1(1), (เดือนกรกฎาคม-
ธันวาคม 2558): 89-103.

เอกชัย กี่สุขพันธ์. 2531. **การบริหาร: ทักษะและการปฏิบัติ.** กรุงเทพฯ: รุ่งเรือง
สาส์นการพิมพ์.

เอกรินทร์ ต่วนศิริ. **ชุมชนในพื้นที่ความรุนแรง: ว่าด้วยการยึดเหนี่ยวทางสังคมของ
ชุมชน ในอำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี.** วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์. 30(1), (มกราคม-เมษายน 2562): 145-155.

ภาษาอังกฤษ

- Abu - Nimer, M. 2001. **Reconciliation Justice and Coexistence: Theory and Practice.** Lexington: Lexington Book.
- American Statistical Association. 1997. **ASA Series: What Is a Survey?**. Online. Retrieved May 1, 2021, from <http://www.prm.nau.edu/prm447/asa%20brochures/focusgroups.pdf>. pp. 6–7.
- Bar-Tal, Daniel. 2013. **Intractable Conflicts: Socio-Psychological Foundation and Dynamics.** Cambridge: Cambridge University Press.
- Bercovitch, J., Kremenyuk, V., & Zartman, I. W. 2009. **Conflict Resolution.** London: SAGE Publications Ltd.
- Bernard, H.R. 2011. **Research Methods in Anthropology: Qualitative and quantitative approaches.** 5th edition. Altamira Press, United Kingdom. pp. 143 – 155.
- Colletta et al. 2001. **Social Cohesion and Conflict Prevention in Asia: Managing Diversity through Development,** The World Bank.
- Coser, Lewis A. 1956. Social Conflict and the Theory of Social Change. **The British Journal of Sociology**, Vol VIII, (September 1956).
- Dahrendrof (Dahrendrof, Ralf. 1958. Toward a Theory of Social of Conflict. **The Journal of Conflicts Resolution**, Vol XI, (1958).
- Filley, Alan C. 1975 **Interpersonal Conflict Resolution.** Glenview, Illinois: Scott, Foresman.

- Galtung, J. 1996. **Peace By Peaceful Means**. Oslo: International Peace Research Institute.
- Hamber, B. 1998. **From truth to transformation: The truth and reconciliation commission in South Africa**. Johannesburg: CAVR, CIIR.
- Huyse, L. 1998. Transitional Justice. In Harris P. and Reilly B. (Eds). **Democracy and Deep-Rooted Conflict: Options for Negotiators**. Ljubljana: International Institute for Democracy and Electoral Assistance
- Jane Jenson. 2007 – 2009. **Defining and Measuring Social Cohesion**. Commonwealth Secretariat.
- Johnson, D.W & Johnson, R.T. 1987. **Cooperation and Competition: Theory and Research**. Edina, MN: Interaction Book
- Kenneth W. Thomas Raph H. Killmann. 1974. **Key Peace building Concepts for the Peace building, Education, and Advocacy (PBEA) program**, UNICEF
- Lederach, J. P. 1997. **Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies**. Washington, DC: United States Institute of Peace Press.
- March, J. G. & Simon, H. A. 1998. **Organization**. New York: John Wiley and sons, Inc.
- Mark Freeman and Priscilla B.Hayner. 2003. **International Center for Transitional Justice**.

- Marx, K. 1958. **Capital: A critical analysis of capitalist production** (vol.1). translated from the third German edition by Samuel Moore and Edward Aveling, and edited by Frederick Engels. Moscow: Foreign Languages Publishing House.
- Mayer, Bernard. 2010. **The Dynamics of Conflict Resolution: A Practitioner's Guide**. USA: Jossey-Bass.
- Miall, H., Ramsbotham, O., & Woodhouse, T.1999. **Contemporary Conflict Resolution**. Malden: Blackwell Publishers Inc.
- Murphy, Colleen (2010). **A Moral Theory of Political Reconciliation**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ramsbotham, O. , Woodhouse, T. & Miall, H. 2011. **Contemporary Conflict Resolution** (3rd ed.). UK: Polity Press.
- Rigby, A. 2001. **Justice and Reconciliation: After the violence**. London: Lynne Rienner, Boulder and London.
- Robbins, Stephen P. 2001. **Organizational Behavior : Concepts, Controversies and Application**. (9th ed). Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall, Inc.
- Simmel, Georg. 1995. **Conflict and The Web of Group Affiliations**. Illinois: Free Press.
- Turner, Jonathan. H. 1982. **The Structure of Social Theory**. Homewood: The Dorsey Press.

- UNICEF. 2014. **Key Peace building Concepts for Peacebuilding, Education and Advocacy (PBEA)**. East Asia and Pacific Desk Review and Situation Analysis.
- Van Ness, D. W. & Strong, K. H. 2010. **Restoring justice: An Introduction to Restorative Justice**. (4th ed.). New Jersey: Matthew Bender & Company.
- Wilmot, W. W., & Hocker J. L. 2007. **Interpersonal Conflict**. Columbus: McGraw-Hill.
- Luthans, F. 1975. **Oganizational Behavior**. (8 th ed). Boston: McGraw – Hill.

တၢ်အိၣ်အိၣ်

- ผนวก ก คำสั่งคณะกรรมการการทหารและความมั่นคงของรัฐ วุฒิสภาที่ 15/2565 เรื่อง ตั้งคณะกรรมการ ศึกษาแนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ
- ผนวก ข แบบสอบถามผ่าน Google Form เรื่อง แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ
- ผนวก ค คำถามของการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)
- ผนวก ง ภาพประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion)
- ผนวก จ ภาพประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

ผนวก ก คำสั่งคณะกรรมการอาหารการทหารและความมั่นคงของรัฐ วุฒิสภาที่
15/2565 เรื่อง ตั้งคณะกรรมการ ศึกษาแนวทางการสร้างความรัก
ความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ

คำสั่งคณะกรรมการอาหารการทหารและความมั่นคงของรัฐ วุฒิสภา
ที่ ๑๕/๒๕๖๕
เรื่อง ตั้งคณะกรรมการศึกษาแนวทางการสร้างความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ
และการสร้างสันติภาพในภูมิภาค

คณะกรรมการอาหารการทหารและความมั่นคงของรัฐ วุฒิสภา มีหน้าที่และอำนาจพิจารณา
ร่างพระราชบัญญัติ กระทู้กึ่งการ พิจารณาขอเสนอข้อเท็จจริง หรือศึกษาเรื่องใด ๆ ที่เกี่ยวกับกิจการ
ทางการทหารทั้งปวง อุตสาหกรรมป้องกันประเทศ และการพัฒนาประเทศ และที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง
แบบองค์รวม พิจารณาศึกษา ติดตาม เสนอแนะ และเร่งรัดการปฏิรูปประเทศ และแผนแม่บทภายใต้
ยุทธศาสตร์ชาติ ที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา
พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๗๘ (๗)

ในคราวประชุมคณะกรรมการอาหารการทหารและความมั่นคงของรัฐ วุฒิสภา ครั้งที่ ๓๑/๒๕๖๕
เมื่อวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๕ ได้มีมติให้มีการศึกษา เรื่อง “แนวทางการสร้างความรัก
ความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ และการสร้างสันติภาพในภูมิภาค” และตั้งคณะกรรมการขึ้นมา
เพื่อทำการศึกษาเรื่องดังกล่าว จึงให้ดำเนินการดังนี้

คณะกรรมการศึกษาแนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ
และการสร้างสันติภาพในภูมิภาค

องค์ประกอบ

๑. พลเอก วรพงษ์ สำนวนตร	เป็นประธานกรรมการ
๒. พลเอก ชูศักดิ์ เมฆสุวรรณ	เป็นที่ปรึกษากรรมการ
๓. นายอนุสิทธิ์ คุณากร	เป็นกรรมการ
๔. นายเชิดศักดิ์ สันติวรวุฒิ	เป็นกรรมการ
๕. นายหวิงษ์ จุลกมนตรี	เป็นกรรมการ
๖. นางสาววิชัยกัญญา วันเฉลิม	เป็นกรรมการ
๗. พลเอก เจ็ดวูธ คราประยูร	เป็นกรรมการ
๘. พลเอก อภิศักดิ์ สมบัติเจริญนท์	เป็นกรรมการ
๙. พลอากาศโท ภูมิใจ เลขสุนทรการ	เป็นกรรมการ
๑๐. พลตรี ทักษิณ สิริสิงห	เป็นกรรมการ
๑๑. พลตรี ปิยะ ศรีพลอย	เป็นกรรมการ
๑๒. นายวีรศักดิ์ ทิพย์มณฑะเกียรติ	เป็นกรรมการ
๑๓. นาวาอากาศเอกหญิง จุฬารัตน์ เพชรวิเศษ	เป็นกรรมการและเลขานุการ

/๑๔. พันเอก ...

๑๔. พันเอก กาญจนประดิษฐ์ ไภเกศ	เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๕. นางสาวปาณิสรา เทียนอ่อน	เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๖. นางสาวปวงณภา โชติชินเขาว์	เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

หน้าที่และอำนาจ

ให้คณะกรรมการมีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

- ๑) วางแผนการศึกษาตามนโยบายและแนวทางที่คณะกรรมการอาหารและความมั่นคงของรัฐ วุฒิสภา กำหนด
- ๒) ทำการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดในเวลาที่กำหนด
- ๓) สรุปและรายงานผลการศึกษาต่อคณะกรรมการอาหารและความมั่นคงของรัฐ วุฒิสภา และวุฒิสภา
- ๔) ให้มีหน้าที่และอำนาจอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือตามที่คณะกรรมการฯ มอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

พลเอก
(บุญสร้าง เนียมประดิษฐ์)

ประธานคณะกรรมการอาหารการทหารและความมั่นคงของรัฐ วุฒิสภา

ผนวก ข แบบสอบถามผ่าน Google Form เรื่อง แนวทางการสร้างความสามัคคี ปรองดองของคนในชาติ

แบบสอบถาม

เรื่อง “แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ”

แบบสอบถามฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อประกอบการศึกษา เรื่อง “แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ” เพื่อ (1) ศึกษาสาเหตุของความขัดแย้งในประเทศไทย (2) ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย และ (3) ศึกษากระบวนการในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง

ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่ในการบริหารจัดการความขัดแย้งและข้อเสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองในประเทศไทย จึงขอความกรุณาท่านตอบแบบสอบถามฉบับนี้

คำชี้แจง

1. กรุณาทำเครื่องหมาย (O) หน้าคำตอบที่ท่านต้องการลงในช่องสี่เหลี่ยม และ/หรือเติมข้อความลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของตนเองมากที่สุด
2. แบบสอบถามมีทั้งหมด 3 ส่วน
  - ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล
  - ส่วนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับประเด็นความขัดแย้ง
  - ส่วนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับประเด็นความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) และการสร้างความปรองดองของคนในชาติ (Reconciliation)
3. ข้อมูลที่ได้รับจากท่านจะถูกเก็บเป็นความลับ

QR-code แบบสอบถาม เรื่อง
“แนวทางการสร้างความรักความสามัคคี
ปรองดองของคนในชาติ”
ในรูปแบบออนไลน์ (Google Form)

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

คำชี้แจง: กรุณาตอบแบบสอบถามทุกข้อ โดยทำเครื่องหมาย (O) ในช่องสี่เหลี่ยม และ/หรือเติมข้อความในช่องว่าง

1. ท่านมีภูมิลำเนาอยู่จังหวัด..... (โปรดระบุ)

- 1.1) กรุงเทพฯ/ปริมณฑล   1.2) ภาคกลาง (เว้น กรุงเทพฯ/ปริมณฑล) 1.3) ภาคเหนือ
 1.4) ภาคตะวันออก   1.5) ภาคใต้ (เว้น จชต.)   1.6) จชต.
 1.7) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1.8) ภาคตะวันตก

2. ปัจจุบันท่านอาศัยอยู่ที่จังหวัด..... (โปรดระบุ)

- 2.1) กรุงเทพฯ/ปริมณฑล   2.2) ภาคกลาง (เว้น กรุงเทพฯ/ปริมณฑล) 2.3) ภาคเหนือ
 2.4) ภาคตะวันออก   2.5) ภาคใต้ (เว้น จชต.)   2.6) จชต.
 2.7) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2.8) ภาคตะวันตก

3. ศาสนา

- 3.1) พุทธ   3.2) คริสต์   3.3) อิสลาม   3.2) อื่น ๆ ระบุ .....

4. กรุณาเลือกช่วงอายุของท่าน

- 4.1) 12 - 25 ปี   4.2) 26 - 48 ปี   4.3) 49 - 55 ปี
 4.4) 56 - 75 ปี   4.5) 76 ปีขึ้นไป

5. เพศ

- 5.1) ชาย   5.2) หญิง   5.3) ไม่ระบุเพศ

6. ระดับการศึกษาที่สำเร็จสูงสุด

- 6.1) ไม่ได้เข้าระบบการศึกษา   6.2) ระดับประถมศึกษา/ระดับมัธยมศึกษา
 6.3) ระดับ ปวช./ปวส.   6.4) ระดับปริญญาตรี/เทียบเท่า
 6.5) ระดับปริญญาโท   6.6) ระดับปริญญาเอก

7. อาชีพ

- 7.1) ข้าราชการ /พนักงานรัฐวิสาหกิจ   7.2) ธุรกิจส่วนตัว/เจ้าของกิจการ
 7.3) พนักงานเอกชน/ผู้รับจ้างทั่วไป   7.4) อาจารย์ นักวิชาการ
 7.5) นักเรียน นิสิต นักศึกษา   7.6) นักการเมือง/สมาชิกพรรคการเมือง
 7.7) เกษตรกร ชาวสวน ชาวไร่   7.8) สื่อสารมวลชน
 7.9) อื่น ๆ (โปรดระบุ) .....

8. รายได้ต่อเดือน

- 8.1) ต่ำกว่า 10,000 บาท   8.2) 10,000-30,000 บาท
 8.3) 30,001-50,000 บาท   8.4) 50,001-100,000 บาท
 8.5) สูงกว่า 100,000 บาท

ส่วนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับประเด็นความขัดแย้ง

1. ท่านคิดว่าความขัดแย้งในปัจจุบันเป็นความขัดแย้งที่เกิดจากประเด็นใด (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1.1) ความขัดแย้งประเด็นทางการเมือง (ถ้าเลือกข้อนี้ ตอบคำถามข้อที่ 2.1 เพิ่ม)
- 1.2) ความขัดแย้งประเด็นด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม (ถ้าเลือกข้อนี้ ตอบคำถามข้อที่ 2.2 เพิ่ม)
- 1.3) ความขัดแย้งประเด็นความเหลื่อมล้ำ (ด้านเศรษฐกิจและสังคม, การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ด้านการศึกษา) (ถ้าเลือกข้อนี้ ตอบคำถามข้อที่ 2.3 เพิ่ม)
- 1.4) ความขัดแย้งประเด็นการทุจริตคอร์รัปชัน (ถ้าเลือกข้อนี้ ตอบคำถามข้อที่ 2.4 เพิ่ม)
- 1.5) ความขัดแย้งประเด็นการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน (ถ้าเลือกข้อนี้ ตอบคำถามข้อที่ 2.5 เพิ่ม)
- 1.6) ความขัดแย้งประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน/สิทธิขั้นพื้นฐาน (ถ้าเลือกข้อนี้ ตอบคำถามข้อที่ 2.6 เพิ่ม)

คำชี้แจง: โปรดพิจารณาข้อความต่อไปนี้ ตอบคำถามทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง โดยทำเครื่องหมาย (O) ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของตนเองมากที่สุด และระบุเหตุผลหรือความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)

ความหมายของการให้คะแนน

(5= เห็นด้วยมากที่สุด 4= เห็นด้วยมาก 3= เห็นด้วยปานกลาง 2= เห็นด้วยน้อย 1= เห็นด้วยน้อยที่สุด)

2. ท่านคิดว่าประเด็นความขัดแย้งในปัจจุบัน เกิดจากสาเหตุใด (ตอบเฉพาะประเด็นที่ท่านเห็นว่าเป็นปัญหาตามข้อที่ 1)

ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
2. ท่านคิดว่าประเด็นความขัดแย้งในปัจจุบัน (ตามข้อ 1.) เกิดจากสาเหตุใด						
2.1) ท่านคิดว่าความขัดแย้งประเด็นทางการเมือง เกิดจากสาเหตุใด						
(1) ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจ ในระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้อง						
(2) ผู้ที่เสนอตัวเป็นนักการเมืองส่วนใหญ่ ไม่ได้คำนึงถึงชาติบ้านเมือง						
(3) ระบบการเลือกตั้งยังไม่สามารถ คัดเลือกนักการเมืองที่ดีเข้าสภาได้อย่างแท้จริง มีการซื้อสิทธิ์ขายเสียง						
(4) โครงสร้าง/กลไกในการดำเนินการ ของรัฐสภายังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ ควร ไม่สามารถสนองตอบความต้องการของ ประชาชนได้						
(5) กลุ่มผลประโยชน์ใช้การเมืองนอก สภาสร้างความรุนแรงเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ของตนเอง โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง						
(6) กลไกแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่มี อยู่ยังขาดประสิทธิภาพไม่สามารถแก้ไขปัญหา ได้ เปิดโอกาสให้มีการแทรกแซงทางการเมือง						
(7) ความคิดเห็น/อุดมการณ์ทางการเมือง ที่แตกต่าง						

ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
(8) ระบบการเมืองไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้						
(9) การช่วงชิงอำนาจโดยไม่มีกติกาส่งที่ชัดเจน						
(10) อื่น ๆ (โปรดระบุ)						
2.2) ท่านคิดว่าความขัดแย้งประเด็นด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม เกิดจากสาเหตุใด						
(1) กระบวนการยุติธรรมมีขั้นตอนเยอะ และการดำเนินการล่าช้า						
(2) กฎหมายส่วนใหญ่จะเป็นข้อจำกัด ไม่ใช่อำนวยความสะดวก						
(3) บุคลากรที่เกี่ยวข้องบางส่วนทุจริตประพฤติมิชอบ						
(4) มีการเลือกปฏิบัติกับบางคนบางกลุ่ม โดยได้ผลตอบแทน						
(5) ประชาชนไม่รู้/ไม่เข้าใจกฎหมาย						
(6) การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่มีประสิทธิภาพ						
(7) อื่น ๆ (โปรดระบุ)						

ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
<p>2.3) ท่านคิดว่าความขัดแย้งประเด็นความเหลื่อมล้ำ(ด้านเศรษฐกิจ และสังคม , การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม , ด้านการศึกษา ฯลฯ) เกิดจากสาเหตุใด</p>						
(1) ผู้มีรายได้น้อยเข้าถึงแหล่งทุน และทรัพยากรได้ยาก						
(2) การพัฒนาประเทศสร้างช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนให้ห่างมากขึ้น						
(3) คนจน ผู้ที่อยู่ห่างไกลขาดโอกาส เข้าถึงการศึกษาที่ทัดเทียมกับคนในเมือง						
(4) คนจน ผู้มีรายได้น้อยขาดโอกาสในการทำงานที่ดี ที่มีรายได้ที่เหมาะสมเพียงพอ						
(5) โครงการต่าง ๆ ตามแนวนโยบายของรัฐไม่ทั่วถึง						
(6) อื่น ๆ (โปรดระบุ)						
<p>2.4) ท่านคิดว่าความขัดแย้งประเด็นการทุจริตคอร์รัปชัน เกิดจากสาเหตุใด</p>						
(1) เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตน						
(2) ขาดการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวดและจริงจัง						
(3) ไม่มีมาตรการในการป้องกันที่ชัดเจน						

ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
(4) ขาดมาตรการปราบปรามและการลงโทษต่อผู้กระทำผิด						
(5) ไม่มีมาตรการในการแก้ปัญหาที่เป็นรูปธรรม						
(6) ขาดระบบการตรวจสอบถ่วงดุล						
(7) อื่น ๆ (โปรดระบุ)						
2.5) ท่านคิดว่าความขัดแย้งประเด็นการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนเกิดจากสาเหตุใด						
(1) การเสนอข่าวสารไม่สร้างสรรค์ไม่เป็นกลาง						
(2) การเสนอข่าวให้ร้ายคนอื่นโดยขาดหลักฐานข้อเท็จจริง						
(3) การนำเสนอข่าวเพื่อให้คู่กรณีเกิดความขัดแย้ง						
(4) มีการทุจริตคอร์รัปชันในวงการสื่อสารมวลชน						
(5) นักข่าวขาดจริยธรรม						
(6) กลไกในการตรวจสอบการทำงาน/การเสนอข่าวยังขาดประสิทธิภาพ						

ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
(7) การนำเสนอข่าวบิดเบือนโดยหวังผลอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น มีผลประโยชน์ขัดกัน หรือผลประโยชน์ซ่อนเร้น						
(8) อื่น ๆ (โปรดระบุ)						
2.6) ท่านคิดว่าความขัดแย้งประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน/สิทธิขั้นพื้นฐาน เกิดจากสาเหตุใด						
(1) ถูกละเมิดสิทธิพลเมือง (ถูกจำกัดเสรีภาพ ถูกทำร้าย ทรมานสิทธิในการปกป้องจากการถูกจับกุมคุมขัง สิทธิในการนับถือศาสนา)						
(2) ถูกละเมิดสิทธิทางการเมือง (สิทธิในการเลือกวิถีชีวิตของตนเองทั้งการเมือง เศรษฐกิจ ฯลฯ เสรีภาพในการชุมนุม โดยสงบ การแสดงความคิดเห็น สิทธิในการเลือกตั้ง ฯลฯ)						
(3) ถูกละเมิดสิทธิทางเศรษฐกิจ (การมีงานทำ เลือกงานได้ ได้ค่าจ้างที่เป็นธรรม สิทธิในการครอบครองทรัพย์สิน ฯลฯ)						
(4) ถูกละเมิดสิทธิทางสังคม (สิทธิในการได้รับการศึกษา หลักประกันสุขภาพ มีเสรีภาพในการเลือกคู่ครองสร้างครอบครัว)						

ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
(5) ถูกละเมิดสิทธิทางวัฒนธรรม (เสรีภาพในการใช้ภาษา การแต่งกาย การปฏิบัติตามวัฒนธรรม ฯลฯ)						
3. 3. ท่านคิดว่ากลุ่มบุคคลใด มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มของท่าน (ตามที่ท่านเลือกในข้อ 7 ส่วนที่ 1) ในระดับใด (ไม่ต้องตอบกลุ่มอาชีพของท่าน)						
3.1) ผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ						
3.2) ข้าราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ						
3.3) ธุรกิจส่วนตัว/เจ้าของกิจการ						
3.4) พนักงานเอกชน/ผู้รับจ้างทั่วไป						
3.5) อาจารย์ นักวิชาการ						
3.6) นักเรียน นิสิต นักศึกษา						
3.7) นักการเมือง/สังกัดพรรคการเมือง						
3.8) เกษตรกร ชาวสวน ชาวนา ชาวไร่						
3.9) องค์กรที่ไม่ใช่องค์กรของรัฐ เช่น องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร องค์กรสาธารณะประโยชน์ หรือองค์กรพัฒนาเอกชน (อพช.) NGOs						
3.10) สื่อสารมวลชน						

ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
4. ท่านคิดว่าประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้นเกิดจากสาเหตุหลักอะไรในระดับใด						
4.1) “คน” เป็นสาเหตุหลักของความขัดแย้ง						
4.2) “โครงสร้างองค์กร” ในการบริหารประเทศที่ไม่สมบูรณ์/ไม่เหมาะสม						
4.3) “ระบบบริหารจัดการ/ระบบการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง” ที่ไม่เหมาะสม ไม่มีประสิทธิภาพ						

ส่วนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับประเด็นความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) และการสร้างความปรองดองของคนในชาติ (Reconciliation)

คำชี้แจง: โปรดพิจารณาข้อความต่อไปนี้ ตอบคำถามทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง โดยทำเครื่องหมาย (0) ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของตนเองมากที่สุด และระบุเหตุผลหรือความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)

ความหมายของการให้คะแนน

(5= เห็นด้วยมากที่สุด 4= เห็นด้วยมาก 3= เห็นด้วยปานกลาง 2= เห็นด้วยน้อย 1= เห็นด้วยน้อยที่สุด)

ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
1. วัดระดับความเป็นปึกแผ่นสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion)						
1.1) ท่านมีความเชื่อมั่นในสถาบันสำคัญๆ ของรัฐเพียงใด						
(1) ศาลและกระบวนการยุติธรรม						
(2) รัฐบาลและส่วนราชการ						
(3) รัฐสภา และนักการเมือง						
(4) ทหารและกองทัพ						
(5) ตำรวจและการบังคับใช้กฎหมาย						
1.2) ท่านมีความรู้สึกว่าการต้องการ/เสียงเรียกร้องของท่าน ได้รับความสนใจ/ตอบสนองจากสถาบันต่าง ๆ เพียงใด						
(1) สถาบันศาลและกระบวนการยุติธรรม						
(2) รัฐบาลและส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง						
(3) พรรคการเมือง นักการเมือง และรัฐสภา						

ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
(4) ทหารและกองทัพ						
(5) ตำรวจ						
1.3) ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน						
(1) ท่านรู้สึกว่าคุณค่าชีวิตประจำวันของท่าน มีความปลอดภัย ปราศจากอาชญากรรม และเหตุรุนแรง						
(2) ท่านมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีงาน มีรายได้ มีปัจจัย 4 ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต						
(3) ท่านรู้สึกว่าการเมืองมีเสถียรภาพ เสรีภาพและมั่นคง						
(4) ท่านมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง						
1.4) ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวและในฐานะประชาชน						
(1) พึงพอใจเกี่ยวกับการบริหารประเทศ การพัฒนาเศรษฐกิจ/การพัฒนาประเทศ						
(2) พึงพอใจที่มีกระบวนการจัดการความขัดแย้งในชุมชน						
(3) พึงพอใจต่อระบบการอำนวยความสะดวก						
(4) พึงพอใจต่อคุณภาพของบริการสาธารณะของภาครัฐ						
(5) พึงพอใจต่อนโยบายภาครัฐ						

ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
(6) พึงพอใจต่อระบบการเมือง						
(7) พึงพอใจต่อชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน						
(8) พึงพอใจต่องานที่ทำ						
(9) พึงพอใจต่อสุขภาพร่างกายที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน						
1.5) ความรู้สึกว่าสังคมปลอดภัยจากการทุจริตและคอร์รัปชัน						
(1) การบริหารประเทศ การพัฒนาเศรษฐกิจ/การพัฒนาประเทศ ปราศจากการทุจริตคอร์รัปชัน						
(2) กระบวนการยุติธรรม ปราศจากการทุจริตคอร์รัปชัน						
(3) กระบวนการทางการเมือง ปราศจากการทุจริตคอร์รัปชัน						
(4) กระบวนการจัดการความขัดแย้งในชุมชน ปราศจากการทุจริตคอร์รัปชัน						
(5) การบริการสาธารณะของภาครัฐ ปราศจากการทุจริตคอร์รัปชัน						
(6) การพัฒนาประเทศตามนโยบายภาครัฐ ปราศจากการทุจริตคอร์รัปชัน						

ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
2. การวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม						
2.1) ท่านมีความรู้สึกต่อกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มของ ระดับใด						
(1) มีความไม่เป็นมิตร						
(2) มีความเกียจคร้าน						
(3) ฉลาดแกมโกง/เจ้าเล่ห์						
(4) ทำงานหนัก/ขยัน						
(5) มีระเบียบวินัย รักความสะอาด						
(6) มีพฤติกรรมชอบความรุนแรง						
(7) ไม่ได้รู้สึกอะไร						
(8) อื่น ๆ (โปรดระบุ)						
2.2) ท่านมีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเข้าไปอยู่เพียงลำพังในกลุ่มที่เห็นต่างจากท่านมากที่สุด						
(1) รู้สึกถูกคุกคาม/ถูกทำร้าย						
(2) รู้สึกมีความทุกข์/อึดอัด						
(3) รู้สึกกลัว/วิตกกังวล						
(4) รู้สึกถูกรังเกียจ/ถูกด้อยค่า/ถูกเหยียดหยาม						
(5) ไม่ได้รู้สึกอะไร						
(6) อื่น ๆ (โปรดระบุ)						

ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
2.3) ท่านทำอย่างไรในการรักษาระยะห่างระหว่างท่านกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด						
(1) ท่านยอมรับที่จะให้ผู้ที่มีความเห็นต่างกัน/หรืออยู่ในกลุ่มที่เห็นต่างกันสามารถแต่งงานกันได้						
(2) ท่านยอมรับที่จะอยู่อาศัยในละแวกบ้านเดียวกับกลุ่มที่เห็นต่างได้						
(3) ท่านยอมรับที่จะทำงานร่วมกับกลุ่มที่เห็นต่างในสถานประกอบการเดียวกันได้						
(4) ท่านยอมรับได้ถ้าผู้ที่อยู่ในกลุ่มที่เห็นต่างเป็นเจ้านาย(ในการทำงาน)						
2.4) ท่านรู้สึกว่ามีวิถีชีวิตของท่านถูกด้อยค่า /กลั่นแกล้งจากกลุ่มที่เห็นต่างจากท่านมากที่สุด อย่างไรบ้าง						
(1) ถูกด้อยค่าในเรื่องของค่านิยม ความคิด ความเชื่อ หรือการใช้ชีวิตประจำวันในเรื่องอื่น ๆ เช่น รสนิยมการแต่งกาย การพูดจา สื่อสาร การใช้ภาษา						
(2) ถูกกลั่นแกล้ง/ลดโอกาสในการทำงาน						
(3) คุกคาม/ทำร้ายร่างกายต่อท่าน						
(4) ถูกด้อยค่าเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม						
(5) อื่น ๆ (โปรดระบุ)						

ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
2.5) ท่านมีการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุดในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใด						
(1) สร้างความเสียหายแก่สมาชิกกลุ่มที่เห็นต่าง						
(2) การกล่าวร้ายป้ายสีกลุ่มที่เห็นต่าง						
(3) ดุฎก/กลั่นแกล้ง/ด้อยค่ากลุ่มที่เห็นต่าง						
(4) ปฏิเสธ/หลีกเลี่ยงที่จะพักอยู่ในห้องเดียว/สถานที่เดียวกันกับกลุ่มที่เห็นต่างอยู่						
(5) ปฏิเสธการให้ความช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มที่เห็นต่าง						
(6) ทำร้ายหรือทำอันตรายต่อกลุ่มตรงที่เห็นต่าง						
(7) ไม่สนใจ/ไม่ปฏิสัมพันธ์ด้วย						
(8) อื่น ๆ (โปรดระบุ)						

ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
2.6) ท่านมีความรู้สึก/ปฏิบัติอย่างไร ในประเด็นด้านวัฒนธรรมกับกลุ่มที่เห็นต่างกับท่านมากที่สุด						
(1) ท่านมีความรู้สึกที่ว่าวัฒนธรรมของกลุ่มท่านมีความแตกต่างจากวัฒนธรรมของกลุ่มที่เห็นต่างอย่างสิ้นเชิง ทั้ง ดนตรี/การแสดง อาหาร ค่านิยม ศาสนาและความเชื่อ						
(2) ท่านไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมกับกลุ่มที่เห็นต่าง						
2.7) การสร้างความสามัคคีปรองดอง						
(1) ท่านคิดว่าการสร้างความสามัคคีปรองดองที่ดีวิธีหนึ่งคือการให้อภัย						
(2) ท่านคิดว่าการเปิดโอกาสให้คู่ขัดแย้งได้พูดคุยทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน สามารถสร้างความสามัคคีปรองดองได้						
(3) ท่านคิดว่าการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยบุคคลที่สาม สามารถสร้างความสามัคคีปรองดองได้						
(4) ท่านคิดว่าการยอมรับผิดและขอโทษ สามารถสร้างความสามัคคีปรองดองได้						

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่น ๆ

1. การสร้างความสามัคคีปรองดอง

1.1 ประเด็นและสาเหตุของความขัดแย้ง (เพิ่มเติม)

.....

.....

.....

1.2.การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

.....

.....

.....

2. ประเด็นการสร้างความสามัคคีปรองดอง

.....

.....

.....

2.1 การพัฒนาคน (ทำอย่างไร)

.....

.....

.....

2.2 การปรับโครงสร้าง (การบริหารจัดการ) ทำอย่างไร

.....

.....

.....

2.3 การปรับระบบบริหารจัดการ/ระบบการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ทำอย่างไร

.....

.....

.....

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณท่านอย่างสูงที่กรุณาตอบคำถาม

ผนวก ค คำถามของการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) และ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

สำหรับแนวทางการสนทนากลุ่มเฉพาะและการสัมภาษณ์เชิงลึก เรื่อง “แนวทางการสร้างความรักความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ” ประกอบด้วย

คำถามที่ 1 : ท่านคิดว่าปัจจุบันประเทศไทยมีความขัดแย้งหรือไม่

คำถามที่ 2 : ท่านคิดว่าความขัดแย้งที่มีอยู่ในขณะนี้ เป็นความขัดแย้งในประเด็นใด (การเมือง กฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม ความเหลื่อมล้ำต่าง ๆ การทุจริตคอร์รัปชัน การละเมิดสิทธิมนุษยธรรม หรือเพราะการนำเสนอข่าวที่ไม่เป็นกลาง หรือในประเด็นอื่น ๆ)

คำถามที่ 3 : ท่านคิดว่าประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้น มีความเชื่อมโยงกันหรือไม่ และอะไรเป็นประเด็นความขัดแย้งหลักของประเทศไทยในขณะนี้

คำถามที่ 4 : จากประเด็นความขัดแย้งที่ท่านได้กล่าวถึงนั้น มีสาเหตุมาจากอะไรบ้าง ท่านพอสรุปให้เราได้ไหม

คำถามที่ 5 : จากประเด็นความขัดแย้ง และสาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งที่กล่าวถึงนั้น ถ้าจะสร้างความรักความสามัคคีปรองดองให้เกิดขึ้น ท่านมีแนวความคิดที่จะดำเนินการอย่างไร ขอให้แยกตอบให้ชัดเจนอย่างน้อย 3 ส่วน คือ 1) ในส่วนของประชาชนคนไทยกลุ่มต่าง ๆ 2) ในส่วนของโครงสร้าง/กลไกในการบริหารจัดการ รวมทั้งกฎหมายด้วย และ 3) ในส่วนของขั้นตอน วิธีการ ระบบแนวทางในการสร้างความสามัคคีปรองดอง

ผนวก ง ภาพประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion)

ผนวก จ ภาพประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

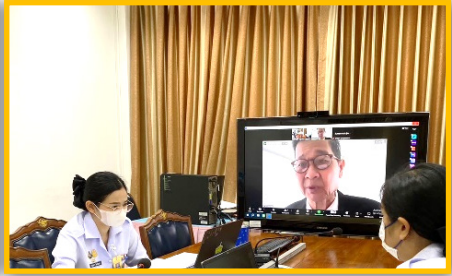
พล.อ.บุญสร้าง เนียมประดิษฐ์ ประธานคณะกรรมการการทหารและความมั่นคงของรัฐ วุฒิสภา

นพ.พลเดช ปิ่นประทีป สมาชิกวุฒิสภา

รศ.ดร.ภูมิ มูลศิลป์ คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ดร.สันติ กนกธนาพร อดีตผู้อำนวยการสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (Asian Productivity Organization :APO) และอดีตเลขาธิการองค์การเพิ่มผลผลิตแห่งเอเชีย ณ ประเทศญี่ปุ่น

พล.อ.พหล สง่าเนตร สมาชิกวุฒิสภา

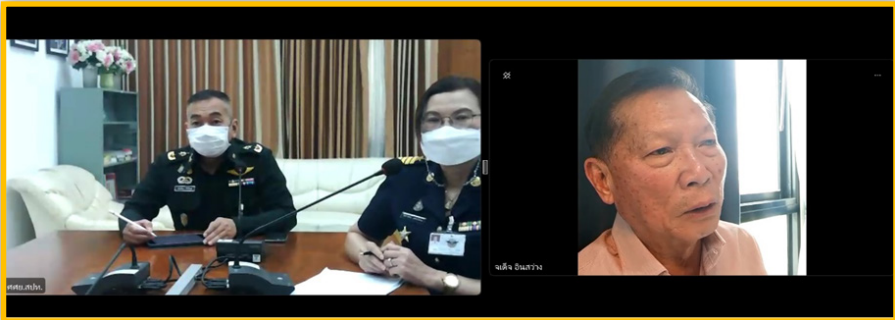

นายศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ ผู้อำนวยการสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า

นายแพทย์ อ่ำพล จินดาวัฒน์ สมาชิกวุฒิสภา

นายเจตเจจ อินสว่าง รองประธานคณะกรรมการธิการการพัฒนาการเมือง และการมีส่วนร่วมของประชาชน คนที่หนึ่ง

ศ.กิตติคุณ ดร.สุริชัย หวันแก้ว ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รศ.ดร.ธนพร ศรียากุล นายกสมาคมรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศ.ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

62 ถนนวิภาวดีรังสิต แขวงดินแดง เขตดินแดง กรุงเทพฯ 10400

โทร. 02-275-5715 www.ssc Thailand.org